This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

B 833,262

PROPERTY OF
The University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

CHRONICA

NESTORIS

TEXTUM RUSSICO-SLOVENICUM VERSIONEM LATINAM
GLOSSARIUM

EDIDIT

FR. MIKLOSICH

VOLUMEN PRIMUM

TEXTUM CONTINENS

VINDOBONA
GUILELMUS BRAUMÜLLER
1860.

POVEST' VREMENNYKH LET

CHRONICA

NESTORIS

TEXTUM RUSSICO-SLOVENICUM

EDIDIT

FR. MIKLOSICH

VINDOBONA
GUILELMUS BRAUMÜLLER
1860.

DK
70
.P88
1860

Si je prends quelquefois le ton affirmatif, ce n'est point pour en imposer au lecteur; c'est pour lui parler comme je pense.

Rousseau

Eine neue Vorstellungsart, wie sehr sie auch der Wahrheit sich nähern möchte, erhält nicht eher Zustimmung und Dank, als nachdem die Gelehrten in deren Anwendung sich geübt und die Entbehrlichkeit der alten Meinung stark genug empfunden haben

Herbart

PROLEGOMENA.

Nestor, monachus kioviensis, qui secundo saeculi duodecimi decennio vita decessisse fertur, chronica urbis Kioviae reliquit, in quibus cum historia huius urbis coniunxit historiam Russiae ab antiquissimis temporibus usque ad suam aetatem. traditiones populares, quarum plurimae scandicae originis; litterarum monumenta breviuscula, quorum antiquissima ultimis annis saeculi decimi orta putari possunt (cuius generis videntur esse ea, quae leguntur in Полное собраніе русскихъ лѣтописей III. 1: **въ лѣто .ѯѳ. Ꙗрославъ иде къ Берестию, и заложена бысть Святая Софиꙗ, Кыевѣ. въ лѣто .ѯѳкѕ. въ лѣто .ѯѳкз. въ лѣто .ѯѳки. роди сѧ Володимиръ сынъ оу Ꙗрослава. въ лѣто .ѯѳкд. побѣди Ꙗрославъ Брячислава** cf. huius editionis 78. 10—21. 174. 12—16.); testimonia hominum natu maiorum (memento Ieremiae: **Иеремиꙗ, иже помьнѧше крещеніе земли роуськыѧ** 118. 25, et Ioannis, qui 1106 nonaginta annos natus diem obiit supremum: **отъ негоже и азъ многа словеса слышахъ, ихже и въписахъ въ лѣтописании семь** 179. 34); narrationes piratarum vel mercatorum scandicorum[1]), et quae ipse experiendo didicit, haec omnia Nestor in corpus redegit, intextis locis qui-

1) Nestor, en écrivant sa chronique au commencement du douzième siècle, la fit précéder d'une table ethnographique. Il m'est dévenu possible de constater que les renseignements de ce genre qu'il donne sur le nord, l'ouest et le sud de l'Europe d'alors, sont dus aux pirates ou marchands normands, ou à leurs descendants. C'est ainsi que l'homme qui écrit son histoire dans le couvent célèbre des catacombes de Kiev passe pour un connaisseur exact de la situation de plusieurs pays éloignés. E. Kunik, Bulletin hist.-philol. de l'Académie de Saint-Petersbourg. VII. 71.

busdam sumptis e Georgio Hamartolo [1]) (recte hamartolo i. e. peccatore v. Komnenen und Normannen von G. L. F. Tafel III. nota 2.) et e Methodio Patarensi.

Quamquam verum sit, argumenta, Nestorem, quem vitam S. Theodosii et SS. Boris et Glêb scripsisse constat, esse auctorem horum chronicorum, non ita esse comparata, ut omne dubium tollatur, tamen affirmari potest, chronica haec, quae non post initium saeculi duodecimi scripta esse omnia clamant, habitura esse auctoritatem et fidem, etsi demonstraretur, ea non scripta esse a Nestore, cui iam initio saeculi decimi tertii tribuebantur, uti patet e chronicis Perejaslavlii Suzdaliensis, in quibus ad locum **къ немоуже и азъ придохъ** 99. 27. in margine scriptum est nomen **Нєстеръ**: certum est, ea in posterum quoque eo pluris aestimatum iri, quo accuratius noscantur.

Antiquissimus horum chronicorum codex, quo praecipue usi sumus ad nostram editionem concinnandam, et qui nunc servatur in bibliotheca publica Petropolitana, scriptus est post medium saeculum decimum quartum: codex enim laurentianus a monacho Laurentio anno 1377 exaratus est pro Magno Duce Demetrio, Constantini filio. **Полное собраніе русскихъ лѣтописей** I. 209. initium huius codicis a fol. 1 usque ad 40 antiquius

---

[1]) Chronicon (Χρονικὸν σύντομον ἐκ διαφόρων χρονογράφων τε καὶ ἐξηγητῶν συλλεγὲν καὶ συντεθὲν ὑπὸ Γεωργίου ἁμαρτωλοῦ μοναχοῦ) scripsit ab exordio mundi ad Michaëlem, Theophili filium, qui imperio praefuit ab anno Christi 841 ad 867, quando ipse vitam agebat, ex variis et diversis chronographis et interpretibus sacris contextum, historia quidem non admodum opulentum, sed ad firmanda fidei capita dissertationibus et sanctorum patrum auctoritatibus longiusculum. pleraque sunt in eo, quae in Cedreno, Theophane, Glyca aliisque, iisdem paene verbis ac sententiis, paucissimis tamen exceptis, descripta: ex hoc autem illos veluti e fonte suo, cum posteriores sint, hausisse nemo ambiget. historiam ad aliorum scriptorum loca obscura et ardua explananda apprime necessariam nos e graeca lingua multis abhinc annis vertimus in latinam, quae utinam aliquando bono reipublicae litterariae lucem videant. L. Allatius, Diatriba de tribus Georgiis. 329. neque versio L. Allatii, neque Caroli B. Hase, qui iam anno 1819 eam cum textu graeco prelo paratam habuit (cf. praefationem in Leonem diac. XIX.) publici iuris facta est. tandem **Eduardus** de Muralt textum graecum hoc anno Petropoli edidit, qui liber his diebus Viennam est allatus.

esse videtur foliis reliquis. Laurentium prae oculis habuisse codicem sat antiquum patet e sequentibus eius verbis: **книгы ветшаны, а оумъ молодъ не дошелъ.** vide A. Vostokovii descriptionem codicis in editione Timkovskii V—VII vel in **Ученыя записки** II. 2. 94—96. cum spatio ducentorum quinquaginta annorum lingua, qua Russi utebantur in scribendis libris, magna facta esset mutatio, ante omnia id erat exquirendum, qua lingua Nestor usus sit. quaestionem hanc ipsi instituimus, in auxilium vocatis litterarum monumentis in ipsa Russia aut aetate Nestoris aut paullo post natis (Sitzungsberichte der philos.-histor. Classe der Kais. Academie der Wissenschaften vol. XIV). summa quaestionis nostrae haec est: 1. Nestor certas grammaticae regulas observavit: hoc ideo erat demonstrandum, quod in editionibus nulla lex apparet. 2. lingua, qua Nestor scripsit, ei a palaeo-slovenica non videtur differre: **словѣньскъ изъыкъ и роуськыи єдинъ єсть** c. XX, unde colligimus, Nestorem in animo habuisse, scribere lingua sibi e libris liturgicis nota: confer v. c. **лакъть, ибо лакътємь сижьнь зовоуть** 54. 4, aperte Sloveni, apud quos lingua liturgica sermo erat nativus; supervacaneum est demonstrare, Nestorem necessario saepissime a proposito suo aberrasse. 3. lingua, qua haec chronica scripta sunt, russico-slovenica nominari potest. 4. in Nestoris chronicis eae discrepantiae a vera lingua palaeo-slovenica servandae sunt, quae non solum in his chronicis, verum etiam in aliis eiusdem loci et eiusdem aetatis monumentis reperiuntur. si qui putant, Nestorem usum esse lingua Russorum vulgari, obliti sunt, linguam, quae in Russorum libris adhibeatur, ne nunc quidem omnino liberam esse a lingua palaeo-slovenica; obliti, etiam alios populos slavicos, in quorum libris ecclesiasticis lingua palaeo-slovenica in usu sit, ad nostra usque tempora linguam Slavorum ecclesiasticam, id est palaeo-slovenicam, adhibuisse etiam in libris alienis a rebus divinis; obliti, etiam romanicos populos et germanicos sero se abdicasse usu linguae ecclesiasticae, id est latinae, et coepisse uti linguis vulgaribus. in edendo igitur Nestore primo id agitur, codicum linguam,

vitiatam a librariis saeculi decimi quarti, vertere in linguam saeculi duodecimi. minime reticebimus, quaedam in his rebus pendere ab arbitrio editoris: ita, ut unum tantum proponamus, pro ѫ scribere potuimus ѧ, utrumque enim signum eidem sono declarando inservit: nos tamen ubique ѫ scripsimus ideo, quod ѧ primitus sonum nasalem indicabat; non enim possumus astipulari viro clarissimo P. I. Šafaříkio, Starož. 992. nota affirmanti, in monumentis Russorum antiquioribus discrimen intercedere inter ѫ et ѧ, persuasum habentes, Nestorem necessario miscuisse litteras ѫ et ѧ, sono nasali apud Russos plura saecula ante eius aetatem sublato. universe eam scripturam praeferendam putavimus, quae Russorum ori magis idonea videretur, ita semper портъ scripsimus et плоть, quamquam codices etiam scripturam palaeo-slovenicam пръть et плѣть praebeant, quum nil dubitemus, Russos haec longe ante Nestoris aetatem enunciasse, uti hodie enuncient, neque aliter enunciare potuisse. non inficias ituri sumus, nos aliquoties praesertim in nominibus propriis damno nostro ab hac regula (cf. Sprache Nestors §. 5.) discessisse, et rectius scripturos fuisse Кысеволодъ, Городьць et Ростиславъ pro Кысевладъ, Градьць et Растиславъ etc.; Кладимѣръ tamen non mutandum esse putamus, quippe quod in antiquioribus codicibus saepius reperiri videatur quam Колодимѣръ. in his rebus ea, quae Russi e lingua ecclesiastica sumpta scriptura tantum poterant assequi, pronunciare minime valentes, uti пръть, плѣть, distinguenda videntur ab iis, quae e lingua palaeo-slovenica mutuati et scribere poterant et efferre, uti Кладимѣръ russ. Володимѣръ. notabis, aetate Nestoris sing. instr. et plur. dat. masc. et neutr. videri magis convenire semivocales ъ et ь quam о et е: паѫлъмь; боговидьцьмь, вѣньцьмь e Sborniko anni 1096.

Quod ad singula attinet vocabula, duorum vocabulorum in codicibus obviorum antiquius recipiendum esse putavimus.

Videbis, nos non solum plurima ἀσύνδετα codicum sustulisse interiecta coniunctione и, verum etiam coniunctionem hanc saepissime delevisse. in ἀσυνδέτοις enim codices minime consen-

tire notum est: pag. 53. 11. alii codices habent и бѣ Каинъ; 19. и възьмъ; 36. и живыхоу; 36. и бѣ Ной; 54. 7. и егда; 11. и наведе; 11. и потопе; 13. и отъ сихъ; 15. и начаша; 26. и кладязьмъ; 33. и кланыхоу сѧ etc., neque ignotum est, librarios, vim participiorum non sentientes, saepissime post ea inepte adiecisse coniunctionem и, ac si verbum finitum praecederet, auctorem ipsum hoc fecisse credi nequit: nos igitur pro и оумножившимсѧ братьи въ печерѣ, и помыслиша поставити внѣ печеры манастырь E. 68. 19. scribendum putavimus: и оумноживъшемъ сѧ братии въ пещерѣ помъыслиша etc. 98. 6, neque enim latine dici potest: et aucto monachorum numero in specu et consilium ceperunt etc.; pro Изславъ же слышавъ и радъ бъıсть E. 68. 29. scripsimus: Изславъ же слъıшавъ радъ бъıсть 98. 24; pro и обрѣтъ оу него и съписа E. 69. 13. posuimus: и обрѣтъ оу него съписа 99. 17. etc. idem valet de particula же: новограджцю же сѣдящю на празѣ, коудесьникъ же лежаше оцѣпѣвъ E. 77. 3, ubi же ante лежаше eiecimus 111. 17.

Quae Laurentianus codex continet, ea omnia edenda putavimus, quamquam manifestum sit, totum caput LXXX Basilio (Vladimêro) Monomacho et narrationem de legato misso a Davide ad Vasilconem tribuendam esse ipsi legato, presbytero vel monacho cuidam Basilio, incolae regionis červenicae vel volynicae (Karamz. 2. nota 184), et quamquam probe sciamus, viros doctos contendere, etiam alia quaedam a Nestore aliena esse. uti enim Dobrovio, ita nobis quoque videtur, monachum kioviensem saeculi duodecimi plurima potuisse scribere, quae hominibus saeculi decimi noni displiceant. ex aliis codicibus recepta uncis inclusimus, aliquoties idem fecimus in iis, quae addi debuerunt 60. 4; 60. 6.

De foederibus factis cum Graecis confitemur, nos non intelligere, quomodo haec foedera, paucissimis exceptis continentia nonnisi nomina scandica, fingi potuerint post Nestoris aetatem, Russis tam brevi tempore oblitis haec nomina. affirmanti vero, ficta esse aut a Nestore aut saltem aetate Nestoris, respon-

debimus, fictionum aetatem in Russia longe esse recentiorem saeculo duodecimo. addemus, foedera haec, si quidem ficta sint, ficta esse lingua graeca: patet hoc, ne ab aliis dicta repetamus, e sequentibus: **въ прочиихъ и вьсегда лѣтѣхъ** c. XXII, quod ad verbum versum videtur e graeco: ἐν τοῖς ἐφ' ἑξῆς καὶ ἀεὶ χρόνοις; **искоусъ творити** c. XXII. praedari, quod nobis vitiosam videtur continere versionem vocabuli graeci πεῖρα· ἐπὶ πείρᾳ, ἐπὶ λῃστείᾳ καὶ πειρατικῇ βλάβῃ apud Hesychium, unde πειράτης; **отъ многъ лѣтъ оутвердити любъвь** c. XXVII, quod respondet graeco: τὴν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν βεβαιῶσαι ἀγάπην; **да не имать власти князь роусьскыи да воюють на тѣхъ странахъ** c. XXVII, quod is tantum explicare poterit, qui meminerit, recentiores graecos dicere solitos esse: μὴ ἔχῃ ἐξουσίαν ὁ ἄρχων τῶν Ῥὼς ἵνα στρατεύηται ἐν ταῖσδε ταῖς χώραις.

Quaerenti e nobis, utrum Nestorem restituisse nobis videamur, responderemus, nos hoc nobis minime arrogare, probe scientes, ne eorum quidem scriptorum textum omnibus numeris esse absolutum, ad quos emendandos meliora exstent subsidia, quorum lingua minus habeat difficultatis et qui per saecula multorum virorum sagacitatem exercuerint. Si l'on comprend, doctus et intelligens talium rerum existimator dicit, combien il est peu facile d'obtenir un bon texte de Montaigne, de Corneille, de Molière, peut-on apprécier l' immense difficulté qui se produit pour les écrivains de l' antiquité. Quamquam confiteamur, editionem nostram non ita esse comparatam, ut amplius emendari nequeat, tamen persuasum habemus, textum nostrum non solum, utpote innumeris librariorum et editorum mendis purgatum, intellectu esse faciliorem, verum etiam, quod caput rei est, ad genuinum Nestoris textum propius accedere quam priores editiones; et si qui rationem, quam nos ineundam putavimus, vituperabunt, hoc minime aegre feremus, scientes, neminem rei peritum inventum iri, qui priorum editorum rationem laudet. putamus enim, nullam editionum Nestoris hucusque factarum praestare id, quod iure poscatur, ne recentissima quidem excepta, editione Commissionis Archae-

ographicae. hoc ante nos vidit N. Lambin, qui in Журналъ Министерства народнаго просвѣщенія vol. 98. II. 68. scribit: Покойный издатель Полнаго собранія русскихъ лѣтописей, среди многоразличныхъ ученыхъ занятій и обязанностей по службѣ, не имѣлъ времени самъ съ надлежащимъ вниманіемъ просматривать свое изданіе, и потому слишкомъ полагался на своихъ помощниковъ. Этой же причинѣ, вѣроятно, приписать должно и недостатокъ системы, и невѣрность въ передачѣ текстовъ, и всѣ тѣ противорѣчія и несообразности въ объясненіяхъ, которыя, къ сожалѣнію, нерѣдко встрѣчаются въ этомъ столь важномъ трудѣ, требовавшемъ величайшей точности. Schlözeri editionem, praestantissimis commentariis historicis insignitam, textum, si linguam spectes, praebere minus laudabilem iam Dobrovius dixit; neque hoc mirum, usus enim est vir clarissimus codicibus mediocribus, et linguae antiquae ea aetate ne ipsi quidem Russi satis periti erant.

Iis, qui in textu, quem librariis saeculi decimi quarti debemus, nihil mutandum esse putant, libellus noster scriptus non est; hi enim inter legendum malunt textum emendare quam emendatum legere: qui enim verba се, градъ нашь, мы пришѫхомъ ѥ intelligere vult, ultimum vocabulum mutare debet in н; idem in идѣ Ольгъ на Сѣверѣ, и побѣди Сѣверины, и възложи на нь дань pro Сѣверѣ et нь necessario leget Сѣверины et ни. editor chronici latini sine dubio codicem corrigeret, qui similia praeberet: ecce urbs nostra est, nos expugnavimus id; profectus est Oleg contra Sêveriani, et vicit Sêverianos, et tributum imposuit ei. qui hucusque chronica russica ediderunt, talia facere non sunt ausi.

Ut etiam ii, qui editionem Commissionis Archaeographicae prae manu non habent, videant, quomodo differat textus noster a textu illius editionis, liceat nobis hic conferre duos locos: priorem habes apud nos c. VIII. pag. 5, in editione Petropolitana pag. 5; posteriorem apud nos c. XIV. pag. 21, in editione Petropolitana pag. 16.

I. *a.* Словѣньскоу же изыкоу, ꙗкоже рекохомъ, жи-
b. Словѣньску же языку, якоже рекохомъ, жи-

a. воущю на Доунаи, придоша отъ Скоудъ, рекъше
b. вущю на Дунаи, придоша отъ Скуѳъ, рекше

a. отъ Козаръ, рекомии Болгаре, и сѣдоша по Доу-
b. отъ Козаръ, рекомiи Болгаре, сѣдоша по Ду-

a. наѣви, и насильници Словѣномъ бъıша. а по
b. наеви, населници Словѣномъ быша. по

a. семь придоша Оугре Бѣлии, и наслѣдиша землю
b. семъ придоша Угри Бѣлiи наслѣдиша землю

a. словѣньскоу. си оубо Оугри почаша бъıти при И-
b. словѣньску; си бо Угри почаша быти при И-

a. раклии цѣсари, иже находиша на Хоздроа, цѣ-
b. ракліи цари, иже находиша на Хоздроя ца-

a. сары персьскаго. въ си же врѣмена бъıша и Обре,
b. ря перьскаго. въ си же времяна быша и Обри,

a. иже и ходиша на Ираклиа цѣсары, и мало ѥго
b. ходиша на Ираклiя царя, и мало его

a. не яша. си же Обре воѥваҳоу на Словѣнъı, и
b. не яша; си же Обрѣ воеваху на Словѣнѣхъ и

a. примоучиша Доулѣбъı, соущаа Словѣнъı, и наси-
b. примучиша Дулѣбы, сущая Словѣны, и наси-

a. лиѥ творıҳоу женамъ доулѣбьскъıмъ. аще поıѣ-
b. лье твориху женамъ дулѣбьскымъ: аще поѣ-

a. хати боудıше Обриноу, не дадıше въпрıщи коня
b. хати будяше Обрину, не дадяше въпрячи коня,

a. ни вола, нъ вельıше въпрıщи три ли четъıри
b. ни вола, но веляше въпрячи три ли четыри

a. ли пать женъ въ телѣгоу и повести Обрина.
b. пять ли женъ въ телѣгу и повести Обърѣна.

II. *a.* Се же дивьно есть, ꙗко отъ волхованиꙗ съ-
b. Се же дивно есть, яко отъ волхвованія с-

a. бываѥть сѧ чародѣйство, ꙗкоже бысть въ цѣ-
b. бывает ся чародѣйствомъ. якоже бысть во цар-

a. сарьство Деметиꙗново: нѣкыи волхвъ, именемь
b. ство Деметіаново, нѣкый волхвъ, именемъ

a. Ѩполоний, Тиꙗнининъ, знаѥмъ бѣаше шьствоуꙗ
b. Аполонитянинъ, знаемъ бяше, шествуя

a. и творꙗ вьсюдоу въ градѣхъ и въ селѣхъ бѣ-
b. и творя всюду въ городѣхъ и въ селѣхъ бѣ-

a. совьска чюдеса: отъ Рима бо пришьдъ въ Ви-
b. совьская чюдеса. отъ Рима бо пришедъ въ Ви-

a. зантию, оумоленъ бывъ отъ живоущихъ тоу,
b. зантію, умоленъ бывъ отъ живущихъ ту

a. сътвори сиꙗ: отъгнавъ множьство змий и
b. створити сія, отгна множьство змій и

a. скоръпий изъ града, ꙗко не врѣждати сѧ чловѣ-
b. скорпій изъ града, яко не вьрежати ся человѣ-

a. комъ отъ нихъ; ꙗрость коньскоую обоуздавъ,
b. комъ отъ нихъ; ярость коньскую обуздавъ,

a. ѥгда сѫхождахоу сѧ болꙗре.
b. егда схожаху ся бояре.

Quam difficilis sit emendatio textus Nestoriani, vel ex eo colligi potest, quod ab antiquissimis inde temporibus librarii russici soliti erant vocabulis vetustioribus subdere recentiora et ad intelligendum faciliora: прѣмѣноу сътворити рѣчи, ꙗнако набъдѧшть тождьство разоумъ ѥго e Sborniko anni 1073. Kopitar, Glagolita Clozianus IX. XI.

Cum textus Nestoris ita sit comparatus, mirandum non est, inveniri non paucos locos, qui explicari nequeant, nihil enim, ut C.G. Cobeti verbis utamur, esse arbitror, quod sit verius et evi-

dentius, quam Quintiliani praeceptum: interpretationem praecedere debet emendata lectio, nam nemo potest et ipse intelligere et alteri interpretari id, quod non est sanum et integrum. textum vero Nestoris ne in recentissima quidem editione a mendis liberam esse, iam supra diximus, clare ho cintelligetur e sequentibus locis, quos e magno numero locorum mendosorum selegimus, non ut editorem, cui nos plurimum debere confitemur, vituperemus, sed ut manifestum fiat, operam, quae a nobis in Nestore emendando ponatur, minime esse supervacaneam: scriptorem vero diligentia hac non esse indignum, facile concedent omnes rei periti, sine Nestore enim de rebus a populis partes septentrionales incolentibus gestis ante saeculum duodecimum parum, ne dicamus nihil sciremus. pro оуже намъ нѣкамо си дѣти lege оуже намъ нѣ (i. e. не ѥ, не ѥсть) камо си дѣти; pro възимаш изло на лѣпокъ lege възимаш изъ лона лѣпъкъ sumens e sinu viscum, inepte enim in notis изло per узло, увелъ explicatur; аще ли кто дѣѥть, высѣчѣць нсѣче, quem locum editor ita se dicit emendasse, corrige, legens: аще ли къто дѣѥть въ: сѣчѣць нсѣче, et verte: si vero quis dixerit vobis: homicidas occidit; ita enim dativum non raro usurpari videmus: сѣ, идеть въ Свѣтославъ въ Роусь; не могоу въ ѣ нти; Ѣладимѣръ тн идеть на тѣ; пристранѣѥ, quod iam N. habet, mutabis in притранѣѥ, quod vocabulum, in lingua palaeo-slovenica usitatissimum, in codice laurentiano non solum hoc loco legitur, sed etiam alio: Полное собраніе I. 166. 13.

Liber hic praeter textum continet additamenta tria. I. Locos chronicorum Nestoris depromptos e scriptoribus graecis. II. Nomina propria scandicae originis in chronicis Russorum passim obvia. maximi momenti haec nomina esse ad diiudicandam controversiam de origine Varjagorum — quae tamen nobis quidem post Schlözerum, Krugium, Karamzinum, Pogodinum, Kunikium controversia non est — in vulgus notum est. nos igitur multis abhinc annis, cum primum coepissemus Nestoris chronicis operam dare, nomina et propria et appella-

tiva, quae nobis scandica viderentur, sedulo collegimus, et nondum explicata pro viribus explicavimus, non ut alios doceremus — est enim res perdifficilis — sed ut nobis ipsis aliqua ex parte manifestum fieret, quid nomina propria conferant ad demonstrandam originem scandicam Varjagorum. quae collegeramus, anno 1858 communicavimus cum Petro Munchio, eo tempore Vindobonae moranti, viro clarissimo, auctore historiae populi norvegici: Det Norske Folks Historie, qui, ut nobis quidem videtur, plurima egregie explicavit, quique sine dubio et reliqua explicasset, nisi pars haec Nestoris librariorum scateret mendis insanabilibus. habes igitur, benevole lector, opus et nostrum et viri linguae antiquioris populorum scandicorum non minus quam historiae peritissimi: huic meliorem partem acceptam merito referes. in re tam impedita etiam post Kunikium et Munchium non pauca posteriorum sagacitati relinqui, non miraberis. III. Notas criticas et exegeticas. Corrigenda. Addenda.

Hunc textum slavicum sequetur versio latina Nestoris, scripta a Michaële Osadca, quem olim inter discipulos optimae spei numerabamus, nunc in amicos dilectissimos reponimus. operi finis imponetur glossario, quo difficiliora vocabula explicare conabimur: hanc ultimam operis partem minime esse supervacaneam, facile demonstrari potest. 160. 32; 160. 33. in omnibus codicibus legitur idem vocabulum сѹнклитъ, сѹнклитовъ, aperte respondens graeco σύγκλητος senatus, quod igitur hoc loco stare nequit: qui textum graecum cum versione slavica contulerit, facile videbit, scribendum esse асѹнхитъ, асѹнхитовъ vel сѹнхитъ, сѹнхитовъ, respondens graeco ἀσύγχυτον, materiam aliquam unguento similem indicanti. — in propositione ти аще ключить сѧ близь земли роуськыѩ quidam pro ти legendum putarunt ци, ли aut или (Истор. Чтенія. 1852 — 3. 25), quod non fecissent, si perpendissent, coniunctionem palaeo-slovenicam ти significare et: et si (navis) fuerit (καὶ ἐὰν τύχῃ) prope terram russicam; habere vero particulam ти in lingua pa-

laeo-slovenica et in russico-slovenica vim coniunctionis et, manifestum fit sequentibus locis: E. 15. 5, ubi ти e textu nostro eiectum est; 27. 16. E. 21. 16; 28. 36. E. 22. 18; 45. 10. E. 33. 7; 80. 26. E. 56. 27, ubi I. ти habet; 80. 28. E. 56. 28; 153. 13. E. 103. 35. eandem vim habere videtur 10. 13: et sunt hominés novogradienses oriundi e gente Varjagorum. — чинъ, quod in lingua palaeo-slovenica τάξις ordo significat, russice olim etiam tempus, temporis momentum significabat, quod e sequentibus locis apparebit: и азъ въ тъ чинъ прокопахъ E. 90. 13, ubi L. habet о сь чинъ, quod etiam latet in lectione codd. R. et T., pro quo I. et Ch. praebent въ тъ часъ; съпание юсть отъ Бога присоуждено полоу дьне, о тъ чинъ во почиваютъ и звѣри и пътица и человѣци E. 103. 3: a deo iudicatum est dormire tempore meridiano, hoc enim tempore requiescunt et ferae et aves et homines: lectio editionis отъ чина non quadrat; Давыдъ же въ тъ чинъ пришьдъ изъ Лиховъ David vero eo tempore veniens e Ljachia, in hoc libro 172. 15. E. 115. 7, ubi Ch. habet въ тъи часъ. cf. quae N. Lambin notavit: Полное собраніе I. 215. 13. о тъ чинъ pro отъ чинъ editionis; I. 141. 33; 253. 7; 254. 6. о то (i. e. тъ) чинъ. cf. P. 63. 17. II. 60. 20. отъ Торчина, ubi codices habent оточинъ et о то (i. e. тъ) чинъ. — єдиньць 105. 33. editionis nostrae Karamzino II. nota 133. videtur significare monacham, cui explicationi adversatur genus substantivi: nobis єдиньць aper significare videtur, quae fera, adulta, solitaria pascitur, unde nomen nacta est: confer vocabulum mediae latinitatis singularis, unde franco-gallicum sanglier et italicum cinghiale pro singhiale orta sunt, et graecum μόνιος, μονιός, quod peculiariter accipitur pro porco agresti: Photio et Suidae enim μονιὸς est ἄγριος ὃς μεμονωμένος et Hesychio ὃς ἄγριος ὁ μὴ τοῖς ἄλλοις συναγελαζόμενος: sic accipitur in fabulis Aesopi 54: vide Thesaurum graecae linguae ed. a C. B. Hase; adde e Caesario τὰς ἐνδρύμους κάττας καὶ μονιοὺς ἐσθίοντας in Spicilegio Syriaco ed. a Guil. Cureton 39.

et nota, nomen proprium **одинець** sof.-vrem. idem significare cf. nomina κάπρος, aper, ebur, eöfurr et **вепрь** sof.-vrem.; locus igitur ita vertendus est: etenim si quis obviam fit monacho, revertitur, vel apro vel sui (vel equo albam habenti in capite maculam; quidam enim codices addunt **или конь лысъ** Karamz. II. nota 113.) — **миръ** 12. 4, quod Schlözerus 2. 67. vertit per pacem, nobis tutelam videtur significare: Oleg constituit a Novogradio trecentas grivnas annuas esse pendendas Varjagis pro tutela: eandem vim habuisse videntur voces scand. fridhr (tuta mansio, pax) et slav. **гой**, ita ut scand. fridhlos (Dahlmann Gesch. von Dänemark 2. 232—234.) ad amussim respondeat russ. **изгой**, quod, si compositionem respicias, simile est latino exlex. — **ꙗтеръ**, quod palaeo-slovenice respondet graeco τις quidam, apud Nestorem eandem vim habet 80. 13. (56. 20. Ed. Comm. Archaeogr.); 103. 5. (71. 28.); 117. 34. (81. 8.); 117. 37. (81. 10.); 126. 29. (87. 8.): duobus tamen locis 7. 28. (6. 23.) et 22. 18. (17. 25.) respondet graeco ἕτερος alter, alius, e qua versione coniici potest, locos hos si non ab ipso Nestore, saltem in Russia e graeco esse versos, Slovenus enim graecum ἕτερος slovenico **ꙗтеръ** non reddidisset. — animadverte, apud Nestorem negationem **не** post **аще ли** aliquoties omitti: **крести мꙗ самъ: аще ли, то не крещю сѧ** 34. 24; **въ скорѣ крести сѧ: аще ли, то не имаши избꙑти сего** 67. 31, ubi I. et Ch. addunt **ни**, et Strojev aliquid omissum putat 80. 1; **кꙑдай моужа сего: аще ли, то отворимъ врата градоу** 170. 25; **кꙑдай, кого ти хотꙗть: аще ли, то прѣдаемъ сѧ** 170. 31, ubi N. 2. 27, 28. addit **ни**; **да аще вама любо, да сѣдита; аще ли ни, да поусти Василька сѣмо** 175. 8, ubi I. Ch. R. T. **аще ли, аче ли** habent. idem valet de **а любо**: **да аще хощете за сихъ бити сѧ, да се мꙑ готовн; а любо, вꙑдайте врагꙑ наша** 170 22, ubi N. habet **аще ли ни**. nota, in menaeo Antonii de Mihanović serbico-slovenico saeculi XV haec legi: **ноуждоу полагаѥ, да се комькакаѥть отъ ѩтьдика; аще ли, то казнь да подиметь.**

talia e graecis fontibus videntur fluxisse, in quibus post εἰ δέ non raro particula negativa omittitur, quae post particulas adversativas ан, а, δέ suppleri posse putanda est: εἰ μὲν ποιήσουσι κατὰ τὴν ἔγγραφον τούτων ὑπόσχεσιν, εὖ ἂν καὶ καλῶς ἔχει· εἰ δ' οὖν, τοὺς μὲν ἐξ αὐτῶν ἐπισχημένους ἔχει τοῦ ἱερουργεῖν ἡ μετριότης ἡμῶν etc. Acta et diplomata graeca, edita ab I. Müller et a nobis. I. 107. 13. adde II. 15. 31; 16. 1; ὑπόσχομαι ἀπέχειν καπηλίων καὶ μέθης καὶ ἑτέρων καταστασιῶν· εἰ δ' οὖν, ἵνα καθαιροῦμαι MS. saec. XIV. etiam apud auctores classicos μή post εἰ δέ et εἰ δ' οὖν non raro omitti docemur a doctissimo amico nostro, H. Bonitz, qui nobiscum sequentia communicavit: Plato Symp. 212. c. τοῦτον οὖν τὸν λόγον, ὦ Φαῖδρε, εἰ μὲν βούλει, ὡς ἐγκώμιον εἰς Ἔρωτα νόμισον εἰρῆσθαι, εἰ δὲ, ὅ τι καὶ ὅπῃ χαίρεις ὀνομάζων, τοῦτο ὀνόμαζε, ad quem locum Stallbaum sequentes locos memorat: Euthyd. 285 c., Rep. IV. 432. a., Alcib. I. 114. b. — Soph. Ant. 720. φήμ' ἔγωγε πρεσβεύειν πολὺ, φῦναι τὸν ἄνδρα πάντ' ἐπιστήμης πλέω. εἰ δ' οὖν, φιλεῖ γὰρ τοῦτο μὴ ταύτῃ ῥέπειν, καὶ τῶν λεγόντων εὖ καλὸν τὸ μανθάνειν. Eur. Hippol. 509. εἴ τοι δοκεῖ σοι, χρῆν μὲν οὔ σ' ἁμαρτάνειν· εἰ δ' οὖν, πιθοῦ μοι· δευτέρα γὰρ ἡ χάρις. cf. Herm. ad Vig. nro 308. Matthiae, Gramm. §. 617, 6. Krüger, Gramm. §. 65, 5. 12. Hartung, Partikellehre II. p. 213.

Libri, quibus in hoc opere usi sumus, sunt sequentes:

Русская лѣтопись по Никонову списку. С. Петербургъ. 1767. 4. 2 voll.

Krug, Ph., Zur Münzkunde Russlands. S. Petersburg. 1805. 8.

Schlözer, A., Несторъ. Russische Annalen. Göttingen. 1802—8. 8. 5 voll. Finitur anno 6485 ni jedinogo editionis nostrae 46. 24.

Krug, Ph., Kritischer Versuch zur Aufklärung der byzantinischen Chronologie. S. Petersburg. 1810. 8.

Müller, J., Altrussische Geschichte nach Nestor. Berlin. 1812. 8. Usque ad C. XLIII. pag. 72. editionis nostrae, omissis plurimis.

Dobrovský, J., Vorrede zu Jos. Müllers altrussischer Geschichte. Berlin. 1812. 8.

Dobrovský, J., Recension über Schlözers Nestor. Wiener Allg. Litteraturzeitung. 1814. 4. 396—408.

Карамзинъ, Н., Исторія государства россійскаго. Изд. II. С. Петербургъ. 1818. 8. I. II.

Софійскій временникъ или русская лѣтопись съ 862 по 1534 годъ. Издалъ П. Строевъ. Москва. 1820—21. 2 voll. 4.

Dobrovský, J., Recension über Karamzins Geschichte. Wiener Jahrbücher. 1822. 8. 214—258.

Лѣтопись Несторова. Изданіе Тимковскаго. Москва. 1824. 4. Continet textum usque ad annum 6528. pag. 90. huius editionis.

Pogodin, M., Nestor. Eine historisch-kritische Untersuchung über den Anfang der russischen Chroniken, übersetzt von F. Löwe. S. Petersburg. 1844. 8.

Kunik, E., Die Berufung der schwedischen Rodsen durch die Finnen und Slaven. S. Petersburg. 1844—45. 8. 2 voll.

Tobbien, E. S., Sammlung kritisch bearbeiteter Quellen der Geschichte des russischen Rechtes. Dorpat und Leipzig. 1845. 4. I.

Полное собраніе русскихъ лѣтописей, изданное Археографическою Коммиссіею. С. Петербургъ. 1846. 4. I.

Krug, Ph., Forschungen in der älteren Geschichte Russlands. S. Petersburg. 1848. 8. 2 voll.

Лѣтописецъ Переяславля Суздальскаго, составленный въ началѣ XIII вѣка, изданъ К. М. Оболенскимъ. Москва. 1851. 8.

Зубрицкій, Д., Исторія древняго галичско-русскаго княжества. Львовъ. 1852. 8. I. II.

Соловьевъ, С., Исторія Россіи. Москва. I. 1857. Tertia editio; II. 1856. Secunda editio.

Се повѣсть врѣменьныхъ лѣтъ, отъ коудоу есть пошьла роуськаꙗ землꙗ, къто въ Кыевѣ нача первое княжити, и отъ коудоу роуськаꙗ землꙗ стала есть.

Се начьнѣмъ повѣсть сию.

I. По потопѣ трие сынове Ноевы раздѣлиша землю, Симъ, Хамъ, Ѩфетъ. и ꙗ сѫ въстокъ Симови: Персида, Бактръ даже и до Индикиꙗ въ долготоу, и въ шириноу и до Ринокоуроуръ, ꙗкоже рещи отъ въстока и до полоудьниꙗ, и Соурии и Мидиꙗ и Ефратъ рѣка, Вавилонъ, Коръдоуна, Ѩсоурии, Месопотамиꙗ, Ѩравиꙗ Старѣйшаꙗ, Елоуманъ, Индиꙗ, Ѩравиꙗ Сильнаꙗ, Коулисоурии, Комагѣнн, Финикиꙗ вьсѣ. Хамови же ꙗ сѫ полоудьньнаꙗ страна: Ефиопъ, Ефиопиꙗ прилежащиꙗ къ Индомъ, дроугаꙗ же Ефиопиꙗ, изъ неиже исходитъ рѣка ефиопьскаꙗ Чермьна, текоущиꙗ на въстокъ, Ѳива, Ливоуи прилежащиꙗ до Коурниꙗ, Маръмариꙗ, Соурьти, Ливоуи дроугаꙗ, Ноумидиꙗ, Масоурии, Мавританиꙗ противоу соущиꙗ Гадирѣ; въ соущихъ же къ въстокомъ имать Кникию, Памъфилию, Писидию, Моусию, Лоукаонию, Фроугию, Камалию, Ликию, Карию, Лоудию, Моусию дроугоую, Троадоу, Ефолидоу, Ефидоунию, Старою Фроугию; и островы пакы имать: Сардъдани, Критъ, Коупръ и рѣкоу Гионоу, зовомоую Нилъ. Ѩфетоу же ꙗша сѫ полоуношьныꙗ страны и западьныꙗ: Мидиꙗ, Ѩлъванаꙗ, Ѩрѣменнꙗ Малаꙗ и Великаꙗ, Кападокиꙗ, Пафлагонии, Галатиꙗ, Колъхисъ, Боспори, Меоти, Дерьви, Сарѣмати, Таврианн, Скоудиꙗ, Ѳраки, Македониꙗ, Далматиꙗ, Молоси, Ѳесалиꙗ, Локриꙗ, Пелинниꙗ, ꙗже и Пелопоннисъ нарицаетъ сѧ, Ѩркадиꙗ, Ипиротиꙗ, Илюрикъ, Словѣне, Лоухнитиꙗ, Ѩнъдрьиакиꙗ, отъ неиже анъдриатиньскаꙗ поучина; имать же и островы: Ефританию, Сикелию, Евию, Родона, Хиона, Лезъвона, Коудрана, Закоуньда, Кефалинию, Идакиноу, Керькоуроу, и часть асийскыꙗ страны, нарицаемоую Ионию, и рѣкоу Тигроу, текоущоую междоу Мидꙑ и Вавилономь; до понътьскаго моря, на полоуношьныꙗ страны, Доунай, Дънѣстръ и кавька-

сийскыѣ горы, рекъше оугорьскы, и отъ тоудѣ доже и до Днѣпра, и прочаѣ рѣкы: Десна, Припеть, Двина, Болховъ, Волга, иже идеть на въстокъ, въ часть Симовоу. въ Афетовѣ же части сѣдять Роусь, Чюдь и си изъыци: Мери, Моурома, Весь, Мордва, Заволочьскаѣ Чюдь, Пермь, Печера, Имь, Оугра, Литва, Зимѣгола, Корсь, Лѣтьгола, Либь, Лыхове же и Проусь. Чюдь присѣдять къ морю Варяжьскомоу; по семоуждѣ морю сѣдять Варязи сѣмо къ въстокоу до прѣдѣла Симова, по томоужде морю сѣдять къ западоу до земли аглиньскы и до влашьскыѣ. Афетово бо и то колѣно: Варязи, Свие, Ноурѣмане, Готе, Роусь, Аглиане, Галичане, Влахове, Римляне, Нѣмьци, Корлязи, Венедици. Фрягове и прочии присѣдять отъ запада къ полоудьнию, и съсѣдять съ племенемь Хамовомь.

II. Симъ же и Хамъ и Афетъ, раздѣлиѣше землю жрѣбий метавъше, оурокъ положиша не прѣстоупати никомоуже въ жрѣбий вратьнь, и живяхоу къждо въ своей части. и бысть изъык единъ. и оумноживъшемъ сѧ человѣкомъ на земли, помыслиша създати столпъ до небесе, въ дьни Иектана и Фалека, и събраша сѧ на мѣстѣ Сенаръ поли, здати столпъ до небесе и градъ около него Вавилонъ. и съвдаша столпъ тъ за четыри десяти лѣтъ, и несъвершенъ бысть. и сънизде господь Богъ видѣти града и столпа, и рече господь: се, родъ единъ и изъык единъ. и съмѣси Богъ изъыкы, и раздѣли на седмь десятъ и два изъыка, и раскы и по всей земли. по размѣшении же изъык Богъ вѣтромь великомь разроуши столпъ, и есть останъкъ его промеждоу Ассюра и Вавилона, и есть въ высотоу и въ широтоу лакътъ пяти тысоущь и четыре сътъ и трий десятъ и трий, и въ лѣта многа бысть хранимъ останъкъ тъ. по разроушении же столпа и по раздѣлении изъык приняша сынове Симови въсточьныѣ страны, а Хамови сынове полоудньныѣ страны, Афетови же приняша западъ и полоунощьныѣ страны. отъ сихъ же седми десятъ и двою изъыкоу бысть изъык словѣньскъ, отъ племени Афетова, Норици, иже соуть Словѣне.

III. По многѣхъ же врѣменехъ сѣли соуть Словѣне по Доунаеви, къде есть нынѣ оугорьска земля и болгарьска.

и отъ тѣхъ Словѣнъ разидоша ся по земли, и прозваша ся имены своими, къде сѣдъше на которѣмь мѣстѣ, яко пришьдъше сѣдоша на рѣцѣ именемь Морава, и прозваша ся Морава, а дроугии Чеси нарекоша ся, а се ти же Словѣни: Хорвате Бѣлии и Серьбь и Хороутане. Влахомъ бо нашьдъшемъ на Словѣны на доунайскыи, и сѣдѣшемъ въ нихъ и насилающемъ имъ, Словѣни же ови пришьдъше сѣдоша на Вислѣ, и прозваша ся Лѧхове, а нии отъ тѣхъ Лѧховъ прозваша ся Полѧне, а Лѧхове дроугии Лоутичи, инии Мазовшане, и нии Поморѧне. тако же и ти Словѣне пришьдъше сѣдоша по Днѣпроу, и нарекоша ся Полѧне, а дроугии Дрѣвлѧне, за не сѣдоша въ лѣсѣхъ; а дроугии сѣдоша междоу Припетию и Двиною, и нарекоша ся Дреговичи. инии сѣдоша на Двинѣ, и нарекоша ся Полочане, рѣчькы ради, иже течеть въ Двиноу, именемь Полота, отъ сея прозваша ся Полочане. Словѣни же сѣдоша около езера Ильмеря, и прозваша ся своимь именемь, и съдѣлаша градъ, и нарекоша и Новъ Градъ. а дроугии сѣдоша по Деснѣ и по Семи и по Соулѣ, и нарекоша ся Сѣверъ. и тако разиде ся словѣньскыи изыкъ. тѣмьже и грамата прозва ся словѣньскаа.

IV. Полѧномъ же живоущемъ особь по горамъ симъ бѣ поуть изъ Варягъ въ Грекы и изъ Грекъ по Днѣпроу, и верхъ Днѣпра волокъ до Ловоти, и по Ловоти вънити въ Ильмерь езеро великоє, изъ негоже езера течеть Волховъ, и течеть въ езеро великоє Нево, и того езера течеть оустие въ море варяжьскоє, и по томоу морю ити до Рима, а отъ Рима прити по томоужде морю къ Цѣсарю Градоу, и отъ Цѣсаря Града прити въ Понѣтъ море, въ неже течеть Днѣпръ рѣка. Днѣпръ бо течеть изъ оковьскаго лѣса, и течеть на полъ дьне, а Двина изъ тогожде лѣса течеть, и идеть на полоуночие, и вънидеть въ море варяжьскоє. изъ тогожде лѣса течеть Волга на въстокъ, и вътечеть седмию десятъ жрѣлъ въ море хвалисьскоє. тѣмьже изъ Роуси можеть ити по Волзѣ въ Болгары и въ Хвалисы, и на въстокъ донти въ жрѣбий Симовъ, а по Двинѣ въ Варягы, изъ Варягъ до Рима, а отъ Рима до племени Хамова. а Днѣпръ течеть въ понѣтьскоє море тремь жрѣлы,

иже море словеть роусьско, по немоуже оучилъ свѣтый Иньдрѣй, братъ Петровъ, якоже рѣша.

V. Иньдрѣю оучащю въ Синопии и пришьдъшю емоу въ Коръсоуни, оувѣдѣ, яко изъ Коръсоуня близь оустие днѣпрьское, и въсхотѣ понти въ Римъ, и приде въ оустие днѣпрьское, и отъ толѣ понде по Днѣпроу горѣ, и по приключаю приде и ста подъ горами на брѣзѣ. и заутра въставъ рече къ соущимъ съ нимь оученикомъ: видите ли горы сия? яко на сихъ горахъ въсиять благодать божия, и имать градъ великъ быти, и церкви многы имать Богъ въздвигноути. и въшьдъ на горы сия благослови я, и поставивъ крестъ, и помоливъ ся Богоу и сълѣзъ съ горы сея, идеже послѣжде бысть Кыевъ, понде по Днѣпроу горѣ. и приде въ Словѣны, идеже нынѣ Новъ Градъ, и видѣ люди тоу соущая, какъ есть обычай имъ, и како ся мыють и хвощють, и оудиви ся имъ. и иде въ Варягы, и приде въ Римъ, и исповѣда, елико наоучи и елико видѣ, и рече имъ: дивьно видѣхъ въ словѣньстѣй земли идоущю ми сѣмо; видѣхъ бани дрѣвяны, и прѣжьгоуть я рамяно, и съклѣкоуть ся, и боудоуть сами, и облѣкоуть ся квасомь оусниканомь, и възьмоуть на ся проутие младо, и биють ся сами, и того ся добиють, едва възлѣзоуть живи, и облѣкоуть ся водою стоуденою, и тако оживоуть. и то творять по вься дьни, не моучими никымьже, нъ сами ся моучать, и то творять мьвение себѣ, а не моученье. и се слышавъше дивляхоу ся. Иньдрѣй же бывъ въ Римѣ приде въ Синопию.

VI. Полямъ же живоущемъ особь и владоущемъ родъ своими, иже и до сея братиа быхоу полане, живяхоу къждо съ своимь родомь и на своихъ мѣстѣхъ, владѣюще къждо родомь своимь. и бяша .г. братиа, единомоу имя Кый, а дроугомоу Щекъ, а третиемоу Хоривъ, и сестра ихъ Лыведь. и сѣдяше Кый на горѣ, идеже нынѣ оувозъ Боричевъ, а Щекъ сѣдяше на горѣ, идеже нынѣ зоветь ся Щековица, а Хоривъ на третии горѣ, отъ негоже прозва ся Хоривица. и сътвориша градъ въ имя брата своего старѣйшаго, и нарекоша имя емоу Кыевъ. и бяше около града лѣсъ и боръ великъ, и быхоу ловяще звѣрь,

бѣхоу моужи моудри и съмѣсльни, и нарицахоу сѧ Полѣне, отъ нихъже соуть Полѣне въ Кѣиевѣ и до сего дьне. ини же, не съвѣдоуще, рекоша, ѩко Кый ѥсть прѣвозьникъ бѣлъ, оу Кѣиева бо бѣше прѣвозъ тъгда съ оноѩ странѣ Днѣпра, тѣмь глаголахоу: на прѣвозъ на Кѣиевъ: аще бо бъ бѣлъ прѣвозьникъ Кый, то не бъ ходилъ Цѣсарю Градоу, нъ сь Кый княжаше въ родѣ своѥмь. и приходивъшю ѥмоу къ Цѣсарю, ѩкоже съказаютъ, великоу чьсть приялъ отъ цѣсаря, при которѣмь приходивъ цѣсари. идоущю же ѥмоу опять пришьдъшю въ свой градъ Кѣиевъ, тоу животъ свой съконьча. и брата ѥго Щекъ и Хоривъ и сестра ихъ Лѣбедь тоу съконьчаша сѧ.

VII. И по сихъ братии держати почаша родъ ихъ княженьѥ въ Полѣхъ, а въ Дрѣвлѣхъ своѥ, а Дреговичи своѥ, а Словѣне въ Новѣ Градѣ своѥ, а дроугоѥ на Полотѣ, иже соуть Полочане: отъ нихъже Кривичи, иже сѣдять на верхъ Волгы и на верхъ Двины и на верхъ Днѣпра, ихъже градъ ѥсть Смольньскъ, тоудѣ бо сѣдять Кривичи, таже сѣверъ отъ нихъ на Бѣлѣ Ѥзерѣ сѣдять Весь, а на Ростовьстѣмь ѥзерѣ Мери, а на Клѣщинѣ ѥзерѣ Мери же. а по Оцѣ рѣцѣ, идѣже въточть въ Волгоу, сѣдить Моурома, ѩзыкъ свой, и Черемиса, свой ѩзыкъ, Мордѣва, свой ѩзыкъ. се бо тъкъмо словѣньскъ ѩзыкъ въ Роуси: Полѣне, Дрѣвлѣне, Новогрядьци, Полочане, Дреговичи, Сѣверъ, Боужане, зане сѣдоша по Боугоу, послѣжде же Волъинѣне. а се соуть ини ѩзыци, иже дань дають Роуси: Чюдь, Мери, Весь, Моурома, Черемиса, Мордѣва, Пермь, Печера, Ямь, Литва, Зимѣгола, Корсь, Норѣва, Либь. си соуть свой ѩзыкъ имоуще, отъ колѣна Ѩфетова, иже живоуть въ странахъ полоуночьныхъ.

VIII. Словѣньскоу же ѩзыкоу, ѩкоже рекохомъ, живоущю на Доунаи, придоша отъ Скоудъ, рекъше отъ Козаръ, рекомии Болгаре, и сѣдоша по Доунаєви, и насильници Словѣномъ бъша. а по семь придоша Оугре Бѣлии, и наслѣдиша землю словѣньскоу. си оубо Оугри почаша бъти

при Ираклии цѣсари, иже находиша на Хоздроа, цѣсаря персьскаго. въ си же врѣмена бѣша и Обре, иже и ходиша на Ираклиа цѣсаря, и мало его не яша. си же Обре воюваху на Словѣны, и примоучиша Доулѣбы, соущя Словѣны, и насилие творяхоу женамъ доулѣбьскымъ. аще поѣхати боудяше Обриноу, не дадяше въпрѣгши коня ни вола, нъ велѣше въпрѣгши три ли четыри ли пять женъ въ телѣгоу и повести Обрина, и тако моучахоу Доулѣбы: бѣхоу бо Обре тѣломь велици и оумомь горди, и Богъ потрѣби ѩ, и помроша вьси, и не оста сѣ ни единъ Обринъ. и есть притъча въ Роуси и до сего дьне: погыбоша аки Обре; ихъже нѣсть племени ни наслѣдъка. по сихъ же придоша Печенѣзи, и пакы идоша Оугри Чернии мимо Кыевъ, послѣжде при Ользѣ.

IX. Поланомъ же живоущемъ особь, якоже рекохомъ, соущемъ отъ рода словѣньска, нарекоша сѧ Полане, а Дрѣвлане отъ Словѣнъ же, и нарекоша сѧ Дрѣвлане. Радимичи же и Вятичи отъ Ляховъ: бѣста бо два брата въ Лѧшѣхъ, Радимъ, а дроугыи Вятко, и пришьдъша сѣдоста Радимъ на Сожю, и прозваша сѧ Радимичи, а Вятко сѣде съ родомь своимь по Оцѣ, отъ негоже прозваша сѧ Вятичи. и живяхоу въ мирѣ Полане и Дрѣвлане и Сѣверъ и Радимичи и Вятичи и Хорвате. Доулѣби же живяхоу по Бѫгоу, къде нынѣ Волъинане, а Оугличи и Тиверьци сѣдяхоу по Дънѣстроу, присѣдяхоу къ Доунаеви, и бѣ множьство ихъ, сѣдяхоу бо по Дънѣстроу и до моря, и соуть гради ихъ и до сего дьне, да то сѧ зовяхоу отъ Грекъ Великаа Скоудь.

X. Имяхоу оубо обычаи свои и законъ отьць своихъ и прѣданиа, къждо свой нравъ. Полане бо своихъ отьць обычай имоуть кротъкъ и тихъ и стыдѣние къ снъхамъ своимъ и къ сестрамъ, къ матеремъ и къ родителемъ своимъ, къ свекроувемъ и къ дѣверемъ велико стыдѣние имяхоу, брачьныи обычай имяхоу: не хождаше зять по невѣстоу, нъ привождахоу вечеръ, а заутра приношахоу по ней чьто въдадоуще. а Дрѣвлане живяхоу звѣриньскомь образомь, живоуще скотьскы: оубиваху дроугъ дроугъ, и ядяхоу вьсе нечисто, и брака оу нихъ не бываше, нъ оумыка-

хоу оувода дѣвица. и Радимичи и Вятичи и Сѣверъ единъ обычай имяхоу: живяхоу въ лѣсѣхъ якоже и вьсякъ звѣрь, ядоуще вьсе нечисто, и срамословие въ нихъ прѣдъ отьци и прѣдъ снъхами, и браци не бываху въ нихъ, нъ игрища между селы, и съхождахоу ся на игрища и на плесание и на вьсы бѣсовьскаа игрища, и тоу оумыкахоу жены сѣбѣ, съ неюже кѣто съвѣщаваше ся; имяхоу же по дѣ и по три жены. и аще кѣто оумряше, творяхоу тризноу надъ нимь, и по семь творяхоу крадоу велико, и възложахоутъ на крадоу мертвьца, и съжьжахоу, и по семь събранъше кости въложахоу въ соудиноу малоу, и поставляхоу на столпѣ на поутехъ, иже творять Вятичи и нынѣ. сицѣжде обычаи творяхоу Кривичи и прочии погани, не вѣдоуще закона божиа, нъ творяще сами себѣ законъ.

XI. Глаголеть Георгий въ лѣтописании: ибо коемоуждо языкоу овѣмъ исписанъ законъ есть, дроугымъ же обычай, зл не законъ безаконьникомъ отьчьствие мѣнить ся. отъ нихъже первии Сири живоущей на коньць земли законъ имоуть отьць своихъ обычай: не любодѣяти и прѣлюбодѣяти, ни красти, ни клеветати, ни оубити, ни злодѣяти вьсѣма. законъ же оу Бактриянъ, глаголемыхъ Браханъ, и оу Островьникъ иже отъ прадѣдъ наказание и благочьстие, мясъ не ядоуще, ни вина пиюще, ни блоуда творяще, никакояже злобы творяще, страха ради многа божиа, ибо тяче прилежащемъ къ нимъ Индомъ оубийстводѣйцамъ и сквернотворящемъ гнѣвливо и паче естьства, въ въноутреныйшии странѣ человѣкы ядоуще и страньствоующихъ оубиваху, паче же ядяхоу яко пьси. иетеръ же законъ Халдѣемъ и Вавилонямъ: матери поимати, съ братьни чадъ блоудъ дѣяти, и оубивати, вьсяко бо стоудьное дѣяние яко добродѣтѣль мьнять ся дѣюще, любо далече страны своеа воудоуть. инъ же законъ Гилѣомъ: женъ оу нихъ орють, зиждоуть храмы, и моужьскаа дѣла творять, нъ и любы творять, елико хотять, не въздержаемы отъ моужий своихъ вьсѣма, ни зазрять; въ нихъже соуть храбры жены, ловять звѣрь крѣпъкый, владѣють же моужи своими и доблюють ими. въ Бретании же мнози моужи съ единою женою съпять, и многы

жены съ единѣмь моужемь похотьствоуютъ: безаконьнаа акы законъ отьца творитъ независтьно ни въздержаньно. Ямазоны же моужа не имоуть, нъ акы скотъ бесловесьный единою лѣтомь къ весньнѣмъ днемъ оземьственъ боудоуть, и съчетаютъ сѧ съ окрестьнѣми имъ моужи, ако нѣкоторое имъ торжьство и велико праздьньство врѣмя то мьнить: отъ нихъ зачьнъше въ чрѣвѣ, пакы разбѣгноуть сѧ отъ сюдоу вьсѧ. въ врѣмя же, хотѧщамъ родити, аще родить сѧ моужьскъ полъ, погоубить; аще ли дѣвичьскъ полъ, то въздоить, и прилежьнѣ въспитаютъ. ꙗкоже се и при насъ нынѣ Половьци законъ держать отьца своихъ: кровь проливати, а хвалѧще сѧ о сихъ, ядоуще мертвечину и вьсю нечистотоу, хомыкы и соусълы, и поимаютъ мащехы свои и ятрови, и инѣ обычаи отьца своихъ творять. мы же хрестиане и велико земль, иже вѣроуютъ въ святоую Троицю и въ едино крещение и въ единоу вѣроу, законъ имамы единъ, велико въ Христа крестихомъ сѧ и въ Христа облѣкохомъ сѧ.

XII. По сихъ же лѣтѣхъ, по съмерти братиа сѧ бѣша обидими Дрѣвлѣми и инѣми окольними, и наидоша и Козаре сѣдѧща на горахъ сихъ въ лѣсѣхъ, и рѣша Козари: платите намъ дань. съдоумавъше же Полѧне въдаша отъ дыма мечь, и несоша Козаре къ князю своемоу и къ старѣйшинамъ, и рѣша имъ: се, налѣзохомъ дань новоу. они же рѣша имъ: отъ коудоу? си же рѣша: въ лѣсѣхъ на горахъ надъ рѣкою днѣпрьскою. они же рѣша: чьто соуть въдали? си же показаша мечь. и рѣша старьци козарьстии: нѣ добра дань, княже, мы сѧ доискахомъ нхъ ороужиемь единою страною остроме, рекъше саблями, а сихъ ороужие обоюдоу остро, рекъше мечи: си имоуть имати дань на насъ и на инѣхъ странахъ. се же събысть сѧ вьсѣ, не отъ своеа воле рекоша, нъ отъ божиа повелѣниа, ꙗко и при Фараонѣ цѣсари ѥюпьтьстѣмь, егда приведоша Моисеа прѣдъ Фараона, рѣша старѣйшины Фараоня: сь хощеть съмѣрити область ѥюпьтьскоую, ꙗкоже и бысть: погыбоша бо Ѥюпьтяне отъ Моисеа, а первое бѣша работающе имъ. тако и си владѣша, а послѣжде самѣми владѣють. ꙗкоже и бысть, владѣютъ бо Козары роусьстии князи и до дьньшнаго дьне.

XIII. Въ лѣто .ѯstѳ., индикта .ѕ., начѣнъшю Михаилоу цѣсарьствовати, нача сѧ прозъıвати роуськa земля. о семь бо оувѣдахомъ, ıко при семь цѣсари приходиша Роусь на Цѣсарь градъ, ıкоже пишетъ сѧ въ лѣтописании гречьстѣмь. тѣмьже отъ селѣ почьнемъ и числа положимъ. ıко отъ Ѧдама до потопа лѣтъ. ѯвсмв., а отъ потопа до Ѧврама лѣтъ .ѯa. и .пв., а отъ Ѧврама до исхожденıа Мойсиѥва лѣтъ .ул., а отъ исхожденıа Мойсиѥва до Давъıда лѣтъ .х. и .a., а отъ Давъıда и отъ начала цѣсарьства Соломоня до плѣненıа иерoусалимля лѣтъ .умн., а отъ плѣненıа до Ѧлександъра лѣтъ. .тнi., а отъ Ѧлександъра до рождьства Христова .тлг., а отъ Христова рождьства до Костѧнтина лѣтъ .тнi., отъ Костѧнтина же до Михаила сего лѣтъ .фмв., а отъ перваго лѣта Михаилова до перваго лѣта Ольгова, роуськаго кнıзи, лѣтъ .кд., а отъ перваго лѣта Ольгова, по нѥже сѣде въ Кıевѣ, до перваго лѣта Игорева лѣтъ .ла., а отъ перваго лѣта Игорева до перваго лѣта Свıтославля лѣтъ .лг., а отъ перваго лѣта Свıтославля до перваго лѣта Ирополча лѣтъ .ки., а Ирополкъ кнıжи лѣтъ .и., а Владимѣръ лѣтъ .лз., а Ярославъ кнıжи лѣтъ .м. тѣмьже отъ съмерти Свıтославля до съмерти Ярославля лѣтъ .пе., а отъ съмерти Ярославля до съмерти Свıтополча лѣтъ .ѓ. нъ мъı на прѣждьнѥѥ възвратимъ сѧ, и сѣкажемъ, чьто сѧ оудѣı въ лѣта сѧ, ıкоже прѣжде почали ıхомъ первоѥ лѣто Михаиломь, и по рядоу положимъ числа.

XIV. Въ лѣто .ѯstѳa. въ лѣто .ѯstѳв. въ лѣто .ѯstѳг. въ лѣто .ѯstѳд. въ лѣто .ѯstѳe. въ лѣто .ѯstѳs. Михаилъ цѣсарь изиде съ вои брѣгомь и моремь на Болгаръı. Болгаре же оувидѣвъше, ıко не могоша стати противоу, крьстити сѧ просиша, и покорıша сѧ Грекомъ. цѣсарь же крести кнıзы ıхъ и болıръı вьсѧ, и миръ сътвори съ Болгаръı.

Въ лѣто .ѯstѳз. имахоу дань Карıзи, приходıще изъ заморıя, на Чюди и на Словѣнехъ, на Мери и на Веси и Кривичихъ; а Козари имахоу на Полѧхъ и на Сѣверѣ и на Вятичихъ, имахоу по вѣлѣ вѣверıци отъ дъıма.

XV. Въ лѣто .ѯstѳи. въ лѣто .ѯstѳд. въ лѣто .ѯsто. изгнаша Карıгъı за море, и не даша имъ дани, и почаша сами въ себѣ владѣти, и не бѣ въ нихъ правьдъı, и въста

родъ на родъ, и бѣша въ нихъ оусобица, и воевати почаша сами на сѧ. и рѣша сами въ себѣ: поищимъ себѣ князя, иже бы владѣлъ нами и соудилъ по правоу. и идоша за море къ Варягомъ, къ Роуси, сице бо сѧ звахоу ти Варязи, Роусь, ꙗко сѧ дроузии зовоутъ сѧ Свеѳе, дроузии же Ноурѣмане, Англичане, дроузии Готе, тако и сі. рѣша Роуси Чюдь, Словѣни и Кривичи и Весь: земля наша велика и обилна, а наряда въ ней нѣсть; да поидѣте княжитъ и владѣтъ нами. и изврашасѧ сі .г. братиа съ роды своими, и пояша по себѣ всю Роусь, и придоша. и старѣйшиі, Рюрикъ, сѣде въ Новѣ Градѣ, а дроугыи, Синеоусъ, на Бѣлѣ Ѣзерѣ, а третиі Изборьстѣ, Троуворъ. и отъ тѣхъ Варягъ прозвасѧ роуськаꙗ земля, Новоградьци, ти соуть людиѥ Новоградьци отъ рода варяжьска, прѣжде бѣша Словѣни. по двою же лѣтоу Синеоусъ оумре и братъ ѥго Троуворъ. и прия власть Рюрикъ, и раздая моужемъ своимъ грады, овомоу Полотьскъ, овомоу Ростовъ, дроугомоу Бѣло Ѣзеро. и по тѣмъ градомъ соуть находьници Варязи, а первии насельници въ Новѣ Градѣ Словѣне, въ Полотьсцѣ Кривичи, въ Ростовѣ Меря, въ Бѣлѣ Ѣзерѣ Весь, въ Моуромѣ Моурома. и тѣми вьсѣми обладаше Рюрикъ. и вьста оу него два моужа, не племени ѥго, нъ болярина, и та испроснета сѧ къ Цѣсарю Градоу съ родомь своимь. и поидоста по Днѣпроу, и идоуща мимо оузрѣста на горѣ градъкъ, и оупрашаста и рѣста: чий сѧ градъкъ? они же рѣша: бѣла соуть .г. братиа, Кыи, Щекъ, Хоривъ, иже съдѣлаша градъкъ сь, и изгыбоша, и мы сѣдимъ, родъ ихъ, сѣде, платяще дань Козаромъ. Осколдъ же и Диръ сѣдоста въ градѣ семь, и многы Варягы съвъкоуписта, и начаста владѣти польскою землею, Рюрикоу же княжащоу въ Новѣ Градѣ.

XVI. Въ лѣто .ѯ҃вто҃л. въ лѣто .ѯ҃вто҃в. въ лѣто .ѯ҃вто҃г. въ лѣто .ѯ҃вто҃д. иде Осколдъ и Диръ на Грекы, и придоша въ .дѳ҃. лѣто Михаила цѣсаря. цѣсарю же отъшьдъшю на Агарины, и дошьдъшю ѥмоу Чрныѧ рѣкы, вѣсть епархъ посла къ немоу, ꙗко Роусь на Цѣсарь Градъ идеть, и врати сѧ цѣсарь. Си же въ ноутрь Соудоу въшьдъше, много оубийство хрестиѧномъ сътвориша, и въ двою сътоу корабль остоупиша Цѣсарь Градъ. цѣсарь же ѣдва въ градъ въниде,

и съ патриархомъ съ Фотиемъ приде къ соущии церкъви святѣй богородици въ Блахернѣ, и всю нощь молитвоу сътвориша, таже божьствьноую ризоу святыа богородица съ плѣщьми изнесъше въ рѣкоу омочиша, тишинѣ соущи, морю оукротивъшю ся. и абие боуря въста съ вѣтромь, и волнамъ великимъ въставъшамъ засобь безбожьныхъ Роусь корабли съмыте, и къ брѣгоу приверже, и изби и, ико мало ихъ отъ таковыа бѣды извѣгноути. и въ свои ся възвратиша ся.

XVII. Въ лѣто .ѯstoѳ. въ лѣто .ѯstos. почѧ цѣсарьствовати Василий.

Въ лѣто .ѯstoз. крещена въсть вьси земли болгарьскаа.

Въ лѣто .ѯstoи. въ лѣто .ѯstoд. въ лѣто .ѯstп. въ лѣто .ѯstпа. въ лѣто .ѯstпв. въ лѣто .ѯstпг. въ лѣто .ѯstпд. въ лѣто .ѯstпѳ. въ лѣто .ѯstпѕ. въ лѣто .ѯstпз. оумершю Рюрикови прѣдасть княжениѥ своѥ Ольгови, отъ рода ѥмоу соущоу, вѣдавъ ѥмоу сынъ свой на роуцѣ, Игорь, въ ѩ дѣтьскъ вельми.

XVIII. Въ лѣто .ѯstпи. въ лѣто .ѯstпд. въ лѣто .ѯstч. поиде Ольгъ, поимъ вои многы, Варягы, Чюдь, Словѣны, Мерю, Весь, Кривича, и приде къ Смольньскоу въ Кривича, и прия градъ, и посади моужь свой. и отъ тоудоу поиде въ низъ, и възя Любьчь, и посади моужь свой. и приде къ горамъ къ кыевьскымъ, и оувѣдѣ Ольгъ, ико Осколдъ и Диръ княжита, и похрани вои въ ладиихъ, а дроугыи на задѣ остави, а самъ приде, носа Игоря дѣтьска. и принлоу подъ Оугорьскоѥ, похраньнъ вои своѩ, и посла къ Осколдоу и Дирови, глаголя: ико гость ѥсмь, и идемъ въ Грѣкы отъ Ольга и отъ Игоря княжиця: да придѣта къ намъ, къ родоу своѥмоу. Осколдъ же и Диръ придоста. и въискакаша вьси прочии изъ ладии, и рече Ольгъ Осколдоу и Дирови: вы нѣста князи, ни рода княжа, нъ азъ ѥсмь родоу княжь, и вънесоша Игоря, и сь ѥсть сынъ Рюриковъ. и оубиша Осколда и Дира, и несоша на гороу, и погребоша и на горѣ, таже ся нынѣ зоветь Оугорьскоѥ, идеже нынѣ Олъминъ дворъ: на той могылѣ поставилъ Олъма церкъвь, Святаго Николоу; а Дирова могыла за Святою Ириною. и сѣде Ольгъ княжа въ Кыевѣ. и рече Ольгъ: се, боуди мати градомъ роуськымъ.

и бѣша оу него Варязи и Словѣни, и проче прозваша сѧ Роусию. сь же Ольгъ нача градъı ставити, и оустави дани Словѣномъ, Кривичемъ и Мери. и оустави Варягомъ дань дати отъ Нова Града гривьнъ .т. на лѣто, мира дѣлы, иже до съмерти Ярославлы даяхоу Варягомъ.

XIX. Въ лѣто .ѯstча. поча Ольгъ воевати Дрѣвлины, и примоучивъ и имаше на нихъ дань по чернѣ коунѣ.

Въ лѣто .ѯstчв. иде Ольгъ на Сѣверины, и побѣди Сѣверинъı, и възложи на ны дань льгъкоу, и не дасть имъ Козаромъ дани платити, рекъı: азъ имъ противьнъ, а вамъ нѣ чемоу.

Въ лѣто .ѯstчг. посла Ольгъ къ Радимичемъ, рекъı: комоу дань даете? они же рѣша: Козаромъ. и рече имъ Ольгъ: не дайте Козаромъ, нъ мънѣ дайте. и вѣдаша Ольгови по цьлигоу, якоже и Козаромъ даяхоу. и бѣ обладаи Ольгъ Полияны и Дрѣвлияны и Сѣверияны и Радимичи, а съ Оугличи и Тиверьци имяше рать.

Въ лѣто .ѯstчд. въ лѣто .ѯstчѥ. Леонъ цѣсарьствова, сынъ Василиевъ, иже Львъ прозва сѧ, и братъ его Александръ, иже цѣсарьствова лѣтъ к. и. s.

Въ лѣто .ѯstчs. въ лѣто .ѯstчз. въ лѣто .ѯstчи. въ лѣт .ѯstчд. въ лѣто .ѯsѵ. въ лѣто .ѯsѵа. въ лѣто .ѯsѵв. въ лѣто .ѯsѵг. въ лѣто .ѯsѵд. въ лѣто .ѯsѵѥ. въ лѣто .ѯsѵs. идоша Оугри мимо Кыевъ горою, иже сѧ зоветъ нынѣ Оугорьское, и пришьдъше къ Днѣпроу сташа вѣжамн, бѣша бо ходяще акъı се Половьци. и пришьдъше отъ въстока оустремиша сѧ чрѣзъ горъı великъıя, и почаша воевати на живоущаи тоу Влахъı и Словѣнъı. сѣдяхоу бо тоу прѣжде Словѣни, и Влахове прияша землю словѣньскоу. по семь же Оугри прогнаша Влахъı, и наслѣдиша землю, и сѣдоша съ Словѣнъı, покоривъше и подъ сѧ, и отъ толѣ прозвася сѧ земля оугорьска. и начаша воевати Оугри на Грекъı, и поплѣниша землю драчьскоу и македоньскоу дожѣ и до Селоуня; и начаша воевати на Моравоу и на Чехъı. бѣ ѥдинъ ѩзъıкъ словѣньскъ, Словѣни, иже сѣдяхоу по Доунаеви, ихъже приняша Оугри, и Морава и Чесн и Лядхове и Полияне, иже нъıнѣ зовомаи Роусь. симъ бо первое положенъı книгъı, Моравѣ, иже прозва сѧ грамата словѣнь-

скаа, иже грамата есть въ Роуси и въ Болгарѣхъ дoунайскыхъ.

XX. Словѣномъ живоущемъ крещеномъ, книзи нхъ, Ростиславъ и Свѣтополкъ и Коцелъ, послаша къ цѣсарю Михаилоу, глаголюще: земля наша крещена, а нѣсть оу насъ оучителя, иже бы ны наказалъ и пооучилъ насъ и протолковалъ свѣтыя книгы, не разоумѣемъ бо ни гречьскоу изыкоу ни латиньскоу, они бо ны инако оучать, а дроузии инако, тѣмьже не разоумѣемъ книжьнаго образа ни силы нхъ: да послѣте ны оучителя, иже ны могоуть сказати книжьная словеса и разоумъ нхъ. се слышавъ цѣсарь Михаилъ съзва философы вьси, и сказа имъ рѣчи вьси словѣньскыхъ книзь. и рѣша философи: есть моужь въ Селоуни, именемь Левъ, и соуть оу него сынове разоумивии изыкоу словѣньскоу, хытра два сына оу него и философа. се слышавъ цѣсарь посла по ны въ Селоунь къ Левови, глаголя: посли къ намъ въ скорѣ сына своа, Меѳодиа и Костянтина. се слышавъ Левъ въ скорѣ посла ны, и придоста къ цѣсареви, и рече има: се, прислала сн къ мънѣ словѣньскаа земля, просящи оучителя себѣ, иже бы могълъ имъ протолковати свѣтыя книгы, сего бо желаютъ. и оумолена къста цѣсаремь. и посла ны въ словѣньскоую землю къ Ростиславоу и Свѣтополкоу и Коцелови. сима же пришьдъшема начаста съставляти писмена азъбоуковьнаа словѣньскы, и прѣложиста апостолъ и евангелие. и ради бъша Словѣни, ако слышаша величиа божиа своимь изыкомь. по семь же прѣложиста псалтырь и охтоихъ и прочаа книгы. нѣцин же начаша хоулити словѣньскыя книгы, глаголюще: ако не достоитъ никоторомоуже изыкоу имѣти боукъвъ своихъ развѣ Евреѣй и Грекъ и Латинъ, по Пилатовоу писанию, иже на крестѣ господьни написа. се же слышавъ папежь римьскый похоули тѣхъ, иже ръпъщюють на книгы словѣньскыя, рекъ: да сн исполнитъ книжьное слово, ако въсхвалятъ Бога вьси изъщи; дроугое же: вьси възглаголютъ изыкы различьнъими величиа божиа, якоже даста имъ Свѣтыи Доухъ отвѣщавати. да аще кто хоулитъ словѣньскоую граматоу, да боудетъ отълоученъ отъ церкъве, доньде сн исправитъ; ти бо соуть волци, а не овьца, иже достоитъ отъ плода знати, хра-

нити сѧ нѫ. ѥы же, чада божиѩ, послоушайте оучениѩ, и не отрицѣте наказаниѩ церкъвьнаго, ижеже ѥы наказалъ Меѳодиѩ, оучитель вашь. Костянтинъ же възвративъ сѧ въспитъ иде оучитъ болгарьскаго изъыка, а Меѳодиѩ осташе въ Моравѣ. по семь же Коцелъ кнѧзь постави Меѳодиѩ епископа въ Панонии на столѣ сѧтаго Янъдроника апостола, иединого отъ .о., оученика сѧтаго апостола Павьла. Меѳодиѩ же посади два попа скорописьца зѣло, и прѣложи вьсѧ книгы исполнь отъ гречьска изъыка къ словѣньскъ шестию мѣсяца, начьнъ отъ марта мѣсяца, до двою десятоу и шести дьнь октимвры мѣсяца. оконьчавъ же достойноу хвалоу и славоу Богоу въздасть, давшемоу такоу благодать епископоу Меѳодиѩ, настольникоу Янъдроникоу. тѣмьже словѣньскоу изъыкоу оучитель ѥсть Янъдроникъ апостолъ, Моравы бо доходилъ: и апостолъ Павьлъ оучилъ тоу, тоу бо ѥсть Илюрикъ, ѥгоже дохождилъ апостолъ Павьлъ, тоу бо ѥсть сѣдѧ Словѣни первѣѥ. тѣмьже словѣньскоу изъыкоу оучитель ѥсть Павьлъ, отъ ѥгоже изъыка и мы ѥсмь, Роусь, тѣмьже и намъ Роуси оучитель ѥсть Павьлъ апостолъ, по ѥже оучилъ ѥсть изъыкъ словѣньскъ, и поставилъ ѥсть епископа и наместьника по сѣмъ Янъдроника словѣньскоу изъыкоу. а словѣньскъ изъыкъ и роуськыи иединъ, отъ Варягъ бо прозвашасѧ Роусию, а первѣѥ сѣдѧ Словѣне; аще и Полѣне звахоу сѧ, нъ словѣньска рѣчь сѣ: Полѣми же прозвашасѧ, за ѥже въ полѣ сѣдѧхоу, а изъыкъ словѣньскыи имъ иединъ.

XXI. Въ лѣто .ѯsyз. въ лѣто .ѯsyи. въ лѣто .ѯsyѳ. въ лѣто .ѯsyі. Леонъ цѣсарь нача Оугры на Болгары, Оугре же нашьдъше вьсю землю болгарьскоую плѣновахоу: Семеонъ же оубѣдѣвъ на Оугры възвратисѧ, и Оугри противоу поидоша, и побѣдиша Болгары, ико ѥдва Семеонъ въ Дерстръ оубѣжа.

Въ лѣто .ѯsyаі. Игоревн възрастъшю хождаше по Ользѣ, и слоушаше ѥго. и приведоша емоу женоу отъ Плескова, именемь Ольгоу.

Въ лѣто .ѯsхві. въ лѣто .ѯsугі. въ лѣто .ѯsуді. въ лѣто .ѯsуеі. иде Ольгъ на Грекы, Игорь оставивъ Кыевѣ. поиже множьство Варягъ и Словѣнъ и Чюди и Кривича и Мерю

и Полѣны и Сѣверъ и Дрѣговичы и Радимича и Хорваты и Дулѣбы и Тиверьца, иже суть толковины: си вьси звахоуть си Великыи Скоудь. и съ сими вьсѣми поиде Ольгъ на коних̑ъ и въ кораблих̑ъ, и вѣ числомь кораблий .ѳ., и приде къ Цѣсарю Градоу. и Греци замъкоша Соудъ, и градъ затворишя: и вълѣзе Ольгъ на брѣгъ, и повелѣ воемъ извлачити кораблѣ на брѣгъ, и поконвя около града, и много оубийство сътвори Грькомъ, и полаты многы развиша, и церкъвы пожьгоша, а иже имахоу плѣньникы, окѣх̑ъ посѣкохоу, другыя же моучахоу, иныя же растрѣлиховъ, а другыя въ моря въмѣтахоу, и ина многа зъла творихоу Роусь Грькомъ, яликоже ратьни творить. и повелѣ Ольгъ воемъ своимъ колеса издѣлати и въставити кораблѣ на колеса: и бъвъшю покосьноу вѣтроу въспиша пръ, и съ полна вдыхоу къ градоу. видѣвъше же Греци оубоиша сѧ, и рекоша, вьславъше къ Ольгови: не погоубиль града, имемъ сѧ по дань, якоже хощеши. и оустави Ольгъ вои. и вънесоша имоу крашьна и вино, и не прия его, вѣ бо оустроено съ отравою. и оубоиша сѧ Греци, и рекоша: нѣсть сь Ольгъ, нъ свитый Дьмитрий, посланъ на ны отъ Бога. и заповѣда Ольгъ дань дати на .ѳ. кораблѣ по .ѵі. гривьнѣ на человѣка, а въ кораблѣ по .м. моужь. и даша сѧ Греци по сь, и почаша Греци мира просити, да въ не воювалъ гречьскыя земля. Ольгъ же мало отъстоупивъ отъ града нача миръ творити съ цѣсаремь гречьскыма, съ Леономь и съ Александромь, посла къ нима въ градъ Карла, Фарлофа, Вермоуда, Роулава и Стемида, глаголы: нѣмѣти ми сѧ по дани. и рекоша Греци: чего хощеши, дамы ти. и заповѣда имъ Ольгъ дати воемъ на .ѳ. кораблѣ по двѣ на десять гривьнѣ на ключь и по томь дати оуклады на роуськыя градъ, первое на Кыевъ, таже на Черниговъ и на Переяславль и на Полотьскъ и на Ростовъ и на Любичь и на прочая градъ, по тѣмъ бо градомъ сѣдяхоу князи подъ Ольгомь соущии. да приходять Роусь, сълабьное имлють, ялико хотять, и иже придоуть гостие, да имлють мѣсячиноу на .ѕ. мѣсяць, хлѣбъ и вино и мясо и рыбы и овощь; и да творять имъ мовь, ялико хотять; поидоуще же Роусь домови да имлють оу цѣсаря нашего

на поуть брашьно и пикы и оужа и пры, илико на доѣ. и
ыша сѧ Греци. и рѣста цѣсарю и болиристѣе вьсѣ: аще при-
доуть Роуси безъ коупли., да не възимаютъ мѣсачины;
да запрѣтитъ князь сѣломъ своимъ приходящимъ Роуси
сѣдѣ, да не творятъ пакости въ селѣхъ въ странѣ нашей;
приходящии Роусь да витаютъ оу святаго Мамы, и послеть
цѣсарьство наше, да испишютъ имена ихъ, и тѣгда възь-
моуть мѣсачьное свое гостиѥ, первое отъ града Кыѥва и
паки отъ Чернигова и Переславлѧ, и прочии гради; и да
въходятъ въ градъ ѥдинѣми враты съ цѣсаревомь моу-
жемь, безъ ороужиѧ, моужь .н.; и да творятъ коуплю, ико-
же имъ на доѣ, не платяще мыта ни въ чемьже. цѣсарь
же Леонъ съ Алексиѣдромь миръ сътвориста съ Ольгомь,
имъше сѧ по дань и роть заходиѣше междоу собою, цѣ-
ловаѣше сами крестъ, а Ольга водиѣше и моужа ѥго на
ротоу по роуськомоу законоу. и клѧшасѧ ороужиѥмь сво-
имь и Перуномь, богомь своимь, и Волосомь, скотиимь бо-
гомь, и оутвердиша миръ. и рече Ольгъ: сѣшийте пры паволочиты
Роуси, а Словѣномъ копринѣты. и въсть тако. и повѣси щитъ свой въ
вратѣхъ, показоуя повѣдоу. и поиде отъ Цѣсаря Града. и въспиша Роусь пры паволочитыи, а
Словѣне копринѣтыи, и раздра и вѣтръ, и рекоша Словѣне:
имѣмъ сѧ своимъ толстинамъ, не даны соуть Словѣномъ
пры-копринѣтыи. и приде Ольгъ къ Кыѥвоу, несы злато и
паволокы и овощь и вино и въсако оузорочиѥ. и прозваша
Ольга вѣщий, ѣхоу бо людиѥ погани и невѣгласи.

Въ лѣто .ѯsysi. въ лѣто .ѯsyzi. въ лѣто .ѯsyиi. въ лѣто .ѯsyдi. ѥви сѧ звѣзда велика на западѣ, копи-
ноѥ образомь.

XXII. Въ лѣто .ѯsyк. посла Ольгъ моужа своѥ построитъ мира и положитъ рядъ междоу Грекы и Роусию, и по-
сла глаголы равьно дроугаго съвѣщанья, въкъшаго при
тѣхъжде цѣсарихъ, Львѣ и Алексиѣдрѣ. мы отъ рода роуська, Карлы, Инъгелѣдъ, Фарлофъ, Вермоудъ, Роулавъ, Гоу-
ды, Роуалдъ, Карнъ, Фрелафъ, Роуаръ, Актевоу, Трои-
анъ, Лидоулъ, Фостъ, Стемидъ, иже послани отъ Ольга,
князя роуськаго, и отъ вьсѣхъ, иже соуть подъ роукою
ѥго, свѣтлыихъ болиръ, къ вамъ, Львови и Алексиѣдроу

и Костянтиноу, великомъ о Бозѣ самодержьцемъ, цѣсарем грѣчьскымъ, на оудержание и на извѣщение отъ многыхъ лѣтъ междоу хрестианы и Роусию бывъшюю любъвь, по хотѣнию нашихъ князь и по повелѣнию, и отъ вьсѣхъ иже подъ роукою его соущихъ Роусь. наша свѣтлость боле инѣхъ, хотящихъ же о Бозѣ оудержати и извѣстити такоую любъвь, бывъшюю междоу хрестианы и Роусию, многаждъı право соудихомъ, не тъчию просто словесемь, нъ и писаниемь и клятвою твердою кленъше сѣ оружиемь своимь, такоую любъвь извѣстити и оутвердити по вѣрѣ и по законоу нашемоу. соуть, ѣко по неже мъı сѣ имали по божий миръ и любъвь, главъı такоıı: по первомоу оубо словоу да оумиримъ сѣ съ вами Грекъı, да любимъ дроугъ дроуга отъ вьсея доуша и изволениа, и не въдамъ, ѣлико наше изволение, бъıти отъ соущихъ подъ роукою нашихъ князь свѣтлъıхъ никакомоуже съблазноу или винѣ, нъ потъщимъ сѣ, ѣлико по силѣ, на съхранение прочихъ и вьсегда лѣтъ съ вами Грекъı исповѣданиемь и написанием и съ клятвою извѣщаемоую любъвь непрѣвратьноу и неподвижьноу. такожде и въı, Грѣци, да храните такоужде любъвь къ княземъ свѣтлъıмъ нашимъ роуськымъ и къ вьсѣмъ, иже соуть подъ роукою свѣтлаго князя нашего, несъблазньноу и непрѣложьноу вьсегда и въ вьсѣ лѣта. а о главахъ, аще сѣ ключить показа, оурядимъ сѣ сице: да ѣлико ѥвѣ боудеть показании ѥвленъıми, да имѣемъ вѣрьно о тацѣхъ ѥвление; а емоуже начьноуть не ѥти вѣръı, да кленеть сѣ часть та, ѥже ищеть неѥтию вѣръı: да ѥгда кленеть сѣ по вѣрѣ своеи, боудеть казнь, ѥкоже ѥвить сѣ съгрѣшение о семь. аще къто оубиеть хрестианина Роусинъ или хрестианинъ Роусина, да оумреть, идеже аще сътворить оубийство: аще ли оубѣжить сътворивъıи оубийство, аще ѥсть имовитъ, да часть его, сирѣчь иже его боудеть, по законоу да възьметь ближний оубиенаго; а иже оубивъшаго иметь, толицѣмь же прибоудеть по законоу; аще ли ѥсть неимовитъ сътворивъıи оубийство и оубѣжавъ, да держить сѣ тыжа, доньдеже обрѣщеть сѣ, ѥко да оумреть. аще ли оударить мьчемь, или биеть кацѣмь любо съсоудомь, за то оударение или

биение да въдасть литръ пять сребра по покону роусьскому; аще ли боудеть неимовитъ тако сътворивъый, да въдасть, елико можеть, и да съньметь съ себе и ты самыи порты свои, въ ниихъже ходить, а о процѣ да ротѣ ходить своею вѣрою, яко никакоже иному помощи имоу, да прѣбываеть тыжа отъ толѣ невъзискаема о семь. аще оукрадеть Роусинъ чьто любо оу хрестиянина или пакы хрестиянинъ оу Роусина, и ятъ боудеть въ томь часѣ тать, егда татьбоу сътворить, отъ погоубивъшаго чьто любо, аще противить съ татьбоу творыи, и оубиенъ боудеть, да не възищеть съ съмерть его ни отъ хрестиянъ ни отъ Роуси; нъ паче оубо да възьметь свое, иже боудеть погоубилъ. аще въдасть роуцѣ оукрадъый, да ятъ боудеть тѣмьжде, оу негоже боудеть оукрадено, и съвязанъ боудеть, и отъдасть то, иже смѣ сътрорити, и сътворить триждъı о семь. аще ли къто или Роусинъ хрестиянинноу или хрестиянинъ Роусиноу моученыи образомь нескоусъ творить, и насилиемь имѣ възьметь чьто любо дроужьне, да въспятить триждъı. аще извержена ладиа боудеть вѣтромь великомь на землю чюждоу, и обрѣщоуть съ тамо иже отъ насъ Роуси, да аще къто идеть съналъдѣти ладию съ роухломь своимь и отъслати пакы на землю хрестианьскоу, да проводимъ ю сквозѣ высако страшьно мѣсто, доньдеже придеть въ бестрашьно мѣсто: аще ли таковаа ладиа или отъ боуры или браненыи земьнаго бранима не можеть възвратити съ въ своя си мѣста, съпотроуждаемъ съ гребьцемъ тоа ладиа мы Роусь, и допроводимъ нхъ съ коуплею ихъ по здравоу, аще ключить съ близъ земль гречьскъıа: аще ли ключить съ такожде прокиза ладии (близъ земль) роусьскъıа, да проводимъ ю въ роусьскоую землю, и да продають роухло тоа ладиа, аще чьто можеть продати съ отъ ладиа, и ладию въвлачимъ имъ мы Роусь; да егда ходимъ въ Грекъı или съ коуплею или въ солъбоу къ цѣсареви вашемоу, да поустимъ съ чьстню проданое роухло ладиа ихъ. аще ли ключить съ комоу отъ тоа ладиа въ ней оубиенноу бъıти или биенноу бъıти отъ насъ Роуси или възятоу бъıти чемоу любо, да повинъни боудоуть то сътворьшии прѣжде реченою епитимиею о тѣхъ. аще плѣньникъ обою страноу держимъ

есть или отъ Роуси или отъ Грекъ, продань въ иноу страноу, аще обрящеть ся или Роусинъ или Гречинъ, да искоупить и възвратить искоупленое лице въ свою страноу, и възмоуть цѣноу его коупьцини, или въмѣнить ся въ коуплю на день челяднинаа цѣна. такожде аще отъ рати ять боудеть отъ тѣхъ Грекъ, такожде да възвратить ся въ свою страноу, и отъдана боудеть цѣна его, якоже речено есть, якоже есть коупля. егда же боудеть на войноу ити, егда потрѣкоу творити, и си хотять почьсти цѣсаря вашего, да аще въ кое врѣмя елико ихъ придеть, и хотять остати ся оу цѣсаря вашего своею волею, да боудоуть. о Роуси о плѣненьи многаждъı отъ коея любо странъı пришьдъшимъ въ Роусь и продаемъıмъ въ хрестияны, еще же и о хрестиянѣхъ плѣненъıхъ многаждъı отъ коея любо странъı приходящимъ въ Роусь, се продаеми бъıваютъ по .к. злата, и да придоуть въ Грекъı. о томь аще оукраденъ боудеть челяднинъ роуськъıй, или оускочить, или по ноужди проданъ боудеть, и жаловати начьноуть Роусь, да покажеть ся таковое о челяднинѣ, да имоуть и въ Роусь. нъ и гостие аще погоубиша челяднинъ, и жалоуютъ, да ищютъ и, и обрѣтаемое да имоуть ѥ: аще ли къто искоушенна сего не дасть сътворити мьстьникоу, да погоубить доушоу свою. отъ работающихъ въ Грецѣхъ Роуси оу хрестиньскаго цѣсаря аще къто оумреть, не оурядивъ своего имѣнна, люко и своихъ не имать, да възвратить ся имѣние къ милъıмъ ближикамъ въ Роусь: аще ли сътворить обрыжденние таковъıй, възьметь оурыжденое его, комоу боудеть писалъ наслѣдити имѣние, да наслѣдить ѥ отъ възимающихъ коуплю Роуси и отъ различнъıхъ ходящихъ въ Грекъı и оудолжающихъ. аще злодѣй възвратить ся въ (Грекъı изъ) Роуси, да жалоуютъ Роусь хрестиньскомоу цѣсарьствоу, и ять боудеть таковъıй, и възвращенъ боудеть, и не хоти, въ Роусь. си же вьси да творять Роусь Грекомъ, идеже аще ключить ся таково. оутверждение же неподвижьнѣѥ бъıти междоу вами хрестиняны и Роусию, бъıвъшій миръ сътворихомъ ивановомь написанием на двою харътию, цѣсаря вашего и своею роукою, прѣдълежащимь чьстьнъıмь крестомь и святою единосоущьною

троицею ѥдиного истиньнаго Бога вашего извѣсти и дасть нашимъ съломъ: мы же клѧхомъ сѧ къ цѣсарю вашемоу иже отъ Бога соуще ыко божие зданиѥ по законоу и по поконоу ызыка нашего, не прѣстоупати ни намъ ни иномоу отъ страны нашеѧ отъ оуставленыхъ главъ мира и любъве. и таково написаниѥ дахомъ цѣсарьства нашего на оутверждениѥ обоюмоу прѣбывати таковомоу съвѣщанию, на оутверждениѥ и извѣщениѥ междоу нами бывающаго мира. мѣсица септыбря въ .в., а въ недѣлю .ѳ., въ лѣто създанны мироу .ѯѵѳ.

XXIII. Цѣсарь же Леонъ съла роуськыѧ почьстивъ даръми, златомь и паволоками и ѥфоудными приставы къ нимъ моужа своѧ показати имъ церкъвьноую красотоу и полаты златыѧ и въ нихъ соущаѧ богатьства, злато много и паволокы и камениѥ драгоѥ и страсти господьны, вѣньць и гвоздиѥ и хламидоу багряноую и мощи свѧтыхъ, оучаще ѧ вѣрѣ своеи и показающе имъ истиньноую вѣроу, и тако отъпоусти ѧ въ свою землю съ чьстию велиюю. послании же Ольгомь съли придоша къ Ольгови, и повѣдаша вьсѧ рѣчи обою цѣсарю, како сътвориша миръ и оурядъ положиша междоу гречьскою землею и роуськоу и клятвы, не прѣстоупати ни Грекомъ ни Роуси. и живыше Ольгъ миръ имѣѧ къ вьсѣмъ странамъ, княжа въ Кыевѣ. и приспѣ ѥсень, и помяноу Ольгъ конь свои, иже бѣ поставилъ кормити, не въсѣдъ на нь, бѣ бо прѣжде въпрашалъ волхвовъ и коудесьникъ: отъ чего ми ѥсть оумрѣти? и рече ѥмоу ѥдинъ коудесьникъ: княже, конь, ѥгоже любиши и ѣздиши на немь, отъ того ти оумрѣти. Ольгъ же приимъ въ оумѣ сѧ рече: николиже въсѣдоу на нь, ни виждоу ѥго боле того. и повелѣ кормити и и не водити ѥго къ немоу, и прѣбывъ нѣколико лѣтъ не дѣѧ ѥго, доньдеже и на Грекы иде. и пришьдъшоу ѥмоу къ Кыевоу прѣбысть четыри лѣта, на пятоѥ лѣто помяноу конь свои, отъ негоже быхоу рекли волсви оумрѣти Ольгови, и призва старѣйшиноу конюхомъ, рекъ: къде ѥсть конь мои, ѥгоже бѣхъ поставилъ кормити и блюсти ѥго? онъ же рече: оумерлъ ѥсть. Ольгъ же посмиѧ сѧ, и оукори коудесьника, рекъ: то ть неправо молвить волсви, и вьсе то лъжа ѥсть, конь

оумерлъ, а изъ живъ. и повелѣ осѣдлати конь: да ть виждоу кости его. и приѣха на мѣсто, идеже бѣхоу лежаще кости его голы и лѣвъ голъ, и сълѣзъ съ коня, посмиѣ ся, рекы: отъ сего ли лѣва съмерть мънѣ възыти? и въстоупи ногою на лѣвъ, и въникноувши змиа оуклюноу и въ ногоу, и съ того разболѣвъ ся оумре. и плакаша ся по немь вьси людиѣ плачемь великомь, и несоша и погребоша и на горѣ, иже глаголеть ся Щековица: иесть же могыла его до сего дьни, и словеть могыла Ольгова. и бѣсть вьсѣхъ лѣтъ его княженыа три десяте и три.

XXIV. Се же дивьно иесть, ыако отъ волхованыа съвъзываеть ся чародѣйство, ыкоже бѣсть въ цѣсарьство Деметианово: нѣкыи волхвъ, именемь Аполоний, Тианьанинъ, знаемъ бѣаше шьствоуа и твори вьсюдоу въ градѣхъ и въ селѣхъ бѣсовьска чюдеса: отъ Рима бо пришьдъ въ Византию, оумоленъ бывъ отъ живоущихъ тоу, сътвори сиа: отъгнавъ множьство змий и скоръпий изъ града, ыако не врѣждати ся человѣкомъ отъ нихъ; ырость коньскоую оброуздавъ, иегда съхождахоу ся болиаре. такожде и въ Антиохию пришьдъ и оумоленъ бывъ отъ нихъ, томимомъ бо антиохианомъ отъ скоръпий и отъ комаровъ, сътвори скоръпий мѣдьнъ, и погребе и въ земли, и малъ столпъ мраморьнъ постави надъ нимь, и повелѣ трости держати человѣкомъ и ходити по градоу и звати, тростемъ трисомомъ: безъ комара градъ. и тако ищезоша изъ града комари и скоръпиа. просиша же и пакы о лежащимь на градѣ троусѣ, и-въздъхноувъ съписа на дъщици сиа: оувы тебѣ, окаанъный граде, ыако потрисеши ся много, и одержимъ боудеши огнемь, оплачеть же ты и при брѣзѣ сый Орентий. о немьже и великыи Анастасий Божиа Града рече: Аполонию же доже и до нъинѣ на нѣцѣхъ мѣстѣхъ съвъзываютъ ся сътворенаа стоаща, ова на отъвращение животьномъ четвероногымъ и пътицамъ могоущимъ врѣдити человѣкы, дроугаа же на въздержание строугамъ рѣчанымъ несъдержано текоущимъ, и ина нѣкаа на тлѣние и врѣдъ человѣкомъ соуща на побѣждение стоать. не тъчию бо за живота его та и таковаа сътворишя бѣсове его ради, нъ и по съмерти его прѣбывающе оу грова его

знамения творяхоу въ имя ѥго на прѣльщение окаанымъ
чловѣкомь, больма крадомымъ на таковаа отъ дивола.
чьто оубо както речеть о творящихъ сѧ отъ Манедона
волшьбьнъıхъ дѣлѣхъ? ѩко таковъıй гораздъ бъıсть
волшьбьнъıмъ прѣльщениемъ, ѩко въ иноу зазраше видъı
Ѩполонию, ѩко не истовоу на ны философьскоую хътрость
имоущоу. подобашетъ бо ѥмоу, рече, ѩкоже и азъ словомь
тъчию творити, ихъже хотяше, а не съвершениемь твори-
ти повелѣваемаа отъ него. та же вьсѧ ослабленіемь во-
жиемь и твореніемь бѣсовьскъıмь бъıваютъ, таковъıми
вещьми искоушати сѧ нашей православьнѣй вѣрѣ, аще
тверда ѥсть и крѣпъка, прѣбъıвающи господеви и не влѣ-
кома врагомь мъчьтьнъıхъ ради чюдесъ и сотонинъ дѣлъ,
творимъıхъ отъ рабъ и слоугъ зълобъı ѥго. и ѥще именемь
господьнемь пророчьствоваша нѣцыи, ѩко Балаамъ и Саоулъ
и Каиафа, и бѣсы пакы изгнаша, ѩко Июда и сынове
Скевови. оубо и на недостойнъı благодать дѣйствоуѥть
многаждъı, да ѥтеръı благодатьствоуѥть, ибо Балаамъ
чюжда бѣ обоихъ, житиа изщьна и вѣръı, нъ обаче
съдѣйствова въ немь благодать инѣхъ ради съмотренья. и
Фараонъ таковъ бѣ, нъ и томоу боудоущаа прѣдъпоказа.
и Навоуходоносоръ законопрѣстоупьнъ, нъ и семоу пакы
по мнозѣхъ соущаа послѣжде родѣхъ отъкръı, тѣмь ѩвлѣ-
ша, ѩко мнози, прѣкостьни имоуще оумъ, прѣдобразомь
христовомь знамения творять иноу къзнию на прѣльсть
чловѣкомъ не разоумѣющимъ добраго, ѩкоже бъıсть Си-
монъ волхвъ и Менандръ и ини. таковъıхъ ради по истинѣ
рече: не чоудесъı прѣльщати сѧ.

XXV. Въ лѣто .ѯsѵка. поча княжити Игорь по Ользѣ.
въ сежде врѣмя поча цѣсарьствовати Костьантинъ, сынъ
Леонтовъ, зять Романовъ. и Дрѣвлане заратиша сѧ отъ
Игоря по Ольговѣ съмерти.

Въ лѣто .ѯsѵкв. иде Игорь на Дрѣвлины, и побѣдивъ
възложи на ны дань большюю Ольговъı. въ тожде лѣто при-
де Семеонъ болгарьскъıй на Цѣсарь Градъ, и сътворивъ
миръ иде въ своа сѧ.

Въ лѣто .ѯsѵкг. придоша Печенѣзи первоѥ на роу-
ьскоую землю, и сътворикъше миръ съ Игоремь идоша къ

Дoунаю. въ снjде врѣмена приде Семеонъ плѣнити Θракию, Грецн же послаша по Печенѣгы, Печенѣгомъ же пришьдъшемъ и хотящемъ на Семеона, раскариша сн гречьскыи воеводы. видѣвъше Печенѣзи, ꙗко сами на сн рeть имоуть, отидоша въ своя сн, а Болгаре съ Грекы състоупиша сн, и посѣчени къиша Греци. Семеонъ же прия градъ Онъдрианъ, иже первоє Орестовъ градъ нарицаше сн, сына Ѧгамемноны, иже первоє въ трехъ рѣкахъ коупавъ сн недоуга избы, тоу сего ради градъ въ своє имя нарече, послѣдѣ же Онъдрианъ кесарь обновивъıй и въ своє имя нарече Онъдрианъ, мы же зовемъ Одрѣнемь Градомь.

Въ лѣто .ѯsyкд. въ лѣто .ѯsyке. въ лѣто .ѯsyкѕ. въ лѣто .ѯsyкз. въ лѣто .ѯsyки. поставленъ Романъ цѣсаремь въ Грецѣхъ. Игорь же воеваше на Печенѣгы.

Въ лѣто .ѯsyкд. въ лѣто .ѯsyл. въ лѣто .ѯsyла. въ лѣто .ѯsyлв. въ лѣто .ѯsyлг. въ лѣто .ѯsyлд. въ лѣто .ѯsyле. въ лѣто .ѯsyлѕ. въ лѣто .ѯsyлз. приде Семеонъ на Цѣсарь Градъ, и поплѣни Θракию и Македонию, и приде къ Цѣсарю Градоу въ силѣ въ велицѣ, въ гордости, и сътвори миръ съ Романомь цѣсаремь, и възврати сн въ своя сн.

Въ лѣто ѯsyлн. въ лѣто .ѯsyлд. въ лѣто .ѯsyм. въ лѣто .ѯsyма. въ лѣто .ѯsyмв. первоє придоша Оугри на Цѣсарь Градь, и плѣнихоу вьсю Θракию, Романъ же сътвори миръ съ Оугры.

XXVI. Въ лѣто .ѯsyмг. въ лѣто .ѯsyмд. въ лѣто .ѯsyме. въ лѣто .ѯsyмѕ. въ лѣто .ѯsyмз. въ лѣто .ѯsyми. въ лѣто .ѯsyмд. иде Игорь на Грекы, ꙗко послаша Болгаре вѣсть къ цѣсарю, ꙗко идоуть Роусь на Цѣсарь Градъ, скедий десять тысоущь. иже поидоша, и приплоуша, и почаша воевати видиньскыя страны, и воеваxоу по Понътоу до Ираклиа и до пафлагоньскы земли, и вьсю страноу никомидийскоую поплѣнивъше соудъ вьсь пожьгоша; ихъже имѣше, овѣхъ растинахоу, дроугыя акы страньскыя поставлающе стрѣлиxоу въ ня, и нзламахоу, опакы роуцѣ съвизываxоутъ, гвозди желѣзьны по срѣдѣ главы въбиваxоутъ имъ, много же свитыхъ церъквий огневи прѣдаша, монастыря и села пожьгоша, и имѣния не ма-

ло на обою страноу възыша. по томь же пришьдъшемъ воюмъ отъ въстока, Намѣфилъ деместикъ съ четырьми десятъı тысоущь, Фока же патрикий съ Македонъı, Ѳеодоръ же стратилатъ съ Ѳракъı, съ ними же и сановьници болярьстии, обидоша Роусь около. съвѣщаша Роусь, и изидоша, въороуживъше сѧ, на Грекъı, и брани междоу ими бъıвъши зълѣ ѥдва одолѣша Грьци, Роусь же възвратиша сѧ къ дроужинѣ своиѥи къ вечероу, и на ночь въльзъше въ ладиıı отъѥгоша. Ѳеофанъ же оустрѣте ıı въ олядьхъ съ огнемь, и поущати нача троубами огнь на ладиıı роуськъııı, и бъıсть видѣти страшьно чюдо. Роусь же видѧще пламень въмѣтахоу сѧ въ водоу морьскоую, хотѧще оубрести, и тако прочии възвратиша сѧ въ своıı сѧ. тѣмъ же пришьдъшемъ въ землю свою, повѣдаахоу къждо своимъ о бъıвъшимь и о олядьнѣмь огни. ıако-же молниıı, рече, ııже на небесехъ, Грьци имоуть оу себе, и сиı поущающе жежаахоу насъ, сего ради не одолѣхомъ имъ. Игорь же пришьдъ нача съвъкоупляти воıı многъı, и посла по Варѧгъı за море, вабѧ ıı на Грекъı, пакъı хотѧ пойти на ıı.

Въ лѣто .ѯsүн. Семеонъ иде на Хроватъı, и повѣжденъ бъıсть Хроватъı, и оумре, оставивъ Петра княза, сына своего, Болгаромъ княжити.

Въ сежде лѣто роди сѧ Свѧтославъ оу Игоря.

XXVII. Въ лѣто .ѯsүна. пакъı придоша Оугри на Цѣсарь Градъ, и миръ сътворивъше съ Романомь възвратиша сѧ въ своıı сѧ.

Въ лѣто .ѯsүнв. Игорь съвъкоупивъ воıı многъı, Варѧгъı, Роусь и Полѧнъı, Словѣнъı и Кривича и Тиверьца, Печенѣгъı нанятъ, тали оу нихъ поюмъ, и понде на Грекъı въ ладиııхъ и на коııихъ, хотѧ мьстити себе. сѣ слъıшавъше Коръсоуньци послаша къ Романоу, глаголюще: се, идоуть Роусь, бещисла корабль, покръıли соуть море корабли. такожде и Болгаре послаша вѣсть, глаголюще: идоуть Роусь, и нашли соуть къ себѣ Печенѣгъı. сѣ слъıшавъ цѣсарь посла къ Игорю лоучьшаıı боляръı, молѧ и глаголѧ: не ходи, нъ възьми дань, ıже ималъ Ольгъ, придамъ и ıще къ той дани. такожде и къ Печенѣгомъ посла паволокъı и злато

много. Игорь же дошьдъ Доуная съзва дроужиноу, и нача доумати, и повѣда имъ рѣчь цѣсареву. рѣша же дроужина Игорева: да аще сице глаголеть цѣсарь, то чьто хощемъ боле того, не вивѣше сѣ имати злато и сребро и паволокы? кѣда както вѣсть, както одолѣють, мы ли, они ли? ли съ моремь както съвѣтьнъ? се во не по земли ходимъ, нъ по глоубинѣ морьстѣй, обьща съмерть вьсѣмъ. послоуша ихъ Игорь, и повелѣ Печенѣгомъ воевати болгарьскоу землю, а самъ възьмъ оу Грекъ злато и паволокы на вьсь воиньскы възврати сѣ въспять, и приде къ Кыневоу въ своя си.

Къ лѣто ,ѯѕунг. присла Романъ и Костянтинъ и Стефанъ сълы къ Игореви построитъ мира перваго. Игорь же глагола съ ними о мирѣ. посла Игорь моужа своя къ Романоу, Романъ же съзва болиры и сановьникы. приведоша роуськыя сълы, и велѣша глаголати и пьсати обоихъ рѣчи на харътии, равьно дроугаго съвѣщанья, бывъшаго при цѣсари Романѣ и Костянтинѣ и Стефанѣ, христолюбивыихъ владъыкахъ: мы отъ рода роуськаго съли и гостие, Иворъ, сълъ Игоревъ, великаго князя роуськаго, и обьщии съли: Боушфастъ, Свѣтославль, сына Игорева; Искоусевъ, Ольгы княгыни; Слоудъы, Игоревъ, нетии Игорева; Оулѣбъ, Владиславль; Канимаръ, Прѣдъславинъ; Шихъбернъ, Сфанъдъы, женъы Оулѣбли; Прастѣнъ, Тоурдовъ; Ливи Пръфастовъ; Гримъ, Сфирьковъ; Прастѣнъ, Якоунь, нетии Игорева; Каръы, Стоудьковъ; Каршевъ, Тоурдовъ; Егри Еклисковъ; Коистъ, Бойковъ; Истръ Ямоуиъдовъ; Прастѣнъ, Бериовъ; Истыгъ, Гоунаревъ; Шиврида, Ялдань; Колъ, Клековъ; Стегги Стоновъ; Сфирька...; Ялвардъ, Гоудовъ; Фроуди, Троуадовъ; Моутоурь, Оустинь; коупьца Ядоунъ, Ядоулкъ, Иггивладъ, Олѣкъ, Фроутанъ, Гомолъ, Коуци, Смигъ, Тоурѣвидъ, Фоурѣстѣнъ, Броунъы, Роалдъ, Гоунастръ, Фрастѣнъ, Игелъдъ, Тоурѣбернъ, Монъы, Роуалдъ, Свѣнъ, Стиръ, Ялданъ, Тирей, Испоубранъ, Боузлѣвъ, Синъ Коровичь; послани отъ Игоря, великаго князя роуськаго, и отъ вьсея княжия и отъ вьсѣхъ людий роуськыя земля. и отъ тѣхъ заповѣдамо обновити ветъхый миръ, ненавидящаго добра и вражьдолюбьца дияволя разорити, отъ многъ лѣтъ

оутвердити любъвь между Грекы и Роусию. и великый князь нашь Игорь и болире его и людие вьси роусьстии послаша ны къ Романоу и Костянтину и къ Стефаноу, къ великымъ цѣсаремъ грѣчьскымъ, сътворити любъвь съ самѣми цѣсари, съ вьсѣмь болиарьствомь и съ вьсѣми людьми грѣчьскыми на вьсь лѣта, доньдеже сиіють солньце и вьсь миръ стоить. и иже помыслить отъ страны роусьскыя разроушити такоу любъвь, иелико ихъ крещение прило иесть, да приимоуть мьсть отъ Бога вьседержителя, осоуждение на погыбѣль въ сий вѣкъ и въ боудоущий; и иелико ихъ иесть нехрещено, да не имоуть помощи отъ бога ни отъ Пероуна, да не оущитять сѧ щиты своими, и да посѣчени боудоуть мьчи своими, отъ стрѣлъ и отъ иного ороужиа своего, и да боудоуть раби въ вьсь вѣкъ въ боудоущий. а великый князь роусьскый и болире его да посылають въ Грекы къ великымъ цѣсаремъ грѣчьскымъ кораблі, иелико хотять, съ съломъ и съ гостьми, такоже имъ оуставлено иесть. ношахоу съли печати златы а гостие сребрены, нынѣ же оувѣдѣлъ иесть князь вашь посылати граматы къ цѣсарьствоу нашемоу; иже посылаюми бывають отъ нихъ съли и гостие, да приносять граматы, пишюще сице: тако послахъ корабль селико; и отъ тѣхъ да оувѣмы и мы, иже съ миромь приходять: аще ли безъ граматы придоуть, и прѣдани боудоуть намъ, да держимъ и хранимъ, доньдеже възвѣстимъ князю вашемоу; аще ли роукоу не дадять, и противять сѧ, да оубиени боудоуть, да не изищеть сѧ съмерть ихъ отъ князя вашего; аще ли оубѣжавъше въ Роусь придоуть, мы напишемъ къ князю вашемоу, тако имъ любо, тако сътворять. аще придоуть Роусь безъ коупли, да не възимаюють мѣсячьна. да запрѣтить князь съломъ своимъ и приходящимъ Роуси сьде, да не творять бещиниа въ селѣхъ ни въ странѣ нашей. и приходящемъ имъ, да витають оу свитаго Мамы, да послеть цѣсарьство наше, да испишеть имена ваша, тъгда възьмоуть мѣсячьное свое, съли сълебьное, а гостие мѣсячьное, первое отъ града Кыева, пакы изъ Чернигова и Переяславля. да въходять въ градъ иединѣми враты съ цѣсаревомь моужемь безъ ороужиа, моужь пять десять, и да творять коуплю, ако-

же имъ на довѣ, пакы да исходятъ; и моужь цѣсарьства нашего да хранитъ ѥ; да аще къто отъ Роуси или отъ Грекъ сътворитъ криво, да оправлаѥтъ то. въходящей же Роусь въ градъ да не имѣютъ власти коупити паволокъ лише по пать десатъ златьникъ, и отъ тѣхъ паволокъ аще къто кренетъ, да показываѥтъ цѣсареву моужу, и тъ ѥ запечатаѥтъ, и дасть имъ. и отъходящей Роусь отъ сюдоу възимаютъ отъ насъ, иже на довѣ, брашно на поуть, и иже на довѣ ладиамъ, ѥкоже оуставлено иесть прѣжде, и да възвращаютъ сѧ съ съпасениемь въ страноу свою; да не имѣютъ власти зимовати оу свѧтаго Мамы. аще оускочитъ челѧдинъ отъ Роуси, по нь же придоутъ въ страноу цѣсарьствиа нашего, и отъ свѧтаго Мамы аще боудетъ, да поимоутъ и; аще ли не обрѧщетъ сѧ, да на ротоу идоутъ наши хрестиане Роусь по вѣрѣ ихъ, а нехрестиане по законоу своиемоу, ти тъгда възимаютъ отъ насъ цѣноу свою, ѥкоже оуставлено иесть прѣжде, двѣ паволоцѣ за челѧдинъ. аще ли къто отъ людий цѣсарьства нашего ли отъ града нашего или отъ инѣхъ градъ оускочитъ челѧдинъ нашь къ вамъ, и принесетъ чьто, да въспитаютъ и опать, и иже принесълъ боудетъ, вьсе цѣло, и да възьметъ отъ него златьника два. аще ли къто покоуситъ сѧ отъ Роуси възяти чьто отъ людий цѣсарьства нашего, иже то сътворитъ, покажненъ боудетъ вельми; аще ли възялъ боудетъ, да заплатитъ соугоубо; и аще сътворитъ тожде Гречинъ Роусиноу, да приметъ тоужде казнь, ѥкоже приялъ иесть и онъ; аще ли ключитъ сѧ оукрасти Роусиноу отъ Грекъ чьто или Гречиноу отъ Роуси, достойно иесть, да възвратитъ ѥ не тъчию иедино, нъ и цѣноу иего; аще оукраденое обрѧщетъ сѧ продано, да въдастъ цѣноу иего соугоубо, и тъ покажненъ боудетъ по законоу гречьскомоу и по оуставоу и по законоу роусьскомоу. ѥлико хрестианъ отъ власти нашеи плѣненыихъ приведоутъ Роусь, тоу аще боудетъ оуноша или дѣвица добра, да въдадатъ златьникъ десатъ, и поимоутъ и: аще ли иесть срѣдовѣчь, да въдадатъ златьникъ осмь, и поимоутъ и: аще ли боудетъ старъ или дѣтищь, да въдадатъ златьникъ пать. аще ли обрѧщоутъ сѧ Роусь работающе оу Грекъ, аще соутъ плѣньници, да искоупаютъ ѥ Роусь по де-

сыть златьникъ: аще ли коупилъ и боудеть Гречинъ, подъ хрестомь достоить емоу, да възьметь цѣноу свою, еликоже далъ боудеть на немь. а о коръсоуньствѣй странѣ, еликоже есть градовъ на той части, да не имать власти князь роуськыи, да воюють на тѣхъ странахъ, и та страна не покарають сѧ вамъ. и тъгда, аще просить вой оу насъ князь роуськыи, да воюють, да дамъ емоу, елико емоу боудеть трѣбѣ. и о томь, аще обрящоуть Роусь коубароу гречьскоу въверженоу на коемь любо мѣстѣ, да не прѣобидять ею: аще ли отъ нея възьметь къто чьто, ли человѣка поработить, или оубиють, да боудеть повиненъ законоу роуськоу и гречьскоу. аще обрящоуть въ оустии днѣпрьстѣмь Роусь Коръсоуняны рывы ловяща, да не творять имъ зъла никакоже, и да не имѣють власти Роусь зимовати въ оустии Днѣпра, Бѣлобережии, ни оу свѧтаго Ѥдерия, нъ егда придеть есень, да идоуть въ домы своя въ Роусь. а о сихъ, еже то приходять Черныи Болгаре, и воюють въ странѣ коръсоуньствѣй, велимъ князю роуськомоу, да ихъ не поущаеть пакостить странѣ той. аще ли ключить сѧ проказа, нѣкака отъ Грекъ, соущихъ подъ властию цѣсарьства нашего, да не имате власти казнити ѧ, нъ повелѣниемь цѣсарьства нашего да прииметь, якоже боудеть сътворилъ. аще оубиють хрестияниня Роусина или Роусинъ хрестьянина, да держимъ боудеть сътворивыи оубийство отъ ближниихъ оубиенаго, да оубиють и; аще ли оускочить сътворивыи оубой, и оубѣжить, аще боудеть имовитъ, да възьмоуть имѣние его ближнии оубиенаго; аще ли есть неимовитъ, и оускочить же, да ищють его, доньдеже обрящеть сѧ: аще ли обрящеть сѧ, да оубиенъ боудеть. или аще оударить мьчемь или копиемь или кацѣмь любо оружиемь Роусинъ Гречина или Гречинъ Роусина, да того дѣла грѣха заплатить сребра литръ пять по законоу роуськомоу; аще ли есть неимовитъ, да колико можеть, въ толико же проданъ боудеть, яко да и порты, въ нихъже ходить, да и ты съ него сънять, а о процѣ да на ротоу ходить по своеи вѣрѣ, яко не имѣя ничьтоже, ти тако поущенъ боудеть. аще ли хотѣти начьнеть наше цѣсарьство отъ васъ вой на противящаи сѧ намъ, да пишемъ къ

великомоу кнізю вашемоу, и послетъ къ намъ, еликоже хощемъ: и отъ толѣ оувѣдыть инѣ страны, какоу любъвь имѣють Греци съ Роусию. мы же съвѣщание вьсе написахомъ на двою харътию, и едина харътиа есть оу цѣсарьства нашего, на нейже есть крестъ и имена наша написана, а на дроузѣй съли ваши и гостие ваши. а отъходыще съ съломь цѣсарьства нашего да допроводять къ великомоу кнізю роуськомоу Игореви и къ людемъ его, ти приимающе харътию на ротоу идоуть, хранити истиноу, яко мы съвѣщахомъ, напьсахомъ на харътию сию, на нейже соуть имена наша написана. мы же, еликонасъ хрестили си есмы, клахомъ си церъквию свытаго Илиа въ съборнѣй церъкви и прѣдълежащимь чьстьнымь крестомь и харътиею сею, хранити вьсе, еже есть написано на ней, не прѣстоупити отъ него ничьтоже: а иже прѣстоупить се отъ страны нашеа, ли кнізь ли инъ къто, ли крещенъ или некрещенъ, да не имать помощи отъ Бога, и да боудеть рабъ въ вьсь вѣкъ въ боудоущий, и да заколенъ боудеть своимь оружиемь: а некрещеная Роусь полагають щиты своа и мьча своа нагы, оброучь своа и прочаа оружиа, да клвоуть си о вьсѣхъ, яже соуть написана на харътии сей, хранити отъ Игоря и отъ вьсѣхъ болыаръ и отъ вьсѣхъ людий отъ страны роуськыа въ прочаа лѣта и въ иноу: аще ли къто отъ кнізь или отъ людий роуськыихъ, ли хрестианъ или нехрестианъ, прѣстоупить се, еже есть писано на харътии сей, боудеть достоинъ своимь оружиемь оумрѣти, и да боудеть клятъ отъ Бога и отъ Пероуна, яко прѣстоупи свою клятвоу: да аще боудеть добръ Игорь, великыи кнізъ, да хранить си, любъвь праваа да не разроушить си, доньдеже солньце сиаеть, и вьсь миръ стоить, въ наинѣшниа вѣкы и въ боудоуща. посланни же съли Игореми придоша къ Игореви съ сълы гречьскыми, и повѣдаша вьсь рѣчи цѣсаря Романа. Игорь же призва сълы гречьскыа, и рече имъ: глаголѣте, чьто вы казалъ цѣсарь. и рѣша съли цѣсареви: се, посла нъı цѣсарь, радъ есть мироу, хощеть миръ имѣти съ кнізема роуськымь и любъве: твои съли водили соуть цѣсаря наша ротѣ, и насъ послаша ротѣ водитъ тебе и моужь твоихъ. обѣща си

Игорь сице сътвориⷮ. заутра призва Игорь сълы, и приде на холмъ, къде стояше Пероунъ, и покладоша оружие свое и щиты и злато, и ходи Игорь ротѣ и людие его, елико поганыхъ Роуси: а хрестиѧноую Роусь водиша ротѣ въ церкъви святаго Илиѧ, иже есть надъ роучаемь коньць пасыньча бескѣды и Козари, се бо бѣ съборьная церкъви, мнози бо бѣша Варязи хрестиѧни. Игорь же оутвердивъ миръ съ Грекы отъпоусти сълы, одаривъ скорою и челядию и воскомь, и отъпоусти и. сълы же придоша къ цѣсареви, и повѣдаша вьсѧ рѣчи Игоревы и любъвь юже къ Грекомъ.

XXVIII. Игорь же нача княжити въ Кыевѣ, миръ имѣя къ вьсѣмъ странамъ. и приспѣ есень, и нача мьсляти на Дрѣвлѧны, хотя примыслити большоу дань.

Въ лѣто. ϡSyng. въ се же лѣто рекоша дроужина Игореви: отроци Свѣналъжди изодѣли сѧ соуть оружиемь и портъ, а мы нази: поиди, княже, съ нами въ дань, да и ты добоудеши и мы. и послоуша ихъ Игорь, и иде въ Дрѣва въ дань. и примышляше къ первѣй дани, и насилише имъ и моужи его. и възъимавъ дань поиде въ градъ свой. идоущю же емоу въспять, размысливъ рече дроужинѣ своей: идѣте съ данию домови, а ѧ възвращю сѧ, и похождю ище. и поусти дроужиноу свою домови, съ маломь же дроужинъ възврати сѧ, желая больша имѣниѧ. слышавъше же Дрѣвлѧне, ако опять идеть, съдоумавъше съ княземь своимь Маломь рекоша: аще сѧ въвадить волкъ въ овьца, то въносить по единой вьсе стадо, аще не оубиють его: тако и сь, аще не оубиемъ его, то вьсь нъı погоубить. и послаша къ немоу, глаголюще: по чьто идеши опять? поималъ еси вьсю дань. и не послоуша ихъ Игорь. и ишьдъше изъ града Искоръстѣня Дрѣвлѧне оубиша Игоря и дроужиноу его, бѣ бо ихъ мало. и погребенъ бысть Игорь, и есть могыла его оу Искоръстѣня града въ Дрѣвѣхъ и до сего дьне.

XXIX. Ольга же бяше въ Кыевѣ съ сыномь своимь съ дѣтьскомь Свѧтославомь, и кормильць его бѣ Асмоудъ, и воевода бѣ Свѣналъдъ, тъжде отьць Мьстишинъ. рѣша же Дрѣвлѧне: се, князя оубихомъ роуськаго, пои-

мѣмъ женоу/ѥго Ольгоу за книзь свой Малъ, и Свѧтослава, и сътворимъ ѥмоу; ꙗкоже хощемъ. и посласа Дрѣвлѧне лоучшюю моужа, числомъ два десѧти, въ ладии къ Ользѣ; и приставша подъ Боричевомь въ ладии, бѣ бо тъгда вода текоуци къздолѣ горы кыевьскыѧ, и на подолии не сѣдѧхоу людиѥ, нъ на горѣ, градъ же бѣ Кыевъ, идеже ѥсть нынѣ дворъ Гордѧтинъ и Никифоровъ, а дворъ княжь выше въ градѣ, идеже ѥсть нынѣ дворъ Братиславль и Чоудинъ, и прѣвѣсице бѣ вънѣ града, и бѣ вънѣ града дворъ дроугыи, идеже ѥсть дворъ Деместиковъ за святою богородицею; надъ горою дворъ теремьныи, бѣ бо тоу теремъ камянъ. и повѣдаша Ользѣ, ꙗко Дрѣвлѧне придоша, и възва и Ольга къ себѣ: добри гостиѥ придоша. и рѣша Дрѣвлѧне: придохомъ, княгыне. и рече имъ Ольга: да глаголѣте, чьсо ради придосте сѣмо. рѣша жѧ Дрѣвлѧне: посла нъı дрѣвьска земля, рекоуци сице: моужа твоѥго оубихомъ, бѣше бо моужь твои ꙗкъı волкъ въсхъıщаıı и грабѧ, а наши книзи добри соуть, иже распасли соуть дрѣвьскоу землю, да понди за книзь за Малъ; бѣ бо имъı ѥмоу Малъ, книзю дрѣвьскоу. рече же имъ Ольга: люба ми ѥсть рѣчь ваша, оуже мънѣ моужа своѥго не въскрѣсити, нъ хощю въı почьстити за оутра прѣдъ людьми своими, а нынѣ идѣте въ ладию свою, и лязѣте въ ладии величающе сѧ, и азъ оутро послю по въı, въı же рѣцѣте: не ѣдемъ на коних, ни пѣши идемъ, нъ понесѣте нъı въ ладии; и възнесоуть въı въ ладии. и отъпоусти и въ ладию. Ольга же повелѣ ископати ямоу великоу и глоубокоу на дворѣ теремьстѣмь вънѣ града. и за оутра Ольга, сѣдѧщи въ теремѣ, посла по гости, и придоша къ нимъ, глаголюще: зовѣть въı Ольга на чьсть великоу. они же рѣша: не ѣдемъ на коних, ни на возѣхъ, ни пѣши идемъ, понесѣте нъı въ ладии. рѣша же Кыяне: намъ неволя, князь нашь оубиенъ, а княгыни наша хощеть за ваш князь. и понесоша и въ ладии. они же сѣдяхоу въ прѣгъвѣхъ въ великыхъ соустоугахъ гордящеѥ сѧ. и принесоша и на дворъ къ Ользѣ, и несъше въриноуша и въ ямоу и съ ладиею. и приницъкъши Ольга рече имъ: добра ли въı чьсть? они же рѣша: поуще нъı Игоревъı съмерти. и повелѣ засъıпати и

живъı, и посъıпаша ı. и послаѣши Ольга къ Дрѣвлянномъ рече имъ: да аще ми просите право, то пришлите моужа нарочитъı, да въ великѣ чести придоу за вашь князь, иеда не поустить мене людиѣ кыевьстии. се слъıшавъше Дрѣвлиане избраша лоучьшаı моужа, иже держахоу дрѣвьскоу землю, и послаша по ню. Дрѣвлианомъ же пришьдъшемъ повелѣ Ольга мовь сътворити, рекоуци сице: измъıвъше ся придѣте къ мънѣ. они же прѣжьгоша истъбькоу, и вълѣзоша Дрѣвлиане, и начаша ся мъıти, и запроша о нихъ истъбькоу, и повелѣ зажещи ı отъ двьрий, тоу изгорѣша вьси. и посла къ Дрѣвлианомъ, рекоуци сице: се, оуже идоу къ вамъ, да пристройте медъı многъı въ градѣ, идеже оубисте моужа моего, да поплачю ся надъ гробомь его, и сътворю тризноу моужю своемоу. они же то слъıшавъше съвезоша медъı многъı зѣло, и възвариша. Ольга же, поимъши мало дроужинъı, и лъгъко идоуци приде къ гробоу его, и плака ся по моужи своемь, и повелѣ людемъ своимъ съсоути могъıлоу великоу, и ıако съсъıпоша, повелѣ тризноу творити. по семь сѣдоша Дрѣвлиане пити, и повелѣ Ольга отрокомъ своимъ слоужити прѣдъ ними. и рѣша Дрѣвлиане къ Ользѣ: къде соутъ дроужина наша, ихъже послахомъ по ты? она же рече: идоутъ по мънѣ съ дроужиною моужа моего. и ıако оупиша ся Дрѣвлиане, повелѣ отрокомъ своимъ ити на ня, а сама отиде кромѣ, и повелѣ дроужинѣ сѣщи Дрѣвлианъı. и исѣкоша ихъ пять тысоущь. а Ольга възврати ся Кыеву, и пристрои воıı на прокъ ихъ.

XXX. Въ лѣто ,ѯsүнд. Ольга съ сыномь своимь Свътославомь събра воıı многъı и храбръı, и иде на дрѣвьскоу землю. и изидоша Дрѣвлиане противоу, и съıмъшема ся обѣма полкома на съкоупъ соуноу копиемь Свътославъ на Дрѣвлианъı, и копиѣ летѣ сквозѣ оуши коневи, и оудари въ ногоу коневи, бѣ бо дѣтьскъ. и рече Свѣналъдъ и Ясмоудъ: князь оуже почалъ, потягнѣте, дроужина, по князи. и побѣдиша Дрѣвлианъı, Дрѣвлиане же побѣгоша, и затвориша ся въ градѣхъ своихъ. Ольга же оустреми ся съ сыномь своимь на Искоръстѣнь градъ, ıако ти бѣхоу оубили моужа ıеıı, и ста около града съ сыномь своимь, а Дрѣвлиане затвориша ся въ градѣ, и борахоу ся крѣпъко изъ

града, вѣдѣхоу бо, ико сами оубили князя, и на чьто сѧ прѣдати? и стоя Ольга лѣто, и не можаше възяти града, и оумъысли сице: посла къ градоу, глаголющи: чьто хощете досѣдѣти? а вьси гради ваши прѣдаша сѧ мьнѣ, и дани сѧ по дань, и дѣлаютъ нивы своя и земля своя, а вы хощете измрѣти гладомь, не имоуще сѧ по дань. Дрѣвлѧне же рекоша: ради сѧ въıхомъ или по дань, нъ хощеши мьщати моужа своего. рече же имъ Ольга: ико азъ мьстила оуже обидоу моужа своего, егда придоша Кыѥвоу, въторое и третиѥе, егда творихъ тризноу моужеви своѥмоу, а оуже не хощю мьщати, нъ хощю дань имати по малоу, и съмиривъши сѧ съ вами, поидоу опять. рекоша же Дрѣвлѧне: чьто хощеши оу насъ? ради даемъ медомь и скорою. она же рече имъ: нынѣ оу васъ нѣсть медоу, ни скоры, нъ мало оу васъ прошю: дадите ми отъ двора по три голоуби да по три врабиа, азъ бо не хощю тыжькы дани възложити, ѥкоже моужь мой, сего прошю оу васъ мала, вы бо ѥсте изнемогли въ осадѣ, да сего оу васъ прошю мала. Дрѣвлѧне же ради бывъше събраша отъ двора по три голоуби и по три врабиа, и послаша къ Ользѣ съ поклономь. Ольга же рече имъ: се, оуже ѥсте покорили сѧ мьнѣ и моѥмоу дѣтьти, а идѣте въ градъ, а ѩ за оутра отъстоуплю отъ града, и поидоу въ градъ си. Дрѣвлѧне же ради бывъше вънидоша въ градъ, и повѣдаша людемъ, и обрадоваша сѧ людиѥ въ градѣ. Ольга же раздаа воѥмъ по голоуби комоуждо, а дроугъımъ по врабиѥви, и повелѣ къ коѥмоуждо голоуби и къ врабиѥви привıзывати цѣрь, обертъıвающе платъкы малы, нитъкою поверзъıвающе къ коѥмоуждо ихъ; и повелѣ Ольга, ико съмерче сѧ, поустити голоуби и врабиа воѥмъ своимъ. голоубиѥ же и врабиѥве полетѣша въ гнѣзда своя, ови въ голоубьницы, врабиѥве же подъ стрѣхы, и тако възгарахоу сѧ голоубьници, ово клѣти, ово вѣжа, ово ли одрины, и не бѣ двора, идеже не горяше, и не бѣ льзѣ гасити, вьси бо двори възгорѣша сѧ. и побѣгоша людиѥ изъ града, и повелѣ Ольга воѥмъ своимъ имати ѩ, ико възи градъ и пожьже и; старѣйшинъı же града изима, и прочаа люди овъıхъ изби, а дроугъıа работѣ прѣдасть моужемъ своимъ, а

прокъ ихъ остави платити дань. и възложи на ня дань тыжькоу: двѣ части дани идета Кыеву, а третиця Вышеградоу къ Ользѣ, бѣ бо Вышеградъ градъ Ольжинъ. и иде Ольга по дрѣвьстѣй земли съ сыномь своимь и съ дроужиною, оустављающи оуставы и оурокы, и соуть становища ея и ловища. и приде въ градъ свой Кыевъ съ сыномь своимь Свѧтославомь, и прѣбывъши лѣто єдино, въ .ѯ. сыне. иде Ольга Новоу Градоу, и оустави по Мьстѣ погосты и дани и по Лоузѣ оброкы и дани; и ловища ея соуть по вьсей земли, знамениа и мѣста и погосты, и сани ея стоить въ Плесковѣ и до сего дьне, и по Днѣпроу прѣвѣсица и по Деснѣ, и есть село ея Ольжичи и до селѣ. и изрядивъши възврати ся къ сыноу своємоу Кыеву, и прѣбываше съ нимь въ любъви.

XXXI. Въ лѣто .ѯ. сүнѕ. въ лѣто .ѯ. сүнз. въ лѣто .ѯ. сүни. въ лѣто .ѯ. сүнѳ. въ лѣто .ѯ. сүѯ. въ лѣто .ѯ. сүѯа. въ лѣто .ѯ. сүѯв. въ лѣто .ѯ. сүѯг. иде Ольга въ Грекы, и приде Цѣсарю Градоу. бѣ тъгда цѣсарь именемь Цѣмьскый, и приде къ немоу Ольга, и видѣвъ ю доброу соущю зѣло лицемь и съмъисльноу, оудививъ ся цѣсарь разоумоу ея бесѣдова къ ней, и рече ей: подобьна ecи цѣсарьствовати въ градѣ семь съ нами. она же разоумѣвъши рече къ цѣсарю: азъ погана ecмь, да аще мя хощеши крестити, то крести мя самъ; аще ли, то не крещю ся. и крести ю цѣсарь съ патриархомь. просвѣщена же бывъши радоваше ся доушею и тѣломь, и пооучи ю патриархъ о вѣрѣ, и рече ей: благословена ты въ женахъ роуськыхъ, яко възлюби свѣтъ, а тьмоу остави: благословити ты хотять сынове роуьстии и въ послѣдьний родъ вноукъ твоихъ. и заповѣда ей о церковьнѣмь оуставѣ, о молитвѣ и о постѣ, о милостъıни и о въздержании тѣла чиста; она же поклонивъши главоу стоıше акъı гоука напълняема, вънимающи оучению, и поклонивъши ся патриархоу глаголаше: молитвама твоими, владъıко, да съхранена боудоу отъ сѣти непрязньıя. бѣ же речено имя ей въ крещении Єлена, якоже и древьняıа цѣсарица, мати великаго Костьıнтина. и благослови ю патриархъ, и отъпоусти ю. и по крещении възва ю цѣсарь, и рече ей: хощю ты пошти себѣ женѣ. она же рече:

како хощеши ми понти, крестивъ ми самъ и нарекъ ми дъщерию? а въ хрестианехъ того нѣсть закона, ты самъ вѣси. и рече цѣсарь: прѣклюкала ми еси, Ольга. и дасть ей дары многы, злато и сребро, паволокы и съсоуды различьны, и отъпоусти ю, нарекъ ю дъщерию себѣ. она же хотящи домови приде къ патриарху, благословенья просящи на домъ, и рече емоу: людие мои погани и сынъ мой, да бы ми богъ съблюлъ отъ высокого зъла. и рече патриархъ: чадо вѣрьное, въ Креста крестила си еси, и въ Креста облѣче си, Христосъ имать съхранити ты, якоже съхрани Еноха въ перъвыи родъ и по томь Ноа въ ковъчезѣ, Аврама отъ Авимелеха, Лота отъ Содомлянъ, Моисия отъ Фараона, Давыда отъ Саоула, три отрокы отъ пещи, Данила отъ звѣрий, тако и тебе избавить отъ непризьни и отъ сѣтий его. и благослови ю патриархъ, и иде съ миромь въ свою землю, и приде Кыеву. се же бысть, якоже при Соломонѣ приде цѣсарица единьскаа къ Соломоноу, слышати хотящи прѣмоудрости Соломоня, и многоу моудрость видѣ и знаменья: такоже и си блаженаа Ольга искаше добрыа моудрости божиа, нъ она человѣчьскы, а си божиа; ищющии бо моудрости обрящють, прѣмоудрость на исходищихъ поють си, на поутехъ же дерзновенье водить, на кранхъ же забралныхъ проповѣдаеть си, въ вратѣхъ же градьныхъ дерзающи глаголеть. елико бо лѣтъ незлобивии держать си по правьдоу, не постыдять си. си бо отъ възраста блаженаа Ольга искаше моудростию, чьто есть лоучше всего въ свѣтѣ семь, и налѣзе бисеръ многоцѣньный, иже есть Христосъ, рече бо Соломонъ: желанье благовѣрьныхъ наслаждаеть доушю, и: приложиши сердьце твое въ разоумъ; азъ любящаа ми люблю, и ищющии мене обрящють ми. Господь рече: приходящаго къ мънѣ не ижденоу вънъ. си же Ольга приде Кыеву, и присла къ ней цѣсарь гречьскый, глаголя: яко много дарихъ ты, ты бо глаголаше къ мънѣ, яко аще възвращю си въ Роусь, многы дары пришлю ти, челядь, воскъ и скороу и воя въ помощь. и отъвѣщавъши Ольга рече къ съломъ: аще ты, рьци, такожде постоиши оу мене въ Почайнѣ, якоже азъ въ Соудоу, то тъгда ти дамь. и

отъпоусти сълъı, си рекъши. живıше же Ольга съ сıномь своимь Свıтославомь, и оучашетъ и матн крестити сıа, и не брѣжаше того ни въ оуши приимати, нъ аще както хотıше крестити сıа, не бранıхоу, нъ роугахоу сıа томоу, невѣрьıимъ бо вѣра хрестиıньска оуродьство ıесть, не съмъıслиша бо ни разоумѣша въ тьмѣ ходıщии, и не вѣдıть славъı господьıи, одебелѣша бо сердьца ихъ, оушима тıжько слъıшати а очима видѣти, рече бо Соломонъ: дѣла нечьıстивъıхъ далече отъ разоума, по неже звахъ въı, и не послоушасте мене, и простроихъ словеса, и не въıнимасте, нъ отъметасте моı съвѣтъı, моихъ же обличений не въıнимасте, възненавидѣша бо прѣмоудрость, а страха господьıи не изволиша, ни хотıхоу моихъ въıнимати съвѣтъ, подражахоу же моı обличенıа. ıакоже бо Ольга часто глаголашетъ: азъ, сıноу мой, Бога познахъ, и радоую сıа; аще и тъı познаıеши, и радовати сıа почьıеши. оиъ же не въıнимаше того, глаголы: како азъ хощю ннъ законъ прııати ıединъ? а дроужина семоу смııати сıа начьıноутъ. она же рече ıемоу: аще тъı крестиши сıа, вьıси имоутъ тожде сътворити. онъ же не послоуша матере, и творıше ıравъı поганьскъıı, не вѣдъı, аще както матере не послоушаıетъ, въ вѣдоу въпадаıетъ, ıакоже рече: аще както отьца ли матере не послоушаıетъ, то съмертъ прииметъ. сь же къ томоу гнѣваше сıа на матерь, Соломонъ бо рече: кажай зълъı прıемлетъ себѣ досажденıе, обличаıй нечьıстиваго поречетъ себѣ, обличенıа бо нечьıстивъıмъ мозолıе соутъ, не обличай зълъıхъ, да не възненавидıтъ тебе. нъ обаче люблıше Ольга сына своего Свıтослава, рекоуши: волıа божıа да боудетъ, аще Богъ хощетъ помиловати рода моего и земли роуськъıı, да въıзложитъ имъ на сердьце обратити сıа къ Богоу, ıакоже и мънѣ Богъ дарова. и се рекъши молıше сıа за сына и за люди по вьıси ноши и дьни, кормııши сына своего до моужьства его и до възраста его.

XXXII. Въ лѣто .ѯsyѣд. въ лѣто .ѯsyѣе. въ лѣто .ѯsyѣs. въ лѣто .ѯsyѣз. въ лѣто .ѯsyѣи. въ лѣто .ѯsyѣд. въ лѣто .ѯsyо. въ лѣто .ѯsyоа. въ лѣто .ѯsyов. кнıзю Свıтославоу възрастъшю и възмоужавъшю нача вои съвъкоуплıати многъı и храбръı, и льгъко ходı акъı пар-

доусъ войны многы творяше, ходя возъ по сѣкѣ не вожаше, ни котьла, ни мясъ вари, нъ по тънькоу изрѣзавъ конину ли звѣрину ли или говядину на оуглихъ испекъ ядяше, ни шатьра имаше, нъ подъкладъ постлавъ и седло въ главахъ: такожде и прочии вон іего вьси бияхоу. и посылаше къ странамъ, глаголя: хощю на вы ити. и иде на Окоу рѣкоу и на Волгоу, и налѣзе Вятича, и рече Вятичемъ: комоу дань даете? они же рѣша: Козаромъ по щьлягоу отъ рала даемъ.

Въ лѣто .*syoг. иде Свѧтославъ на Козары. слышавъше же Козари изидоша противоу съ княземь своимь Каганомь, и състоупиша ся бити, и бывъши брани одолѣ Свѧтославъ Козаромъ, и градъ ихъ Бѣлоу Вѣжю възя. и Исы побѣди и Касогы.

Въ лѣто .*syod. Вятича побѣди Свѧтославъ, и дань на нихъ възложи.

Въ лѣто .*syoe. иде Свѧтославъ на Доунай на Болгары. и бившемъ ся обоимъ одолѣ Свѧтославъ Болгаромъ, и възя градъ осмь десятъ по Доунаеви, и сѣде княжа тоу въ Переславьци, иемля дань на Грецѣхъ.

XXXIII. Въ лѣто .*syos. придоша Печенѣзи на роусъскоу землю первоую, а Свѧтославъ бяше Переславьци, и затворн ся Ольга въ градѣ съ вноукы своими, Ирополкомь и Ольгомь и Владимѣромь, въ градѣ Кыевѣ. и остоупиша градъ въ силѣ велицѣ, вещисльно множьство около града, и не бѣ льзѣ изъ града излѣсти, ни вѣсти послати, изнемогахоу же людие гладомь и водою. събравъше ся людие оноы страны Днѣпра въ ладияхъ, объ оноу страноу стоияхоу, и не бѣ льзѣ вънити въ Кыевъ ни иединомоу ихъ, ни изъ града къ онѣмъ. и въстоужиша людие въ градѣ, и рѣша: нѣ ли кого, иже бы могълъ на оноу страноу доити и рещи имъ: аще не пристоупите съ оутра, прѣдати ся имамы Печенѣгомъ. и рече иединъ отрокъ: азъ прѣндоу. и рѣша: иди. онъ же изиде изъ града съ оуздою, и риташе сквозѣ Печенѣгы, глаголя: не видѣ ли коня никътоже? бѣ бо оумѣлы печенѣжьскы, и мьняхоутъ и своего. и яко приближи ся къ рѣцѣ, съвергъ портъ соуноу ся въ Днѣпръ, и побреде; видѣвъше же Печенѣзи оустремиша ся на нь, стрѣлающе

ѥго, и не могоша ѥмоу ничьтоже сътворити; они же видѣвъше съ оноѩ странꙑ приѣхаша въ ладии противоу ѥмоу, и възыша и въ ладию, и привезоша и къ дроужинѣ, и рече имъ: аще не подъстоупите за оутра къ градоу, прѣдати сѧ хотѧть людиѥ Печенѣгомъ. рече же воєвода ихъ, именемь Прѣтичь: подъстоупимъ за оутра въ ладиѭхъ, и попадъше кнѧгꙑню и кнѧжища оумъчимъ на сию страноу: аще ли сего не сътворимъ, погоубити нꙑ имать Свѧтославъ. ꙗко бꙑсть за оутра, въсѣдъше въ ладиа противоу свѣтоу въстроубиша вельми, и людиѥ въ градѣ кликноуша, Печенѣзи же мьнѣша кнѧзꙗ пришьдъша, и повѣгоша разьно отъ града; и изиде Ольга съ вноукꙑ и съ людьми къ ладиамъ. видѣвъ же сѧ кнѧзь печенѣжьскꙑи възврати сѧ єдинъ къ воєводѣ Прѣтичю, и рече: къто сѧ приде? и рече ѥмоу: людиѥ оноѩ странꙑ. и рече кнѧзь печенѣжьскꙑи: а тꙑ кнѧзь ли ѥси? онъ же рече: азъ єсмь моужь ѥго, и пришьлъ єсмь въ стражихъ, и по мьнѣ идеть полкъ съ кнѧземь, безъ числа множьство. сѧ же рече, грозꙑ имъ. рече же кнѧзь печенѣжьскꙑи къ Прѣтичю: боуди ми дроугъ. онъ же рече: тако сътворю. и подаста роукоу междоу собою, и вѣдасть печенѣжьскꙑи кнѧзь Прѣтичю конь, саблю, стрѣлꙑ, онъ же дастъ ѥмоу брона, щитъ, мьчь. и отъстоупиша Печенѣзи отъ града, и не вꙑше льзѣ коня напоити на Лꙑбеди Печенѣгомъ. и послаша Кꙑяне къ Свѧтославоу, глаголюще: тꙑ, кнѧже, чюждеи земли ищеши и блюдеши, своеѩ сѧ охабивъ, малꙑ бо насъ не възыша Печенѣзи и матерь твою и дѣти твоѩ; аще не придеши, ни обраниши насъ, да пакꙑ нꙑ възьмоуть, аще тинѣ жаль отьчинꙑ своеѩ, ни матере, старꙑ соуща, и дѣтий своихъ. то слꙑшавъ Свѧтославъ въ борзѣ въсѣдѣ на коня съ дроужиною своею, и приде Кꙑевоу, цѣлова матерь свою и дѣти своѩ, и съжали сѧ о бꙑвъшимъ отъ Печенѣгъ, и събра воѩ, и прогна Печенѣгꙑ на поле, и бꙑсть миръ.

XXXIV. Въ лѣто ,*sѵоз. рече Свѧтославъ къ матери своеи и къ болѧромъ своимъ: нелюбо ми ѥсть въ Кꙑевѣ бꙑти, хощю жити въ Переѩславьци на Доунаи, ꙗко то ѥсть срѣда земли моеи, ꙗко тоу вьсѧ благаѩ съходѧть

сѧ: отъ Грекъ злато, паволокы, вина, овощеве разноличьни, изъ Чехъ же, изъ Оугръ сребро и комони, изъ Роуси же скора и воскъ, медъ и челядь. рече ємоу Ольга: видиши мѧ больноу соущю; камо хощеши отъ мене ити? бѣ бо разболѣла сѧ оуже. рече же ємоу: погребъ мѧ иди, ѥможе хощеши. по трехъ дньехъ оумре Ольга. и плака сѧ по ней сынъ ея и вноуци ея и людие вьси плачемь великомь. и несоша и погребоша ю на мѣстѣ. и бѣ заповѣдала Ольга не творити тризны надъ собою, бѣ бо имоущи презвоутеръ, сий похрани блаженоую Ольгоу. сн бысть прѣдътекоущиѧ крестиньствѣй земли акы дньница прѣдъ солньцемь и акы зора прѣдъ свѣтомь, си бо сиѧше акы лоуна въ нощи, тако и си въ невѣрьныхъ человѣцѣхъ свѣтѧщи сѧ акы бисеръ въ калѣ, кальни бо бѣша грѣхомь, неомъвени крещениемь свѧтымь. си бо омы сѧ коупѣлию святою, и съвлѣче сѧ грѣховьныѧ одежда ветъхаго человѣка Ядама, и въ новыи Ядамъ облѣче сѧ, ѥже ѥсть Христосъ. мы же рьцѣмъ къ ней: радоуй сѧ, роуськстѣй земли познание, къ Богоу начатъкъ примиренню бысть. си первое вънидѣ въ цѣсарьство небесьное отъ Роуси, сию бо хвалять роуськстии сынове акы начальницю, ибо по съмерти молѧше Бога за Роусь, правьдьныхъ бо доуша не оумираютъ, ѩкоже рече Соломонъ: похвалѧемоу правьдьномоу възвеселѧть сѧ людие, безъ съмерти бо ѥсть памѧть ѥго, ѩко отъ Бога познаваѥть сѧ и отъ человѣкъ. сию бо вьси человѣци прославлѧють, видѧщи лежащю въ тѣлѣ на многа лѣта, рече бо пророкъ: прославлѧющаѧ мѧ прославлю. о сѩковыхъ бо Давыдъ глаголаше: въ памѧть вѣчьноую правьдьникъ боудеть, отъ слоуха зъла не оубоить сѧ, готово сердьце ѥго оуповати на Господа, оутверди сѧ сердьце ѥго, и не подвижеть сѧ. Соломонъ бо рече: правьдьници въ вѣкы живоуть, и отъ Господа мьзда имъ ѥсть и строѥние отъ вышьняго, сего ради приимоуть цѣсарьствие красотѣ и вѣньць доброть отъ роукы господьня, ѩко десьницею покрыѥть ѧ, и мышьцею защитить ѧ, защитилъ бо ѥсть сию блаженоую Ольгоу отъ противьника и соупостата дїавола.

XXXV. Въ лѣто ,*ѕѵоп. Свѧтославъ посади Ярополка въ Кыевѣ а Ольга въ Дрѣвѣхъ. въ сѥ же врѣмѧ

придоша людиѥ новоградьстии, просяще князя себѣ: аще не поидете къ намъ, то налѣземъ князя себѣ. и рече къ нимъ Свѧтославъ: а вы пошьлъ къто къ вамъ. и отъпрѣ сѧ Ярополкъ и Ольгъ, и рече Добрыня: проситѣ Владимѣра. Владимѣръ бо бѣ отъ Малоуша, ключьница Ольжинъ, сестра же бѣ Добрыни, отьць же бѣ има Малъкъ любьчанинъ, и бѣ Добрыня оуй Владимѣроу. и рѣша Новоградьци Свѧтославоу: въдай нъı Владимѣра. онъ же рече имъ: ѥто вы ѥсть. и пошша Новоградьци Владимѣра къ себѣ, и иде Владимѣръ съ Добрынею, оуѥмь своимь, Новоу Градоу, а Свѧтославъ Переѧславьцю.

XXXVI. Въ лѣто .ѕ҃ѱоѳ. приде Свѧтославъ въ Переѧславьць, и затвориша сѧ Болгаре въ градѣ. и излѣзоша Болгаре на сѣчю противоу Свѧтославоу, и бысть сѣча велика, и одолѣхоу Болгаре, и рече Свѧтославъ воѥмъ своимъ: оуже намъ сьде пасти, потягнѣмъ моужьскы, братиѥ и дроужино. и къ вечероу одолѣ Свѧтославъ, и възя градъ конѥмь. и посла къ Грекомъ, глаголя: хощю на вы ити и възяти градъ вашь ѩко и сиѩ. и рѣша Греци: ми недоужни противоу вамъ стати, нъ възьми дань на насъ на себе и на дроужиноу свою, и повѣдитѣ нъı, колико васъ, да вѣдамъı по числоу на главы. сѣ же рѣша Греци, лѣстяще подъ Роусию. и рече имъ Свѧтославъ: ѥсть насъ два десяти тысоущь, и прирече десять тысоущь, бѣ бо Роусь десять тысоущь толико. и пристроиша Греци съто тысоущь на Свѧтослава, и не даша дани. и поиде Свѧтославъ на Грекы, и изидоша противоу Роуси. видѣвъше же Роусь оубоишасѧ зѣло множьства вой, и рече Свѧтославъ: оуже намъ иѣ, камо сѧ дѣти, волею и неволею стати противоу; да не посрамимъ земля роуськыя, нъ лижемъ костьми тоу, мертви бо срама не имамъ: аще ли побѣгнемъ, срамъ имамъ; ни имамъ оубѣжати, нъ станемъ крѣпъко, азъ же прѣдъ вами поидоу: аще моя глава лижеть, то промыслите собою. и рѣша вои: идеже глава твоя, тоу и своя главы съложимъ. и исполчиша сѧ Роусь, и бысть сѣча велика, и одолѣ Свѧтославъ, и бѣжаша Греци, и поиде Свѧтославъ къ градоу, воюя и градъı разбивая, ѩкоже стоить и до дънешьнаго дьне поусти. и съзва цѣсарь болѩры своя въ полатоу, и рече имъ:

чьто сътворимъ? ꙗко не можемъ ѹпротивоу ємоу стати. и рѣша ємоу болѧре: посли къ немоу дары, искоусимъ и, любьзнивъ ли ѥсть златоу ли паволокамъ. и посла къ немоу злато и паволокы и моужа моудра, и рѣша ємоу: глѣдай възора и лица ѥго и съмысла ѥго. онъ же възьмъ дары приде къ Свѧтославоу. и повѣдаша Свѧтославоу, ꙗко придоша Греци съ поклономь. и рече: въведѣте ѧ сѣмо. придоша, и поклониша сѧ ємоу, и положиша прѣдъ нимь злато и паволокы, и рече Свѧтославъ, кромѣ зрѧ, отрокомъ своимъ: съхраните. они же придоша къ цѣсарю, и съзва цѣсарь болѧры, рѣша же послании: ꙗко придохомъ къ немоу, и въдахомъ дары, и не възрѣ на ны, и повелѣ съхранити. и рече ѥдинъ: искоуси и ѥще, посли ємоу ороужиѥ. они же послоушаша ѥго, и послаша ємоу мѣчь и ино ороужиѥ, и принесоша къ немоу: онъ же приимъ нача хвалити и любити, и цѣлова цѣсаря. придоша опѧть къ цѣсарю, и повѣдаша ємоу вьсѧ бывъшаѧ, и рѣша болѧре: лютъ сь моужь хощеть бъти, ꙗко имѣниѧ не брѣжеть, а ороужиѥ ѥмлеть: ими сѧ по дань. и посла цѣсарь, глаголѧ сице: не ходи къ градоу, възьми дань, ѥже хощеши. за маломь бо бѣ не дошьлъ Цѣсаря Града. и въдаша ємоу дань; имашеть же и за оубиѥньѧ, глаголѧ: ꙗко родъ ѥго възьметь. възѧ же и дары многы, и възврати сѧ въ Переѧславьць съ похвалою великою. видѣвъ же мало дроужины своѥѧ рече въ себѣ: ѥда како прѣльстивъше избиють дроужиноу мою и мене. бѣша бо мнози погыбли на полкоу. и рече: поидоу въ Роусь, приведоу боле дроужины. и посла сълы къ цѣсареви въ Дерстръ, бѣ бо тоу цѣсарь, рекы сице: хощю имѣти миръ съ тобою твердъ и любъвь. се же слъıшавъ цѣсарь радъ бъıсть, и посла къ немоу дары болъша первъıхъ. Свѧтославъ же прия дары, и поча доумати съ дроужиною своѥю, рекы сице: аще не сътворимъ мира съ цѣсаремь, а оувѣсть цѣсарь, ꙗко мало насъ ѥсть, пришьдъше остоупять ны въ градѣ, а роуськаѧ землѧ далеча, а Печенѣзи съ нами ратьни, а както ны поможеть? нъ сътворимъ миръ съ цѣсаремь, се бо ны сѧ по дань ѩли, и то боуди довольно намъ: аще ли почьнеть не оуправлѧти дани, да изъ нова изъ Роуси, съвъкоупивъше вои мно-

жайша, поидемъ Цѣсарю Градоу. люба бысть рѣчь си дроужинѣ, и послаша лѣпѣйшаа моужа къ цѣсареви, и придоша въ Дерстръ, и повѣдаша цѣсареви. цѣсарь же на оутрия призва ѧ, и рече цѣсарь: да глаголють съли роусьстии. они же рѣша: тако глаголеть князь нашь: хощю имѣти любъвь съ цѣсаремь гречьскъимь съвершеноу прочаа вьсѣ лѣта. цѣсарь же радъ бысть, и повелѣ письцю писати вьсѣ рѣчи Свѧтославля на харътию. нача глаголати сълъ вьсѣ рѣчи, и нача письць писати. глаголаше сице: равьно дроугаго съвѣщанию, бывъшаго при Свѧтославѣ, велицѣмь князи роусьстѣмь, и при Свѣналъдѣ, писано при Ѳеофилѣ синькелѣ къ Иваноу, нарицаемомоу Цѣмьскию, цѣсарю гречьскомоу, въ Дерстрѣ, мѣсяца июлия, индикта .ід. въ лѣто .ѕѵоѳ. азъ Свѧтославъ, князь роусьскый, ꙗкоже клѧхъ сѧ, и оутверждаю на съвѣщании семь ротоу свою: хощю имѣти миръ и съвершеноу любъвь съ вьсѣмь великъимь цѣсаремь гречьскъимь, съ Василиемь и Костѧнтиномь, и съ богодъхновенъими цѣсари и съ вьсѣми людьми вашими, и иже соуть подъ мъною Роусь, болгаре и прочии, до коньца вѣка; ꙗко николиже помъıшлю на страноу вашю, ни събираю вой, ни ꙗзъıка иного приведоу на страноу вашю, ꙗлико ѥсть подъ властию гречьскою, ни на власть коръсоуньскоую, ꙗлико ѥсть градовъ ихъ, ни на страноу болгарьскоу: да аще инъ къто помъıслить на страноу вашю, да и азъ боудоу противьнъ ѥмоу, и борю сѧ съ нимь. ꙗкоже клѧхъ сѧ къ цѣсаремъ гречьскъимъ и съ мъною болгаре и Роусь вьсѣ, да съхранимъ права съвѣщания: аще ли отъ тѣхъ самѣхъ прѣжде реченъıхъ не съхранимъ азъ же и съ мъною иже подъ мъною, да имѣѥмъ клѧтвоу отъ бога, въ негоже вѣроуѥмъ, въ Пероуна и въ Волоса, скотиа бога, и да боудемъ клати ꙗко злато, и своимь ороужиемь да исѣчени боудемъ. се же имѣйте въ истиноу, ꙗкоже сътворихомъ нынѣ къ вамъ, и написахомъ на харътии сей, и своими печатьми запечатахомъ. сътворивъ же миръ Свѧтославъ съ Грекъı поиде въ ладиıхъ къ порогомъ. и рече ѥмоу воевода отьнь, Свѣналъдъ: поиди, княже, на коних къ около, стоить бо Печенѣзи въ порозѣхъ. и не послоуша ѥго, и поиде въ ладиıхъ,

и послаша Переяславьци къ Печенѣгомъ, глаголюще: се, идеть вы Свѧтославъ въ Роусь, възьмъ имѣние много оу Грекъ и плѣнъ безчисленъ, съ маломь дроужинꙑ. слꙑшавъше же се Печенѣзи застоупиша порогꙑ. и приде Свѧтославъ къ порогомъ, и не бѣ лзѣ проити порогъ. и ста зимовати въ Бѣлобережни, и не бѣ оу нихъ брашна оуже, и бѣ гладъ великъ, ꙗко по полоугривьнѣ глава конꙗша. и зимова Свѧтославъ тоу. весне же приспѣвъши въ лѣто .ѯsꙋп. поиде Свѧтославъ въ порогꙑ, и нападе на нь Коурѣ, кнꙗзь печенѣжьскꙑй, и оубиша Свѧтослава, и възяша главоу его, и въ лобѣ его съдѣлаша чашю, оковавъше лобъ его, и пиꙗхоу изъ него. Свѣналъдъ же приде Кꙑеваа къ Ꙗрополкоу. и вьскꙋхъ лѣтъ княжениꙗ Свѧтославля .к. и .и.

XXXVII. Въ лѣто .ѯsꙋпа. нача княжити Ꙗрополкъ.

Въ лѣто .ѯsꙋпв. въ лѣто .ѯsꙋпг. ловꙑ дѣюцю Свѣналъдицю, именемь Лютоу, ишьдъ бо изъ Кꙑева гна по звѣри въ лѣсѣ. и оузрѣ и Ольгъ, и рече: къто сѣ иесть? и рѣша емоу: Свѣналъдиць. и заѣхавъ оуби и, бѣ бо ловꙑ дѣи Ольгъ. и о томь бꙑсть междоу ими ненависть, Ꙗрополкоу на Ольга, и молвлꙗше вьсегда Ꙗрополкоу Свѣналъдъ: поиди на братъ свой, и прими власть его, хотꙗ отъмьстити сꙑноу своемоу.

Въ лѣто .ѯsꙋпд. въ лѣто .ѯsꙋпе. поиде Ꙗрополкъ на Ольга, брата своего, на дрѣвьскоу землю, и изиде противоу его Ольгъ, и въполчиста сѧ, и ративъшема сѧ полкома побѣди Ꙗрополкъ Ольга. побѣгъшю же Ольгоу съ вои своими въ градъ, рекомꙑй Броучий, бꙑше черезъ гроблю мостъ къ вратомъ градьнꙑмъ: тѣсьнꙗще сѧ, дроугъ дроуга пиꙗхоу въ гроблю, и съпьхноуша Ольга съ мостоу въ дѣбрь, падахоу людие мнози, и оудавиша кони человѣкꙑ. и въшьдъ Ꙗрополкъ въ градъ Ольговъ прѣа власть его. и посла искатъ брата своего, и искавъше его не обрѣтоша: и рече единъ Дрѣвлꙗнинъ: азъ видѣхъ, ꙗко вечера съпьхноуша и съ мостоу. и посла Ꙗрополкъ искатъ брата, и влачиша троупие изъ гроблꙑ отъ оутра и до полоу дне, и налѣзоша и Ольга въисподи троупиа, вынесоша и, и положиша и на ковьрѣ. и приде Ꙗрополкъ надъ

нь, и плака сѧ, и рече Свѣналъдоу: виждь, сего ты иеси хотѣлъ. и погребоша Ольга на мѣстѣ оу града Вроучаго, и иесть могыла иего и до сего дьне оу Вроучаго. и прия власть иего Ирополкъ. оу Ирополка же жена грекыни бѣ, и бяше бѣла черницею, бѣ бо привелъ отьць иего Свѧтославъ, и въда ю за Ирополка красоты ради лица иѧ. слышавъ же сѧ Владимѣръ въ Новѣ Градѣ, яко Ирополкъ оубн Ольга, оубоявъ сѧ бѣжа за море, а Ирополкъ посадьникы свои посади въ Новѣ Градѣ, и бѣ владѣя иединъ въ Роуси.

XXXVIII. Въ лѣто .*syos. въ лѣто .*syoз. въ лѣто .*syoи. приде Владимѣръ съ Варягы Новоу Градоу, и рече посадьникомъ Ирополчемъ: идѣте къ братоу моиемоу, и рькѣте иемоу: Владимѣръ ти идеть на тѧ, пристраивай сѧ противоу бити сѧ. и сѣде въ Новѣ Градѣ. и посла къ Рогъволъдоу Полотьскоу, глаголѧ: хощю пояти дъщерь твою себѣ женѣ. онъ же рече дъщери своей: хощеши ли за Владимѣра? она же рече: не хощю разоути робичища, нъ Ирополка хощю. бѣ бо Рогъволъдъ пришьлъ изъ заморья, и имѣше власть свою въ Полотьстѣ, а Тоуры Тоуровѣ, отъ негоже и Тоуровьци прозваша сѧ. и придоша отроци Владимѣрови, и повѣдаша иемоу всю рѣчь Рогънѣдиноу, дъщери Рогъволъжда, князя полотьскаго. Владимѣръ же съвра вои многы, Варягы и Словѣны, Чюдь и Кривича, и поиде на Рогъволъда. въ сѣ же врѣмя хотяхоу Рогънѣдь вести за Ирополка: и приде Владимѣръ на Полотьскъ, и оубн Рогъволъда и сына иего два, и дъщерь иего поя женѣ, и поиде на Ирополка. и приде Владимѣръ Кыиевоу съ вои многы, и не може Ирополкъ стати противоу, и затвори сѧ Кыиевѣ съ людьми своими и съ Блоудомь, и стояше Владимѣръ обрывъ сѧ на Дорогожичи междю Дорогожичемь и Капичемь, и иесть ровъ и до сего дьне. Владимѣръ же посла къ Блоудоу, воиводѣ Ирополчю, съ льстию глаголѧ: попринай ми: аще оубию брата своего, имѣти ти хощю въ отьца мѣсто, и многоу чьсть възьмеши отъ мене; не изъ бо почалъ братию бити, нъ онъ; азъ же того оубоявъ сѧ придохъ на нь. и рече Блоудъ къ посломъ Владимѣремъ: азъ боудоу тебѣ въ сердьце и въ приязньство. о зълаи

лесть человѣческа. якоже Давыдъ глаголеть: вдый хлѣбъ мой възвеличилъ есть на мя лесть. сь бо лоукавьствоваше на князя своего лестию. и пакы: языкы своими лестяхоу сѧ, соуди имъ, Боже, да отъпадоуть отъ мыслий своихъ, по множьствоу нечьстия ихъ изрини ѧ, яко прогнѣваша тѧ, Господи. и пакы тъжде рече Давыдъ: моужь въ крови лестивъ не прѣполовить дьний своихъ. се есть съвѣтъ зълъ, иже съвѣщевають на кровопролитие; то соуть неистовии, иже приемъше отъ князя или отъ господина своего чьсть ли дары, ти мыслять о главѣ князя своего на погоубление, горьше соуть бѣсовъ таковии, якоже Блоудъ прѣда князя своего, и приимъ отъ него чьсти многы: сь бо бысть повинѣнъ крови той, сь бо Блоудъ затвори сѧ съ Ярополкомь, лесты емоу, слаше къ Владимѣроу часто, вели емоу пристрыпати къ градоу краниѭ, а самъ мысля оубити Ярополка, граждане же не бѣ лзѣ оубити его. Блоудъ же не възмогъ, како бы погоубити и, замысли лестню, вели емоу не излазити на крань изъ града. и рече Блоудъ Ярополкоу: Кыяне слоють сѧ къ Владимѣроу, глаголюще: пристоупай къ градоу, яко прѣдамы ти Ярополка: побѣгни за градъ. и послоуша его Ярополкъ, и изѣгъ прѣдъ ними затвори сѧ въ градѣ Родьни на оустии Роси, а Владимѣръ вънидѣ въ Кыевъ, и осѣдѣ Ярополка въ Родьни, и бѣ гладъ великъ въ немь, и есть притъча и до сего дьне: бѣда акы въ Родьни. и рече Блоудъ Ярополкоу: видиши, колико вой оу брата твоего, нама ихъ нѣ прѣбрати: твори миръ съ братомь своимь. лесты подъ ними се рече. и рече Ярополкъ: тако боуди. и посла Блоудъ къ Владимѣроу, сице глаголя: яко съвѣсть сѧ мысль твоя, яко приведоу къ тебѣ Ярополка, и пристрой оубити и. Владимѣръ же то слышавъ, въшьдъ въ дворъ теремьный отьнь, о немьже прѣжде съказахомъ, сѣде тоу съ дроужиною своею. и рече Блоудъ Ярополкоу: поиди къ брату своемоу, и рьци емоу: чьто мн ни въдаси, то изъ принмоу. поиде же Ярополкъ, и рече емоу Варяжько: не ходи, княже, оубиють тѧ, побѣгни въ Печенѣгы, и приведеши вои. и не послоуша его. и приде Ярополкъ къ Владимѣроу. яко полѣзе въ двьри, подъяста

и два варяга мьчи подъ пазоусѣ, Блоудъ же затвори двьрн, и не да по немь ити своимъ. и тако оубиенъ бысть Ирополкъ. Варязько же видѣвъ, яко оубиенъ бысть Ирополкъ, бѣжа съ двора въ Печенѣгы, и много воюева съ Печенѣгы на Владимѣра, и ѣдва привабн и, заходивъ къ немоу ротѣ. Владимѣръ же залеже женоу братьню грекыню, и бѣ непраздьна, отъ неяже роди сн Свѧтополкъ, отъ грѣховьнаго бо корени зълъ плодъ бываѥть: по неже бѣ была мати его черницею, а вторыѥ, Владимѣръ залеже ю не по бракоу, прѣлюбодѣйчицѧ бысть оубо; тѣмь ни отьць его не люблѧше, бѣ бо отъ двою отьцю, отъ Ирополка и отъ Владимѣра. по семь рѣша варязи Владимѣроу: сѧ градъ нашь, мы пришьхомъ и, да хощемъ имати окоупъ на нихъ, по двѣ гривьнѣ отъ чловѣка. и рече имъ Владимѣръ: пожьдѣте, даже въ коуны съвероуть, за мѣсяць. и жьдаша за мѣсяць, и не дасть имъ. и рѣша варязи: съльстилъ ѥси нами, да покажи нъı поуть въ Грекы. онъ же рече имъ: ндѣте. и избра отъ нихъ моужа добры, съмъıслены и храбръı, и раздаи имъ градъı, прочии же идоша Цѣсарю Градоу въ Грекы. и посла прѣдъ ними съла, глаголы сице цѣсарю: се, идоуть къ тебѣ варязи, не мози ихъ держати въ градѣ, яли, то сътворять ти зъло, яко и сьде, нъ расточи и разьно, а сѣмо не поущай ниединого. и нача кнѧжити Владимѣръ въ Къневѣ единъ. и постави коумиръı на холмоу вънѣ двора теремьнаго: Пероуна дрѣвяна и главоу его сребреноу, а оусъ златъ, и Хорьса, Даждьбога и Стрибога и Сѣморьгла и Мокошь. и жряхоу имъ, наричюще ѧ богъı, и привождахоу сыны своѧ и дъıщери, и жряхоу бѣсомъ, и осквернихоу землю трѣбами своими, и осквернн сѧ кровьми земля роуськаѧ и холмъ тъ. нъ прѣблагъıй Богъ не хоты съмерти грѣшьникомъ, на томь холмѣ нънѣ церкъви стоить, свѧтаго Василия ѥсть, якоже послѣди съкажемъ. мъı же на прѣдьнѥѥ възвратимъ сѧ. Владимѣръ же посади Добръıню, оуѧ своѥго, въ Новѣ Градѣ. и пришьдъ Добръıня Новоу Градоу постави коумира надъ рѣкою Волховомь, и жряхоу ѥмоу людиѥ новоградьстии акъı богоу. бѣ же Владимѣръ повѣжденъ похотию женьскою, и бѣша ѥмоу водимъıи:

Рогънѣдь же посади на Лыбеди, идеже нынѣ стоить сельце Прѣдъславино, отъ неиже роди четыри сыны: Изяслава, Мьстислава, Ярослава, Всеволода, а двѣ дъщери; отъ грекыни Святополка; отъ чехыни Вышеслава; а отъ дроугы Святослава и Станислава; а отъ болгарыни Бориса и Глѣба; а наложьниць бѣ оу него три съта Вышеградѣ, а три съта въ Бѣлѣ Градѣ, а двѣ сътѣ на Берестовѣ въ сельци, иже зовоуть и нынѣ Берестовое. и бѣ несытъ блоуда, приводы къ себѣ моужьскы жены и дѣвица растлѣвъ, бѣ бо женолюбьць якоже и Соломонъ: бѣ бо, рече, оу Соломона женъ седмь сътъ, а наложьниць три съта. моудръ же бѣ, а на коньць погыбе: сь же бѣ невѣгласъ, а на коньць обрѣте съпасение. велий Господь и велыя крѣпость его, и разоумоу его нѣсть коньца. зъло бо есть женьскаа прѣлесть, якоже рече Соломонъ, покаявъ ся, о женахъ: не вънимай злѣ женѣ, медъ бо каплеть отъ оустьноу жены любодѣица, въ врѣмя наслаждаеть твой гортань, послѣди же горьчае золчи обрящеши, прилѣплыющей ся ей вънидоуть съ съмертию въ адъ, на поути бо животьныя не находить, блоудьна же теченыя ея и неблагоразоумьна. се же рече Соломонъ о прѣлюбодѣицахъ, о добрыихъ же женахъ рече: дражайши есть каменыя многоцѣньна, радоуеть ся о ней моужь ея, дѣеть бо моужеви своемоу благо вьсе житие, обрѣтъши волноу и льнъ творить благопотрѣбьнаа роукама своима. бысть яко корабль коуплю дѣюць, и съвираеть себѣ богатьство, и въстаеть изъ нощий, и даеть брашно домоу и дѣла рабынамъ. видѣвъши съмышание коуповаше, отъ дѣлъ роукоу своею насади тыжание. прѣпоясавъши крѣпько чрѣсла. своа оутверди мышьци свои на дѣло, и вькоуси, яко добро есть дѣлати, и не оугасаеть свѣтильникъ ея вьсю нощь. роуцѣ свои простираеть на пользьнаа, лакъти свои оустремляеть на вретено, роуцѣ свои отверзаеть оубогомоу, плодъ же простре ищемоу; не печеть ся моужь ея о домоу своемь, егда къде моудить, вьси свои ея одѣни боудоуть, соугоуба одѣнья сътвори моужеви своемоу, очервлена и вагрьяна себѣ одѣнья, възорьнъ бываеть въ врать́хъ моужь ея, вънегда аще сядеть на съньмищи съ старьци

жители земли, оноуы сътвори и отъдасть къ коуплю, оуста же своа отверзе съмыслено, въ чинъ молвить языкомь своимь, въ крѣпость и въ лѣпотоу облѣче ся, милостыни же ею въздвигоша чада ею и обогатиша, и моужь ею похвали ю, жена бо разоумьлива благословена есть, боязнь же господьню да похвалить, дадите ей отъ плода оустьноу ею, и да хвалять въ вратѣхъ моужа ею.

Въ лѣто .ѯѕупд. иде Владимѣръ къ Лыхомъ, и зая градъı ихъ, Перемъıшль, Червенъ и иноы градъı, иже соуть и до сего дьне подъ Роусию. въ семь же лѣтѣ и Вятичи побѣди, и възложи на ня дань отъ плоуга, якоже и отьць его имаше.

Въ лѣто .ѯѕкч. заратиша ся Вятичи, и иде на ня Владимѣръ, и побѣди я второе.

XXXIX. Въ лѣто .ѯѵча. иде Владимѣръ на Ятвягы, и побѣди Ятвягы, и възя землю ихъ. и иде Кыевоу, и творяше трѣбоу коумиромъ съ людьми своими. и рѣша старьци и болире: мещимъ жрѣбий на отрока и дѣвицю: на негоже падеть, того зарѣжемъ богомъ. бяше варягъ единъ, и бѣ дворъ его, идеже есть церкъви святаа Богородица, юже съдѣла Владимѣръ: бѣ же варягъ тъ пришьлъ изъ Грекъ, и держаше вѣроу хрестияньскоу, и бѣ оу него сынъ красьнъ лицемь и доушею. на сего паде жрѣбий по зависти дияволи, не терпящетъ бо дияволъ, власть имъı надъ вьсѣми, и сь бящетъ емоу акъı тернъ въ сердьци, и тъщаше ся потрѣбити окаанъıй, и наоусти люди. и рѣша пришьдъше послании къ немоу: яко паде жрѣбий на сынъ твой, изволиша бо и бози себѣ: да сътворимъ трѣбоу богомъ. и рече варягъ: не соуть то бози, нъ дрѣво, дьньсь есть, а оутро изгниють; не ядять бо, ни пиють, ни молвять, нъ соуть дѣлани роуками въ дрѣвѣ, а Богъ есть единъ, емоуже слоужать греци и кланяють ся, иже сътворилъ небо и землю, звѣздъı и лоуноу и соньце и человѣка, и далъ есть емоу жити на земли, а си бози чьто съдѣлаша? сами дѣлани соуть, не дамь сына своего бѣсомъ. они же шьдъше повѣдаша людемъ. они же възьмъше ороужие поидоша на нь, и разъяша дворъ около его: онъ же стояше на сѣнехъ съ сыномь своимь. рѣша емоу: въдай

сына своего, да вѣдамъ и богомъ. онъ же рече: аще соуть бози, то единого себе послють бога, да имоуть сынъ мой, а вы чемоу потрѣбоуете? и кликноуша, и посѣкоша сѣни подъ нима, и тако побиша и. и не съвѣсть никътоже, къде положиша и. бѣхоу бо тъгда человѣци невѣгласи и погани. дияволъ радоваше сѧ семоу, не вѣдъı, ıако близь погыбѣль хотяше бъıти ємоу. тако бо тъщаше сѧ погоубити родъ хрестианьскъıй, нъ прогонимъ бяше хрестомь чьстьнъıмь въ инѣхъ странахъ, сьде же мьнѣше сѧ окаяньıй: ıако сьде ми ѥсть жилище, сьде бо не соуть апостоли оучили, ни пророци прорекли, не вѣдъı пророка глаголюща: и нарекоу не люди моıа люди моıа; о апостолѣхъ бо рече: въ вьсю землю изидоша вѣщаниа ихъ, и въ конець вьселенъııа глаголи ихъ. аще и тѣломь апостоли не соуть сьде бъıли, нъ оученика ихъ акъı трoубъı гласять по вьселенѣй въ церкъвахъ, ихъже оученіемь побѣждаемъ противьнаго врага, попирающе подъ нозѣ, ıакоже попраста и сиа отьчьника, приемъша вѣньць небесьнъıй съ свътъıми моученикъı и правьдьникъı.

XL. Въ лѣто .ѯsyчв. иде Владимѣръ на Радимича. вѣ оу него воєвода Волчий Хвостъ, и посла и Владимѣръ прѣдъ собою, Волчиа Хвоста. сърѣте и на рѣцѣ Пѣсъчанѣ, и побѣди Радимича Волчий Хвостъ: тѣмь и Роусь корить сѧ Радимичемъ, глаголюще: Пѣсъчаньци волчиа хвоста бѣгають. бъıша же Радимичи отъ рода Ляховъ, прѣшьдьше тоу сѧ вьселиша, и платять дань Роуси, повозъ везоуть и до сего дьне.

Въ лѣто .ѯsyчг. иде Владимѣръ на Болгаръı съ Добрънею, съ оуемь своимь, въ ладиıахъ, а Торѣкъı брѣгомь приведе на коніхъ, и побѣди Болгаръı. рече Добръıня Владимѣроу: съглядахъ кладьникъ, и соуть вьси въ сапозѣхъ, симъ дани намъ нѣ дашти, поидѣвѣ искать лапотьниковъ. и сътвори миръ Владимѣръ съ Болгаръı, и ротѣ заходиша междоу собою, и рѣша Болгаре: толи не воудеть междоу нами мира, ıели камень начьнеть плавати, а хмель почьнеть тонoути. и приде Владимѣръ Кыıевоу.

Въ лѣто .ѯsyчд. придоша Болгари вѣръı Бохъми-

ца, глаголюще: яко ты князь еси моудръ и съмыслень, не вѣси закона, нъ вѣроуй въ законъ нашь, и поклони ся Бохъмитоу. и рече Владимѣръ: како есть вѣра ваша? они же рѣша: вѣроуемъ богоу, а Бохъмитъ нъı оучить, глаголы: обрѣзати оудъı тайнъıя и свинину не исти, вина не пити, а по съмерти съ женами похоть творити блоудьноу: дасть Бохъмитъ комоуждо по седми десятъ женъ красьнъ, изберетъ единоу красьноу, и высѣхъ красотоу възложитъ на единоу, та боудетъ емоу жена; сьде же, рече, достоитъ блоудъ творити высякъ, на семь свѣтѣ аще боудетъ както оубогъ, то и тамо, и ина многа лъсть, яже нѣ лъзѣ пьсати срама ради. Владимѣръ же слоушаше ихъ, бѣ бо самъ любы женъı и блоужденине много, послоушаше сладъко, нѣ се емоу бѣ нелюбо, обрѣзанине оудовъ и о нещеднин мысъ свинъ а о питин отъноудь, рекъı: Роуси есть веселие питие, не можемъ безъ того бъıти. по томь же придоша Нѣмьци, глаголюще: придохомъ послани отъ папежа. и рѣша емоу: рекълъ ти тако папежь: земля твоя яко и земля наша, а вѣра ваша не яко вѣра наша, вѣра бо наша свѣтъ есть, кланяемъ ся Богоу, иже сътворилъ небо и землю, звѣздъı, мѣсяць и высько дъıхание, а бози ваши дрѣво соуть. Владимѣръ же рече: кака заповѣдь ваша? они же рѣша: пощение по силѣ, аще както пиють или исть, то вьсе въ славоу божию, рече оучитель нашь Павьлъ. рече же Владимѣръ Нѣмьцемъ: идѣте опять, яко отьци наши сего не прияли соуть. се слъıшавъше Жидове козарьстии придоша, рекоуще: слъıшахомъ, яко приходиша Болгаре и христиане, оучаще ти къждо вѣрѣ своей; христиане бо вѣроують, егоже мъı распяхомъ, а мъı вѣроуемъ единомоу Богоу Аврамовоу, Исаковоу, Иаковлю. и рече Владимѣръ: чьто есть законъ вашь? они же рѣша: обрѣзати ся, свининъı не исти, ни зайчинъı, соуботоу хранити. онъ же рече: то къде есть земля ваша? они же рѣша: въ Иероусалимѣ. онъ же рече: то тамо ли есть и нънѣ? они же рѣша: разгнѣва ся Богъ на отьца наша, и расточи нъı по странамъ грѣхъ ради нашихъ, и прѣдана бъıсть земля наша христианомъ. онъ же рече: то како въı инѣхъ оучите, сами отвержени отъ Бога и расточени? аще бъı Богъ лю-

билъ васъ и законъ вашь, то не въсте расточени по чюждимъ землямъ; кеда намъ тожде мъслите прияти? по семь же прислаша Греци къ Владимѣроу философа, глаголюще сице: слъшахомъ, ако приходили соуть Болгаре, оучаще ти прияти вѣроу свою, ихъже вѣра оскверняеть небо и землю, иже соуть проклати паче въсѣхъ человѣкъ, оуподобльше съ Содомоу и Гомороу, на ниже поусти господь камение гороуще, и потопи и, и погрязоша, ако и сихъ ожидаеть дьнь погыбѣли ихъ, кегда придеть Богъ соудитъ земли, и погоубить въсы творящаа безаконна и скверны дѣюща: си бо омывають оходы свои, въ ротъ въливають, и по брадѣ мажють ся, поминають Бохъмита, тако же и женъ ихъ творять тоужде скверноу и ино поуще, отъ съвъкоупленна моужьска и женьска въкоушають. си слъшавъ Владимѣръ плюноу на землю, рекъ: нечисто есть дѣло. рече же философъ: слъшахомъ же и се, ако приходиша отъ Рима пооучитъ васъ вѣрѣ своей, ихъже вѣра маломь съ нами развращена, слоужать бо опрѣсьнъкы, рекъше оплатъкы, ихъже Богъ не прѣда, нъ повелѣ хлѣбомь слоужити, и прѣда апостоломъ, приемъ хлѣбъ и рекъ: се есть тѣло мое, ломимое за вы; такожде и чашю приемъ рече: се есть кровь моа новаго завѣта. си же того не творять, соуть не исправили вѣры. рече же Владимѣръ: придоша къ мънѣ Жидове, глаголюще: ако Нѣмьци и Греци вѣроують, егоже мы распяхомъ. философъ же рече: въ истиноу въ того вѣроуемъ, тѣхъ бо пророци прорицахоу, ако Богоу родити ся, а дроузи, распятоу быти и погребеноу а въ третии дьнь въскресноути и на небеса възити: они же тъи пророкы избиваахоу, дроугы прѣтираахоу. кегда же събысть ся пророчение сихъ, сънидѣ на землю, и распятие прия, и въскресъ на небеса възиде. сихъ же ожидаше покаания за четыри десяти и шесть лѣтъ, и не покаяша ся, и посла на ня Римляны, градъı ихъ разбиша, а самъı расточиша по странамъ, и работають въ странахъ. рече же Владимѣръ: то чьсо ради сънидѣ Богъ на землю, и страсть такоу прия? отъвѣщавъ же философъ рече: аще хощеши послоушати, да скажю ти изъ начала, чьсо ради сънидѣ Богъ но землю. Владимѣръ же рече: послоушаю радъ. и нача философъ гла-

голати сице: въ начало сътвори Богъ небо и землю въ пръвый день. и въ дроугый день сътвори твердь, иже есть по срѣдѣ водъı: сего же дне раздѣлиша сѧ водъı, поаъ ихъ възиде надъ твердь, а полъ ихъ подъ твердь. а въ третии день сътвори море и рѣкъı и источьникъı и сѣмена. въ четвертъıй день солньце и лоуноу и звѣздъı, и оукраси Богъ небо. видѣвъ же первъıй отъ ангелъ, старѣйшина чиноу ангельскоу, помъıсли въ себѣ, рекъı: сънидоу на землю, и прѣимоу землю, и боудоу подобьнъ Богоу, и поставлю прѣстолъ свой на облацѣхъ сѣверъскъıхъ. и тоу абие съверже и съ небесе, и по немь падоша, иже бѣша подъ нимь, чинъ десатъıй. бѣ же имя противьнику Сотонаилъ, въ негоже мѣсто постави старѣйшиноу Михаила: сотона же, грѣшивъ помъıсла своего и отъпадъ славъı первъıа, нарече сѧ противьникъ Богоу. по семь же въ пятъıй день сътвори Богъ китъı и ръıбъı, гадъı и пътица перьнатъıа. въ шестъıй же день сътвори Богъ звѣри и скотъı и гадъı земьнъıа, сътвори же и человѣка. въ седмъıй же день почи Богъ отъ дѣлъ своихъ, иже есть соуботa. и насади Богъ рай на въстокѣ въ Ѥдемѣ, въведе тоу человѣка, егоже създа, и заповѣда емоу отъ дрѣва высъкого шести, отъ дрѣва же единого не шести, иже есть разоумѣти доброу и зълоу. и бѣ Ѧдамъ въ раи, видѣше Бога и славѣше, егда ангели славѣхоу. и възложи Богъ на Ѧдамъ сънъ, и оусъпе Ѧдамъ, и възя Богъ единo ребро оу Ѧдама, сътвори емоу женоу, и въведе ю въ рай къ Ѧдамоу, и рече Ѧдамъ: се, кость отъ кости моеѧ, а плоть отъ плоти моеѧ. сѧ нарече сѧ жена. и нарече Ѧдамъ скотомъ и пътицамъ имена, звѣремъ и гадомъ, а самѣма ангелъ повѣда имена. и покори Богъ Ѧдамоу звѣри и скотъı, и обладаше въсѣми, и послоушахоу его. видѣвъ же дїаволъ, ѣко почьте Богъ человѣка, възавидѣвъ емоу прѣобрази сѧ въ змию, и приде къ Ѥвѣ, и рече ей: по чьто не шьста отъ дрѣва, соущаго по срѣдѣ раа? и рече жена къ змии: рече Богъ: не имата шести, а ли, да оумрета съмертию. и рече змиа къ женѣ: съмертию не оумрета, вѣдѣше бо Богъ, ѣко, въ неже дьнь шьста отъ него, отверзета сѧ очи ваю, и боудета ѣко и Богъ, разоумѣюща добро и зъло. и видѣ жена,

ико добро дрѣво въ ядь, и възьмъши сънѣсть, и въдасть моужю своємоу, и ѣста, и отверзоста сѝ очи има, и разоумѣста, ико нага ѥста, и съшиста листвиємь смокъвьномь прѣпоисаніе. и рече Богъ: проклята земли въ дѣлѣхъ твоихъ, и въ печали ѣси вьсѣ дьни живота своєго. и рече господь Богъ: ѥда како прострета роукоу, и възьмета отъ дрѣва животьнаго, и жнвета въ вѣкы. и изгна господь Богъ Ядама изъ раи. и сѣде прямо раи, плача сѝ и дѣлаи землю. и порадова сѝ сотона о проклятии земли. сѐ на ны первоє падьніе и горькый отвѣтъ, отъпаденіе ангельскаго житиа. роди Ядамъ Каина и Явела: бѣ Каинъ ратай, а Явель пастоухъ. и несе Каинъ отъ плода земли къ Богоу, и не прия Богъ даровъ ѥго: Явель же принесе отъ агньца первеньць, и прия Богъ дары Явелевы. сотона же вълѣзе въ Каина, и пострѣкаше Каина оубити Явела. и рече Каинъ: изидѣвѣ на поле, Явелю. ико изидоста, въста Каинъ, и хотыше оубити и, и не оумыше, како оубити и, и рече ємоу сотона: възьми камень, и оудари и. възьмъ камень оуби и. и рече Богъ Каиноу: къдѣ ѥсть братъ твой? онъ же рече: ѥда стражь ѥсмь братоу своємоу? и рече Богъ: кровь брата твоѥго въпиѥть къ мьнѣ, боудеши стены и трысы сѝ до живота своєго. Ядамъ же и Ѥвга плачюща сѝ бѣста, и дыяволъ радоваше сѝ, рекы: сѐ, ѥгоже Богъ почьте, азъ сътворихъ ємоу отъпасти Бога, и сѐ, нынѣ плачь ємоу налѣзохъ. и плакаста сѝ по Явели лѣтъ три десяти, и не съгни тѣло ѥго. и не оумыста ѥго погрести, и повелѣниємь божиємь пътеньца два прилетѣста, єдинъ ею оумре, єдинъ же ископа ямоу, и въложи оумерѣшаго, и погребе и. видѣвъша же сѐ Ядамъ и Ѥвга ископаста ямоу, и въложиста Явела, и погребоста съ плачемь. бывъ же Ядамъ лѣтъ двою сѣтоу и трий десятъ роди Сида и двѣ дъщери, и поя єдиноу Каинъ, а дроугоую Сидъ, и отъ тою чловѣци расплодиша сѝ, и оумножиша сѝ по земли. и не познаша сътворьшаго и, исполиниша сѝ блоуда и вьсякоя нечистоты и оубийства и зависти, живыхоу скотьскы чловѣци. бѣ Ной єдинъ правьдьнъ въ родѣ семь, и роди три сыны: Сима, Хама, Яфета. и рече Богъ: не имать доухъ мой прѣбывати въ

человѣцѣхъ. и рече: да потрѣблю, иже сътворихъ, отъ человѣка до скота. и рече господь Богъ Ноеви: сътвори ковъчегъ въ долготоу лакътъ трий сътъ, а въ шириноу пяти десятъ и възвышие трий десятъ лакътъ, ибо лакътеми сяжень зовоуть. дѣлаемоу же ковъчегоу за сято лѣтъ повѣдаше Ной, яко быти потопоу, и посмѣхахоу сѧ немоу. егда съдѣла ковъчегъ, рече господь Ноеви: вълѣзи ты и жена твоя и сынове твои и снъхы твоя, и въведи къ себѣ по двоемоу отъ вьсѣхъ скотъ и отъ вьсѣхъ пътица и отъ вьсѣхъ гадъ. и въведе Ной, яже заповѣда немоу Богъ. наведе Богъ потопъ на землю, потопе вьсяка плоть, и ковъчегъ плаваше на водѣ. егда же посяче вода, излѣзе Ной и сынове его и жена его: отъ снхъ расплоди сѧ земля. и бѣша человѣци мнози и единогласьни, и рѣша дроугъ къ дроугоу: съзиждимъ столпъ до небесе. начаша здати, и рече Богъ: се, оумножиша сѧ человѣци, и помъысли ихъ соуетьни. и сниде Богъ, и размѣси языкы на седмь десятъ и два языка. Ядамовъ же бѣсть языкъ не отъятъ оу Ювера: тъ бо единъ не приложи сѧ къ безоумию ихъ, рекъше сице: аще бъ человѣкомъ Богъ рекалъ на небо столпъ дѣлати, то повелѣлъ бъ самъ Богъ словомь, якоже сътвори небеса, землю, море, вьсѧ видимаа и невидимаа. сего ради того языкъ не прѣмѣни сѧ: отъ сего соуть Ювреи. на седмь десятъ и единъ языкъ раздѣлиша сѧ, и разидоша сѧ по странамъ, и къждо свои нравъ приимша: по диаволю оученью ови рацѣниемъ, кладиземъ и рѣкамъ жряхоу, и не познаша Бога. отъ Ядама же и до потопа лѣтъ двѣ тысоущи двѣ сътѣ четыри десяти и двѣ, а отъ потопа до раздѣленыа языкъ лѣтъ пять сътъ два десяти и девять. по семь же диаволъ въ больше прѣльщение въверже человѣкы, и начаша коумиры творити, ови дрѣвяны, ови мѣдяны, а дроузи мраморяны, а ини златы и сребрены, кланяхоу сѧ имъ, и привождахоу сыны своя и дъщери, и закалахоу прѣдъ ними, и бѣ вьсѧ земля осквернена. началникъ же бяше коумиротворенню Сероухъ, творяше бо коумиры въ имена мертвыхъ человѣкъ, овѣмъ бывъшемъ цѣсаремъ, дроугомъ храбромъ и волхвомъ и женамъ прѣлюбодѣицамъ. сь же Сероухъ роди

Θарογ, Θара же роди три сыны: Аврама и Нахора и Арона. Θара же творяше кумиры, навыкъ оу отьца своего. Аврамъ же пришьдъ къ оумъ възрѣ на небо, и видѣ звѣзды и небо, и рече: въ истиноу, тъ есть Богъ, иже сътворилъ небо и землю, а отьць мой прѣльщаѣть человѣкы. и рече Аврамъ: искоушю богы отьца своего. и рече: отьче, чьто прѣльщаеши человѣкы, творя коумиры дрѣвяны? тъ есть Богъ, иже сътворн небо и землю. приимъ Аврамъ огнь зажьже идолы въ храминѣ. видѣвъ же Аронъ, братъ Авромовъ, ревьноуя по идолѣхъ, хотѣ оумъчати идолы, и самъ съгорѣ тоу Аронъ, и оумре прѣдъ отьцемь: прѣдъ сима бо не бѣ оумиралъ сынъ прѣдъ отьцемь, нъ отьць прѣдъ сыномь, отъ сего начаша оумирати сынове прѣдъ отьцн. възлюби Богъ Аврама, и рече Богъ Авромоу: изиди изъ домоу отьца своего въ землю, въ нюже ти покажю, и сътворю ты въ изъкъ великъ, благословитъ ты колѣна земьная. и сътвори Авромъ, якоже заповѣда емоу Богъ. и поя Аврамъ сыновьца своего Лота, (бѣ бо емоу Лотъ шюринъ и сыновьць, бѣ бо Авромъ поялъ братьню дъщерь Арою, Сароу), и приде въ землю хананѣйскоу къ доубоу высокоу, и рече Богъ къ Авромоу: сѣменн твоюмоу дамь землю сию. и поклони сѧ Авромъ Богоу. Авромъ же бяше лѣтъ седми десятъ и пяти, егда изиде отъ Харона: бѣ же Сара неплодъ, болящи неплодьскъимь. рече Сара Авромоу: вълѣзи къ рабѣ моей. и поемъши Сара Агарь въдасть ю моужю своюмоу. и вълѣзе Авромъ къ Агари: зачатъ и роди сына Агарь, и прозва и Авромъ Измаиломь. Авромъ бѣ лѣтъ осми десятъ и шести, егда роди сѧ Измаилъ. по семь же зачьнъши Сара роди сына, и нарече имя емоу Исакъ. и повелѣ Богъ Авромоу обрѣзати отроча, и обрѣза и въ осмый дьнь. възлюби Богъ Авраама и племя его, и нарече сѧ въ люди себѣ, и отълоучи сѧ отъ изъкъ, нарекъ сѧ люди своѧ. семоу же Исакоу възмогъшю, Авромоу же живъшю лѣтъ съто и седмь десятъ и пять оумре, и погребенъ бысть. Исакоу же бывъшю лѣтъ шести десятъ роди два сына, Исава и Иякова: Исавъ же бысть лоукавъ, а Ияковъ правьдьнъ. сѧ же Ияковъ работа оу оуа своего изъ

дъщере его изъ меньшаи лѣтъ седмь, и не дасть емоу
ею Лаванъ, оуй его, реку: старѣйшюю поими. и въдасть
емоу Лию, старѣйшюю, а изъ дроугыи рекъ емоу работати дроугоую седмь лѣтъ. онъ же работа дроугоую седмь
лѣтъ изъ Рахили, и поя себѣ двѣ сестреници, отъ нею же роди осмь сыновъ: Роувима, Семеона, Левгию, Июдоу, Исахара и Заоулона, Иосифа и Веніамина, и отъ рабоу двою: Дана, Нефталима, Гада и Асира; и отъ сихъ расплодиша ся Жидове. Иаковъ же сниде въ Єюпьтъ, сы
лѣтъ съта и трий десятъ, съ родомь своимь, числомь шести десятъ и пяти доушь. поживе же въ Єюпьтѣ лѣтъ
седмь на десяте, и оусъпе, и поработиша племя его за четыри съта лѣтъ. по сихъ же лѣтѣхъ възмогоша людие жидовьстии, и оумножиша ся, и наслиухоу имъ Єюпьтяне работою. въ си же врѣмена роди ся Моисий въ Жидѣхъ,
и рѣша волсви єюпьтьстии цѣсарю, яко роди ся иеть
дѣтиць въ Жидѣхъ, иже хощеть погоубити Єюпьтъ. тоу
лвие повелѣ цѣсарь раждающаи ся дѣти жидовьскыя въмѣтати въ рѣкоу. мати же Моисиева, оубоявъшин ся сего
гоубленига, възьмъши младеньць въложи и въ крабийцю,
и несъши поставн въ лоузѣ. въ се же врѣмя сниде дъщи
Фараонова Ферьмоуѳи коупатъ ся, видѣ отроча плачюще ся,
възы ю, и пощадѣ, и нарече имя емоу Моисий, и въскорми. бъсть отроча красьно, и бъсть лѣтъ четырь, и
приведе ю дъщи Фараоня къ отьцоу своюмоу. видѣвъ же
Моисия Фараонъ нача любити отроча, Моисѣй же хапаи ся за шию сърони вѣньць съ главы цѣсаревы, и попра и.
видѣвъ же волхвъ рече цѣсареви: о цѣсарю, погоуби отроча се, аще ли не погоубиши, имать погоубити всего Єюпьта.
и не послоуша его цѣсарь, нъ паче повелѣ не гоубити дѣтий жидовьскыхъ. Моисиеви же възмогъшю бъсть великъ въ домоу Фараони: бывъшю цѣсареви иномоу възавидѣша емоу болире. Моисий же оубивъ єюпьтянина, обидящаго еврѣина, бѣжа изъ Єюпьта, и приде въ землю мадиамьскоу, и ходи по поустыни наоучи ся отъ ангела
Гаврила о бытии всего мира и о первѣмь человѣцѣ, иже
соуть была по немь, по потопѣ и о съмѣшении языкъ, аще
къто колико лѣтъ былъ, звѣздьное хожденіе и число,

земльноу мѣроу и кьсикоу моудрость. по семь же ѥви сѧ ѥмоу Богъ въ коупинѣ огнемь, и рече ѥмоу: видѣхъ вѣдоу людий твоихъ въ Єюпьтѣ, и низлѣзохъ изыти и отъ роукы єюпьтьскы, извести и отъ земли тои: ты же иди къ Фараоноу, цѣсарю єюпьтьскоу, и речеши ѥмоу: испоусти Израиля, да три дьни положать трѣбоу Богоу: аще не послоушаѥть тебе цѣсарь єюпьтьскый, побию и вьсѣми чюдесы моими. пришьдъшю Мойсиѥви не послоуша Фараонъ, и попоусти Богъ десять казний на Фараона, · первоу: рѣкы въ кровь; вътороу: жабы; третиноу: мъшица; четвертоу: пьсиа моухы; пятоу: съмерть на скотъ; ·шестоу: прыщеве гороущи; седмоу: градъ; осмоу: проузи; девятоу: тьма три дьни; десятоу: моръ въ чловѣцѣхъ. сего же ради десять казний бъисть на нихъ, ико десять мѣсиць топиша дѣти жидовьскы. ѥгда же бъисть моръ въ Єюпьтѣ, рече Фараонъ Мойсиѥви и братоу ѥго Ѧрону: отидѣта въ скорѣ. Мойсий же събравъ люди жидовьскыѧ, понде отъ земли єюпьтьскы. и ведыше ѥ господь поутемь по поустыни къ чермьномоу морю, и прѣдидѣаше прѣдъ ними ноцїю столпъ огньнъ, а въ дьнь облачьнъ. слышавъ же Фараонъ, ико бѣжать людиѥ, погна по нихъ, и притисноу ѥ къ морю. видѣвъше же людиѥ жидовьстии възъпиша на Мойсиа, рекоуще: по чьто изведе ны на съмерть? и възъпи Мойсий къ Богоу, и рече господь: чьто въпиѥши къ мънѣ? оудари жизломь въ море. сътвори Мойсий тако, и растоупи сѧ вода на двоиѥ, и вънидоша сынове израилеви въ море. видѣвъ же Фараонъ погна по нихъ, сынове же израилеви прѣндоша по соухоу; ико излѣзоша на брѣгъ, състоупи сѧ море о Фараонѣ и о воихъ ѥго. и възлюби Богъ Израиля. и идоша отъ моры три дьни по поустыни, и придоша въ Меренъ: бѣ тоу вода горька, и възропъташа людиѥ на Бога, и показа имъ господь дрѣво, и въложи Мойсий въ водоу, и оусладиша сѧ водъы. по семь же пакы възропъташа на Мойсиа и на Ѧрона, рекоуще: лоуче ны бъисте въ Єюпьтѣ, идеже ѣдяхомъ мяса, лоукъ и хлѣбъы до сыти. и рече господь къ Мойсиѥви: слышахъ гоугланиѥ сыновъ израилевъ. и въдасть имъ манноу ѣсти. по семь же дасть имъ законъ на горѣ синайстѣи. Мой-

снѣви въшьдѣшоу на гороу къ Богоу они сълишѣъше телчю главоу поклониша сѧ акъı Богоу, ихъже Мойсий нѣче три тъıсоуща. и по семь пакъı възропъташа на Мойсиа и Ѧрона, ѣже не кънсть водъı. и рече господь къ Мойснѣви: оудари жьзломь въ камень, рекъı: ѣда изъ сего камени не испоуститѣ водъı? и разгнѣва сѧ господь на Мойсиа, ако не възвелнчи господа, и не вънидеⷣ въ землю обѣтованоую сего ради, ропътанна онѣхъ ради; нъ възведе и на гороу вамьскоу, и показа ѣмоу землю обѣтованоую, и оумре Мойсий тоу на горѣ. и прна власть Іисоусъ Навгинъ: сь придеⷣ въ землю обѣтованоую, и изби хананѣйско племѧ, и въсели въ нихъ мѣсто сънъı израилевъı. оумерѣшю же Іисоусоу бъıсть соудиа въ него мѣсто Июда. и нѣхъ соудий бъıсть четърнѣ на десѧть, при нихъже. забъıвѣше Бога, изведъшаго ѕ изъ Єгюпта, начаша слоужити бѣсомъ. и разгнѣвавъ сѧ Богъ прѣдашетъ ѕ иноплеменьникомъ на расхъıщение: ѣгда сѧ начинахоу каѧти, помиловашетъ ихъ; ѣгда избавлшетъ ихъ, пакъı оукланяхоутъ сѧ на бѣсослоужение. по снхъ же соуждаше Илий жрець, и по семь Самоилъ пророкъ. и рѣша людие Самоилоу: постави намъ цѣсарь. и разгнѣва сѧ господь на Израила, и поставн надъ нимь цѣсарь Саоула. тачє Саоулъ не изволи ходити въ законѣ господьни, и избра господь Давъıда, и постави цѣсарь надъ Израилемь, и оугоди Давъıдъ Богоу. семоу Давъıдоу кла сѧ Богъ, ако отъ племене ѣго родити сѧ Богоу. первоѥ нача пророчьствовати о въплощенни божии, рекъı: ищрѣва прѣжде дьньница родихъ тѧ. сь же пророчьствова лѣтъ четъıри десѧти, и оумре. и по немь цѣсарьствова и пророчьствова сънъ ѣго, Соломонъ, иже възгради церквь Богоу, и нарече ю Свѧтаа Свѧтъıхъ. и бъıсть моудръ, нъ на коньць поползе сѧ. цѣсарьствовавъ лѣтъ четърн десѧти оумре. по Соломонѣ же цѣсарьствова сънъ ѣго Ровоамъ: прн семь раздѣли сѧ цѣсарьство на двоѥ, жидовьско въ Іерусалимѣ ѥдино, а дроугоѥ въ Самарии. въ Самарии же цѣсарьствова Іеровоамъ, хлапъ Соломонь, иже сътворн двѣ кравѣ златѣ, постави ѥдиноу въ Ведилѣ на холмѣ, а дроугоую въ Данѣ, рекъı: се, бога твоа, Израилю. и кланяхоу сѧ людие, а Бога забъıша. тачє и въ Іерусалимѣ начаша

забывати Бога и покланяти сѧ Ваалу, рекъше ратьному богу, иже есть Ярнй, и забыша Бога отьца своихъ. и нача Богъ посылати къ нимъ пророкы, пророцн же начаша обличати ѩ о безаконнн ихъ и слоужении коумиромъ: они же начаша пророкы избивати, обличаемн отъ инхъ. разгнѣва сѧ Богъ на Израиля, и рече: отрнноу отъ себе, призовоу инѣы люди, иже мене послоушають; аще съгрѣшать, и не помнноу безаконнѣ ихъ. и нача посылати пророкы, глаголы имъ: прорицайте о отверженнн жидовьстѣ н о призванни странъ. первый же нача пророчьствовати Оснй, глаголы: прѣставлю цѣсарьство домоу нзраилева, съкроушю лоукъ нзраилевъ, и не приложю помиловати пакы домоу нзраилева, нъ отъмѣтаю отвергоу сѧ ихъ, глаголетъ господь, и боудоуть блоудящне въ ѩзыцѣхъ. Иеремнѣ же рече: аще станеть Самоилъ и Моисѣй, не помилоую нхъ. пакы тъжде Иеремнѣ рече: тако глаголетъ господь: се, кльхъ сѧ именемь моимь великымь, аще боудеть имы моѥ именоуемо отъ селѣ къде въ оустѣхъ нюдѣйскыхъ. Иезекиль же рече: тако глаголетъ господь Ядонай: расѣю вы и вьсѧ останькы ваша въ вьсѧ вѣтры, за не свитаю моѧ осквернисте вьсѣмн негодованнн своимн, азъ же тѣ отрнноу, и не имамь тѣ помиловати пакы. Малахнѣ же рече: тако глаголетъ господь: оуже нѣсть ми хотѣнны оу васъ, по неже отъ въстока и до запада имы моѥ прослави сѧ въ ѩзыцѣхъ, на вьсякомь мѣстѣ прнносить сѧ кадило имени моемоу и жертва чиста, за не велнѥ имы моѥ въ ѩзыцѣхъ: сего ради дамь васъ на поносъ н на пршьствнѥ въ вьсѧ ѩзыкы. Исаиѣ же великый рече: тако глаголетъ господь: простроу роукоу свою на тѣ, истьлю тѣ, и расѣю тѣ, пакы не прнведоу тѣ. и пакы тъжде рече: възненавидѣхъ праздьникы ваша и начатъкы мѣсяць вашихъ, соуботъ вашихъ не прнемлю. Амосъ же пророкъ рече: слышите слово господьне: азъ прнемлю на вы плачь, домъ нзраилевъ паде сѧ, и не прнложи въстати. Малахнѣ же рече: тако глаголетъ господь: послю на вы клнтвоу, и прокленоу благословенние ваше, разорю, и не боудеть въ васъ. и много пророчьствоваша о отверженнн нхъ. симъ же пророкомъ повелѣ Богъ пророчьствовати о призванни инѣхъ странъ

въ нихъ мѣсто. нача звати Исаиа, тако глаголя: ико законъ отъ мене изидетъ, и сѹдъ мой въ свѣтъ странамъ, приближаютъ сѧ скоро правьда моа, изидетъ (ико свѣтъ съпасение мое), и на мышьцю мою страны оупѣваютъ. Иереміа же рече: тако глаголетъ господь: положю домоу июдиноу завѣтъ новъ, даа (дама) законъ въ разоумѣние ихъ, и на сердьца ихъ напишю ѧ, и боудоу имъ въ Богъ, и ти боудоуть мънѣ въ люди. Исаиа же рече: ветъхаа мимо идоша, а нова, ѩже възвѣщаю, и прѣжде възвѣщаниа ѩвлено бысть вамъ, пойте Богоу пѣснь новоу, работающимъ ми прозоветъ сѧ имя ново, ѩже благословитъ сѧ въ вьсей земли, домъ мой домъ молитвѣ прозоветъ сѧ вьсѣмъ ѩзыкомъ. тъждє Исаиа глаголетъ: отъкрыетъ господь мышьцю свою святоую прѣдъ вьсѣми ѩзыкы, и оузрятъ вьси конъци земля съпасение отъ Бога нашего. Давыдъ: хвалите господа, вьси ѩзыци, и похвалите іего, вьси людие. тако Богоу възлюбившю новыа люди рече имъ сънити къ нимъ самъ, ѩвити сѧ человѣкомъ плотию и пострадати за Ѩдамово прѣстоупление. и начаша проицати о въплощении божии, первоє Давыдъ, глаголя: рече господь господеви моемоу: сѣди о десноую мене, доньдеже положю врагы твоа подъножию ногама твоима. и пакы: рече господь къ мънѣ: сынъ мой іеси ты, азъ дньсь родихъ ти. Исаиа же рече: ни сълъ, ни вѣстьникъ, нъ самъ Богъ пришьдъ съпасетъ ны. и пакы: ико дѣтищь родитъ сѧ намъ, имоуже бысть начало на рамѣ іего, и прозоветъ сѧ имя іего велика съвѣта ангелъ, велика власть іего, и мироу іего нѣсть конъца. и пакы: се, дѣвица въ оутробѣ зачьнетъ, и родитъ сынъ, и прозовоуть имя имоу Ємманоуилъ. Михѣа же рече: ты Видлеоме, доме Ефрантовъ, ѣда малъ іеси бъти въ тысоущахъ Июдовахъ. изъ тебе во мънѣ изидетъ старѣйшина, бъти въ князь въ Израили, и исходъ іего отъ дьний вѣка. сего ради дасть и до врѣмене раждающаа, родитъ, и прочии отъ братиа іего обратятъ сѧ на сыны израилевы. Иереміа же рече: сь Богъ нашь, и не въмѣнитъ сѧ инъ къ немоу. изобрѣте вьсякъ поуть хоудожьства, и дастъ и Иаковоу отрокоу своемоу; по сихъ же имени сѧ на земли, и съ человѣкы поживе. и пакы: чло-

вѣкъ есть, както оувѣсть, ико Богъ есть? ико человѣкъ оумираетъ. Захарыа же рече: не послоушаша сына моего, и не оуслышю ихъ, глаголетъ господь. Осиі рече: тако глаголетъ господь: плоть моя отъ нихъ. прорекоша же и страсти его, рекоуще, ікоже рече Исаіа: оу лютѣ доуши ихъ, по неже съвѣтъ зълъ съвѣщаша, рекоуще: съвяжимъ правѣдьника. и пакы тъжде рече: тако глаголетъ господь: азъ не соупротивлю сѧ, ни глаголю противоу, хребътъ мой дахъ на раны а ланитѣ мои на заоушение, и лица своего не отвратихъ отъ стыдѣнии заплеванию. Иеремыа же рече: придѣте, въложимъ дрѣво въ хлѣбъ его, истрѣбимъ отъ земли животъ его. Моисеи же рече о распятии его: оузрите жизнь вашю висящю прѣдъ очима вашима. и Давыдъ рече: въскоую шаташа сѧ язъци? Исаіа же рече: ико овьца на заколение веденъ бысть. Єздра же рече: благословенъ Богъ, роуцѣ распростеръ свои сѣнасѧ Иероусалима. и о въскресении рекоша, Давыдъ: въстани, Боже, соуди земли, ико ты наслѣдиши въ вьсѣхъ странахъ. и пакы: въста ико съпый, господь. пакы: да въскреснеть Богъ, и да разидоутъ сѧ врази его. и пакы: въскресни, господи Боже мой, да и възнесеть сѧ роука твоа. Исаіа же рече: съходящеи въ страноу и сѣнь съмертьноую, свѣтъ въсіяетъ на вы. Захарыа же: и ты въ крови завѣта твоего испоустилъ иеси оужьникы свои отъ рова, не имоуща водыі. много пророчьствоваша о немь, иеже събысть сѧ вьсе. рече же Владимѣръ: то въ кое врѣмы събысть сѧ? и бъіло ли сѧ есть? иеда ли топерво хощетъ бъіти сѧ? онъ же отвѣщавъ рече немоу: ико оуже прѣжде събысть сѧ вьсе, егда Богъ въплоти сѧ: ікоже бо прѣжде рекохъ, Жидомъ пророкы избивающемъ, цѣсаремъ ихъ законъ прѣстоупающемъ прѣдасть и въ расхъщение, и въ плѣнъ ведени бъіша въ Ясоурию грѣхъ ихъ ради, и работаша тамо лѣтъ седмь десатъ. и по семь възвратиша сѧ въ землю свою, и не бѣ оу нихъ цѣсаря, нъ архиереи обладахоу ими до Ирода иноплеменьника, иже облада ими. въ сего же власть, въ лѣто пять тысоущьное и пять сътьное, посланъ бысть Гаврилъ въ Назаредъ къ дѣвици Марии, отъ колѣна Давыдова, рещи ей: радоуи сѧ, обрадованаа, господь

съ тобою. и отъ слова сего зачатъ Слово божие въ оутробѣ, и породи сына, нарече имя емоу Іисоусъ. и се, волсви придоша отъ въстока, глаголюще: къде есть рождий сѧ цѣсарь жидовьскъ? видѣхомъ бо звѣздоу его на въстоцѣ, и придохомъ поклонити сѧ емоу. оуслышавъ же се цѣсарь Иродъ съмыте сѧ и весь Иероусалимъ съ нимь: призвавъ книжьникы и старьца людьскыѧ въпраша ихъ: къде Христосъ раждаетъ сѧ? они же рѣша емоу: въ Виѳлеомѣ жидовьстѣмь. Иродъ же се слышавъ посла, рекы: избийте младеньца соущаѧ двою лѣтоу. они же шьдъше избиша младеньца. Марыѧ же оубоявъши сѧ съкры отроча, Иосифъ же съ Маріею, поимъ отроча, бѣжа въ Єюпьтъ, и бысть тоу до оумертвиѧ Иродова. въ Єюпьтѣ же яви сѧ ангелъ Иосифоу, глаголѧ: въставъ поими отроча и матерь его, и иди въ землю израилевоу. пришьдъшоу же емоу въсели сѧ въ Назаредъ. възрастъшю же емоу и бывъшю лѣтъ трий десытъ нача чюдеса творити и проповѣдати цѣсарьство небесьное, и избра два на десите, ѥже оученикы себѣ нарече, и нача чюдеса велика творити, мертвыѧ въскрѣшати, прокаженыѧ очищати, хромыѧ ходити, слѣпымъ прозрѣние творити, и ина многа чюдеса велиѧ, якоже бѣша пророци прорекли о немь, глаголюще: тъ недоугы наша нцѣли, и болѣзни подъѧ. и крести сѧ въ Иердани отъ Иоана, и показа новымъ людемъ обновление. крестивъшю же сѧ емоу, се, отверзоша сѧ небеса, и Доухъ съходѧщь зракомь голоубиномь на нь, и гласъ глаголѧ: съ есть сынъ мой възлюбленыи, о немьже благоизволихъ. посылаше оученикы своѧ проповѣдати цѣсарьство небесьное и покаание въ оставление грѣховъ. хоты исполнити пророчьство нача проповѣдати, яко подобаетъ сыноу человѣчьскомоу пострадати, распятоу быти и въ третыи дьнь въскресноути. оучащю же емоу въ церкъви архиереѣ и книжьници исполниша сѧ зависти, искахоу оубити и, и имъше и ведоша къ гемоноу Пилатоу. Пилатъ же испытавъ, яко безъ винѣ приведоша и, хотѣ испоустити и, они же рѣша емоу: аще сего поустиши, не имаши быти дроугъ кесареви. Пилатъ же повелѣ, да и распьноутъ. они же поимъше Іисоуса ведоша и на мѣсто краниево, и распыша и тоу. бысть тьма по всей

земли отъ шестаго часа до девятаго, и при девятѣмь часѣ испоусти доухъ Іисоусъ, церкъвьная запона раздра сѧ на двое, мертви въсташа мнози, имъже повелѣ въ рай ити. сънѣмъше и съ креста положиша и въ гробѣ, и печатьми запечатьлѣша гробъ людие жидовьстии, и стража поставиша, рекоуще: ѥда оукрадоуть и оученици ѥго. онъ же въ третии дьнь въскресе. ѩви сѧ оученикомъ въскресъ изъ мертвыихъ, рекъ имъ: идѣте въ вьсѧ языкы, и наоучите вьсѧ страны крестяще въ имѧ Отьца и Сына и Свѧтаго Доуха. прѣбысть же съ ними четыри десяти дьний, ѩвлѧѩ сѧ имъ по въскресении. ѥгда исполниша сѧ четыри десяти дьний, повелѣ имъ ити въ городъ ѥлеоньскоую, и тоу ѩви сѧ имъ, и благословивъ и рече имъ: сидѣте въ градѣ Иероусалимѣ, доньдеже послю обѣтованиѥ отьца моѥго. и се рекъ възношаше сѧ въ нѣбо. они же поклониша сѧ ѥмоу, и възвратиша сѧ въ Иероусалимъ, и быхоу въ иноу въ церкъви. ѥгда коньчаша сѧ дьнье пятьдесятьнии, сънидѣ Доухъ Свѧтыи на апостолы. приимъше обѣтованиѥ Свѧтаго Доуха разидоша сѧ по въселенѣи, оучаще и крестяще водою. рече же Владимѣръ: чьсо ради отъ жены роди сѧ, и на дрѣвѣ распятъ сѧ, и водою крести сѧ? онъ же рече ѥмоу: сего ради, по неже исперва родъ человѣчьскыи женою съгрѣши, дияволъ прѣльсти Ѥвгою Ѧдама, и отъпаде раи, такожде и Богъ отъмьстиѥ даи дияволоу, женою первоѥ побѣжденьие бысть дияволоу, женою бо первѣѥ испаде Ѧдамъ изъ раи; отъ жены же въплотивъ сѧ Богъ повелѣ въ рай вънити вѣрьнымъ. а ѥже на дрѣвѣ распятоу быти, сего ради, ако отъ дрѣва въкоуси испаде породы, Богъ же на дрѣвѣ страсть прия, да дрѣвомь дияволъ побѣжденъ боудеть, и отъ дрѣва животь приимоуть правьдьнии. а ѥже водою обновленьие, по неже при Ное оумножившемъ сѧ грѣхомъ въ человѣцѣхъ наведе Богъ потопъ на землю, и потопи человѣкы водою, сего ради рече Богъ: по неже погоубихъ водою человѣкы грѣхъ ихъ ради, нынѣ же пакы водою очищю грѣхы человѣкомъ, обновленьиемь водою; ибо жидовьскыи родъ въ морѣ очистиша сѧ отъ ѥюпьтьскаго злаго нрава, по неже вода изъ начала бысть первоѥ, рече бо: доухъ божии ношаше сѧ верхоу водъı;

иже оубо и нынѣ крестить сѧ водою и дꙋхомь. проображеніе бысть первоѥ водою, ꙗкоже Гедеонъ прообрази по семь. ꙗгда приде къ немоу ангелъ, вельі емоу ити на Мадамиинъ, онъ искоушаш рече къ Богоу, положивъ роуно на гоумнѣ: аще боудеть по вьсей земли роса а на роунѣ соуша. и бысть тако. се же прообрази, ꙗко иностраньнии вѣша прѣжде соуша, а Жидове роса, послѣ же на странахъ роса, иже иесть свѧтоѥ крещеніе, а на Жидѣхъ соуша. и пророци проповѣдаша, ꙗко водою обновленіе боудеть. апостоломъ же оучащемъ по вьселенѣй вѣровати Богоу, ихъже оученіе мы Греци прѣихомъ, вьселеная вѣроують оученію ихъ. поставилъ же иесть Богъ единъ дань, въ ньже хощеть соудити, пришьдъ съ небесе, живымъ и мертвымъ и въздати комоужде по дѣломъ ѥго, правьдьнымъ цѣсарьство небесьноѥ и красотоу нензреченоу, веселіе безъ конъца и не оумирати въ вѣкы, грѣшьникомъ моукоу огньноу и червь неоусыпающь, и моуцѣ не боудеть конъца. сица же боудоуть моученьа, иже не вѣроують къ Богоу нашемоу Іисоусоу Христоу: моучимъ боудеть въ огни, иже сѧ не крестять. и се рекъ показа Владимѣроу запоноу, на нейже бѣ написано соудиіце господьне, показываше емоу о десьноую правьдьныѧ въ веселіи прѣдидоуща въ рай, а о шюю грѣшьникы идоуща въ моукоу. Владимѣръ же въздъхноувъ рече: добро симъ о десьноую, горе же симъ о шюю. онъ же рече: аще хощеши о десьноую съ правьдьнъıми стати, то крести сѧ. Владимѣръ же положи на сердьци своемь, рекъı: пожьдоу и ѥще мало, хотъı испътати о вьсѣхъ вѣрахъ. Владимѣръ же семоу даръı многъı въдавъ отъпоусти и съ чьстию великою.

XLI. Въ лѣто .ѯsyѳ. съзва Владимѣръ болѧры своѧ и старьца градьскъıѧ, и рече имъ: се, приходиша къ мьнѣ Болъгаре, рекоуще: прими законъ нашь. по семь же приходиша Нѣмьци, и ти хвалѧхоу законъ свой. по сихъ придоша Жидове. се же послѣжде придоша Греци, хоулѧще вьсѣ законъı, свой же хвалѧще, и много глаголаша съказающе отъ начала мироу, о бътии вьсего мира: соуть же хытро съказающе, и чюдьно слъıшати ихъ, любо комоужде слоушати ихъ, и дроугъıй свѣтъ повѣдаютъ бъıти. да аще

къто, дѣють, въ нашю вѣроу стоупить, то пакы, оумеръ, въстанеть, и нѣ оумрѣти емоу въ вѣкы: аще ли въ инъ законъ стоупить, то на ономь свѣтѣ въ огни горѣти. да чьто оума придасте? чьто отвѣщаете? и рѣша болире и старьци: вѣси, княже, яко своего никътоже не хоулить, нъ хвалить; аще хощеши испытати гораздо, то имаши оусебе моужа: пославъ испытай когождо ихъ слоужьбоу, и како къто слоужить Богоу. и бысть люба рѣчь князю и вьсѣмъ людемъ, избраша моужа добры и съмысльны, числомь десять, и рѣша имъ: идѣте первоє въ Болгары, и испытайте вѣроу ихъ и слоужьбоу. они же идоша, и пришьдъше видѣша скверьнаа дѣла и кланьниє въ ропати. и придоша въ землю свою. и рече имъ Владимѣръ: идѣте пакы въ Нѣмьца, съглядайте такожде, и отъ тоудѣ идѣте въ Грекы. они же придоша въ Нѣмьца, и съглядавъше церкъвьноую слоужьбоу ихъ придоша Цѣсарю Градоу, и вънидоша къ цѣсарю. цѣсарь же испыта, коеи ради вины придоша. они же съповѣдаша емоу вьса бывъшаа. се слышавъ цѣсарь, радъ бывъ, чьсть велику сътвори имъ въ тъжде дьнь. на оутрия посла къ патриарьхоу, глаголя сице: придоша Роуси, пытающе вѣры нашеа, да пристрой церкъвь и крилосъ, и самъ причини си въ свитительскыа ризы, да видить славоу Бога нашего. си слышавъ патриарьхъ повелѣ съзвати крилосъ: по обычаю сътвориша праздьникъ, и кадила въжьгоша, пѣния и ликы съставиша. и иде съ ними въ церкъвь, и поставиша и на пространѣ мѣстѣ, показающе красотоу церкъвьноую, пѣния и слоужьбы архиерѣйскы, прѣстоящиє дияконъ, съказающе имъ слоужениє Бога своего. они же въ изоумѣнии бываше, оудививъше си, похвалиша слоужьбоу ихъ. и призвавъша и цѣсарь Василий и Костянтинъ рѣста имъ: идѣте въ землю вашю. и отъпоустиша и съ дары великы и съ чьстию. они же придоша въ землю свою. и съзва князь болиры свои и старьца. рече Владимѣръ: се, придоша посланни нами моужи, да слышимъ отъ нихъ бывъшеє. и рече: съкажите прѣдъ дроужиною. они же рѣша: яко ходихомъ въ Болгары, съмотрихомъ, како си покланаютъ въ храмѣ, рекъше въ ропати, стоящє безъ пояса: поклонивъ си сядеть, и зрить сѣмо

и онамо, яко бѣшенъ, и нѣсть веселия въ нихъ, нъ печаль и смрадъ великъ: нѣсть добръ законъ ихъ. и придохомъ въ Нѣмьца, и видѣхомъ въ храмѣхъ многы слоужьбы творяща, а красоты не видѣхомъ никоюяже. придохомъ же въ Грекы, и ведоша нъı, идеже слоужать Богоу своемоу, и не съвѣмъı, на небѣ ли юесмъı бъıли ли на земли, нѣсть бо на земли такого вида ли красоты такоя, и не дооумѣемъ съказати, тъкъмо то вѣмъı, яко онъде Богъ съ человѣкъı пребъıваеть, и юесть слоужьба ихъ паче вьсѣхъ странъ. мъı оубо не можемъ забъıти красоты тоя, вьсякъ бо человѣкъ аще въкоусить сладъка, послѣди горести не приимлеть: тако и мъı не имамъı сьде бъıти. отвѣщавъше же болъре рекоша: аще бъı лихъ законъ гречьскъıй, то не бъı баба твоя приила, Ольга, яже бѣ моудрѣйши вьсѣхъ человѣкъ. отвѣщавъ же Владимѣръ рече: къде крещение приемемъ? они же рекоша: къде ти любо. и миноувъшю лѣтоу,

XLII. Въ лѣто ·ѫsyvs. иде Владимѣръ съ вои на Коръсоунь, градъ гречьскъıй, и затвориша сѧ коръсоуняне въ градѣ, и ста Владимѣръ объ онъ полъ града въ лимани, дали града стрѣлице юдино, и боряхоу сѧ крѣпько изъ града. Владимѣръ же объстоя градъ. и изнемогахоу въ градѣ людие. и рече Владимѣръ къ гражданомъ: аще сѧ не въдасте, имамь стояти и за три лѣта. они же не послоушаша того. Владимѣръ же изрыди вои своя, и повелѣ присъпоу съıпати къ градоу. симъ же съıпоущемъ Коръсоуняне, подъкопавъше стѣноу градьскоую, крадоуще съıплемоую персть, ношахоу къ себѣ въ градъ, съıплюще по срѣдѣ града; войни же присъıпахоу боле, а Владимѣръ стояше. и се, моужь коръсоуняninъ стрѣли, именемь Анастасъ, напьсавъ сице на стрѣлѣ: кладязь, иже юесть за тобою отъ въстока, изъ того вода идеть по троубѣ: копавъ прѣими. Владимѣръ же се слъıшавъ, възрѣвъ на небо, рече: аще се сѧ събоудеть, и самъ сѧ крещю. и тоу абие повелѣ копати прѣкъı троувамъ, и прѣкъıша водоу. людие изнемогоша водьною жаждею, и прѣдаша сѧ. вънидѣ Владимѣръ въ градъ и дроужина юго. и посла Владимѣръ къ цѣсарема, Василию и Костянтиноу, глаголя сице: се, градъ

сѧ. крести же сѧ въ церкъви свѧтаго Василиѧ, и ѥсть церкы та стоѧщи въ Коръсоуни градѣ на мѣстѣ по срѣдѣ града, идеже торгъ дѣють коръсоуняне, полата же Владимѣрѣ съ краѧ церкъве стоитъ и до сего дьне, а цѣсаричина полата за олътаремь. по крещении же приведе цѣсарицю на брачение. се же, не съвѣдоуще право, глаголютъ, ѩко крестилъ сѧ ѥсть въ Кыевѣ; инѣ же рѣша: въ Василевѣ; дроузи же инако съказаютъ. крещеноу же Владимѣроу, прѣдаша ѥмоу вѣроу крестиѧньскоу, рекоуще сице: да не прѣлъститъ тебе нѣци отъ ѥретикъ, нъ вѣроуй, сице глаголѧ: вѣроую въ ѥдиного Бога отьца, вьседержителѧ, творьца небоу и земли, и до коньца вѣроу сию. и пакы вѣроую въ ѥдиного Бога отьца нерождена и въ ѥдиного Сѣна рождена и въ ѥдинъ свѧтъıй Доухъ исходѧщь: три собьства съвершена, мъıслѧна, раздѣлѧѥма числомь и собьствомь, а не божьствомь, раздѣлѧѥть бо сѧ нераздѣлѧно, и съвъкоуплѧѥть сѧ неразмѣсѧно. Отьць бо присно съıй прѣбъıваѥть въ отьчьствѣ, нерожденъ, безначалѧнъ, начало и вина вьсѣмъ, ѥдинѣмь нерожденнѣмь старѣй съ Сѣноу и Доухови, отъ негоже раждаѥть сѧ Сѣнъ прѣжде вьсѣхъ вѣкъ, исходитъ же Доухъ свѧтъıй безъ врѣмене и безъ тѣла, въ коупѣ Отьць, въ коупѣ Сѣнъ, въ коупѣ Доухъ свѧтъıй ѥсть. Сѣнъ подобосоущьнъ отьцю, рожденнѣмь тъıчню разьствоуѧ Отьцю и Доухоу. Доухъ ѥсть прѣсвѧтъ, Отьцю и Сѣноу подобосоущьнъ и присьносоущьнъ. Отьцю бо отьчьство, Сѣноу же сѣновьство, свѧтомоу же Доухоу исхождение. ни Отьць бо въ Сѣнъ ли въ Доухъ прѣстоупаѥть, ни Сѣнъ въ Отьць и въ Доухъ, ни Доухъ въ Сѣнъ ли въ Отьць; неподвижьна бо свойствиѧ. не трие бози, ѥдинъ Богъ, по неже ѥдино божьство въ трехъ лицихъ. хотѣнием же Отьца и Доуха, свою съпасти тварь, отьчьскъıхъ ѣдръ, ихъже не отъстоупи, съшьдъ и въ дѣвичьское ложе прѣчистоѥ, акъı божие сѣмя, въшьдъ, плоть съдоушевьноу, словесьноу же и оумьноу, не прѣжде бъıвъшюю, приимъ, изиде Богъ въплощенъ, родивъ сѧ неизвреченъ, и дѣвьство мати съхрани нетълѣно, не съмятенна, ни размѣшенна, ни измѣненна пострадавъ, нъ прѣбъıвъ, ѥже бѣ, бъıсть, ѥже не бѣ, приимъ рабий зракъ истиною, а не

мѣчьтанiемь, вьсичьскы, развѣ грѣха, намъ подобьнъ вьвъ, волею бо роди сѧ, волею вьзалка, волею вьжада, волею трoуди сѧ, волею оустраши сѧ, волею оумре, истиною, а не мѣчьтанiемь, вьсѧ иестьствьнаѧ, неоклеветаны страсти человѣчьства. распьтъ же сѧ, съмерти вькоуси безгрѣшьнъ, вьскресъ къ своiей плоти, не видѣвъ истлѣнiа на небеса вьзиде, и сѣде о десьноую Отьца, придеть же пакы съ славою соудити живымъ и мертвымъ, ѩкоже вьзиде съ своею плотию, тако и сънидеть. къ симъ iедино крещенiе исповѣдаю водою и доухомь, пристоупаю къ прѣчистымъ тайнамъ, вѣроую въ истинъно тѣло и кровь, приемлю церкъвьнаѧ прѣданiа, и кланаю сѧ чьстьнымъ иконамъ, кланаю сѧ дрѣвоу чьстьномоу и вьсикомоу кресту, свѧтымъ мощемъ и свѧтымъ съсоудомъ. вѣроую же и седми съборъ свѧтыихъ отьць, ихъже iесть первый въ Никеи трiй съть и осми на десяте, иже прокленъше Ариа проповѣдаша вѣроу непорочьноу и правоу. вътороый съборъ въ Костьнтинiи Градѣ свѧтыихъ отьць съта и пяти десять, иже прокленъше Македонiа доухоборьца проповѣдаша троицю iединосоущьноу. третiи же съборъ въ Ефесѣ свѧтыихъ отьць двою сътоу на Несторiа, iегоже прокленъше проповѣдаша свѧтоую богородицю. четвертый съборъ въ Халкидонѣ свѧтыихъ отьць шести сътъ и трiй десять на Евтоуха и Диоскора, iеюже проклiша свѧтiи отьци, изгласивъше съвершена Бога и съвершена человѣка господа нашего Iисоуса Христа. пятый съборъ въ Цѣсари Градѣ свѧтыихъ отьць съта и шести десять и пяти на Оригенова прѣданiа и на Евагрiа, ихъже проклiша свѧтiи отьци. шестый съборъ въ Цѣсари Градѣ свѧтыихъ отьць съта и седми десять на Сергiа и Коура, ихъже проклiша свѧтiи отьци. седмый съборъ въ Никеи свѧтыихъ отьць трiй сътъ и пяти десять, проклiша, иже сѧ не поклонять иконамъ. не прiимай же оученiа отъ латинъ, ихъже оучение развращено: вълѣзъше бо въ церкъвь не поклонять сѧ иконамъ, нъ стоя поклонить сѧ, и поклонивъ сѧ напишеть крестъ на земли и цѣлоуеть, въставъ простъ станеть на нѣмь ногамь, да легъ цѣлоуеть, а въставъ попираеть. сего бо апостоли не прѣдаша, прѣдали бо соуть апостоли крестъ поставленъ цѣ-

ловати, и иконы прѣдаша цѣловати. Лоука бо евангелистъ первое написавъ посла въ Римъ, якоже глаголеть Василий. икона на первый образъ прѣходить. паки же и землю глаголють материю: да аще имъ есть земля мати, то отьць имъ есть небо, искони бо сътвори Богъ небо, та же землю. тако глаголють: отьче нашь, иже есн на небесн. аще ли по сихъ разоумоу земля есть мати, то по чьто плюете на матерь свою? да сѣмо ю ловзаете, и паки оскверняете? сего же прѣжде Римляне не творяхоу, нъ исправляхоу на высѣхъ съборѣхъ, съходяще сѧ отъ Рима и отъ высѣхъ прѣстолъ: на превѣмь бо съборѣ иже на Ирии въ Никеи отъ Рима Селивестръ посла епископы и презвоутеры, отъ Александрии Аданасий, отъ Цѣсаря Града Митрофанъ посла епископы отъ себе: тако исправляхоу вѣроу. на въторѣмь же съборѣ отъ Рима Дамасъ, а отъ Александрии Тимодей, отъ Антиохии Мелетий, Коурилъ иероусалимьскый, Григорий богословьць. на третиимь же съборѣ Келестинъ римьскый, Коурилъ александрьскый, Оувеналий иероусалимьскый. на четвертѣмь же съборѣ Леонтий римьскый, Анатолий Цѣсаря Града, Оувеналий иероусалимьскый. на пятѣмь съборѣ римьскый Вигилий, Евтоухий Цѣсаря Града, Аполинарий александрьскый, Домьнъ антиохийскый. на шестѣмь съборѣ отъ Рима Агадонъ, Георгий Цѣсаря Града, Ѳеофанъ антиохийскый, отъ Александрии Петръ мних. на седмѣмь съборѣ Анъдриянъ отъ Рима, Тарасий Цѣсаря Града, Полиевкть александрьскый, Ѳеодоритъ антиохийский, Илиа иероусалимьскый. и сн вьси съ своими епископы съходяще сѧ исправляхоу вѣроу. по семь же съборѣ Петръ гоугинивый съ инѣми шьдъ въ Римъ и прѣстолъ въсхативъ развратн вѣроу, отвергъ сѧ отъ прѣстола иероусалимьска и александрьска и Цѣсаря Града и антиохийска. възмоутиша Италию вьсю, сѣюще оученне свое разьно: ови бо попове единою женою оженивъше сѧ слоужать, а дроузи до седми женъ поимающе слоужать, ихъже блюсти сѧ оученнк. прѣщають же грѣхы на дароу, иже есть зълѣе вьсего. Богъ да съхранить ты отъ сего.

XLIII. Владимѣръ же по семь поемъ цѣсарицю и Ана-

стаса и попы корѣсоуньскы съ мощьми свѧтаго Климента и Фива, оученика его, понмъ сѣсоудъı церкъвьныı и иконъı на благословение себѣ. постави же церкъвь въ Корѣсоуни на горѣ, идеже сѣсыпаша срѣдѣ града, крадоуще, присѣпоу, ѩже церкъı стоить и до сего дьне. възи же идъı мѣдьнѣ двѣ капици и четъıри коня мѣдьнъı, иже и нъıни стоить за свѧтою богородицею, ѩже не вѣдоущей мьнить мраморьнъı соуща. въдасть же за вѣно Грекомъ Корѣсоунь опить цѣсарица дѣлы, а самъ приде Кыевоу. ико приде, повелѣ коумиръı испроврѣщи, овъı исѣщи, а дроугъı огневи прѣдати, Пероуна же повелѣ привязати коневи къ хвостоу и влѣщи съ горъı по Боричевоу на Роучай, два на десяте моужа приставн тети жьзлиемь: се же не, ико дрѣвоу чюющю, нъ на пороугание бѣсоу, иже прѣлыщаше сиѧ образомь человѣкъı, да възмьздие приметь отъ человѣкъ, велий иесн, Господи, чюдьна дѣла твоа, вьчера чьтомъ отъ человѣкъ, а дьньсь пороугаемъ. влѣкомоу же емоу по Роучаю къ Днѣпроу плакахоу сѧ иего невѣрьнии людие, ище бо не быхоу приили свѧтаго крещенига. и привлѣкъше въриноуша и въ Днѣпръ. и пристави Владимѣръ, рекъı: аще къде пристанеть, въı отрѣвайте иего отъ брѣга, доньдеже порогъı проидеть, то тъгда охабите сѧ иего. они же повелѣнаа сътвориша. ико поустиша и, пронде сквозѣ порогъı, изверже и вѣтръ на рѣнь, и отъ толѣ прослоу Пероуны Рѣнь, ѩкоже и до сего дьне словеть. по семь же Владимѣръ посла по вьсемоу градоу, глаголы: аще не обрящеть сѧ къто за оутра на рѣцѣ, богатъ ли, ли оубогъ или нищь ли работьнъ, противьнъ мънѣ да боудеть. се слъıшавъше людие съ радостию идяхоу, радоующе сѧ и глаголюще: аще бъı се не добро было, не бъı сего князь и болъıре приили. на оутрьıа же изиде Владимѣръ съ попъı цѣсаричинъı и съ корѣсоуньскъıми на Днѣпръ, и сьниде сѧ безъ числа людий: вълѣзоша въ водоу, и стояхоу ови до шиа, а дроузи до персий, младеньци же отъ брѣга, дроузи же младеньца держаще, съвершении же брождахоу, попове же стоящие молитвъı творяхоу. и бяше сѧ видѣти радость на небеси и на земли, толико доушь съпасаемъıхъ, а дияволъ стеня глаголаше: оувъı мънѣ, ико отъ сюда прогонимъ иесмь, сьде бо

мьнихъ жилище имѣти, ако сьде не соуть оученика апостольска, ни соуть вѣдоуще Бога, нъ веселихъ сѧ о слоужьбѣ ихъ, юже слоужахоу мънѣ. и се, оуже повѣжденъ юсмь отъ невѣгласъ, а не отъ апостолъ, ни отъ моученикъ, не имамь оуже цѣсарьствовати въ странахъ сихъ. крестивъшемъ же сѧ людемъ идоша къждо въ домы своѧ. Владимѣръ же радъ бывъ, ако позна Бога самъ и людие его, възрѣвъ на небо рече: Боже, сътворивыи небо и землю, призри на новыѧ люди сиѧ, и даждь имъ, Господи, оувѣдѣти тебе, истиньнаго Бога, акоже оувѣдѣша страны хрестиѧньскыѧ, и оутверди вѣроу въ нихъ правоу и несъвратьноу, и мънѣ помози, Господи, на соупротивьнаго врага, да, надѣꙗ сѧ на тѧ и на твою державоу, побѣжду къзни его. и се рекъ повелѣ роукити церкъвы и поставлѧти по мѣстомъ, идеже стоѧхоу коумири: и постави церкъвь свѧтаго Василиѧ на холмѣ, идеже стоѧше коумиръ Пероунъ и прочии, идеже твориахоу трѣбы князь и людие. и нача ставити по градомъ церкъви и попы и люди на крещение приводити по вьсѣмъ градомъ и селомъ. пославъ нача поимати оу нарочитыѧ чади дѣти, и даѧти нача на оучение книжьное, матере же чадъ сихъ плакахоу сѧ по нихъ, ищще бо не бѣхоу сѧ оутвердилы вѣрою, нъ акы по мертвьцихъ плакахоу сѧ. симъ же раздаѧномъ на оучение книгамъ събысть сѧ пророчьство на роусьскѣй земли, глаголющее: въ онъı дьни оуслъıшатъ глоуси словеса книжьнаѧ, и ысьнъ боудеть ѧзъıкъ гоугнивъıхъ. си бо не бѣша прѣжде слъıшали словесе книжьнаго, нъ по божию строю и по милости своеи помилова ѧ Богъ, ѧкоже рече пророкъ: помилоую, егоже аще хощю. помилова бо нъı ванею пакъıбъıтиѧ и обновлениемь доуха, по изволению божию, а не по нашимъ дѣломъ. благословенъ Господь Іисоусъ Христосъ, иже възлюби новыѧ людн, роусьскоую землю, и просвѣти ю крещениемь свѧтъıмь. тѣмьже и мъı припадаемъ къ немоу, глаголюще: Господи Іисоусе Христе, чьто ти въздамъı о вьсѣхъ, ѧже дасть намъ, грѣшьникомъ намъ соущемъ. не доумѣемъ противоу даромъ твоимъ въздаѧнныѧ въздати, веліи бо иеси и чюдьна дѣла твоѧ, величию твоемоу нѣсть конъца, родъ и родъ възхвалитъ дѣла твоѧ. рекоу же

съ Давъідомъ: придѣте, възрадоуіемъ сѧ Господеви, въскликнѣмъ Богоу и съпасоу нашемоу, варимъ лице іего въ исповѣданіи, исповѣдающе сѧ іемоу, іако благъ, іако въ вѣкы милость іего, іако избавилъ нъı іесть отъ врагъ нашихъ, рекъше отъ идолъ соуіетънъıхъ. и пакъı рѣцѣмъ съ Давъідомъ: въспойте Господеви пѣснь новоу, въпойте Господеви, вьсѧ земля, въспойте Господеви, благословите имѧ іего, благовѣстите дьнь отъ дьне съспасеніе іего, възвѣстите въ ізъıцѣхъ славоу іего, въ вьсѣхъ людехъ чюдеса іего, іако велий Господь и хвалънъ зѣло, и величію іего нѣсть конъца. колика ти радость, не іединъ ни два съпасаіета сѧ. рече бо Господь, іако радость бъıваетъ на небеси о іединомь грѣшьницѣ кающемь сѧ, се жѣ, не іединъ, ни два, нъ вещисльно множьство къ Богоу пристоупиша, свътъıмь крещеніемь просвѣщени. іакоже и пророкъ рече: въскроплю на въı водоу чистоу, и очистите сѧ отъ идолъ вашихъ и отъ грѣхъ вашихъ. пакъı дроугъıй пророкъ рече: къто іако Богъ? отъіемлѧı грѣхъı и прѣстоупаı неправьдъı, іако хотъı милости іесть. тъ обратитъ и оущедритъ нъı, и погроузитъ грѣхъı наша въ глоубинѣ. ибо Павьлъ глаголетъ: братіа, іелико насъ крести сѧ въ Іисоуса Христа, въ съмерть іего крестихомъ сѧ, и погребохомъ сѧ оубо съ ніимь крещеніемь въ съмерть, да іакоже въста Христосъ отъ мертвъıхъ славою отьчею, такожде и мъı въ обновленіи житіа поидемъ. и пакъı: ветъхаı мимо идоша, и се, въіша нова, нъıні приближи сѧ намъ съпасеніе, нощь оусѣпе, а дьнь приближи сѧ, имьже приведеніе обрѣтохомъ вѣрою въ благодать сію, имьже хвалимъ сѧ и стоімъ. нъıнѣ же свободивъше сѧ отъ грѣха, поработивъше сѧ Господеви, имате плодъ вашь въ свъщеніе. тѣмьже должьни іесмъı работати Господеви, радоующе сѧ іемоу, рече бо Давъідъ: работайте Господеви съ страхомь, и радоуйте сѧ іемоу съ трепетомь. мъı же възъпіемъ къ Господоу Богоу нашемоу, глаголюще: благословенъ Господь, іже не даетъ насъ въ ловитвоу зоубомъ ихъ, сѣть съкроуши сѧ, и мъı избавлени бъıхомъ отъ прѣльсти діаволи. и повъıке памѧть іего съ шюмомь, и Господь въ вѣкы прѣбъıваетъ, хвалимъ отъ роуськъıхъ съновъ, пѣваемъ въ

троици, а дѣмони проклинаемы отъ благовѣрныихъ моужь и отъ говѣйныихъ женъ, иже приняли соуть крещение и покаание въ отъпоущение грѣховъ, нови людие христиньсти, избрани Богомь, Владимѣръ просвѣщенъ самъ и сынове его и земля его. бѣ бо оу него сыновъ два надесите: Вышеславъ, Изяславъ, Ярославъ, Святополкъ, Всеволодъ, Святославъ, Мьстиславъ, Борисъ, Глѣбъ, Станиславъ, Позвиздъ, Соудиславъ. и посади Вышеслава въ Новѣ Градѣ, а Изяслава Полотьстѣ, а Святополка Тоуровѣ, а Ярослава Ростовѣ: оумершю же старѣйшемоу Вышеславоу Новѣ Градѣ посади Ярослава Новѣ Градѣ, а Бориса Ростовѣ, а Глѣба Моуромѣ, Святослава Дрѣвѣхъ, Всеволода Владимѣри, Мьстислава Тмоуторокани. и рече Владимѣръ: се нѣ добро, есть мало градовъ около Вышева. и нача ставити грады по Деснѣ и по Остри и по Троубежеви и по Соулѣ и по Стоугнѣ, и поча нароубати моужа лоучьшаа отъ Словѣнъ и отъ Кривичь и отъ Чюди и отъ Вятичь, и отъ сихъ насели грады, бѣ бо рать отъ Печенѣгъ, и бѣ воюя сь съ ними и одолаа имъ.

XLIV. Въ лѣто .ѯsyчз. по семь же Владимѣръ живыше въ законѣ хрестиньствѣ. помысли създати церкъвь прѣсвятыа богородица, и посла приведе мастеры отъ Грекъ. начьнъшю же здати и ико съконьча зиждя, оукраси ю иконами, и пороучи ю Анастасоу коръсоуньинноу, и попы коръсоуньскыа приставы слоужити въ ней, въдавъ тоу вьсе, иже бѣ възилъ въ Коръсоуни, иконы и съсоуды и кресты.

Въ лѣто .ѯsyчи. въ лѣто .ѯsyчд. Владимѣръ заложи градъ Бѣлъ Градъ, и нароуби въ нь отъ инѣхъ градовъ, и много людий съведе въ нь, бѣ бо любы градъ сь.

XLV. Въ лѣто .ѯsѳ. иде Владимѣръ на Хрваты. пришьдъшю же емоу съ войны Хроватьскыи, се, Печенѣзи придоша по оной странѣ отъ Соулы, Владимѣръ же понде противоу имъ, и сърѣте и на Троубежи на бродѣ, къде нынѣ Переяславль. и ста Владимѣръ на сей странѣ, а Печенѣзи на оной, и не смяхоу сь на оноу страноу, ни они на сию страноу. и приѣха князь печенѣжьскый къ рѣцѣ, възва Владимѣра, и рече емоу: въпоусти ты свой моужь, а и свой, да сь борета: да аще твой моужь оударитъ моимь,

да не воюемъ за три лѣта; аще ли нашь моужь оударитъ вашимь, да воюемъ за три лѣта. и разидоста сѧ разьно. Владимѣръ же приде въ товары, и посла бирича по товаромъ, глаголѧ: нѣ тоу ли такого моужа, иже къ сѣ ѣлъ съ печенѣжиномъ? и не обрѣте сѧ никъдеже. за оутра приѣхаша Печенѣзи, и свой моужь приведоша, а оу нашихъ не бѣсть. и поча тоужити Владимѣръ, слѣ по вьсѣмъ воемъ. и приде единъ старъ моужь къ князю, и рече емоу: княже, есть оу мене единъ сынъ мьньшии дома, а съ четырьми есмь вышьлъ, а онъ дома, отъ дѣтьства его нѣсть къто имь оударилъ: единою во ми и сварящю и ономоу мьноущю оусние, разгнѣвавъ сѧ на мѧ прѣторже чрѣвь роукама. князь же се слышавъ радъ бѣсть, и посла по нь. и приведоша и къ князю, и князь повѣда емоу вьсѣ. сь же рече: княже, не вѣдѣ, могоу ли съ нь, да искоусить мѧ: нѣ тоу ли бъіка велика и сильна? и налѣзоша бъіка велика и сильна, и повелѣ раздражити бъіка: възложиша на нь желѣза горяща, и бъіка поустиша, и побѣже бъікъ мимо и, и похвати бъіка роукою за бокъ, и бъіну кожю съ мысы, елико емоу роука зая. и рече емоу Владимѣръ: можеши сѧ съ нимь врати. и на оутрия придоша Печенѣзи, и почаша звати: нѣ ли моужа? се, наша доспѣлъ. Владимѣръ же повелѣ той ноши облѣщи сѧ въ ороужие, и пристоупиша тоу обои. въпоустиша Печенѣзи моужь свой, бѣ же прѣвелика зѣло и страшна, и въстоупи моужь Владимѣрь, и оузрѣ и печенѣжина, и посмьна сѧ, бѣ во срѣдьнь тѣломь. и размѣриваше междоу обѣма полкома поустиша и къ себѣ, и ѣста сѧ, и почаста сѧ крѣпько держати. и оудави печенѣжина въ роукоу до съмерти, и оудари имь о землю. и кликноуша, а Печенѣзи побѣгоша, и Роуси погнаша по нихъ сѣкоуще, и прогнаша и. Владимѣръ же радъ бъікъ заложи градъ на бродѣ томь, и нарече и Переяславль, за не прѣя славоу отрокъ тъ. Владимѣръ же великомь моужемь сътвори того и отьца его. Владимѣръ же възврати сѧ въ Кыевъ съ побѣдою и съ славою великою.

Въ лѣто .ѯsфв. въ лѣто .ѯsфг. въ лѣто .ѯsфд. Владимѣръ, видѣвъ церкъвь съвершеноу, въшьдъ въ ню помоли сѧ Богоу, глаголѧ: Господи Боже, призри съ небесе,

и виждь, и посѣти винограда своего, и съверши, ѥже насади десьница твоа, новъıа люди си, имъже обратилъ ѥси сердьце въ разоумъ, познати тебе, Бога истиньнаго, и призри на церкъвь твою си, ѥже създахъ, недостойньıй рабъ твой, въ имя рождьшаıа тя матере приснодѣвъıа богородица: аще къто помолить ся въ церкъви сей, то оуслъıши молитвоу ѥго молитвъı ради прѣчистъıа богородица. и помолившю ся ѥмоу рече сице: даю церкъви сей, свътѣй богородици, отъ имѣнья моѥго и отъ градъ моихъ десятоую часть. и положи написавъ клятвоу въ церкъви сей, рекъı: аще къто сего посоудить, да боудеть проклятъ. и вьдасть десятиноу Анастасоу корѣсоунянину, и сътвори праздьникъ великъ въ тъ дьнь болиромъ и старьцемъ людьскъıмъ, и оубогъıмъ раздаıа имѣнье много. по сихъ же придоша Печенѣзи къ Василеву, и Владимѣръ съ малою дроужиною изиде противоу, и състоупивъшема ся и не могъ сътерпѣти противоу подъѣхъ ста подъ мостомь, ѥдва оукръıвъ ся противьнъıхъ. и тъгда обѣщаıа ся Владимѣръ поставити церкъвь Василевѣ свътаго прѣображенья; бѣ бо въ тъ дьнь прѣображенье господьне, ѥгда си бъıсть сѣча. избъıвъ же Владимѣръ сего постави церкъвь, и сътвори праздьникъ великъ, вари три съта прѣваръ медоу, и съзъıваше болиры своа и посадьникъı, старѣйшинъı по вьсѣмъ градомъ и люди многъı, и раздаıа оубогъıмъ три съта гривьнъ. праздьноваıвъ князь дьний осмь възвращашетъ ся Кыѥвоу на оусъпение свътъıа богородица, и тоу пакъı сътвараше праздьникъ великъ, съзъıваıа бещисльноѥ множьство народа. видъı же люди хрестиянъı соуща радоваше ся доушею и тѣломь, и тако по вьсѧ лѣта творяше. бѣ бо любъı словеса книжьнаıа, слъıша бо ѥдиноу евангелие чътомо: блажени милостивии, ѩко ти помиловани боудоуть. и пакъı: продайте имѣнья ваша, и дадите ницимъ. и пакъı: не съкръıвайте себѣ съкровищь на земли, идеже тълıа тълить и татие подъкопъıваютъ, нъ съкръıвайте себѣ съкровище на небесехъ, идеже ни тълıа тълить, ни татие крадоуть. и Давъıда глаголюща: блаженъ моужь милоуıи и даıи. Соломона же слъıша глаголюща: въдаıй ницемоу Богоу въ заимъ даеть. си слъı-

шавъ повелѣ вьсякомоу нищемоу и оубогомоу приходити на дворъ княжь и вьзимати вьсякоу потрѣбоу, питиѥ и ѣдениѥ, и отъ скотьниць коунами. оустрои же и се, рекъı: ико немощьнии и больнии не могоуть долѣсти двора моѥго; повелѣ пристрои кола и вьскладъше хлѣбъı, мяса, ръıбъı, овощь разьноличьнъıй, медъ въ бъчькахъ, и въ дроугъıхъ квасъ, возити по градомъ, въпрашающемъ: къдѣ больнъ и нищь, не могъı ходити? тѣмъ раздаваху на потрѣбоу. се же пакъı творяше людемъ своимъ, по вьсѣ недѣлѣ оустави на дворѣ въ гридьници пиръ творити и приходити болѣромъ и гридемъ и сътьскъıмъ и десятьскъıмъ и нарочитъıмъ моужемъ при князи и безъ князя, бъıваше множьство мясъ отъ скота и отъ звѣринъı, бяше по изобилию отъ вьсего. ѥгда же подъпиваху сѧ, начьнаху роптати на князь, глаголюще: зъло ѥсть нашимъ главамъ; да намъ шести дрѣвяными лъжицами, а не сребреными. се слъıшавъ Владимѣръ повелѣ исковати лъжица сребрены, шести дроужинѣ, рекъı сице: ико сребромь и златомь не имамь налѣсти дроужинъı, а дроужиною налѣзоу сребро и злато, ихоже дѣдъ мой и отьць мой доиска сѧ дроужиною злата и сребра. бѣ бо Владимѣръ любы дроужиноу, съ ними доумаа о строи земльнѣмь и о ратехъ и оустав земльнѣмь. и бѣ живъı съ князи окольними миромь, съ Болеславомь лядьскъıмь и съ Стефаномь оугрьскъıмь и съ Ендрихомь чешьскъıмь, и бѣ миръ междоу ними и любъı. живяше же Владимѣръ въ страсѣ божии. и оумножиша сѧ разбоѥве, и рѣша епископи Владимѣроу: се, оумножиша сѧ разбойници, по чьто не казниши ихъ? онъ же рече имъ: боюсѧ грѣха. они же рѣша ѥмоу: тъı поставленъ ѥси отъ Бога на казнь зълъıмъ а добръıмъ на милованиѥ: достоитъ ти казнити разбойника, нъ съ испытомь. Владимѣръ же отверг виръı нача казнити разбойникъı. и рѣша епископи и старьци: рать многа, а ѥже вира, то на ороужии и на коних боуди. и рече Владимѣръ: тако боуди. и живяше Владимѣръ по оустроѥнию отьню и дѣдьню.

XLVI. Въ лѣто .ϡsϕε. Владимѣроу же шьдъшю Новоу Градоу по верховьнъıмъ вои на Печенѣгъı, бѣ бо рать

велика безъ прѣстани, въ се врѣмя оувѣдѣша Печенѣзи, ыко князи нѣ тоу, и придоша и сташа около Бѣла Града. и не дадяхоу вылѣсти изъ града, и въсть гладъ великъ въ градѣ, и не бѣ льзѣ Владимѣроу помощи, не бѣ бо вой оу него, Печенѣгъ же множьство много. и оудолжи сѧ остоѧ въ градѣ, и бѣ гладъ великъ, и сътвориша вѣче въ градѣ, и рѣша: се, оуже хощемъ помрѣти отъ глада, и отъ князя помощи нѣ тоу, да лоучє ли ны помрѣти? въдадимъ сѧ Печенѣгомъ, да кого живять, кого ли оумертвять; оуже помираемъ отъ глада. и тако съвѣтъ сътвориша. бѣ же единъ старьць не былъ на вѣчи томь, и въпраша: чьсо ради вѣче было? и людие повѣдаша емоу, ыко оутро хотять сѧ людие прѣдати Печенѣгомъ. се слышавъ посла по старѣйшины градьскыя, и рече имъ: слышахъ, ыко хощете сѧ прѣдати Печенѣгомъ. они же рѣша: не сътерпять людие глада. и рече имъ: послоушайте мене, не прѣдайте сѧ за три дьни, и ѧ вы чьто велю, сътворите. они же ради обѣщаша сѧ послоушати. и рече имъ: съберѣте аще и по горсти овьса или пшеница или отроубий. они же шьдъше ради сънискаша. и повелѣ женамъ сътворити цѣжды, въ немьже варять кысѣль, и повелѣ ископати кладязь и въставити тамо кадь и налияти цѣжда кадь. и повелѣ дроугый кладязь ископати и въставити тамо кадь. и повелѣ искати медоу. они же шьдъше възыша медоу лоукно, бѣ бо погребено въ княжи медоуши. и повелѣ расытити вельми и вълияти въ кадь въ дроузѣмь кладязи. оутро же повелѣ послати по Печенѣгы. и граждане рѣша, шьдъше къ Печенѣгомъ: поимѣте къ себѣ талѣ нашь, а вы поидѣте до десяти моужь въ градъ, да видите, чьто сѧ дѣеть въ градѣ нашемь. Печенѣзи же ради бывъше, мьняще, ыко прѣдати сѧ хотять, поиша оу нихъ талѣ, а сами избраша лоучьшая моужа, и послаша въ градъ, да разглядають въ градѣ, чьто сѧ дѣеть. и придоша въ градъ, и рекоша имъ людие: по чьто гоубите себе? коли можете прѣстояти насъ? аще стоите за десять лѣтъ, чьто можете сътворити намъ? имѣемъ бо кормлю отъ земля: аще ли не вѣроуете, да оузрите своима очима. и приведоша ѧ къ кладязю, идеже цѣжды, и почерпоша вѣдромь, и лияша

въ латѣкы. и ико съвариша кысѣль, понмъше придоша съ нимн къ дроугомоу кладизю, и почерпоша сытъ, и почаша пити сами первоѥ, по томь же Печенѣзи. и оудивиша сѧ, и рекоша: не имоуть вѣры наши кнѧзи, аще не ѣдять сами. людиѥ же налиша корчагоу цѣжда и сытъ отъ кладизи, и въдаша Печенѣгомъ. они же пришьдъше повѣдаша вьсѣ бывъшаѧ. и варивъше ѣша кнѧзи печенѣжьстии, и подивиша сѧ. и понмъше тали своѧ и онѣхъ поустивъше въсташа отъ града, и въ своѧ сѧ идоша.

XLVII. Въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃ѕ. въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃ѕ. въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃и. прѣставн сѧ Малъфридь. въ сежде лѣто прѣставн сѧ и Рогънѣдь, мати Ирославля.

Въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃д. прѣставн сѧ Изнславъ, отьць Брячнславль, сынъ Владимѣрь.

Въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃і. въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃аі. прѣставн сѧ Всеславъ, сынъ Изнславль, вноукъ Владимѣрь.

Въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃ві. въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃гі. въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃ді. въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃еі. прѣнесени свѧтни въ свѧтоую богородицоу.

Въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃ѕі. въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃зі. въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃ни. въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃ді. прѣставн сѧ цѣсарица Владимѣрь Аньна.

Въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃к. въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃ка. въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃кв. Ирославоу соущю Новѣ Градѣ и оурокомь даюцю Кыевоу двѣ тысоущи гривьнъ отъ года до года, а тысоущю Новѣ Градѣ гридемъ раздаваховоу, а тако даяхоу вьсн посадьници новоградьстии. а Ирославъ сего не даяше отьцю своемоу. и рече Владимѣръ: трѣбите поуть, и мостите мость; хотѧшетъ бо на Ирослава ити, на сына своего, нъ разволѣ сѧ.

Въ лѣто .ѯ҃ѕ҃ѳ҃кг. хотящю Владимѣроу ити на Ирослава, Ирославъ послався за море приведе Варягы, боѧ сѧ отьца своего. нъ Богъ не въдасть дьяволоу радости. Владимѣроу бо разболѣвъшю сѧ въ се врѣмя бѣше оу него Борисъ, Печенѣгомъ же идоущемъ на Роусь посла противоу имъ Бориса, самъ во болѧше вельми, въ нейже болести и сѣконьча сѧ мѣсяца июля въ пѧтый на десяте дьнь. оумре же на Берестовѣмь, и потаиша и, бѣ бо Свѧтополкъ Кыевѣ. ночию же междоу клѣтьма пронмавъше помость,

обертѣвъше въ ковьръ оужи съкѣсиша на землю, възложьше и на сани и везъше поставиша и въ свытѣй богородици, юже бѣ създалъ самъ. сѣ же оувѣдѣвъше людиѥ, безъ числа сънидоша сѧ и плакаша сѧ по немь, болире акы застоупьницѣ ихъ земли, оубозии акы кормители, и въложиша и въ коръстоу мраморѣноу, и съхранища тѣло ѥго съ плачемь, блаженаго кнѧзѧ. сѧ ѥсть новый Костѧнтинъ великаго Рима, иже крести сѧ самъ и люди своѧ: тако и сѧ сътвори, подобьно ѥмоу. аще бо и бѣ прѣжде на скверьноую похоть желаѧ, нъ посѣжде прилежа къ покаанию, ꙗкоже апостолъ вѣщаѥть: идеже оумножи сѧ грѣхъ, тоу изобильствоуѥть благодать. (аще бо прѣжде въ невѣжьдьствѣ ѥтера въѧша съгрѣшенна, послѣди же расыпаша сѧ покааниѥмь и милостꙑнꙑми. ꙗкоже глаголеть: въ немьже тѧ застаноу, въ томь ти и соуждю. ꙗкоже пророкъ глаголеть: живъ азъ Ѩдонай Господь, ꙗкоже не хощю съмерти грѣшьника, нъ ꙗкоже обратити сѧ ѥмоу отъ поути своѥго и живоу бꙑти. обращениѥмь обратите сѧ отъ поути своѥго зълаго. мнози бо правьдьни творѧще сѧ и по правьдѣ живоуще къ съмерти съвращаютъ сѧ праваго поути, и погꙑбаютъ, а дроузи развращени прѣвꙑваютъ, и къ съмерти въспоминоуть сѧ, и покааниѥмь добрꙑмь очистять грѣхꙑ, ꙗкоже пророкъ глаголеть: правьдьнꙑй не възможе съпасти сѧ въ дьнь грѣха ѥго. ѥгда рекоу правьдьномоу: живъ боудеши, сий оупованиѥть правьдою своѥю, тѧ сътворить безаконие, вьсѣ правьда ѥго не въспомянеть сѧ, въ неправьдѣ ѥго, юже сътвори, въ ней оумреть. и ѥгда рекоу нечьстивомоу: съмертию оумрещи, ти обратить сѧ отъ поути своѥго, и сътворить соудъ и правьдоу, и заимъ отъдасть, и въсхꙑщение възвратить, вьсѣ грѣси ѥго, ѩже съгрѣшилъ ѥсть, не помяноуть сѧ, ꙗко соудъ и правьдоу сътворилъ ѥсть, и живъ боудеть въ нихъ. комоуждо васъ соуждю по поути ѥго, доме израилевъ. сий же оумеръ въ исповѣдании добрѣмь покааниѥмь расыпа грѣхꙑ своѧ и милостꙑнꙑми, ѥже ѥсть паче вьсего добрѣе, милостꙑни бо хощю, рече, а не жертвѣ. милостꙑни бо ѥсть вьсего лоучѣ и вꙑше, възводѧщи до самого небеси прѣдъ Богъ, ꙗкоже ангелъ Корнилиѥви рече: мо-

литвы твои и милостыни твои възидоша въ память прѣдъ Богомь). дивьно же есть се, колико добра сътворилъ роусьстѣй земли, крестивъ ю. мы же, христиане сущи, не въздаемъ почьстии противоу оного въздании. аще бо онъ не крестилъ бы насъ, то нынѣ были въхомъ въ прѣльсти дияволи, якоже и прародители наши погыноуша. да аще бъхомъ имѣли потъщание и мольбы приносили Богоу за нь въ дьнь прѣставлениа его, видѣ Богъ тъщание наше къ немоу, прославилъ бы и, намъ бо достоить за нь Бога молити, по неже тѣмь Бога познахомъ. нъ даждь ти Господь по сердьцю твоемоу, и вьсѣ прошении твои исполни, егоже желаше цѣсарьства небесьнаго, даждь ти Господь вѣньць съ правьдьныими, въ пищи райстѣй веселие и ликъствование съ Аврамомь и съ прочинми патриархы, якоже Соломонъ рече: оумеръшю моужю правьдьноу не погыбаеть оупование. сего бо память держать роусьстии людие, поминающе святое крещение, и прославляють Бога въ молитвахъ и въ пѣснехъ и въ псалъмѣхъ, поюще Господеви, новии людие, просвѣщени святымь доухомь, чающе надежда, великаго Бога и съпаса нашего Іисоуса Христа въздати комоуждо противоу троудомъ неизрѣченоую радость, юже боуди оулоучити вьсѣмъ христианомъ. Свѣтополкъ же сѣдѣ Кыевѣ по отьци своемь, и съзва кыяны, и нача даяти имъ имѣние, они же приимахоу. и не вѣ сердьце ихъ съ нимь, яко братиа ихъ бѣша съ Борисомь. Борисоу же възвратившюю ся съ вои, не обрѣтъшю Печенѣгъ, вѣсть приде къ немоу: отьць ти оумералъ. и плака ся по отьци вельми, любимъ бо вѣ отьцемь своимь паче вьсѣхъ, и ста на Алтѣ пришьдъ. рѣша же немоу дроужина отьняя: се, дроужина оу тебе отьняя и вои, поиди, сяди Кыевѣ на столѣ отьни. онъ же рече: не боуди мънѣ възяти роукы на брата своего старѣйшаго, аще отьць ми оумре, то сь ми боуди въ отьца мѣсто. и се слышавъше вои разидоша ся отъ него, Борисъ же стояше съ отрокы своими. Свѣтополкъ же исполнивъ ся безакониа, Каиновъ съмыслъ приимъ, посыла къ Борисоу глаголаше: яко съ тобою хощю любъвь имѣти, и къ отьнюю придамь ти, лъсты подъ нимь, како бы и погоубити.

Свѧтополкъ же приде нощию Вышеградоу, отай призва Поутѧшю и вышеградьскыѧ болѩрьца, и рече имъ: приимете ли ми вьсѣмь сердьцемь? рече же Поутѧша съ вышеградьци: можемъ главы своѧ сложити за ты. онъ же рече имъ: не повѣдоуще никомоуже шьдъше оубийте брата моего Бориса. они же въ скорѣ обѣщаша сѧ емоу се сътворити. о сиковыихъ бо Соломонъ рече: скори соуть пролити кровь безъ правьдъı, ти бо обьщаютъ сѧ крови, и събираютъ сѣкѣ зъла, сѧ поутиѥ соуть съконьчаваюшихъ безакониѥ, нечьстиѥмь бо свою доушю ѥмлютъ. посланни же придоша на Ѩльтоу нощию, и подъстоупиша ближе, и слъıшаша блаженаго Бориса поюща заоутреню, бѣ бо емоу вѣсть оуже, ıако хотѧтъ погоубити и. и въставъ нача пѣти, глаголы: Господи, чьто сѧ оумножиша сътоужающии мѧнѣ? мнози въстаютъ на мѧ. и пакъı: ıако стрѣлъı твоѧ вънъзоша въ мѧнѣ, ıако азъ на ранъı готовъ, и болѣзнь моѧ прѣдъ мъною ѥсть. и пакъı глаголаше: Господи, оуслъıши молитвоу мою, и не въниди въ соудъ съ рабомь своимь, ıако не оправьдитъ сѧ прѣдъ тобою вьсякъ живъıй, ıако погна врагъ доушю мою. и коньчавъ ексапсалъмa, оувѣдѣвъ, ıако послани соуть гоубитъ ıего, нача пѣти псалътырь, глаголы: ıако обидоша мѧ оуньци тоучьни, и съборъ зълобивъıхъ осѣде мѧ, Господи, Боже мой, на ты оуповахъ, съпаси мѧ, и отъ вьсѣхъ гонѧщихъ избави мѧ. по семь же нача каноунъ пѣти. тъче коньчавъ заоутреню помоли сѧ, глаголы, зьри на иконоу, на образъ владъıчень, глаголы сице: Господи Ісоусе Христе, ıже симь образомь ıави сѧ на земли съпасенıя ради нашего, изволивъ своею волею пригвоздити на крестѣ роуцѣ свои и приимъ страсть грѣхъ ради нашихъ, тако и мене съподоби прияти страсть. се же не отъ противьнъıхъ приимаю, нъ отъ брата своего, и не сътвори емоу, Господи, въ семь грѣха. и помоливъшю сѧ емоу възлеже на одрѣ своѥмь. и се, нападоша ıакъı звѣриѥ дивии около шатьра, и насоуноуша и копии, и проводоша Бориса, и слоугоу ıего, падъша на немь, проводоша съ нимь, бѣ бо съ любимъ Борисомь. бъıше отрокъ съ родомь сънъ оугорьскъ, именемь Георгий, ıегоже люблъıше по великоу Борисъ, бѣ бо възложилъ на нь гривьноу златоу

великоу, въ нейже прѣдъстоаше прѣдъ нимь, избиша же и
ина отроки Борисовы многы. Георгиевн же семоу не мо-
гоуще въ борзѣ сънати гривьны съ шиа, оусѣкноуша гла-
коу его, и тако сънаша гривьноу тоу, а главоу отвергоша
прочь. тѣмьже послѣжде не обрѣтоша тѣла его въ
троуяни. Бориса же оубиваше окаанни, въвертѣваше въ
шатьръ, възложиваше на кола, повезоша и, ще дышюцю
емоу. оувѣдѣвъ же се окаанный Свитополкъ, ако ще ды-
шеть, посла два Варяга приконьчать его. онѣма же пришь-
дъшема и видѣвъшема, ако ще живъ есть, единъ ею
извлѣкъ мечь произа и къ сердцю. и тако съконьча се бла-
женый Борисъ, вѣнець приимъ отъ Христа Бога съ правь-
дьными, причтъ се съ пророкы и апостолы, съ ликы
моученическыми въдварша се, Авраамоу на лонѣ почивая,
виды неизреченоую радость, въспѣвая съ ангелы и ве-
селя се съ ликы свитыихъ. и положиша тѣло его, при-
несъше отай Вышеградоу, въ церкъви свитаго Василиа.
окаанни же сн оубийца придоша къ Свитополкоу, акы хва-
лоу имоуще, беззаконьници. соуть же имена симъ законо-
прѣстоупьникомъ: Поутъша и Тальць, Єловичь, Лашько,
отьць же ихъ сотона. сици бо слоугы бѣси бываютъ, бѣси
бо на зълоие посылаемн бываютъ, ангели на благоие посы-
лаемн. ангелъ бо чловѣкоу зъла не сътворяетъ, нъ бла-
гоие мыслить емоу всегда, паче же хрестианомъ помага-
ютъ и застоупаютъ отъ соупротивьнаго дииволa, а бѣси на
зълоие всегда ловятъ, завидяще емоу, по неже видятъ чло-
вѣка Богомь почьтена, и завидяще емоу на зъло съземи ско-
ри соуть. зълъ бо чловѣкъ, тъща се на зълоие, не хоуждий
есть вѣса, бѣси бо Бога боятъ се, зълъ чловѣкъ ни Бога
боить се, ни чловѣкъ се стыдить, бѣси бо креста се боятъ
господьня, а чловѣкъ зълъ ни креста се боить. Свитополкъ
же окаанный помъсли въ себѣ, реки: се, оубихъ Бориса,
како въ оубити Глѣба? и приимъ помъслъ Кайновъ, съ
лъстию посла къ Глѣбоу, глаголи сице: поиди въ борзѣ,
отьць ти зоветъ, не здравить бо вельми. Глѣвъ же въ бор-
зѣ въсѣдъ на коня, съ малою дроужиною поиде, бѣ бо по-
слоушьливъ отьцю. и пришьдъшю емоу на Волгоу, на по-
ли потъче се конь въ ровъ, и наломи емоу ногоу мало. и

приде Смольньскоу, и поиде отъ Смольньска, ико зрѣемо, и ста на Смядинѣ въ насадѣ. въ се же врѣмя пришьла вѣсть къ Ярославоу отъ Прѣдъславы о отьни съмерти, и посла Ярославъ къ Глѣбоу, глаголя: не ходи, отьць ти оумрлъ, а братъ ти оубиенъ отъ Свѣтополка. се слышавъ Глѣбъ възъпи вельми съ слезами, плача ся по отьци, паче же по братѣ, и нача молити ся съ слезами, глаголя: оувы мънѣ, Господи, лоучше бы ми оумрѣти съ братомь нежели жити на свѣтѣ семь; аще во быхъ, брате мой, видѣлъ лице твое ангельскоє, оумерлъ быхъ съ тобою: нынѣ же чьсо ради остахъ азъ единъ? къде соуть словеса твоя, иже глаголя къ мънѣ, брате мой любимый? нынѣ оуже не оуслышю тихаго твоего наказанья. да аще иси полоучилъ дерзновенье оу Бога, моли ся о мънѣ, да и азъ быхъ тоужде страсть приялъ, лоучше бы ми съ тобою оумрѣти, неже въ свѣтѣ семь прѣлъстьнѣмь жити. и сице емоу молящю ся съ слезами, се, въ незапоу придоша посланьи отъ Свѣтополка на погоубленье Глѣбоу, и тоу авіе посланьи ища корабль Глѣбовъ, и обнажиша оружье. отроци Глѣбови оуслышя. окаяный же посланый Горясѣръ повелѣ въ борзѣ зарѣзати Глѣба, поваръ же Глѣбовъ, именемь Торчинъ, изиѣзъ ножь зарѣза Глѣба. акы агньць непорочьно принесе ся на жертвоу Богови, въ воню благооуханья, жертва словесьная, и прия вѣньць, въшьдъ въ небесьныя обитѣли оузрѣ желаемаго брата своего, и радоваше ся съ нимь неизреченою радостью, юже оулоучиста братолюбиемь своимь. се, коль добро и коль красьно ижи жити братома въ коупѣ. окаяньни же възвратиша ся въспять, якоже рече Давыдъ: да възвратять ся грѣшьници въ адъ. онѣмъ же пришьдъшемъ повѣдаша Свѣтополкоу: ико сътворихомъ повелѣньна тобою. онъ же се слышавъ възнесе ся сердьце его вольма, не вѣдый Давыда глаголюща: чьто ся хвалиши о зълобѣ, сильный? безаконье вьсь дьнь оумысли языкъ твой. Глѣбоу же оубиенноу бывъшю и поверженоу на брѣзѣ междоу двѣма кладама, по семь възямъше везоша и, и положиша и оу брата своего Бориса въ церкъви святаго Василья. и съвъкоуплена тѣлома, паче же доушама, оу владыкы вьсѣхъ цѣсаря прѣвъзва-

85

ющіа къ радости бесконьчьнѣй, къ свѣтѣ неизреченѣмь, подающіа цѣлебьныа дары роусьстѣй земли, и нѣмъ приходящимъ странньімъ съ вѣрою даета исцѣленіе, хромъімъ ходити, слѣпъімъ прозрѣніе, болящимъ цѣлебы, окованъімъ разрѣшеніе, тьмьницамъ отверзеніе, печальнъімъ оутѣхоу, напастьнъімъ избавленіе, и иста застоупьника роусьстѣй земли и свѣтильника сіяюща и молища сѧ въ иноу къ владыцѣ о своихъ людехъ. тѣмьже и мы должьни иесмъі хвалити достойно страстотерпьца Христова, молящіе сѧ прилежьно къ инма, рекоуще: радоуйта сѧ, страстотерпьца Христова, застоупьника роусьскъіа землы, иже исцѣленіе подаета приходящимъ къ кама вѣрою и любъвию; радоуйта сѧ, небесьнаа жителы, въ плоти ангела бъіста, единомъісльнаа слоужителы, верста единообразьна, свѧтъімъ единодоушьна, тѣмь страждющимъ въсѣмъ исцѣленіе подаета; радоуйта сѧ, Борисе и Гѣлѣе богомоудраа, ико потока точита отъ кладязя водъі жиконосьнъіа, исцѣленіа истѣкаютъ вѣрнъімъ людемъ; радоуйта сѧ, лоукаваго змиа поправъша, лоуча свѣтозарьна шеиста сѧ, ико свѣтилѣ озаряюща въсю землю роусьскоую, въсегда тъмоу отъгонюща, ивлающа сѧ вѣрою неоуклонъною; радоуйта сѧ, недрѣманьное око сътажавъша, доуша на съвершеніе божиихъ свѧтъіхъ заповѣдий приимъша въ сердьци своемь, блаженаа; радоуйта сѧ, брата, въ коупѣ въ мѣстѣхъ златозарьнъіхъ, въ селѣхъ небесьнъіхъ, въ славѣ неоувадающіи, иже по достоинію съподобиста сѧ; радоуйта сѧ, божиими свѣтлостьми ико облиставьма, въсего мира объходита, бѣсъі отъгоняща, недоугъі исцѣлюща, свѣтильника прѣдобраа, застоупьника теплаа, соуща съ Богомь, божьствьнами лоучами раждзаема въ иноу, доблыа страстьника, доуша просвѣщающа вѣрнъімъ людемъ, въземъісла бо иесть ваю свѣтоносьнаа любъі небесьнаа, тѣмь красньіхъ въсѣхъ наслѣдоваста въ небесьнѣмь житіи, славоу и райскоую пищоу и свѣтъ равоумьнъій, красньіа радости; радоуйти сѧ, ико въсѧ напаіющіа сердьца, горести и болѣзни отъгоняща, страсти зълъіа исцѣлюща, каплями кровьнъімі свѧтъімі очервиваша багрьяницю, славьнаа, тоу же красьно носяща съ

Христомъ цѣсарьствоуета вьсегда, молища сѧ за новъıѧ люди хрестианьскъıѧ и сѫродьникъı своѧ, земля во роусьска благослови сѧ ваю кровию, и мощьми лежаща въ церкъви доухомь божьствьнѣ просвѣщаета, въ нейже съ моученикъı ико моученика за люди своѧ молита сѧ. радоуйта сѧ, свѣтлѣй звѣздѣ, за оутра въсходящии. нъ христолюбиваѧ страстотерпьца и застоупьника наша, покорита погаııъıѧ подъ нозѣ кнѧземъ нашимъ, молища сѧ къ владъıцѣ Богоу нашемоу мирьно прѣбъıвати въ съвъкоуплении и въ съдравии, избавлıающа отъ оусобьнъıѧ рати и отъ пронърьства дıаволя, съподобита же и насъ, поющихъ и почитающихъ ваю чьстьноıе торжьство, въ вьсь вѣкъı до съконьчанıа.

XLVIII. Свıатополкъ же сь окаıанъıи и зълъıи оубı Свıатослава, послав къ горѣ оугорьстѣй, бѣжащю ємоу въ Оугръı, и нача помъıшлıати, ико избıю вьсю братию свою, и прıимоу власть роуськоую ѥдинъ, помъıсливъ въсокоумııемь своıмь, не вѣдъı, ико Богъ даıетъ власть, ємоуже хощеть, поставлıаıетъ бо цѣсарьı и кнıазı въıшьнıи, ıегоже хощеть. аще бо каа земля оуправитъ сѧ прѣдъ Богомь, поставлıаıетъ ıеи цѣсарьı или кнıазı правьдьна, любща соудъ и правьдоу, и властелıı оустрашаıетъ и соудıю правıщаго соудъ. аще бо кнıазı правьдıвıи бъıваютъ въ земли, то многа отъдаютъ сѧ съгрѣшенıа земли: аще ли зълı и лоукавı бъıваютъ, то больше зъло наводитъ Богъ на земаю, по неже гъ глава ıесть земли, тако бо Исаııа рече: съгрѣшıша отъ главъı и до ногоу, ıеже ıесть отъ цѣсарь и до простъıхъ людıи. лютѣ бо градоу томоу, въ немьже кнıазь оуıнъ, любıı вино пıтıи съ гоуслıми и съ младъıми съвѣтьıникъı. сıаковъııа бо Богъ даıетъ за грѣхъı, а старъııа и моудръııа отııметъ, ıакоже Исаııа глаголетъ: отııметъ Господь отъ Iерусалıма крѣпъкаго, исполıна и человѣка храбра и соудıю и пророка и съмъıслъна и старьца и дивьна съвѣтьıника и моудра хъıтреца и разоумьна послоушлıва. и поставлю оуношю кнıазı имъ, и роугателе обладаютъ ıми. Свıатополкъ же окаıанъıи нача кнıажıти Кıевѣ. съзвавъ люди нача даıати овѣмъ корзна, а дроугъıмъ коунами, раздая множьство отьча богатьства. Ирославоу

же не вѣдоущю отьиа съмерти Варязи бяхоу мнози оу Ꙗрослава, и насилие творяхоу новоградьцемъ и женамъ ихъ. и въставъше новоградьци избиша Варягы въ дворѣ Поромони, и разгнѣвавъ сѧ Ꙗрославъ, и шьдъ на Рокомъ сѣде въ дворѣ, и посла къ новоградьцемъ рече: оуже мьнѣ сихъ нѣ крѣсити. и позва къ себѣ нарочитыи моужа, иже бяхоу исѣкли Варягы, и обласьтивъ ѭ исѣче. въ тоужде нощь прнде ѥмоу вѣсть изъ Кыѥва отъ сестры ѥго Прѣдъславы: се, отьць ти оумерлъ, а Свѧтополкъ сѣдить ти Кыѥвѣ, оубивъ Бориса и по Глѣба послав, а блюди сѧ ѥго по великоу. се слышавъ печальнъ бысть о отьци и о дроужинѣ. за оутра же събравъ избытькы Новоградьца Ꙗрославъ рече: о люба моа дроужина, юже вьчера избихъ, а нына бяша на доскѣ. и оутре слезы, и рече имъ на вѣчи: отьць мой оумерлъ, а Свѧтополкъ сѣдить Кыѥвѣ, избивъ братию свою. и рѣша новоградьци: аще, княже, и братиа наша исѣчена соуть, можемъ по тебѣ брати. и събра Ꙗрославъ Варягъ тысоущю а прочихъ вой четыри десяти тысоущь, и поиде на Свѧтополка, нарекъ Бога, рекъ: не ѭ почахъ избивати братию, нъ онъ: да боудеть отъмьстьникъ Богъ крове братиа моеа, за не безъ винъ пролиа кровь Борисовоу и Глѣбовоу правьдьноую. ѣда и мьнѣ сицеждѣ сътворить? нъ соуди ми, Господи, по правьдѣ, да съконьчаѥть сѧ зълоба грѣшьнаго. и поиде на Свѧтополка. слышавъ же сѧ Свѧтополкъ, идоущи Ꙗрослава, пристрои безъ числа вой, Роуси и Печенѣгы, и изиде противоу Любячю, обь онъ полъ Днѣпра, а Ꙗрославъ обь сь.

XLIX. Въ лѣто ,ѕфкд. приде Ꙗрославъ на Свѧтополка, и сташа противоу обь оба полы Днѣпра, и не смяхоу ни си на оны нанти, ни ти на сихъ, и стояша мѣсяца три противоу себѣ. и воєвода нача Свѧтополчь, ѣздя въздаѥ брѣгы, оукарѧти новоградьца, глаголя: чьто придосте съ хромьцемь симь, а вы плотьници соуще? а приставимъ вы храмъ роубити нашихъ. сѧ слышавъше новоградьци рѣша Ꙗрославоу: ако за оутра прѣвеземъ сѧ на ны, аще къто не поидеть съ нами, сами ѥго потѣнемъ. бѣ бо оуже въ замразъ. Свѧтополкъ стояше междоу двѣма ѥзерома.

и всю ночь пилъ бѣ съ дружиною своею. Ярославъ же заутра исполчивъ дружину свою противу свѣтопълку и сѣ. и възѣдъше на брѣгъ отринуша ладии отъ брѣга, и поидоша противу себѣ, и състоупиша си на мѣстѣ. бысть сѣча зъла, и не бѣ лзѣ езеромь Печенѣгомъ помагати. и притисноуша Свѣтополка съ дружиною къ езеру, и въстоупиша на ледъ, и обломи си съ ними ледъ, и одлаати нача Ярославъ, Свѣтополкъ же бѣжа въ Лѧхы. Ярославъ же сѣде Кыевѣ на столѣ отьни и дѣдьни. и бы тъгда Ярославъ лѣтъ двою десятоу и осми.

Въ лѣто .ѯsфкѳ. Ярославъ иде въ Кыевъ, и погорѣ церкъви.

L. Въ лѣто .ѯsфкѕ. приде Болеславъ съ Свѣтополкомь на Ярослава съ Лѧхы. Ярославъ же съвъкоупивъ Роусь, Варягы и Словѣны, поиде противоу Болеславоу и Свѣтополкоу, и приде Колыню, и сташа оба полы рѣкы Боугa. и бѣ оу Ярослава кормилець и воевода, именемь Боуды, и нача оукарѧти Болеслава, глаголѧ: да то ти прободемъ трѣскою чрѣво твое толстое. бѣ бо Болеславъ великъ и тижькъ, ико ни на кони могы сѣдѣти, нъ выше съмыслѣнъ. и рече Болеславъ къ дружинѣ своей: аще въ сего оукора нѣ жаль, азъ единъ погыноу. въсѣдъ на конь въбреде въ рѣкоу, и по немь вои его: Ярославъ же не оутягноу исполчити си, и побѣди Болеславъ Ярослава. Ярославъ же оубѣжа съ четырьми моужи Новоу Градоу, Болеславъ же въниде въ Кыевъ съ Свѣтополкомь. и рече Болеславъ: разведѣте дружину мою по градомъ на покормъ. и бысть тако. Ярославоу же прибѣгъшю Новоу Градоу, хотѣше бѣжати за море, и посадьникъ Къснятинъ, сынъ Добрынь, съ новогрядьци расѣкоша ладии Ярославли, рекоуще: хощемъ си и ещѣ бити съ Болеславомь и съ Свѣтополкомь. начаша скотъ събирати, отъ моужа по четыри коуны, а отъ старостъ по десять гривенъ, а отъ болиръ по осмь на десяте гривенъ. и приведоша Варягы, и въдаша имъ скотъ, и съвъкоупи Ярославъ вои многы. Болеславъ же бѣ Кыевѣ сѣдѣ, окаанъый же Свѣтополкъ рече: великоже Лѧховъ по градомъ, избивайте и. и избиша Лѧхы. Болеславъ же побѣже изъ Кыева, възьмъ имѣнье и

болиры Ярославля и сестрѣ его, и Ѳнастаса пристави десятиньнаго къ имѣнию (бѣ бо сь ємоу въвѣрилъ льстию) и людий множьство веде съ собою, и градъı червеньскъıя зая себѣ, и приде въ свою землю. Свѧтополкъ же нача кнѧжити Кыевѣ, и понде Ярославъ на Свѧтополка, и побѣди Ярославъ Свѧтополка, и бѣжа Свѧтополкъ въ Печенѣгы.

LI. Къ лѣто ,ѕ҃ѳкз. приде Свѧтополкъ съ Печенѣгы къ силѣ тыжьцѣ, и Ярославъ събра множьство вой, и изиде противоу ємоу на Ольтоу. Ярославъ ста на мѣстѣ, идеже оубиша Бориса. и въздѣвъ роуцѣ на небо рече: крова брата моего въпиютъ къ тебѣ, владыко, мьсти отъ крове правьдьнаго сего, ѣкоже мьстилъ ѥси крове Авелевы, положивъ на Каинѣ стенание и трисение, тако положи и на семь. помоливъ сѧ рече: брата моѧ, аще ѥста и тѣломь отъ сюда, нъ молитвою помозѣта ми на противьнаго сего, оубийцю и гордаго. и се ємоу рекъшю поидоша противоу себѣ, и покръıша поле альтьское обои отъ множьства вой. бѣ же пятъкъ тъгда, въсходящю солньцю, и състоупиша сѧ обои, и бъıсть сѣча зъла, ѣкоже нѣ бъıла въ Роуси. и за роукъı ємлюще сѣчахоу сѧ, и състоупиша сѧ триждъı, ѣко по оудолиємъ крови тещи. къ вечероу же одолѣ Ярославъ, а Свѧтополкъ бѣжа. и бѣжащю ємоу нападе на нь бѣсъ, и разслабѣша кости его, и не можаше сѣдѣти на кони, и несяхоутъ и на носилѣхъ, и принесоша и къ Берестию, бѣгающе съ нимь. онъ же глаголаше: побѣгнѣте съ мъною, женоутъ по насъ. отроци же его въсълахоу противоу: ѣда ѣто женетъ по насъ? и не бѣ никогоже въ слѣдъ гонѧща, и бѣжахоу съ нимь. онъ же въ немощи лежа. и въсхопивъ сѧ глаголаше: ѥсе женоутъ, побѣгнѣте. не можаше терпѣти на ѥдиномь мѣстѣ, и пробѣжа лядьскоую землю, гонимъ божиємь гнѣвомь, и прибѣжа въ поустъıню междоу Лѧхъı и Чехъı, и тоу испроверже зълъ животъ свой. ѣгоже по правьдѣ, ѣко неправьдьна, соудоу нашьдъшю на нь, по отъıшьствии сего свѣта приѧша моукъı, окаянаго: показоваше ѡвѣ посланыѧ пагоубьнаѧ рана, въ съмерть немилостивьно въгнѣ и, и по съмерти вѣчьно моучимъ ѥсть съвязанъ. ѥсть же могъıла его въ поустъıни

и до сего дьне, исходитъ же отъ нея смрадъ зълъ. се же Богъ показа на наказание княземъ роусьскымъ, да, аще сии ещѣ сицеждѣ сътворятъ, се слышавъше, тоужде казнь приимоутъ, нъ и большю сеи, по неже вѣдоуще се сътворятъ такожде зъло оубийство. седмь бо мьстнй прнн Каинъ, оубивъ Явела, а Ламехъ седмь десятъ: по неже бѣ Каинъ не вѣдъ мьщенна прнати отъ Бога, а Ламехъ, вѣдъ казнь, бывъшюю на прародителн его, сътвори оубийство. рече бо Ламехъ къ своима женама: моужа оубихъ въ врѣдъ мънѣ и оуношю въ язвоу мънѣ, тѣмьже, рече, седмь десятъ мьстнй на мънѣ, по неже, рече, вѣдаш сътворихъ. сь Ламехъ оубн два брата Сноховa, и пои себѣ женѣ ею: сь же Свѧтополкъ, новый Авимелехъ, иже сн бѣ родилъ отъ прѣлюбодѣяния, иже изби братию свою, сынъ Гедеоновъ. тако и сь бъсть. Ярославъ же сѣде Кыевѣ, оутеръ пота съ дроужиною своею, показавъ побѣдоу и троудъ великъ.

Въ лѣто .ѯsфки. роди сн оу Ярослава сынъ, и нарече имя ємоу Владимѣръ.

Въ лѣто .ѯsфкд. приде Брячнславъ, сынъ Изяславль, вноукъ Владимѣрь, на Новъ Градъ, и зая Новъ Градъ, и поимъ множьство новоградьць и имѣние ихъ поиде Полотьскоу опять. и пришьдъшю ємоу къ Соудомири рѣцѣ, Ярославъ изъ Кыева въ седмый дьнь постиже и тоу, и побѣди Ярославъ Брячнслава, и новоградьца врати Новоу Градоу, а Брячнславъ бѣжа Полотьскоу.

LII. Въ лѣто .ѯsфл. приде Ярославъ къ Берестию. въ сн же врѣмена Мьстиславоу соущю Тмоуторокани поиде на Касогы. слышавъ же се князь касожьскый Редедн изиде противоу томоу, и ставъшема обѣма полкома противоу себѣ рече Редедя къ Мьстиславоу: чьсо ради гоубимъ доужиноу междоу собою? нъ сънидѣвъ сн сама братъ: да аще одолѣюши ты, то възмеши имѣние мое и женоу мою и дѣти моя и землю мою; аще ли азъ одолѣю, то възмоу твое вьсе. и рече Мьстиславъ: тако боуди. и рече Редедя къ Мьстиславоу: не оружиемь сн бийвѣ, нъ борьбою. и ста сн братн крѣпько, и на долзѣ борюшема сн има нача изнемагати Мьстиславъ, бѣ бо великъ и сильнъ

Редедю, и рече Мьстиславъ: о пр҃чистая богородице, помози ми, аще бо одолѣю семоу, съзиждоу церкъвь въ имя твое. и се рекъ оударн имь о землю, и въимъ ножь, и зарѣза Редедю, и шьдъ къ землю его възя вьсе имѣние его, женоу его и дѣти его, и дань възложи на Касогы, и пришьдъ Тмоутороканю заложи церкъвь святыя богородица, и създа ю, иже стоить и до сего дьне Тмоутороканн.

Въ лѣто .ѯ҃ѳла. поиде Мьстиславъ на Ярослава съ Козары и съ Касогы.

LIII. Въ лѣто .ѯ҃ѳлв. Ярославоу соущю Новѣ Градѣ приде Мьстиславъ изъ Тмоутороканы Кыевоу, и не приняша его кыяне. онъ же шьдъ сѣде на столѣ Черниговѣ, Ярославоу соущю Новѣ Градѣ тъгда. въ се же лѣто въсташа волсви въ Соуздали, и избиваюу старою чадь по дияволю наоучению и вѣсованию, глаголюще: яко си держать гобино. и бѣ мятежь великъ и гладъ по вьсей той странѣ. и идоша по Волзѣ вьси людие въ Болгары, и привезоша жито, и тако ожиша. слышавъ же Ярославъ волхвы приде Соуздалю, и изимавъ волхвы расточи, а дроугыя показни, рекъ сице: Богъ наводитъ по грѣхомъ на коуюждо землю гладомь или моромь ли ведромь ли иною казнию, а человѣкъ не вѣсть ничьтоже. и възвративъ сн Ярославъ приде Новоу Градоу, и посла за море по Варягы. и приде Якоунъ съ Варягы. и бѣ Якоунъ слѣпъ, и лоуда бѣ оу него златомь истъкана. и приде къ Ярославоу. и иде Ярославъ съ Якоуномь на Мьстислава, Мьстиславъ же слышавъ възиде противоу имa къ Лиственоу. Мьстиславъ же съ вечера исполчивъ дроужиноу поставн Сѣверъ въ чело противоу Варягомъ, а самъ ста съ дроужиною своею по крломa. и бывъши ноши бысть тьма и молнии и громъ и дъжды. и рече Мьстиславъ дроужинѣ своей: поидѣмъ на ны. и поиде Мьстиславъ, и Ярославъ противоу емоу. и състоупи сн чело, Сѣверъ, съ Варягы, и троудиша сн Варязи сѣкоуще Сѣверъ, и по семь настоупи Мьстиславъ съ дроужиною своею, и нача сѣщи Варягы, и бысть сѣча сильна, яко посвѣтяше молнии, блещашетъ сн ороужие, и бѣ гроза велика и сѣча сильна и страшьна. видѣвъ же Ярославъ,

ико побѣждаемъ есть, побѣже съ Ікоуномь, княземь варяжьскымь, и Ікоунъ тоу отъбѣже лоудъı златъıı. Ірославъ же приде Новоу Градоу, а Ікоунъ иде за море. Мьстиславъ же о свѣтѣ за оутра видѣвъ лежаща сѣченъıı отъ своихъ Сѣверъ Варягы Ірославли рече: къто семоу нѣ радъ? се, лежить Сѣверянинъ, а се, Варягъ, а дроужина своя цѣла. и посла Мьстиславъ по Ірослава, глаголя: сѣди ты на столѣ своемь Кыевѣ, ты еси старѣйшии братъ, а мънѣ боуди си страна. и не смыше Ірославъ нти въ Кыевъ, доньдеже съмириста ся. и сѣдыше Мьстиславъ Черниговѣ, а Ірославъ Новѣ Градѣ, и вѣхоу Кыевѣ моужи Ірославли.

Въ томьжде лѣтѣ роди ся оу Ірослава дроугъıı сынъ, и нарече имя емоу Изяславъ.

Въ лѣто .ѯ҃sфлг. въ лѣто .ѯ҃sфлд. Ірославъ съвъкоупи воя многы, и приде Кыевоу, и сътвори миръ съ братомь своимь Мьстиславомь оу Градьца. и раздѣлиста по Днѣпръ роуськоую землю: Ірославъ прия сию страноу, а Мьстиславъ оноу. и начаста жити мирьно и въ братолюбьствѣ, и оуста оусобица и мятежь, и бъıсть тишина велика въ земли.

Въ лѣто .ѯ҃sфлѕ. роди ся третии сынъ Ірославоу, и нарече имя емоу Свѣтославъ.

Въ лѣто .ѯ҃sфлѕ. знамение ави ся на небеси, ико видѣти вьсей земли.

Въ лѣто .ѯ҃sфлз. мирьно бъıсть.

Въ лѣто .ѯ҃sфли. Ірославъ Белзъ възълъ. и роди ся Ірославоу четвертъıı сынъ, и нарече имя емоу Вьсеславъ. семь же лѣтѣ иде Ірославъ на Чюдь, и побѣди и, и постави градъ Юриевъ.

Въ сежде врѣмя оумре Болеславъ великъıı въ Лясѣхъ. и бъıсть мятежь въ земли людьстѣ: въставъше людие избиша епископъı и попъı и волъхвъı своя, и бъıсть въ нихъ мятежь.

Въ лѣто .ѯ҃sфлд. Ірославъ и Мьстиславъ събраста воя многы, идоста на Лихъı, и заиста градъı черменьскъıı опять, и повоеваста людьскоую землю, и многъı Лихъı приведоста, и раздѣлиста и, и постави Ірославъ своя по Роси, и соуть до сего дьне.

Въ лѣто .ѯsѳм. Ярославъ почѧ ставити градꙑ по Роси.

Въ лѣто .ѯsѳма. Мьстиславица Єустахнй оумре.

LIV. Въ лѣто .ѯsѳмв. въ лѣто .ѯsѳмг. въ лѣто .ѯsѳмд. Мьстиславъ изиде на ловꙑ, разболѣ сѧ, и оумре. и положиша и въ церкъки оу свꙑтаго Сѣпаса, юже бѣ самъ заложилъ, бѣ бо възданоѥ ѥи при немь възвꙑше, ꙗко на конн стоѧщимъ роукою досѧщи. бѣ же Мьстиславъ дебелъ тѣломь, чермьнъ лицемь, великома очима, храборъ на рати, милостивъ, любляше дроужиноу по великоу, имѣнии не щадяше, ни питии, ни ѣденьи вранше. по семь же прѣи власть ѥго вьсю Ярославъ, и бꙑсть самовластьць роусьстѣй земли. и иде Ярославъ Новоу Градоу, и посади сына своѥго Владимѣра Новѣ Градѣ, и єпископа постави Жидитоу. и въ се врѣмя роди сѧ Ярославоу сынъ, и нарекоша имя ѥмоу Вышеславъ. Ярославоу же соущю Новѣ Градѣ вѣсть прнде ѥмоу, ꙗко Печенѣзи остоѧть Кꙑєвъ. Ярославъ събра вои многꙑ, Варѧгꙑ и Словѣнꙑ, и приде Кꙑєвоу, и вънидє въ градъ свой. и бѣ Печенѣгъ безъ числа. Ярославъ вꙑстоупи изъ града, и исполчи дроужиноу, и постави Варѧгꙑ по срѣдѣ, а на правѣй странѣ кꙑнꙑ, а на лѣвѣмь крилѣ новоградьца. и сташа прѣдъ градомь. Печенѣзи пристоупати начаша, и състоупиша сѧ на мѣстѣ, идеже стоитъ нꙑнѣ Свꙑтаѧ Софиѧ, митрополиѧ роуськаѧ: бѣ бо тъгда поле вънѣ града. и бꙑсть сѣча зъла, и ѣдва одолѣ къ вечероу Ярославъ. и повѣгоша Печенѣзи разьно, и не вѣдяхоу сѧ камо бѣжати, и ови бѣгающе тонѧхоу въ Ситомли, нии же въ инѣхъ рѣкахъ, а прокъ ихъ провѣгоша и до сего дьне. въ сежде лѣто въсади Ярославъ Соудислава въ пороубѣ, брата своѥго, Плесковѣ, оклеветанъ (бо бѣ) къ немоу.

LV. Въ лѣто .ѯsѳмє. заложи Ярославъ градъ великꙑй, оу негоже града соуть златаѧ врата. заложи же и церкъвь Свꙑтꙑѧ Софиѧ, митрополию; и по семь церкъвь па златꙑхъ вратѣхъ свꙑтꙑѧ богородица благовѣщєниє; по семь свꙑтаго Георгиѧ монастꙑрь и свꙑтꙑѧ Ирины. и при семь нача вѣра хрестиньскаѧ плодити сѧ и раширꙑти, и черноризьци почаша множити сѧ, и монастꙑреве починахоу бꙑти. и бѣ Ярославъ любꙑ церкъвьнꙑѧ

оуставъ, попъ люблаше по великоу, изъ лиха же черноризьца, и книгамъ прилежа, почитаа и часто въ ноши и въ дьне. и събра письца многы, и прѣкладаше отъ Грекъ на словѣньскоие писмо, и съписаша книгы многы, и съниска, имиже пооучающе сѧ вѣрьнии людие наслаждаютъ сѧ оученья божьствьнаго: ѩкоже бо се нѣкъто землю разореть, дроугыи же насѣеть, инии же пожинаютъ, и ѣдять пищоу нескоудьноу, тако и сь: отьць бо иего Владимѣръ землю възора и оумыкъчи, рекъше крещениемь просвѣти, сь же насѣа книжьнъıми словесы сердьца вѣрьнъıхъ людий, а мъı пожинаемъ, оучение приемлюще книжьноие. велика бо бъıваетъ польза отъ оученья книжьнаго, книгами бо кажеми и оучими иесмъı поутн покаанию, моудрость бо обрѣтаемъ и въздержание отъ словесъ книжьнъıхъ, се бо соуть рѣкы напаающа въселеноую, се соуть исходища моудрости, книгамъ бо иесть неищетена глоубина, сими во въ печали оутѣшаемн иесмъı, си соуть оузда въздержанию. моудрость бо велика иесть, ѩкоже и Соломонъ похвалъıи глаголаше: азъ, прѣмоудрость, въселихъ съвѣтъ и разоумъ, съмъıслъ азъ призвахъ; страхъ господьнь...., мои съвѣти, моа моудрость, моие оутвержденье, моа крѣпость; мъıною цѣсареве цѣсарьствоуютъ, и сильнии пишютъ правьдоу; мъıною вельможа величаютъ сѧ, и моучители держатъ землю; азъ любящаа мѧ люблю, ищюшии мене обрѣщютъ благодать. аще бо поищеши въ книгахъ моудрости прилежьно, то обрѣщеши великоу пользоу доуши своей, иже во книгы часто чьтеть, тъ бесѣдоуетъ съ Богомь или свѧтъıми моужи; почитаий пророчьскъıа бесѣдъı и евангельскаа оученья и апостольскаа и житиа свѧтъıхъ отьць, въсприемлеть доуши великоу пользоу. Ярославъ же сь, ѩкоже рекохомъ, любимъ бѣ книгамъ, и многы написавъ положи въ церкъви Свѧтѣи Софии, иже създа самъ: оукраси ю златомь и сребромь и съсоудъı церкъвьнъıми, въ нейже обычьнъıа пѣсни Богоу въздаютъ въ годъı обычьнъıа. и инъı церкъви ставляше по градомъ и по мѣстомъ, поставляа попъı и дая имъ отъ имѣниа своего оуроки, веля имъ оучити люди, по неже тѣмъ иесть пороучено Богомь, и прихоодити часто къ церкъвамъ. и оумножиша сѧ презвоутери и людие хрестиѧ-

ıньсти. радоваше сѧ Ꙗрославъ, видѣ множьство церкъвий и люди хрестиѧны, зѣло, а врагъ сѣтоваше҂, побѣждаемъ новъıми людьми хрестиѧньскъıми.

Въ лѣто .ѯsфмs. Ꙗрославъ иде на Ꙗтвягы.

Въ лѣто .ѯsфмз. свѧщена бъıсть церкъı святъıѧ богородици, юже създа Владимѣръ, отьць Ꙗрославль, митрополитомь Ѳеопемптомь.

Въ лѣто .ѯsфми. иде Ꙗрославъ на Литвоу.

Въ лѣто .ѯsфмд. иде Ꙗрославъ на Мазовъшаны въ ладиıхъ.

Въ лѣто .ѯsфн. иде Владимѣръ, сынъ Ꙗрославль, на Ꙗмь, и побѣди ıѧ. и помроша кони оу вой Владимѣрь, ıако и ıѣше дъıшюцемъ конемъ сѣдираховоу хъзы съ нихъ: толикъ бо бѣ моръ въ коıихъ.

LVI. Въ лѣто .ѯsфна. посла Ꙗрославъ сына своего Владимѣра на Грекъı, и въда ѥмоу вои многъı, а воєводьство пороучи Кънıатѣ, отьцю Ꙗневоу. и поиде Владимѣръ въ ладиıхъ, и придоша въ Доунай, и поидоша къ Цѣсарю Градоу: и бъıсть боуря велика, и разби корабли Роуси, и книжь корабль разби вѣтръ, и възы книзы въ корабль Иванъ Творимириць, воєвода Ꙗрославль. прочии же вои Владимѣри въıвержени бъıша на брѣгъ, числомь шесть тъıсоущь. и хотıщемъ поити въ Роусь, не идıше съ нимь никътоже отъ дроужинъı книжа. и рече Кънıата: азъ поидоу съ нимь. и въıсѣде изъ корабли къ нимъ, рекъı: аще живъ боудоу, то съ нимь; аще погънноу, то съ дроужиною. и поидоша, хотıще въ Роусь. и бъıсть вѣсть Грекомъ, ıако избило море Роусь. и посла цѣсарь, именемь Мономахъ, по Роуси олıдий четъıри на десѧте. Владимѣръ же видѣвъ съ дроужиною, ıако идоуть по немь, въспятивъ сѧ изви олıдиı гречьскъıı. и възвратиша сѧ въ Роусь въсѣдъшей въ корабли свои. Кънıатоу же ıшла съ изверженъıми на врѣгъ, и приведоша ıѧ Цѣсарю Градоу, и ослѣпиша Роуси много. по трехъ же лѣтѣхъ мироу бъıвъщю поущенъ бъıсть Кънıата въ Роусь къ Ꙗрославоу. въ сиıдѣ врѣмена въдасть Ꙗрославъ сестроу свою за Казимира, и въдасть Казимиръ за вѣно людий осмь сътъ, ıже бѣ плѣнилъ Болеславъ, побѣдикъ Ꙗрослава.

Въ лѣто .ѯsфнв. въгребоша два князи, Ирополка и Ольга, сына Свѣтославля, и крестиша кости ею, и положиша и въ церкъви святыя богородица.

Въ се же лѣто оумре Брячиславъ, сынъ Изяславль, вноукъ Владимѣрь, отьць Всеславль, и Всеславъ, сынъ его, сѣде на столѣ его, егоже роди мати отъ волхованиа, матери бо родивъши его бѣсть емоу изва на главѣ его, рекоша же волсви матери его: се извьно наложи на нь, да носить и до живота своего. иже носить Всеславъ и до сего дьне на себѣ: сего ради немилостивъ есть на кровопролитие.

Въ лѣто .ѯsфнг. заложи Владимѣръ святоую Софию Новѣ Градѣ.

Въ лѣто .ѯsфнд. въ лѣто .ѯsфне. Ярославъ иде на Мазовъшаны, и покѣди и, и князи нхъ оубн Мойслава, и покори и Казимироу.

Въ лѣто .ѯsфнs. въ лѣто .ѯsфнз. въ лѣто .ѯsфни. прѣстави сѧ княгыни Ярославля.

LVII. Въ лѣто .ѯsфнд. постави Ярославъ Илариона митрополитомь Роуси въ святѣй Софии, събравъ епископы. и се да съкажемъ, чьсо ради прозва сѧ пещерьскый монастырь. боголюбивомоу князю Ярославоу любящю Берестовое и церкъвь тоу соущюю святыхъ апостолъ и попы многы навъдящю, въ нихъже бѣ презвоутеръ, именемь Иларионъ, моужь благъ, книжьнъ и постьникъ, и хождаше съ Берестоваго на Днѣпръ, на холмъ, къде нынѣ ветъхый монастырь пещерьскый, и тоу молитвоу творяше, бѣ во тоу лѣсъ великъ. и ископа пещерькоу малоу, дъвоусыжьноу, и приходы съ Берестоваго отъпѣваше часы, и молыше сѧ тоу Богоу въ тайнѣ. по семь же Богъ князю въложи въ сердьце, и постави и митрополитомь въ святѣй Софии, а сѧ пещерька тако оста. и не по многѣхъ дьнехъ бѣ нѣкыи человѣкъ мирьскый, именемь Янтипа, отъ града Любьча. и въложи семоу Богъ въ сердьце въ страноу ити. онъ же оустреми сѧ въ Святоую Гороу. и видѣ монастыры тоу соущаа, и объходивъ, възлюбивъ черньчьскый образъ, приде въ монастырь тоу, и оумоли игоумена того, да бы на нь възложилъ образъ мнишьскый. онъ же

послоушавъ іего постриже и, нарекъ имя іемоу Ѧнтоній, наказавъ іего и наоучивъ черньчьскомоу образоу, и рече іемоу: иди въ Роусь опять, и боуди благословеніе отъ Свѧтыѧ Горы, іако отъ тебе мнози черньци бѣти имоуть. и благослови и, и отъпоусти іего, рекъ іемоу: иди съ миромь. Ѧнтоній же приде Кыіевоу, и мышлаше, къде бы жити. и ходи по монастырѣмъ, и не възлюби, Богоу не хотѧщю. и поча ходити по дебремъ и по горамъ, ища, къде бы іемоу Богъ показалъ. и приде на холмъ, идеже бѣ Иларіонъ ископалъ пещерькоу, и възлюби мѣсто се, и въсѣли сѧ въ не. и нача молити сѧ Богоу съ слезами, глаголѧ: Господи, оутверди мѧ въ мѣстѣ семь, и да боудеть на мѣстѣ семь благословеніе Свѧтыѧ Горы и моіего игоумена, иже мѧ постригль. и поча жити тоу, моля Бога, ядъ хлѣбъ соухъ, и то чрѣзъ дьнь, и водъ въ мѣроу въкоушаѧ, и копаѧ пещероу не да себѣ оупокоѧ дьнь и нощь, въ троудѣхъ прѣбываѧ, въ бъдѣніи и въ молитвахъ. по семь же оувѣдѣша добри человѣци, и прихождахоу къ немоу, приносѧще іемоу іеже на потрѣбоу, и прослоу, іакоже великыи Ѧнтоній: приходѧще къ немоу прошахоу оу него благословеніѧ. по семь же прѣставльшю сѧ великомоу кнізю Ꙗрославоу прія власть сынъ іего Изіславъ, и сѣде Кыіевѣ. Ѧнтоній же прославленъ бысть въ роусьстѣи земли: Изіславъ же, оувѣдѣвъ житіе іего, приде съ дроужиною своіею, проси оу него благословеніѧ и молитвы. и оувѣданъ бысть вьсѣми великыи Ѧнтоній и чьтомъ: и начаша приходити къ немоу братіа, и нача приимати и постригати ѧ: и събра сѧ братіа къ немоу числомь два на десѧте. и ископаша пещероу великоу и церкъвь и келіа, іаже соуть и до сего дьне въ пещерѣ подъ ветъхыимь монастырѣмь. съвъкоупленѣ же братіи, рече имъ Ѧнтоній: се, Богъ васъ, братіа, съвъкоупи, и отъ благословеніѧ іесте Свѧтыѧ Горы, имьже мене постриже игоуменъ Свѧтыѧ Горы, а азъ васъ постригалъ: да боуди благословеніе на васъ, первоіе отъ Бога, а вътороіе отъ Свѧтыѧ Горы. и се рече имъ: живѣте о себѣ, и поставлю вы игоумена, а самъ хощю въ оноу гороу ити іединъ, іакоже и прѣжде бѣхъ обыкълъ, оуединивъ сѧ, жити.

и постави имъ игоуменомь Варлама, а самъ иде въ городъ, и нскопа пещероу, иже есть подъ новымь монастыремь, въ нейже съконьча животъ свой, живъ въ добродѣтѣли, не исходя изъ пещеры лѣтъ четыри десяти николиже, въ нейже лежать мощи его и до сего дьне. братиа же съ игоуменомь живяхоу въ пещерѣ. и оумножившемъ са братии въ пещерѣ, помыслиша поставити вънѣ пещеры монастырь. и приде игоуменъ и братиа къ Антонию, и рекоша емоу: отьче, оумножило са братиа, а не можемъ са въмѣстити въ пещероу: да бы Богъ повелѣлъ и твоа молитва, да быхомъ поставили церкъвьцю вънѣ пещеры. и повелѣ имъ Антоний. они же поклониша са емоу, и поставиша церкъвьцю малоу надъ пещерою въ имя святыа богородица оусъпение. и нача Богъ оумножати черноризьца молитвами святыа богородица. и съвѣтъ сътвориша братиа съ игоуменомь поставити монастырь. и идоша братиа къ Антонию, и рѣша: отьче, братиа оумножаютъ са, а хотѣли быхомъ поставити монастырь. Антоний же радъ бывъ рече: благословенъ Богъ о въсемь, и молитва святыа богородица и соущихъ отьць въ Святѣй Горѣ да боудеть съ вами. и се рекъ посла единого отъ братиа къ Изяславоу князю, рекы тако: княже мой, се, Богъ оумножаетъ братию, а мѣстьце мало: да бы ны далъ городъ тоу, иже есть надъ пещерою. Изяславъ же слышавъ радъ бысть, и посла моужь свой, и въда имъ городъ тоу. игоуменъ же и братиа заложиша церкъвь великоу, и монастырь оградиша столпиемь, келиа поставиша многы, церкъвь съвершиша, и иконами оукрасиша. и отъ толѣ поча са пещерьскый монастырь, имьже бѣша жили черньци прѣжде въ пещерѣ, а отъ того прозва са пещерьскый монастырь. есть же монастырь пещерьскый отъ благословениа Святыа Горы пошьлъ. монастыреви же съвершеноу, игоуменьство держащю Варламови, Изяславъ постави монастырь святаго Дмитриа, и въведе Варлама на игоуменьство къ святомоу Дмитрию, хоты сътворити въшиий сего монастыра, надѣа са богатьствѣ. мнози бо монастыри отъ цѣсарь и отъ болиаръ и отъ богатьства поставлени, нъ не соуть таци, каци соуть поставлени слезами, пощениемь, молитвою,

къдѣниемь. Антоний бо не имѣ злата, ни сребра, нъ сътяжа слезами и пощениемь, якоже глаголахъ. Барламоу же шьдъшю къ святомоу Дмитрию, съвѣтъ сътворьше братиа идоша къ старьцю Антонию, и рекоша: постави намъ игоумена. онъ же рече имъ: кого хощете? они же рѣша: кого хощеть Богъ и ты. и рече имъ: къто боли въ васъ, якоже Ѳеодосий послоушьливый, кротъкый, съмѣренъый: да сь боудеть вамъ игоуменъ. братиа же ради бывъше поклониша сь старьцю, и поставиша Ѳеодосиа игоуменомь братиа числомь два десяти. Ѳеодосиеви же приемъшю монастырь поча имѣти въздержание и велико пощение и молитвы съ слезами, и съвъкоуплати нача многы черноризьца, и съвъкоупи братиа числомь сто. и нача искати правила черньчьскаго, и обрѣте се тъгда Михаилъ черньць монастыря стоудийскаго, иже бѣ пришьлъ изъ Грекъ съ митрополитомь Георгиемь, и нача оу него искати оустава черньць стоуднийскыихъ, и обрѣтъ оу него съписа, и оустави въ монастыри своиемь, како пѣти пѣниа монастырьскаа и поклонъı како держати и чътениа почитати и стоаниие въ церкъви и вьсь рядъ церкъвьнъый и на трапезѣ сѣданиие и чьто ести въ кыа дьни, вьсе съ оуставлениемь. Ѳеодосий вьсе то изобрѣтъ прѣдасть монастырю своиемоу: отъ того же монастыря прѣняша вьси монастыреве оустав. тѣмьже почьтенъ иесть монастырь пещерьскый старѣй вьсѣхъ. Ѳеодосиеви же живоущю въ монастыри и правящю добродѣтѣльноие житиие и черньчьскоие правило и приимающю вьсякого приходящаго къ немоу, къ немоу же и азъ придохъ, хоудъый и недостойнъый рабъ, и приятъ мь, лѣтъ ми соущю седми на десяте отъ рождениа моиего. се же написахъ и подожихъ, въ коие лѣто почалъ бъıти монастырь, и чьсо ради зоветь сь пещерьскый. а о Ѳеодосиевѣ житии пакъı съкажемъ.

Въ лѣто ,*sфѳ. прѣстави сь Владимѣръ, сынъ Ярославль старѣй, Новѣ Градѣ, и положенъ бъıсть въ святѣй Софии, иже бѣ самъ създалъ.

Въ лѣто ,*sфѳа. оу Вьсеволода роди сь сынъ, и нарече имя емоу Владимѣръ, отъ цѣсарица грекъıни.

LVIII. Въ лѣто ,*sфѳв. прѣстави сь великый князь

роуськый Ѩрославъ. и ѥще живоущю емоу наряди сыны своѧ, рекы имъ: се, азъ отъѧждю свѣта сего, сынове мои, имѣйте въ себѣ любъвь, по неже вы ѥсте братиѧ ѥдиного отьца и матере. да аще боудете въ любъви между собою, Богъ боудеть въ васъ, и покорять вы противьныѧ подъ вы, и боудете мирьно живоуще: аще ли боудете ненавидьно живоуще, въ распрьхъ и которающе сѧ, то погыбнете сами, и погоубите землю отьць своихъ и дѣдъ своихъ, юже налѣзоша троудомь своимь великымь. нъ прѣбывайте мирьно, послоушающе братъ брата. се же пороучаю въ себе мѣсто столъ старѣйшемоу сыноу моюмоу и братоу вашемоу Изѧславоу, Кыевъ, сего послоушайте, ꙗкоже послоушасте мене, да тъ вы боудеть въ мене мѣсто; а Свѧтославоу даю Черниговъ, а Вьсеволодоу Переѧславль, а Вѧчеславоу Смольньскъ. и тако раздѣли имъ градъı, заповѣдавъ имъ, не прѣстоупати прѣдѣла братьня, ни изгонити, рекы Изѧславоу: аще къто хощеть обидѣти брата своѥго, то ты помагай, ѥгоже обидять. и тако оурѧди сыны своѧ прѣбывати въ любъви. самомоу же больноу соущю и пришьдъшю Вышеградоу разболѣ сѧ вельми, Изѧславоу тъгда соущю Новѣ Градѣ, а Свѧтословоу Владимѣри, Вьсеволодоу же тъгда соущю оу отьцѧ, вѣ бо любимъ отьцемь паче вьсѣхъ братиѧ, ѥгоже имѣше присно оу себе. Ѩрославоу же прѣспѣ коньць житиѧ, и прѣдасть доушю свою въ соуботоу первоую поста свѧтаго Ѳеодора. Вьсеволодъ же съпрѧта тѣло отьца своѥго, и възложьше на сани вѣзоша и Кыевоу, попове поюще обычьныѧ пѣсни. плакаша сѧ по немь людиѥ. и принесъше положиша и въ рацѣ мраморьинѣ въ церкъви свѧтыѧ Софиѧ. и плака сѧ по немь Вьсеволодъ и людиѥ вьси. живе же вьсѣхъ лѣтъ седмь десятъ и шесть.

LIX. Начало княжениѧ Изѧславля Кыевѣ. въ лѣто ·ѯsϕв̑г. пришьдъ Изѧславъ сѣдѣ Кыевѣ, Свѧтославъ Черниговѣ, Вьсеволодъ Переѧславли, Игорь Владимѣри, Вѧчеславъ Смольньстѣ. въ се же лѣто иде Вьсеволодъ на Торкы, и побѣди Торкы. въ семь же лѣтѣ приходи Болоушь съ Половьци, и сътвори Вьсеволодъ миръ съ ними, и възвратиша сѧ въспять, отъ нюдоуже пришьли.

Въ лѣто .*sфѫд. въ лѣто .*sфѫе. прѣстави сѧ Мьщеславъ, сынъ Ꙗрославль, Смольньстѣ, и посадиша Игоря Смольньстѣ, изъ Владимѣря въведъше.

Въ лѣто .*sфѫѕ. побѣди Изьславъ Голядь.

Въ лѣто .*sфѫз. Изьславъ, Свѧтославъ и Всеволадъ въсадиша стрыя своєго изъ порогъ, сѣдѣ бо лѣтъ два десяти и четыри, заводивъше крестоу, и бѣсть черньцемь.

Въ лѣто .*sфѫи. прѣстави сѧ Игорь, сынъ Ꙗрославль. въ семь же лѣтѣ Изьславъ и Свѧтославъ и Всеволадъ и Всеславъ, съвъкоупивъше вои вещисльны, поидоша на коних и въ ладиихъ, вещисльно множьство, на Торкы. сѧ слышавъше Торци оубоишасѧ, пробѣгоша и до сего дьне, и помроша бѣгающе, божиемь гнѣвомь гонимы, ови отъ зимы, дроузи же гладомь, ини же моромь и соудомь божиемь. тако Богъ избави хрестианы отъ поганыхъ.

Въ лѣто .*sфѫд. придоша Половьци первоє на роусьскоую землю воевать: Всеволадъ же изиде противоу имъ мѣсица февралѧ въ вторый дьнь. и бивъшемъ сѧ имъ побѣдиша Всеволада, и воевавъше отидоша. сѧ бѣсть первоє зъло отъ поганыхъ и безбожьныхъ врагъ. бѣсть же князь ихъ Искалъ.

Въ лѣто .*sфо. въ лѣто .*sфоа. Соудиславъ прѣстави сѧ, Ꙗрославль братъ, и погребоша и въ церкъви свѧтаго Георгиа. въ сѧ же лѣто Новѣ Градѣ иде Колховъ въспять дьний пять: сѧ же знамениє не добро бѣсть, на четвертоє бо лѣто пожьже Всеславъ градъ.

LX. Въ лѣто .*sфов. бѣжа Растиславъ Тмоутороканю, сынъ Владимѣрь, вноукъ Ꙗрославль, и съ нимь бѣжа Порѣй и Кышата, сынъ Остромирь, воеводы новоградьскаго, и пришьдъ вынгна Глѣба изъ Тмоутороканы, а самъ сѣдѣ въ его мѣсто.

Въ лѣто .*sфог. иде Свѧтославъ на Растислава къ Тмоутороканю, Растиславъ же отъстоупи кромѣ изъ града, не, оубоивъ сѧ его, нъ не хоты противоу стрыєви своємоу оружиа възяти. Свѧтославъ же пришьдъ Тмоутороканю посади сына своєго пакы, Глѣба, и възврати сѧ опять. Растиславъ же пришьдъ пакы вынгна Глѣба, и приде Глѣбъ къ отьцю своємоу, Растиславъ же сѣдѣ Тмоуто-

рокани. въ се же лѣто Вѣсеславъ рать почалъ. въ си же врѣмена бѣсть знамение на западѣ, звѣзда прѣвелика, лоучи имоущи акы кровавы, въходящи съ вечера по заходѣ солньчьнѣмь, и прѣбѣсть за седмь дьний. се же прошавлаше не на добро, по семь бо бѣша оусобица многы и нашьствие поганыихъ на роусьскоую землю, си бо звѣзда бѣ акы кровава, прошавлающи кровопролитие. въ си же врѣмена бѣсть дѣтищь въвержень въ Сѣтомль, сего же дѣтища въвлѣкоша рыболови въ неводѣ, егоже позоровахомъ до вечера, и пакы въвергоша и въ водоу, бышетъ бо сиць: на лици емоу срамьнии оудове, иного нѣ льзѣ казати срама ради. прѣдъ симь же врѣменемь и солньце прѣмѣни ся, и не бѣсть свѣтло, нъ акы мѣсяць бѣсть, егоже невѣгласи глаголють сънѣдаемоу соущю. се же бывають сица знамения не на добро; мы бо по семоу разоумѣемъ, якоже древле при Ѧнтиосѣ въ Иероусалимѣ слоучи ся въ незапоу по вьсемоу градоу за четыри десяти дьний шавлати ся людемъ на въздоусѣ на коних рицющемъ въ ороужии, златы имоущемъ одежда, и полкы объѧвлающемъ, и ороужиемь двизающемъ ся: се же прошавлаше нахождение Ѧнтиохово на Иероусалимъ. по семь же при Нероне цѣсари въ томьжде Иероусалимѣ въсия звѣзда на образъ копиинъ надъ градомь: се же прошавлаше нахождение рати отъ Римлянъ. и пакы сицежде бѣсть при Оустинѣ цѣсари: звѣзда въсия на западѣ, испоущающи лоучя, юже прозываахоу блистальницею, и бѣсть блистающи дьний два десяти, по семь же бѣсть звѣздамъ течение съ вечера до заоутриа, яко мьнѣти вьсѣмъ, яко падають звѣздъı, и пакы солньце безъ лоучь сиаше: се же прошавлаше крамолы, недоугы человѣкомъ оумертвие ѥаше. пакы же при Маврикии цѣсари бѣсть сице: жена дѣтищь роди безъ очию и безъ роукоу, въ чрѣсла бѣ емоу рыбий хвостъ прирасль; и пьсъ роди ся шестоногъ; въ Ѧфрикии же два дѣтица родиста ся, единъ о четырехъ ногахъ, а дроугыи о двою главоу. по семь же бѣсть при Костантинѣ иконоборьци, сынѣ Леоновѣ: течение звѣздьное бѣсть на небѣ, отръваахоу бо ся на землю, яко видящимъ мьнѣти коньчиноу; тъгда же въздоухъ възвлаш ся по великоу; въ Соурии же

бѣсть трусъ великъ, земли раскѣдѣшин са трий пѣприщи, изиде дивьно изъ земля, мьска, человѣчьскомь гласомь глаголющи и проповѣдающи наитие язъика, иже и бѣсть: наидоша бо Грацини на палестиньскоую землю. знамения бо въ небеси или звѣздахъ ли солньци ли пѣтицами ли ютеромь чимь не на благо бѣвають, нъ знамения сицы на зъло бѣвають, ли прошьление рати ли гладоу, ли съмерть прошьвлюють.

LXI. Въ лѣто ·ѯsфог. Растиславоу соущю Тмоуторокани и иемлющю дань оу Касогъ и въ инѣхъ странахъ, сего же оукошвъше са Греци послаша съ льстию Котопана. ономоу же пришьдъшю къ Растиславоу и въвѣривъшю са иемоу чьтышетъ и Растиславъ. иединою же пиющю Растиславоу съ дроужиною, рече Котопанъ: княже, хощю на ты пити. оному же рекъшю: пий, онъ испивъ половиноу, а половиноу дасть князю пити, дотисноувъ са пальцемь въ чашю, вѣ бо имѣвь подъ ногътемь растворение съмертьно, и въдасть князю, оурекъ съмерть до осми дьний. оному же испивъшю, Котопанъ пришьдъ Коръсоуню повѣдаше, яко въ сий дьнь оумреть Растиславъ, якоже и бѣсть. сего же Котопана побиша каменьмь коръсоуньстии людие. вѣ же Растиславъ моужь добръ на рать, възрастомь же лѣпъ и красьнъ лицемь и милостивъ оубогымъ. и оумре мѣсяца февралиа въ третии дьнь. и тамо положенъ бѣсть въ церкъви святыа богородица.

LXII. Въ лѣто ·ѯsфод. зарати са Бѣсеславъ, сынъ Брячиславль, полотьскый, и зая Новъ Градъ. Ярославици же трие, Изяславъ, Святославъ, Всеволодъ, съвѣкоупивъше вои, идоша на Бѣсеслава, зимѣ соущи велицѣ. и придоша къ Мѣньскоу, и Мѣняне затвориша са въ градѣ. си же братиа възяша Мѣньскъ, и исѣкоша моужа, а жены и дѣти въдаша на цитъ, и поидоша къ Немизѣ. и Бѣсеславъ поиде противоу. и съвъкоупиша са обои на Немизѣ мѣсяца марта въ третии дьнь, и бяше снѣгъ великъ, и поидоша противоу себѣ. и бѣсть сѣча зъла, и мнози падоша, и одолѣша Изяславъ, Святославъ, Всеволодъ, Бѣсеславъ же вѣжа. по семь же, мѣсяца июля въ десятый дьнь, Изяславъ, Святославъ и Всеволодъ, цѣловавъше крестъ чьстьнъный къ

Вьсеславоу, рекоша емоу: приди къ намъ, ико не сътворимъ ти зъла. онъ же надѣявъ сѧ цѣлованию креста прѣшѣдоущю, тако шьша Вьсеслава на Ръши оу Смольньска, прѣстоупивъше крестъ. Изьславъ же приведъ Вьсеслава Кыєвоу въсади и въ пороубъ съ двѣма сыномѣ.

LXIII. Въ лѣто .ѯsфоѕ. придоша иноплеменьници на роусьскоу землю, Половьци мнози, Изьславъ же и Свѧтославъ и Вьсеволадъ изидоша противоу имъ на Ялѣтоу. и бывъши ноши поднидоша противоу себѣ, грѣхъ же ради нашихъ поусти Богъ на ны поганыѧ, и побѣгоша роусьстии кнѧзи, и побѣдиша Половьци. наводитъ бо Богъ по гнѣвоу своємоу иноплеменьникы на землю, и тако съкроушени ими възвратѧтъ сѧ къ Богоу, оусобьнаѧ же рать бываѥтъ отъ съвѧждениѧ дьяволи. Богъ бо не хощеть зъла человѣкомъ, нъ блага, а дьяволъ радоуѥтъ сѧ зъломоу оубийствоу и кровопролитию, подвизаѧ сварѣ и зависти, братонеиавидѣние, клеветы. земли же съгрѣшивъши которѣи любо, казнить Богъ съмертию ли гладомь ли наведениємь поганыхъ ли ведромь ли гоусѣницею ли нинѣми казьми, аще ли покаѧвъше сѧ, боудемъ, въ немьже нъı Богъ веліть жити, глаголеть бо пророкомь намъ: обратите сѧ къ мьнѣ късѣмь сердьцемь вашимь, постомь и плачемь; да аще сице сътворимъ, вьсѣхъ грѣхъ прощени боудемъ: нъ мъı на зълоє възвращаѥмъ сѧ, акъı свинии въ калѣ грѣховьнѣмь присьно валѧюще сѧ, и тако прѣбъıваѥмъ. тѣмьжде пророкомь намъ глаголеть: разоумѣхъ, рече, ико жестокъ єси, и шиıа желѣзьна твоıа. того ради оудержахъ отъ васъ дъıждь, прѣдѣлъ єдинъ одъıждихъ, а дроугаго не одъıждихъ, исъше, и поразихъ въı зноємь и различьнъıми казьми; то и тако не обратисте сѧ къ мьнѣ. сего ради виноградъı ваша и смокъвиє ваше, нивъı и доубравъı ваша истрохъ, глаголеть Господь, а зълобъ вашихъ не могохъ истерти; послахъ на въı различьнъıѧ болѣзни и съмерти тѧжькъıѧ, и на скотъı казнь свою послахъ: то и тоу не обратисте сѧ, нъ рѣсте; моужаймъ сѧ. до колѣ не насъıтите сѧ зълобъ вашихъ? въı бо оуклонисте сѧ отъ поути моего, глаголеть Господь, и съблазнисте многъı; сего ради

боудоу съвѣдѣтель скоръ на противьныа и на прѣлюбодѣйца и на кленоущаа сѧ именемь моимь въ лъжю и на лишающаа мьздꙑ наимьника и на насильствоующаа сироткѣ и вьдовици и на оукланающаа соудъ кривѣ. по чьто не въздержасте сѧ въ трѣсѣхъ вашихъ, нъ оуклонисте законꙑ моа, и не съхранисте ихъ? обратите сѧ къ мънѣ, и обращю сѧ къ вамъ, глаголеть Господь, и азъ отверзоу вамъ хлѣви небесьныа, и отвращю отъ васъ гнѣвъ мой, доньдеже вьсе обилоуѥть вамъ, и не имоуть изнемощи виногради ваши, ни нивꙑ. нъ вꙑ отꙑжасте на мꙑ словеса ваша, глаголюще: соуѥтьнъ работаль Богоу. тѣмьже оустꙑ чьтоуть мꙑ, а сердьце ихъ далече отъстоить мене. сего ради, ихъже просимъ, не приѥмлемъ: боудеть бо, рече, ѥгда призовете мꙑ, азъ же не послоушаю васъ, възищете мене зѣли, и не обрящете; не въсхотѣша бо ходити по поутемъ моимъ, да того ради затворить сѧ небо, ово ли зълѣ отверзаѥть сѧ, градъ въ дъждꙑ мѣсто поускаа, ово ли мразомь плодꙑ оузнабляа и землю зноѥмь томꙑ, нашихъ ради зълобъ. аще ли сѧ покаѥмъ отъ зълобъ нашихъ, то акꙑ чадомъ своимъ дасть намъ вьсѧ прошенна, и одъждить намъ дъждь ранъ и поздьнъ, и наполнить сѧ гоумна наша пьшеница, пролѣють сѧ точила виньнаа и маслънаа, и въздамь вамъ за лѣта, ѥже поиша проузи и хроустове и гоусѣници. сила моа велика, ѥже послахъ на вꙑ, глаголеть Господь вьседержитель. си слꙑшаще въстꙑгнѣмъ сѧ на добро, възищите соуда, избавите обидимаго, на покаанию придѣмъ, не въздающе зъла за зъло, ни клеветꙑ за клеветоу, нъ любъвию прилѣпимъ сѧ господи Бозѣ нашемь, постомь и рꙑданиѥмь и слезами омꙑвающе вьсѧ прѣгрѣшенна, не словомь нарицающе сѧ хрестиани, а поганьскꙑ живоуще. се бо, не поганьскꙑ ли живемъ аще оусърѣсти вѣроуще? аще бо както оусърщеть черноризьца, то възвращаѥть сѧ, ли ѥдиньць ли свинию, то не поганьскꙑ ли ѥсть? си бо по дияволю илоущенню кобь сию держать; дроузи же и закꙑханию вѣроують, ѥже бꙑваѥть на здравие главѣ. нъ сими дияволъ льстить и дроугꙑми нравꙑ, вьсѣчьскꙑми льстьми прѣвабльша нꙑ отъ Бога, трꙋбами и скомрахꙑ, гоусльми и роусалии. видимъ

ко игрища оутлачена и людий много множьство, яко оупихати начьноуть дроугъ дроугъ, позоры дѣюще отъ вѣка замышленаго дѣла. а церкъви стоять: егда же къваютъ годъ молитвы, мало ихъ обрѣтаеть ся въ церкъви. да сего ради казни приемлемъ отъ Бога высичьскыя и нахождение ратьныхъ, по божию повелѣнию приемлемъ казнь грѣхъ ради нашихъ. мы же на прѣдълежащее възвратимъ ся. Изяславоу же съ Всеволадомь Кыевоу побѣгъшю а Свитославоу Черниговоу, людие кыевьстии приѣгоша Кыевоу, и сътвориша вѣче на торговищи, и рѣша, послаъше ся къ князю: се, Половьци расоули ся по земли, дай, княже, ороужие и коня, и ище биемъ ся съ ними. Изяславъ же сего не послоуша. и начаша людие говорити на воеводоу на Коснячька, идоша на городу, съ вѣча, и придоша на дворъ Коснячьковъ, и не обрѣтъше его сташа оу двора Брячиславля, и рѣша: поидѣмъ, възадимъ дроужинoу свою изъ погреба. и раздѣлиша ся на двое: половина ихъ иде къ погребоу, а половина ихъ иде по мостоу: си же придоша на княжь дворъ. Изяславоу же сѣдящоу на сѣнехъ съ дроужиною своею, начаша прѣти ся съ княземь. стоящемъ долѣ, князю же изъ окъньця зрящю и дроужинѣ стоящи оу князя, рече Тоукы, братъ Чюдинъ, Изяславоу: видиши, княже, людие възвыли, посли, ать Всеслава кмодоуть. и се ємоу глаголющю, дроугая половина людий приде отъ погреба, отворивъше погребъ, и рекоша дроужина князю: се, зъло ѥстъ, посли къ Всеславоу, ать призвавъше льстию къ окъньцю проньзоуть и мьчемь. и не послоуша сего князь. людие же кликноуша, и идоша къ пороубоу Всеславлю. Изяславъ же се видѣвъ, съ Всеволадомь побѣгоста съ двора, людие же высѣкоша Всеслава изъ пороуба въ пятый на десяте день семтября, и поставиша и срѣдѣ двора княжа, дворъ же княжь разграбиша, бещисльно множьство злата и сребра, и коунами и вѣлию. Изяславъ же вѣжа въ Лахы. по семь же Половьцемъ воюющемъ по земли роусьстѣй, Свитославоу соущю Черниговѣ, и Половьцемъ воюющемъ около Чернигова, Свитославъ събравъ дроужины нѣколико изиде на ня къ Сновьскоу. и оузрѣша Половьци идоущь полкъ, и пристроиша ся противоу. и ви-

дѣвъ Свѧтославъ множьство ихъ рече дроужинѣ своей: потягнѣмъ, оуже намъ нѣ лзѣ камо сѧ дѣти. и оудариша въ коня, и одолѣ Свѧтославъ въ трехъ тысоущахъ, а Половьци вѣ двѣ на десѧте тысоущи, и тако биемъ, а дроузи потопоша въ Сновѣ, а князи ихъ паша роукама, въ первыи день ноября. и възврати сѧ съ побѣдою въ градъ свой Свѧтославъ. Вѣсеславъ же сѣде Кыевѣ. се же Богъ дасть силоу крестѣноую, по неже Изяславъ цѣловавъ крестъ имъ, тѣмьже наведе Богъ поганыѧ, сего же нѣ избави крестъ чьстѣныи. въ день бо въздвиженья Вѣсеславъ въздъхноувъ рече: о кресте чьстѣныи, по неже къ тебѣ вѣровахъ, избави мѧ отъ рова сего. Богъ же показа силоу крестѣноую на показанье земли роуськѣи, да не прѣстоуѧють чьстѣнаго креста, цѣловавъше его: аще ли прѣстоупить къто, то и сьде приметь казнь и на придоущимь вѣцѣ казнь вѣчьноую. по неже велика есть сила крестьнаѧ, крестомь бо повѣждены бываютъ силы бѣсовьскыѧ, крестъ бо княземъ въ бранехъ пособитъ, въ бранехъ крестомь съграждаѥми вѣрьнии людие повѣждаютъ соупостаты противьныѧ, крестъ бо въ скорѣ избавляѥть отъ напастий, призывающе его съ вѣрою, ничесоже сѧ боить вѣси тѣкъмо креста, аще бо бываютъ отъ бѣсъ мѧчѣтании, знаменавъше лице крестомь, прогонимы бываютъ. Вѣсеславъ же сѣдѣ Кыевѣ мѣсѧць седмь.

LXIV. Въ лѣто ,ѯфоз. поиде Изяславъ съ Болеславомь на Вѣсеслава, Вѣсеславъ же поиде противоу, и приде Бѣлоу Градоу Вѣсеславъ. и бывъши ноши оутавъ сѧ кыи вѣжа изъ Бѣла Града Полотьскоу. за оутра же видѣвъше людие князя вѣжавъша възвратиша сѧ Кыевоу, и сътвориша вѣче, и послаша сѧ къ Свѧтославоу и къ Вѣсеваладоу, глаголюще: мы оуже зъло сътворили ѥсмы, князя своего прогнавъше, а се, ведеть на ны лядьскоую землю, а поидѣта въ градъ отьца своего: аще ли не хощета, то намъ неволя, зажегъше градъ свой, стоупити въ гречьскоу землю. и рече имъ Свѧтославъ: вѣ послевѣ къ братоу своемоу, аще поидеть на вы съ Лахы гоубити васъ, то вѣ противоу ѥмоу ратию, не дамъ бо погоубити града отьца своего: аще ли хощеть съ миромь, то въ малѣ придеть

дроужинѣ. и оутѣшиста кънѧзѣ. Свѧтославъ же и Вѣсеславъ посласта къ Изѧславоу, глаголюща: Вѣсеславъ ти вѣжалъ, а не водн Лѧховъ Кыневоу, противьна бо ти нѣ тоу: аще ли хощеши гнѣвомь ити и погоубити градъ, то вѣси, ѩко нама жаль отьня стола. то слышавъ Изѧславъ остави Лѧхы, и поиде съ Болеславомь, мало Лѧховъ поимъ. посла же прѣдъ собою сына своего Мьстислава Кыневоу. и пришьдъ Мьстиславъ исѣче кънѧзѣ, иже вѣша въсѣкли Вѣсеслава, числомь седмь десять чади, а дроугыи исѣкпиша, дроугыи же везъ вины погоубн, не испытавъ. Изѧславоу же идоущю къ градоу изидоша людие противоу съ поклономь, и пришша кнѧзь свой кънѧне, и сѣде Изѧславъ на столѣ своемь мѣсѧца маа въ вторый дьнь. и распоущя Лѧхы на покормъ, и избиваху Лѧхы отай. и възврати сѧ въ Лѧхы Болеславъ въ землю свою. Изѧславъ же възгна торгъ на городу, и прогна Вѣсеслава изъ Полотьска, и посади сына своего Мьстислава Полотьстѣ: онъ же въ скорѣ оумре тоу, и посади въ его мѣсто брата его Свѧтополка, Вѣсеславоу же вѣжавъшю.

Въ лѣто .ѯsфон. родн сѧ оу Вѣсевлада сынъ, и нарекоша и именемь Ростиславъ. въ се же лѣто заложена бысть церкы свѧтаго Михаила въ монастыри Вѣсевлажди на Вѣдобичи.

LXV. Въ лѣто .ѯsфод. воюваша Половьци оу Ростовьця и оу Нѣтина. въ се же лѣто въгна Вѣсеславъ Свѧтополка изъ Полотьска.

Въ се же лѣто побѣди Ирополкъ Вѣсеслава оу Голотичьска. въ си врѣмена приде волхвъ, прѣлыщенъ вѣсомь, пришьдъ бо Кыневоу глаголаше, сице повѣдаа людемъ: ѩко на пятое лѣто Днѣпроу потечи въспять и землямъ прѣстоупати на нна мѣста, ѩко стати гречьстѣй земли на роусьстѣй а роусьстѣй на гречьстѣй, и прочимъ землямъ измѣнити сѧ. егоже невѣгласи послоушахоу, вѣрьнии же смѣяхоутъ сѧ, глаголюще емоу: вѣсъ тобою играють на пагоубоу тебѣ. еже и бысть емоу. въ единоу бо ночь бысть везъ вѣсти. вѣси бо подътѣкъше на зъло въводять, по семь же насмисаютъ сѧ, въвергъше и въ пропасть съмьртьноую, наоучивъше глаголати, ѩкоже сѧ скажемъ вѣсовьскоѥ наоу-

ціеніе и дѣйство. бывъши бо единою скоудости въ ростовьстѣй области въстаста два волхва отъ Ярослава, глаголюща: ако вѣ съвѣвѣ, като обилие держить. и пондоста по Волзѣ. къде придоста въ погостъ, тоу же нарицаста лоучьшаа женъı, глаголюща: ако си житo держить, а си медъ, а си рыбъı, а си скороу. и привождахоу къ нима сестръı своа, матере и женъı своа, она же въ мъчьтѣ прорѣзавъша за плещема въимаста любо житo, любо рыбоу, и оубиваштета многъı женъı, и имѣние ихъ отимашета севѣ. и придоста на Бѣло Езеро, и бѣ оу нею людий инѣхъ три съта. къ сѣ же врѣмя приключи сѧ прити отъ Свѣтослава дань емлющю Ѩневи, съноу Въıшатиноу, и повѣдаша емоу бѣлоезерьци, ако два коудесьника избила оуже многъı женъı по Волзѣ и по Шекснѣ, и пришьла иста сѣмо. Ѩнь же испытавъ, чиа иста смерда, и оувѣдѣвъ, ако своего кнѧзя, пославъ къ нимъ, иже около ею соуть, рече имъ: въıдайте волхва та сѣмо, ако смерда иста моего кнѧзя. они же сего не послоушаша. Ѩнь же понде самъ безъ ороужиа. и рѣша емоу отроци его: не ходи безъ ороужиа, осрамить ти. онъ же повелѣ възяти ороужиа отрокомъ, и бѣста два на десяте отрока съ нимь. и понде къ нимъ къ лѣсоу. они же сташа, неполчивъше сѧ противоу. Ѩневи же идоущю съ топорьцемь въстоупиша отъ нихъ трие моужи, и прндоша къ Ѩневи, рекоуще емоу: види идеши на съмерть, не ходи. ономоу повелѣвъшю бити ѩ, къ прочимъ же понде. они же соупоуша сѧ на ня, единъ грѣшн сѧ Ѩня топоромь, Ѩнь же обратъ топоръ оудари и тъıлиемь, и повелѣ отрокомъ сѣщи ѩ. они же бѣжаша въ лѣсъ. оубиша же тоу попиника Ѩнѣва. Ѩнь же въшьдъ къ градъ къ бѣлоезерьцемъ рече имъ: аще не имете волхвоу сею, не идоу отъ васъ и за лѣто. бѣлоезерьци же шьдъше ѩша ѩ, и приведоша ѩ къ Ѩневи. и рече има: чьсо ради погоубиста толико человѣкъ? онѣма же рекъшема: ако ти держать обилие; да аще истрѣбивѣ снхъ, боудеть гобино: аще ли хощеши, то прѣдъ тобою въıньмевѣ житo ли рыбоу ли ино чьто. Ѩнь же рече: по истинѣ лъжа то; сътворилъ Богъ человѣка отъ земля, съставленъ костьми и жилами отъ крове, нѣсть въ немь ничьтоже, и не вѣсть никътоже,

нъ тъкъмо иднинъ Богъ вѣсть. она же рекоста: вѣ вѣвѣ, како иесть человѣкъ сътворенъ. онъ же рече: како? она же рекоста: Богъ мывъ си въ мовьници и въспотивъ си, отеръ си вѣхътемь, верже съ небесе на землю, и распрѣ си сотона съ Богомь, комоу въ немь сътворити человѣка, и сътвори дивволъ человѣка, а Богъ доушю въ нь въложи: тѣмьже аще оумреть человѣкъ, въ землю идеть тѣло, а доуша къ Богоу. рече има Ивнь: по истинѣ прѣльстилъ ва иесть бѣсъ. коимоу богоу вѣроуета? она же рекоста: антихрестоу. онъ же рече има: то къде иесть? она же рекоста: сѣдить въ вездъньѣ. рече има Ивнь: какый то богъ, сѣдый въ вездъньѣ? тъ иесть бѣсъ, а Богъ иесть на небеси, сѣдый на прѣстолѣ, славимъ отъ ангелъ, иже прѣдъстоять иемоу съ страхомь, не могоуще на нь зрѣти. а сий отъ ангелъ съверженъ бысть, иегоже въ глаголета антихрестъ, за величание иего низверженъ въсть съ небесе, и иесть въ вездъньѣ, иакоже то въ глаголета, жьдя, иегда придеть Богъ съ небесе, сего имъ антихреста съвыжеть оузами, и посадить и, имъ иего, съ слоугами иего и иже къ немоу вѣроують. вама же и сьде моукоу приати отъ мене, и по съмерти тамо. онѣма же рекъшема: нама бози повѣдають, не можеши нама сътворити ничьтоже. онъ рече има: лъжють вама бози. она же рекоста: нама стати прѣдъ Свътославомь, а тъı не можеши сътворити ничьтоже. Ивнь же повелѣ кити и и поторгати брадѣ ию. сима же тепеномa и брадѣ ию поторганѣ проскѣпомь рече има Ивнь: чьто вама бози молвять? онѣма же рекъшема: стати нама прѣдъ Свътославомь, повелѣ Ивнь въложити роубль въ оуста има и привизати имъ оупроугоу. и поусти прѣдъ собою въ ладии, и самъ по нихъ иде. сташа на оустии Шексны, и рече има Ивнь: чьто вама бози молвять? она же рѣста: сице нама бози молвять: не въти нама живома отъ тебе. и рече има Ивнь: то ти вама право повѣдали. она же рекоста: нъ аще на поустиши, много ти добра боудеть: аще ли наю погоубиши, многоу печаль приимеши и зъло. онъ же рече има: аще вою поущю, то зъло ми боудеть отъ Бога. и рече Ивнь повозьникомъ: ци комоу васъ кто родинъ оубиенъ отъ сею? они же рѣша: мънѣ мати, дроугомоу сестра, иномоу рожденине. онъ же рече имъ:

мѣстите своихъ. они же поимъше оубиша и, и повѣсиша и на дубѣ, отъмьстие приимъша отъ Бога по правьдѣ. Иневи же идоущю домови, въ дроугоую ноць медвѣдь възлѣзъ и оугрызъ ею сънѣсть. и тако погыбноуста идоущениемь бѣсовьскымь, ничимъ вѣдоуща, а своюю пагоубы не вѣдоуща. аще ли бъста вѣдала, то не бъста пришьла на мѣсто се, идеже штома има быти; аще ли и шта бъста, то по чьто глаголаста: нѣ оумрѣти нама, оному мъслящю оубити и? нъ се есть бѣсовьское идоущение, бѣси бо не вѣдять мысли человѣчьскыя, нъ въларають помъслъ въ человѣка, тайны не съвѣдоуще. Богъ единъ съвѣсть помышлениа человѣчьскаа, бѣси же не съвѣдають ничьтоже, соуть бо немощьни и хоуди възоромь. ако и се сѣкажемъ о възорѣ ихъ и о мраченни ихъ. въ си бо лѣта приключи си нѣкоемоу новоградьцю прити въ Чюдь, и приде къ коудесьникоу, хоты волхованиа отъ него. онъ же по обычаю своемоу нача призывати бѣсы въ храминоу свою. новоградьцю же сѣдящю на празѣ тоижде храминъ, коудесьникъ лежаше оцѣпѣвъ, и шипе имь бѣсъ. коудесьникъ же въставъ рече новоградьцю: бози не смѣють прити, нѣчьто имаши на себѣ, егоже боять си. онъ же поминоувъ на себѣ крестъ, отъшьдъ повѣси кромѣ храминъ тои. онъ же нача опять призывати бѣсы. бѣси же метавъше имь повѣдаша, чьсо ради пришьлъ есть. по семь же поча прашати его: чьсо ради боять си, егоже се носимъ на себѣ креста? онъ же рече: то есть знамение небесьнаго Бога, егоже наши бози боять си. онъ же рече: то кыи соуть бози ваши? къде живоуть? онъ же рече: въ бездънахъ, соуть же образомь черни, крилати, хвосты имоуще, въсходять же и подъ небо, слоушающе вашихъ боговъ, ваши бо бози на небеси соуть. аще къто оумреть отъ вашихъ людий, то възносимъ есть на небо: аще ли отъ нашихъ оумреть, то носимъ къ нашимъ богомъ въ бездъноу. ыкоже и есть, грѣшьници бо въ адъ соуть, жьдоуще моукы вѣчьныя, а правьдьници въ небесьнѣмь жилищи въдварюють си съ ангелы. сицы ти есть бѣсовьскаа сила и лѣпота и немощь, тѣмьже прѣльщають человѣкы, велящи имъ глаголати видѣниа, явлающе си имъ, несъвершеномъ вѣрою, явлающе си въ сънѣ, нѣмъ въ

мѣчѣтѣ, и тако волхвоуютъ илоущенїемь бѣсовьскѣмь. паче же женами бѣсовьскаа волшвенїа бываютъ, искони бо бѣсъ женоу прѣльсти, си же моужа, тако въ вьсѣ роды много волхвоуютъ жены чародѣйствомь и отравою и инѣми бѣсовьскѣми кѣзньми; нъ и моужи прѣльщени бываютъ отъ бѣсовъ невѣрьнии, ѥако се въ первыа роды, при апостолѣхъ бо бѣ Симонъ волхвъ, иже творѣше волшьствомь пьсомъ глаголати человѣчьскы, и самъ прѣмѣнѣшетъ ся, ово старъ, ово младъ, ово ли и иного прѣмѣнѣше въ иного образъ, въ мѣчѣтании сице творѣше; Ианний и Мамврнй волшвенїемь чюдеса творѣшета противоу Моисиѥви, нъ въ скорѣ не възмогоста противоу Моисиѥвѣ; нъ и Коуноп творѣше мѣчѣтание бѣсовьско, ѥако и по водамъ ходити, и ина мѣчѣтанїа творѣше, бѣсомь льстимъ, на пагоубоу себѣ и инѣмъ. сице бѣ волхвъ въсталъ при Глѣбѣ Новѣ Градѣ, глаголашетъ бо людемъ, твори ся акы Богъ, и многы прѣльсти, мало не вьсего града, глаголашетъ во: ѥако вьсе вѣдаю, хоули вѣроу хрестиньскоую, глаголашетъ бо: ѥако прѣидоу по Волховоу прѣдъ вьсѣми. и бѣсть мятежь въ градѣ, и вьси ѩша ємоу вѣроу, и хотѣхоу погоубити епископа, епископъ же възьмъ крестъ и облѣкъ ся въ ризы ста, рекы: иже хощетъ вѣроу ѩти волхвоу, тъ да идетъ за нь; аще ли вѣроуѥтъ както, тъ къ крестоу да идетъ. и раздѣлиша ся на двое, князь бо Глѣбъ и дроужина ѥго идоша, и сташа оу епископа, а людиѥ вьси идоша за волхва. и бѣсть мятежь великъ междоу ими. Глѣбъ же възьмъ топоръ подъ скоутомь приде къ волхвоу, и рече ємоу: то вѣси ли, чьто оутро хощетъ бъти, чьто ли до вечера? онъ же рече: вьсе вѣдаю. и рече Глѣбъ: то вѣси ли, чьто хощетъ бъти дьньсь? чюдеса велика сътворю, рече. Глѣбъ же въимъ топоръ расты и, и паде мертвъ, и людиѥ разидоша ся. онъ же логъкѣ тѣломь и доушею, прѣдавъ ся дияволоу.

LXVI. Въ лѣто ,ѕ҃ѳф҃п. прѣнесоша свѧтаа страстотерпьца Бориса и Глѣба. съвъкоупивъше ся Ярославици, Изяславъ, Свѧтославъ, Вьсеволодъ, митрополитъ же, иже тъгда бѣ, Георгий, епископъ Петръ переѧславьскый, Михаилъ юрьѥвьскый, Ѳеодосий же, игоуменъ пещера-

скый, Софроній, святаго Михаила игоуменъ, Германъ, игоуменъ Святаго Спаса, Никола, игоуменъ перѣславьскый, и вьси игоумени, и сътвориша праздьникъ праздьноваша свѣтло, и прѣложиша и въ новоую церкъвь, юже съдѣла Изяславъ, иже стоить и нынѣ. и възьмъше перьное Бориса въ дрѣвьнѣ рацѣ Изяславъ, Святославъ, Вьсеволодъ, възьмъше на рама своя понесоша, прѣдъ ндоущемъ черноризьцемъ, свѣща держащемъ въ роукахъ, и по нихъ дьиконн съ кадилы, и по семь презвитери, и по нихъ епископи съ митрополитомь, и по сихъ съ ракою ндьхоу. и принесъше въ новоую церкъвь отверзоша ракоу, и исполни ся вьсего оуханья церкы, вонь благы. видѣвъше же се прославиша Бога, и митрополита оужасть обиде, въ во нетвердѣ вѣрою къ нима, и падъ ниць прошаше прощенья. цѣловавъше мощи его въложиша и въ ракоу камяноу. по семь же възьмъше Глѣба къ рацѣ камянѣ въставиша на сани, и немъше за оужа везоша и. ико къша къ двьрехъ, ста рака, и не иде. и повелѣша народоу къвати: Господи, помилоуй, и повезоша и. и положиша и мѣсяца маи въторый дьнь. и отъпѣвъше литоургию овѣдаша братиа на съкоупь, къждо съ боляры своими, съ любъвию великою, и въ тъгда держа Вышегородъ Чюдинъ, а церкъвь Лазорь. по семь же разидоша ся въ свои си.

LXVII. Въ лѣто ,ѕфпа. въздвиже дьиволъ котораю въ братии сей, Ярославличихъ. бывъши распри между ими бъста съ себе Святославъ съ Вьсеволодомь на Изяслава. и изиде Изяславъ изъ Кыева, Святославъ же и Вьсеволодъ вънидоста въ Кыевъ, мѣсяца марта двадесятый и въторый, и сѣдоста на столѣ на Берестовѣмь, прѣстоупивъша заповѣдь отьню. Святославъ же въ начало въгнанию братьню, желая больша власти, Вьсеволода во прѣльсти, глаголи: ико Изяславъ свитить ся съ Вьсеславомь, мысли на наю: да аще его не варивѣ, имать на прогнати. и тако възостри Вьсеволода на Изяслава. Изяславъ же иде въ Лихы съ имѣньемь многомь, глаголи: ико сими налѣзоу вои. иже вьсе възьша Лихове оу него, показавъше имоу поуть отъ себе. а Святославъ сѣде Кыевѣ, прогнавъ брата своего, прѣстоупивъ заповѣдь отьню, паче же божию. велий во иеть грѣхъ прѣ-

стоупати заповѣдь отьца своего. ибо исперва прѣстоупиша сынове Хамови на землю Сидонову, и по четырехъ сътѣхъ лѣтъ отъмѣщение приша отъ Бога: отъ племене бо Сидова соуть Свръи, иже избивъше хананѣйско племя въсприша свой жрѣбий и свою землю. пакы прѣстоупи Исавъ заповѣдь отьца своего, и приа оубийство, не добро бо есть прѣстоупати прѣдѣла чоуждего. въ се же лѣто основана бысть церкы пещерьскаа игоуменомь Ѳеодосиемь и епископомь Михаиломь, митрополитоу Георгию тъгда соущю въ Грецѣхъ, Свѧтославоу Кыевѣ сѣдящю.

LXVIII. Въ лѣто .ѯзфпв. Ѳеодосий, игоуменъ пещерьскый, прѣстави сѧ. сѣкажемъ же о оусѣпении его мало. Ѳеодосий бо обычай имѣше, приходящю постьномоу врѣмени; въ недѣлю масльноую, вечеръ, по обычаю цѣловавъ братию вьсю, пооучити ихъ, како проводити постьное врѣмя, въ молитвахъ нощьныхъ и дневьныхъ, блюсти сѧ отъ помыслъ скверньныхъ, отъ бѣсовьскаго наскочениа, ѣкси бо, рече, наскачоють черноризцемъ помышленья, похотѣниа лоукава, въжагающе имъ помыслы; и тѣми врѣжданемы бываютъ имъ молитвы: да приходяща таковыа мысли възбранѧти знамениемь крестьнымь, глаголюще сице: Господи Иисоусе Христе, Боже нашь, помилоуй насъ, аминъ; и къ симъ въздержание имѣти отъ многаго крашьна, въ ядении бо мозѣ и питии безмѣрѣ въздрастаютъ помысли лоукави, помысломъ же въздрастѣшемъ сътварѧютъ сѧ врѣхъ; тѣмьже, рече, противите сѧ бѣсовьскомоу дѣйствоу и пронырьствоу ихъ, блюсти сѧ отъ лѣности и отъ многаго сна, водромъ бъıти на пѣние церкѣвьное и на прѣданиа отьчьскаа и почитанья книжьныа, паче же имѣти въ оустѣхъ псалтырь Давъıдовъ подобаетъ черноризцемъ, сима прогонити бѣсовьское оунъıние, паче же имѣти въ себѣ любъвь вьсѣмъ меньшимъ и къ старѣйшимъ покорение и послоушание, старѣйшимъ же къ меньшимъ любъвь и наказание, и образъ въıвати собою въздержаниемь и бъдѣниемь, хожденьемь и съмѣреньемь, тако наказъıвати меньшаа и оутѣшати и и тако проводити постъ. глаголетъ бо сице: яко Богъ далъ естъ намъ четъıри десѧти дьний сиа на очищение доуши, сѣ бо

есть десятина даема отъ лѣта Богоу: дьний бо есть отъ года до года три съта и шесть десятъ и пять, а отъ сихъ дьний десятый дьнь въздати Богови десятиноу; иже есть постъ четыредесятьный, въ ньже дьни очистивъши са доуша праздьноуетъ свѣтло на въскресение господьне, веселящи са о Бозѣ. постьное бо врѣмя очищаетъ оумъ чловѣкоу. пощение бо исперва проображено бысть: Адамоу первое не вкоушати отъ древа единого; постивъ бо са Мойсий дьний четыри десяти съподоби са приати законъ на горѣ синайстѣй, видѣвъ славоу божию; постомь Самоила мати роди; постивъше са Ниневгитяне тѣкоа божиа изкоша; постивъ са Данилъ видѣния велика съподоби са; постивъ са Илия акы на небо възятъ бысть въ пищю породьноую; постивъше са трие отроци оугасиша силоу огньноую; постивъ са и Господь четыри десяти дьний намъ показа постьное врѣмя; постомь апостоли искорениша вѣсовьское оученье; постомь завиша са отьци наши акы свѣтила въ мирѣ, иже сиюють и по съмерти, показавъше трогы великы и въздержание, ако се великый Антоний и Сидимий и Сава и прочии отьци, ижъже ми поравьноучимъ, братиа. и сице поучивъ братию цѣлова вьсѣ по имени, и тако изидьше изъ монастыря, възимаа маю коврижькъ, и въшьдъ въ пещероу затвориша двьри пещерѣ, и засыпаше перстию, и не глаголаше никомоуже: аще ли воудяше ноуждьно ороудие, то окъпаемь маломь вѣсѣдоваше въ сѹботоу ли въ недѣлю, а въ инѣ дьни прѣбываше въ постѣ и въ молитвахъ, въздержа са крѣпько. и прихождаше въ монастырь въ пятькъ на каноунъ Лазаревъ, въ сий во дьнь конъчаетъ са постъ четырѣ десятъ дьний, начинаемъ отъ перваго понедѣльника наставъши Феодоровѣ недѣли, конъчаваетъ же са въ пятькъ Лазаревъ: а страстьная недѣля оуставлена есть постити са страстий ради господьнѣ. Феодосиеви же пришьдъшю по обычаю цѣлова братию, и праздьнова съ ними недѣлю цвѣтьноую, и дошьдъ велика дьне въскресенья по обычаю праздьнова свѣтло, и въпаде въ волѣзнь. разволѣвъшю бо са емоу и болѣвшю дьний пять, по семь вывъшю вечероу повелѣ изнести са на дворъ: братиа же възьмъше и на сани постави-

ша и прямо церкъви. онъ же повелѣ звати братию вьсю. братиа же оударивъше въ било събраша сѧ вьси. онъ же рече имъ: братиа моа и отьци мои и чада моа, се азъ отъхождю отъ васъ, якоже изви ми Господь въ постьное врѣмя, въ пещерѣ соущю ми, изити отъ свѣта сего. вы же кого хощете игоуменомь имѣти себѣ? да и азъ благословлениие подалъ бъихъ емоу. они же рекоша: ты вси намъ вьсѣмъ отьць, да егоже изволиши самъ, тъ намъ боуди отьць и игоуменъ, и послоушаемъ его яко и тебе. отьць же нашь Ѳеодосий рече: шьдъше кромѣ мене нарьцѣте, егоже хощете, кромѣ двою братоу, Николы и Игната, въ прочихъ кого хощете, отъ старѣйшихъ и до мьньшихъ. они послоушавъше его отъстоупиша мало къ церкъви, и съдоумавъше послаша брата два, глаголюще сице: егоже изволитъ Богъ и твоа чьстьная молитва, егоже тебѣ любо, того нарьци. Ѳеодосий же рече имъ: да аще отъ мене хощете игоумена приати, то азъ сътворю вамъ, не по своемоу изволению, нъ по божию строению. и нарече имъ Ишкова презвитера. братии же нелюбо бъисть, глаголюще: яко не сьде есть постриженъ, вѣ бо Ишковъ пришьлъ съ Летьца съ братомь своимь Павломь. и начаша братиа просити Стефана деместьника, соущя тъгда оученика Ѳеодосиева, глаголюще: яко сьсь възрасълъ есть подъ роукою твоею, и оу тебе послоужилъ есть; сего ны въдай. рече же имъ Ѳеодосий: се, азъ по божию повелѣнию нарекълъ бъихъ Ишкова, се же вы свою волю сътворити хощете. и послоушавъ ихъ прѣдасть имъ Стефана, да боудеть имъ игоуменъ, и благослови Стефана, и рече емоу: чадо, се, прѣдаю ти монастырь, блюди съ опасениемь его, и еже оустрои въ слоужьбахъ, то держи, прѣданиа монастырьска и оустава не измѣнный, нъ твори вьси по законоу и по чиноу монастырьскоу. и по семь възьмъше и братиа несоша въ келию, и положиша на одрѣ. и шестомоу дьни наставъшю, больноу соущю вельми, приде къ немоу Свѧтославъ съ сыномь своимь, Глѣбомь, и сѣдящемь има оу него рече емоу Ѳеодосий: се, отъхождю свѣта сего, и се, прѣдаю ти монастырь на съблюдение, да боудеть кое съмытение въ немь. и се, пороучаю игоуменьство Сте-

ны призываху брата къ монастырю, и шьдъше въси кланяхоу ся игоуменоу, и молихоу игоумена, и приимахоу брата въ монастырь съ радостию. тьци бо бѣша любъвьници и въздержьници и постьници, отъ нихъже намѣню мѣколико можь чюдьныхъ. ико ся первый Дамианъ презвоутеръ бяше тако постьникъ и въздержьникъ, ико развѣ хлѣба ти воды ѣсти ємоу до съмерти своея. аще кѣто коли принесяше дѣтиця больнъ, кацѣмь любо недоугомь одержимъ, въ монастырь, ли съвершенъ человѣкъ, кацѣмь любо недоугомь одержимъ, прихождаше въ монастырь къ блажєномоу Ѳеодосию, повелѣваше семоу Дамианоу молитвоу сътворити болящємоу, и абие сътвориша молитвоу, и масломь помазаше, и приимахоу ищѣлєниє приходящии къ немоу. разболѣвъшю же ся и коньць приѧти лежащю ємоу въ немощи, приде ангелъ къ немоу въ образѣ Ѳеодосиевѣ, дароуя ємоу цѣсарьство небєсьноє за троудъ ього. по семь же приде Ѳеодосий съ братиєю, и приседѣхоу оу него, онемоу же изнемогающю възрѣвъ на игоумена рече: не забывай, игоумене, ежє ми єси обѣщалъ ноць сь. и разоумѣ великый Ѳеодосий, ико видѣнию бывдѣлъ, и рече ємоу: брате Дамиане, ежє ти єсмь обѣщалъ, то ти боуди. онъ же съмѣживъ очи прѣдасть доухъ въ роуцѣ божии: игоуменъ же и братиа похранища тѣло ього. такъ же бѣ и дроугый братъ, именемь Иєремиа, ижє помьнаще крещєниє земли роуськыя. семоу бѣ даръ дарованъ отъ Бога: проповѣдаше прѣди боудоущаа, и аще кого видяше въ помышлєнии, обличаше и въ тайнѣ, и наказяше блюсти ся отъ дияволя; аще который братъ оумышлаше ити изъ монастыря, и оузряше и, пришьдъ къ немоу обличаше мысль ього, и оутѣшаше брата; аще комоу, чьто речаше, ли добро, ли зъло, събоудяшетъ ся старьче слово. бѣ же и дроугый старьць, именемь Матѣѣй: бѣ прозорьливъ. єдиною бо ємоу стоящю въ церкъви на мѣстѣ своємь, възведъ очи свои позрѣ по братии, ижє стоять поюще по обѣма странама, и видѣ обиходяща бѣса, въ образѣ Лиха, въ лоудѣ и носяща въ приполѣ цвѣтъкъ, ижє глаголеть ся лѣпъкъ; и обиходи подьле братию, възимаа изъ лона лѣпъкъ, вержаше на кого любо; аще

приѧшѧше комоу цѣ҃тѣкъ помощнꙋ отъ братіи, мало постомъ, разслабленъ оумомь, вином сѣтворь какоу любо; изидѧше изъ церкъви, и шьдъ въ келию оусѣшѧше, и не възвращѧшетъ сѧ въ церкъвь до отъпѣ҃тни: аще ли вержѧше на дроугаго, и не приѧшѧше къ немоу цѣ҃тѣкъ, стоѧше крѣпъкъ въ пѣнии, доньдеже отъпоухоу оутрѣнюю, и тъгда изидѧше въ келию свою. сѧ же видꙋ старьць повѣ҃дѧше братіи своей. паки же видѣ҃ старьца сѧ: по обычаю бо семоу старьцю отъстоѧщꙋ оутрѣнюю прѣдъ зорьми идоша по келиимъ своимъ, сь же старьць посль҃ исхождѧше изъ церкъви: идоущю же немоу ѥдиною сѣдѧ опочивалъ подъ ѥловь, ѥ҃ѣ во келиѭ его. подалѣ церкъве, и видѣ҃ сѧ, ꙗко толпа понде отъ братъ, възведъ очи свои видѣ҃ ѥдиного сѣдѧща на свинии, а дроугыѧ текоуща около него. и рече имъ старьць: камо идете? и реша сѣдѧй на свинии ѥ҃сь: по Михаля по Тольбековица. старьць же знамена сѧ крестьнымь знамениемь, и придѧ въ келию свою. ꙗко бъıсть свѣ҃тъ, и разоумѣ҃ старьць, рече келиникоу: иди, въпрашай, не ли Михаль въ келии: и рѣша немоу: ꙗко давѣ҃ скочилъ ѥсть съ столпа по заоутрьни. и повѣ҃да старьць видѣ҃нїе сѧ игоуменоу и братіи. при семь бо старьци Ѳеодосий прѣ҃стави сѧ, и бъıсть Стефанъ игоуменъ и по Стефанѣ҃ Никонъ, семоу и ѥще соущю старьцю. ѥдиною немоу стоющю на оутрени, възведъ очи свои, хотѧ видѣ҃ти игоумена Никона, видѣ҃ осьла стоѧща на игоуменѣ мѣ҃стѣ҃, и разоумѣ҃, ꙗко не въсталъ ѥсть игоуменъ. тако же и ина многа видѣ҃нїа провидѣ҃ старьць, и почи въ старости. довѣ҃къ въ монастъıри семь. ꙗко сѧ бъıсть дроугъıй черноризьць, именемь Исакїй, ꙗкоже и ѥще соущю немоу въ мирѣ҃, въ житїи мирьскѣмь, и богатоу соущю немоу, ѥ҃ѣ во коупьць, родомь торопьчанинъ, помъıсли бъıти мнихъ, и раздалъ имѣ҃нїе свое трѣбоующимъ и монастъıремъ, и иде къ великомоу Антонию въ пещероу, моля сѧ немоу, да бъı и сътворилъ черноризьцемь, и прилтъ и Пантиній, и възложи на нѧ портъı чернѣ҃ческъıѧ, нарекъ имѧ немоу Исакїй, ѥ҃ѣ во имѧ немоу Чернь. сь же Исакїй възприлтъ житїе крѣпъко, облѣ҃кꙋ бо сѧ въ власѣницю, и повелѣ҃ коупити себѣ҃ козьлъ, и одра мѣ҃хомь козлъ, и

възвлѣче на власяницю, и осѣше около него кожа сыра, и затвори сѧ въ пещерѣ въ единой оуглици въ келийци малѣ, яко четырь лакъть, и тоу мольше Бога съ слезами: бѣ же мала его проскоура единa, и та же чрѣзъ день, водоу въ мѣроу пиыше: приношашеть же емоу великыи Антоныи, и подаваше емоу окъньцемь, яко сѧ въмѣщаше роука, и тако приимаше пицю. и того сътвори лѣтъ седмь, на свѣтъ не изылазы, ни на ребрѣхъ не лѣгаш, нъ сѣдѧ мало приимаше сънь. и единою, по обычаю, настависшю вечероу, поча клашти сѧ, поѧ псалмы, оли и до полоуночиы; яко трооуждашеть сѧ, сѣдѧше на сѣдалѣ своемь. единою же емоу сѣдящю по обычаю и свѣщю оугасившю, внезапоу свѣтъ въсіѧ, яко отъ солньца, въ пещерѣ, яко зракъ вънимаѧ человѣкоу, и поидоста два оуноша къ немоу красна, и блиста сѧ аніе ю акы солньце, и глаголаста къ немоу: Исакиѣ, вѣ весь ангела, и се, идеть къ тебѣ Христосъ, падъ поклони сѧ емоу. онъ же не разоумѣ бѣсовьскаго дѣйства, ни памяти имѣ прѣкрестити сѧ, и въстоупивъ поклони сѧ, акы Христоу, бѣсовьскоу дѣйствоу: бѣси же кликноуша, и рѣша: наша еси, Исакиѣ, оужє. и въведъше и въ келийцю посадиша и, и начаша садити сѧ около его, и въсть полна келиы ихъ и оулица пещерьскаѧ. и рече единъ отъ бѣсовъ, глаголемыи Христосъ: възмѣте сопѣли, боубьны и гоусли, и оударьйте, атъ ны Исакиѣ съплышеть. и оударишa въ сопѣли, въ гоусли и въ боубьны, и начаша имъ играти, и оутомивъше и оставиша и кележика, и отидоша, пороугаваше сѧ емоу. за оутра же бывъшю свѣтоу и приспѣвъшю въскоушенню хлѣба, приде Антоныи по обычаю къ окъньцю, и глагола: Господи, благословы, отьче Исакиѣ. и не въсть отвѣта. и рече Антоныи: се, оужє прѣставилъ сѧ есть. и посла въ монастырь по Ѳеодосыа и по братию. и отъкопавъше, идеже бѣ загражденo оутвиѣ, пришьдъше възьша и, мертва мьняше, и изнесъше положиша и прѣдъ пещерою, и оузрѣша, яко живъ есть, и рече игоуменъ Ѳеодосиѣ, яко се имать бъти отъ бѣсовьскаго дѣйствиа. и положиша и на одрѣ. и слоужаше около его Антоныи, въ сь же врѣмена приключи сѧ притн Изиславоу изъ Лѣховъ. и нача гнѣвати сѧ Изиславъ на Антоныа изъ Кыѣсклда, и при-

славъ Святославъ въ нощь пои Антонiя Черниговоу. Антонiй же пришьдъ къ Чернигову възлюби Болдины Горы, и ископавъ пещероу тоу сь въсели. и есть тоу монастырь святыя богородица, на Болдиныхъ Горахъ, и до сего дьни. Ѳеодосiй же, оувѣдавъ, яко Антонiй шьлъ Чернигову, шьдъ съ братiею възы Исакiя, и принесе и къ сѣкѣ въ келiю, и слоужаше около него, бѣ бо разслабленъ тѣломь, яко не моци емоу обратити сь на дроугоую страноу, ни въстати, ни сѣдѣти, нъ лежаше на единой странѣ, подъ сь полѣваше, многаждъ и червiе въпиныхоу сь подъ бедроу емоу съ мочiю и съ полѣванiю. Ѳеодосiй же самъ своима роукама омываше и съпрiташетъ и. и за двѣ лѣтѣ сътвори се около него. се же бысть чюдьно и дивьно: яко за двѣ лѣтѣ лежа сiй ни хлѣба въкоуси, ни водъı, ни отъ якого врашьна, ни овоща, ни языкомь проглагола, нъ нѣмъ и глоухъ лежа за двѣ лѣтѣ. Ѳеодосiй же молiше Бога за нь, и молитвоу творiше надъ нимь дьнь и нощь, доньдеже на третiюю лѣто проглагола и слъıша и на ногы нача въстаати акъı младеньць и нача ходити. и не врѣжаше сѣ въ церкъвь ходити, и ноуждею привлѣчахоутъ и къ церкъви. и тако по малоу наоучиша и. и по семь наоучи сь на трапезьницю ходити, и посаждаахоу и кромѣ братiа, и положаахоу прѣдъ нимь хлѣбъ, и не възмыше его, нъ ли въложити коудiше въ роуцѣ емоу. Ѳеодосiй же рече: положите хлѣбъ прѣдъ нимь, а не въкладайте въ роукъı емоу, атъ самъ iсть. и не врѣже за недѣлю исти. и по малоу оглядавъ сь коусаше хлѣба, тако наоучи сь исти. и тако изъяви и Ѳеодосiй отъ къзни дiяволи. Исакiй же въспрiатъ въздержанiе пакъı жестоко. Ѳеодосiю же прѣставльшю сь и Стефаноу въ его мѣсто бъıвъшю, Исакiй рече: се, оуже прѣльстилъ мы еси бъıлъ, дiяволе, сѣдяща на единомь мѣстѣ: а оуже не имамь сь затворити въ пещерѣ, нъ имамь ты побѣдити, ходы въ монастъıрь. и облѣче сь въ власяницю, и на власяницю свитоу вотолиноу, и нача оурождьство творити, и помагати поча повалромъ, карь на братiю. и на заоутреню ходы прѣжде въсѣхъ стоаше крѣпъко и неподвижимо: егда же приспѣяше зима и мразi лютiи, стоаше въ прабошныхъ въ чрѣвныхъ въ

протъпътанъıхъ, ико примерзнѣшета ноз҃ѣ его къ камени, и не движаше ногама, доньдеже отъпѣшоу заоутрению. и по заоутрени идѣше въ поварьницю, и приготоваше огнь и дроу и дрова. и придѣхоу и прочни повари отъ братиıı. ѥдинъ же поваръ бѣ такождѣ именемь тѣмь, Исакий, и рече посмихлъı сѧ Исакию: оно ти сѣдитъ врань чрънъ, иди и ими и. онъ же, поклонивъ сѧ емоу до земльı, шьдъ и врана, и принесе емоу прѣдъ вьсѣми поварьı, и оужасоша сѧ, и повѣдаша игоуменоу и братии. и начаша братиıı чьстити и. онъ жѧ, не хотѧ славъı человѣчьскъııı, нача оурод҃ьство творити и пакостити ово игоуменоу, ово братии, ово мирьскъıмъ человѣкомъ, да дроузи раньı емоу дадѣхоу. и поча по мироу ходити, такождѣ оурод҃омь сѧ твори. и въсѣли сѧ въ пещероу, въ нейже прѣжде Пѧтоний вьıдъ, оуже бо Пѧтоний прѣставиıı сѧ вьıше, и съвъкоупи къ себѣ оученъıхъ, и въскладаше на ня порътъı чрънь чьскъııı, да ово отъ игоумена Никона приимаше раньı, ово отъ родитель тѣхъ дѣтьскъıхъ. сь же то вьсе терпѣше, подимаше раньı и наготоу и стоудень дьнь и ночь. въ ѥдиноу же ночь въжегъ пещь въ истъбѣцѣ въ пещерѣ, ико разгорѣ сѧ пещь, бѣ бо оутла, и нача палати пламень оутлизнами: ономоу же нѣ чимь заложити, и въстоупль ногама босама ста на пламени, доньдеже изгорѣ пещь, и излѣзе. и ина многа повѣдахоу о немь, а дроугомоу и самовидьць бъıхъ. и тако въıзь побѣдоу на бѣсъı, и ико моухъı ни въ чьтоже имѣше страшенньıı ихъ и мѫчьтанья ихъ, глаголашетъ бо къ нимъ: аще мы бѣсте прѣльстили въ пещерѣ первое, по неже не вѣдъıхъ къзиı вашихъ и лоукавьства: нънѣ же имамь Господа Іисоуса Христа и Бога моего и молитвоу отьца моего Ѳеодосиıı, надѣю сѧ на Христа, имамь побѣдити влъ. многаждъı бо бѣси пакости дѣıхоу емоу, и глаголахоу: нашь еси, и поклонилъ сѧ еси нашемоу старѣйшинѣ и намъ. онъ же глаголаше: вашь старѣйшина антихрестъ есть, а въı бѣси есте; и знаменаше лице своє крестьнъıмь образомь. и тако ищезнѣхоу. овогда же пакы въ ночи прихождахоу къ немоу, страхъ емоу творѧще въ мѫчитѣ, ико се многъ народъ съ мотъıками и съ лъıскари, глаголюще: раскопаимъ пещероу сию, и сего загребѣмъ сьде; ини же глаголахоу: бѣжи,

Исаиинѣ, хотѣть ти загрести. онъ же глаголаше къ нимъ: аще бѣсте человѣцы были, то въ дьне бѣсте пришьли; а вы, есте тьма, и въ тьмѣ ходите, и тьма вы ятъ. и знамена сѧ крѣсомь, и ищезноуша. дроугойци бо страшахоуть и въ образѣ медвѣжди, овогда же лютомь звѣремь, ово волкомь, ово змиѥ плажахоу къ немоу, ово ли жабы и мышии и вьсякъ гадъ. и не могоша немоу ничьтоже сътворити, и рѣша немоу: Исаакие, побѣдилъ иеси насъ. онъ же рече: якоже и вы перѣкие мене побѣдиан есте въ образѣ Іисоусѣ Христовѣ и въ ангельстѣмь, недостойни сѹще того видѣнии сѧ, по истинѣ явлѣете сѧ то перво въ образѣ звѣрининѣмь скотиимь и змиими и гадомь, ащиже и сами есте, скверньни, зьли въ видѣнии. и дьие погыбоша вѣси отъ него. и отъ тѣлѣ не бѣсть немоу пакости отъ вѣсовъ. якоже самъ повѣдаше сѧ: яко сѧ бѣсть ми за три лѣта врань сѧ. по томь поча жити крѣпле и въздержанию имѣти, пощение и бъдѣние, и тако живоуцю немоу съконьча житие свое. и разболѣ сѧ въ пещерѣ. и несоша и, больна въ монастырь, и до осмаго дьне о Господи съконьча сѧ. игоумень же Іоанъ и братиа съпрятаваше тѣло его погребоша и. таци ти бѣша черноризьци Ѳеодосиева монастыра, иже сиюють и по съмерти яко свѣтила, и молять Бога за сьде соущюю братию и за мирьскоую братию и за приносящаа въ монастырь, въ немьже и до нынѣ добродѣтѣльное житие живоуть, обьще вьси въ коупѣ, въ пѣнии и въ молитвахъ и послоушании, на славоу Богоу вьсемогоущемоу, Ѳеодосиевами молитвами съблюдаѥми, немоуже слава въ вѣкы. аминъ.

LXIX. Въ лѣто. ѕфпг. почата бѣсть церкы пещерьскаа надъ основаниемь Стефаномь игоуменомь, изъ основании бо Ѳеодосий почалъ, а на основании Стефанъ поча, и конъчана бѣсть на третиѥе лѣто, мѣсяца июлиа. аі. дьнь. въ сѧ же лѣто придоша сѣли изъ Нѣмець къ Свѧтославоу, Свѧтославъ же величалъ сѧ показа имъ богатьство свое; они же видѣвъше безмѣрьное множьство, злато и сребро и паволокы, рѣша: се ни въ чьтоже есть, се бо лежить мертво, сего соуть кметие лоучьше, моужи бо сѧ доищють и больша сего. сице сѧ похвали Иезекий, цѣсарь иудѣйскъ,

къ съломъ цѣсарьі асоурийска, ѥгоже вьсѣ възмта бъіша къ Вавилонъ: тако и по сего съмерти вьсѣ имѣнию расъіпа сѫ разъно.

Въ лѣто .ѯ҃ѳпд. ѯоди Владимѣръ, сынъ Вьсеславжь, и Ольгъ, сынъ Свѣтославль, Лѧхомъ въ помощь на Чехъı. сего же лѣта прѣстави сѧ Свѣтославъ, сынъ Мирославль, мѣсяца декавря .кз. отъ рѣзанины желѣзе, и положенъ Черниговѣ оу Свѣтаго Съпаса. и сѣде по немь Вьсеславъ на столѣ, мѣсяца генвара (въ .а. дань. въ сѫ же лѣто роди сѧ оу Владимѣра сынъ Мьстиславъ, вноукъ Вьсеславжь).

Въ лѣто .ѯ҃ѳпѳ. поиде Изяславъ съ Лѧхъı, Вьсеславъ же поиде противоу ѥмоу. и сѣде Борисъ Черниговѣ мѣсяца маа .д. дань. и вьıсть княжениа ѥго осмь данний. и вѣжа Тмоутороканю къ Романовн. Вьсеславъ же иде противоу братоу Изяславоу на Волъıнь, и сътвориста миръ. и пришьдъ Изяславъ сѣде Кыевѣ мѣсяца июля .и. дань, Ольгъ же, сынъ Свѣтославль, вѣ оу Вьсеслава Черниговѣ.

LXX. Въ лѣто .ѯ҃ѳпѕ. вѣжа Ольгъ, сынъ Свѣтославль, Тмоутороканю отъ Вьсеслава мѣсяца априля (въ .і. дань). въ сѫ же лѣто оубиенъ вьıсть Глѣбъ, сынъ Свѣтославль, въ Заволочни. вѣ же Глѣбъ милостивъ оубогъımъ и странънолюбивъ, тѣлѧнние имѣı къ церъквамъ, теплъ на вѣроу и кротъкъ, възоромъ красънъ: ѥгоже тѣло положено вьıсть Черниговѣ за Съпасомь мѣсяца иоуля .кг. дань. сѣдящю Свѣтополкоу въ ѥго мѣсто Новѣ Градѣ, сыноу Изяславлю, Ярополкоу сѣдящю Вышеградѣ а Владимѣроу сѣдящю Смольньстѣ приведе Ольгъ и Борисъ поганъıı на роусъскоую землю, и пондоста на Вьсеслава съ Половьци. Вьсеславъ же изиде противоу има на Сожици, и повѣдиша Половьци Роусь, и мнози оубиени бъıша тоу: оубиенъ вьıсть Иванъ Жирославичь и Тоукы, Чюдинъ братъ, Порѣй, и ини мнози, мѣсяца августа въ .кѳ. Ольгъ же и Борисъ придоста Черниговоу, мьııще одолѣвъıше, а земли роусъскѣй много зъло сътворьıше, проливъıше кровь хрестиньскоу, ѥжѧ кровє възищеть Богъ отъ роукоу ѥю, и отвѣтъ дати има за погоубленъıı дъıша хрестиньскъı. Вьсеславъ же приде къ братоу своѥмоу Изяславоу Кыевоу. и цѣловавъıша сѧ съ-

доста. Вьсеволадъ же исповѣда вьсѣ кыѧѫшаѧ. и рече емоу Изьславъ: брате, не тоужи, видиши ли, колико сѧ мънѣ сключи: первое, не въгнаша ли мене, и имѣнье моѥ разграбиша? и пакы, коую вину въторою сътворилъ вѣхъ, не изгнанъ ли вѣхъ отъ влю, братоу своею? не блоудилъ ли вѣхъ до чюждимъ землѧмъ, имѣнья лишенъ, не сътворивъ зъла ничьтоже? и нынѣ, брате, не тоуживѣ: аще боудеть нама причастие въ роусьстѣй земли, то обѣма; аще лишена боудевѣ, то ова; азъ сложю главоу свою за ты. и се рекъ оутѣши Вьсеволада, и повелѣ събирати вои отъ мала до велика. и поиде Изьславъ съ Ипрополкомь, сыномь своимь, и Вьсеволадъ съ Владимѣромь, сыномь своимь, и поидоша къ Черниговоу, и Черниговьци затвориша сѧ въ градѣ. Ольгъ же и Борисъ не бяста въ Черниговѣ. Черниговьцемъ же не отворивъшемъ сѧ пристоупиша къ градоу: Владимѣръ же пристоупи къ вратомъ въсточьнѣмъ, и отъ Стрижени отъ врата, и възыща градъ окольний, и пожьгоша и, людемъ же въбѣгъшемъ въ дѣинѣшний градъ. Изьславъ же и Вьсеволадъ слышаста, ако идеть Ольгъ и Борисъ противоу, Изьславъ же и Вьсеволадъ оуранивъша поидоста отъ града противоу Ольгови. рече же Ольгъ къ Борисови: не ходивѣ противоу, не можевѣ стати противоу четыремъ княземъ; нъ посливѣ съ мольбою къ стрыема своима. и рече емоу Борисъ: ты готова зри, азъ имъ противьнъ вьсѣмъ, похваливъ сѧ вельми, не вѣдый, ако Богъ гордымъ противить сѧ, съмѣренымъ же даеть благодать: да не хвалить сѧ сильный силою своею. и поидоста противоу, и бывъшемъ имъ на мѣстѣ оу села на Нѣжатинѣ нивѣ и състоупивъшемъ сѧ обоимъ бысть сѣча зъла: первое оубиша Бориса, сына Вячеславля, похваливъшаго сѧ вельми; Изьславоу же стоящю въ пѣшьцихъ, въизапоу - приѣхавъ ѥдинъ оудари и копиемь за плеща: тако оубиенъ бысть Изьславъ, сынъ Ярославль. продолжень бывъшю сѣчи побѣже Ольгъ въ малѣ дроужинѣ, и ѥдва оутече: бѣжа Тмоутороканю. оубиенъ бысть князъ Изьславъ мѣсяца октомвря въ .г. день. и възмъше тѣло ѥго привезоша и въ ладии, и поставиша противоу Градьцю: и изиде противоу емоу вьсь градъ Кыевъ,

и възложивъше тѣло его на сани повезоша и, и съ пѣснѣми попове и черноризци понесоша и въ градъ, и не вѣ лзѣ слышати пѣния въ плачи и велицѣ вѣпли, плаша бо сѧ по немь весь градъ Кыевъ. Ярополкъ же идыше по немь, плача сѧ съ дроужиною своею: отьче, отьче мой, чьто иси пожилъ безъ печали на свѣтѣ семь, многы напасти приимъ отъ людий и отъ братиѧ своихъ. сь же погыбе, не отъ брата, нъ за брата своего положи главоу свою. и принесъше положиша тѣло его въ церкъви святыѧ богородица, въложивъше и въ раковъ мраморѣнои. вѣ же Изеславъ моужь възоромь красьнъ и тѣломь великъ, незълобивъ нравомь, кривьдъ ненавидя, любы правьдоу, не вѣ во въ немь лести, нъ простъ моужь оумомь, не въздаѧ зъла за зъло. колико бо ємоу сътвориша кыѧне: самого выгнаша, а домъ его разграбиша, и не въздаѧ противоу томоу зъла; аще ли кто дѣѥть въ: сѣчьць искче, то не сь то сътвори, нъ сынъ его. пакы же брата его прогнаста и, и ходи по чюждѣи земли блоудъ. и сѣдящю ємоу пакы на столѣ своемь, Всеволодоу пришьдъшю покѣжденоу къ немоу, не рече ємоу: колико отъ ваю пришьхъ, не въдасть зъла за зъло, нъ оутѣши, рекъ: ѥльмаже ты, брате мой, показа къ мънѣ любъвь, и въведе мѧ на столъ мой, нарекъ мѧ старѣишиноу себѣ: се, азъ не помяноу зълобы первыѧ, ты ми иси братъ, а ѧ тебѣ, и положю главоу свою за ты: иже и въсть, не рече бо ємоу: колико зъла сътвориста мънѣ; и се, мънѣ тебѣ сѧ сключи; не рече: се кромѣ мене; нъ на сѧ прѣѧ печаль братьню, показаѧ любъвь великоу, съвершаѧ апостола, глаголюща: оутѣшайте печальныѧ. по истинѣ, аще чьто сътворилъ ѥсть въ свѣтѣ семь, ѥтеро съгрѣшение, отъдасть сѧ ємоу, за неже положи главоу свою за брата своего, не желаѧ больша власти, ни имѣнии хоты больша, нъ за братьню обидоу. о сихъ бо Господь рече: да кто положить доушю свою за дроугы своѧ. Соломонъ же рече: братиѧ въ бѣдахъ пособива бываѥть, любы бо ѥсть въше всего. ихже Иоанъ глаголеть: Богъ любы ѥсть, прѣбываѧй въ любъви въ Бозѣ прѣбываѥть, и Богъ въ немь прѣбываѥть; о семь съвершаѥть сѧ любы, да достоиньѥ имамъ въ дьнь соудьныи, да ихже онъ ѥсть, и мы ѥсмы

въ мирѣ семъ; боязни нѣсть въ любъви, нъ съвершена любы вънъ изметаетъ боязнь; яко боязнь мученье имать, бояй же сѧ нѣсть съвершенъ въ любъви; аще кто рѣчетъ: люблю Бога, а брата своего ненавиждю, лъжь есть, не любяй бо брата своего, егоже видить, Бога, егоже не видить, како можетъ любити? сию заповѣдь имамы отъ него, да любяй Бога любитъ брата своего. въ любъви бо вьсе съвершаетъ сѧ: любъве ради и грѣси расыпаютъ сѧ, любъве бо ради съниде Господь на землю, и распятъ сѧ за нъı грѣшьныıмъı, възъмъ грѣхъı наша пригвозди сѧ на крестѣ, далъ намъ крестъ свой на прогнание ненависти бѣсовьскъııмъı; любъве ради мученици пролиашя крови своя; любъве же ради сий князь пролиа кровь свою за брата своего, съвершаıı заповѣдь господьню. Вьсеволодъ же сѣде Кыевѣ на столѣ отьца своего и брата своего, прѣимъ власть роусьскоую вьсю. и посади сына своего Владимѣра Черниговѣ, а Ярополка Владимѣри, придавъ емоу Торговъ.

LXXI. Въ лѣто .ѕѳпз. приде Романъ съ Половьци къ Кыеву, Вьсеволодъ же ста оу Переıаславля, и сътвори миръ съ Половьци, и възврати сѧ Романъ съ Половьци въспять, и оубиша и Половьци мѣсяца августа .в. день. соуть кости его и до селѣ тамо лежаще, сына Свѧтославля, вноука Ярославля. а Ольга емъше Козаре поточиша за море Цѣсарю Градоу. Вьсеволодъ же посади посадьника Ратибора Тмоуторокани.

Въ лѣто .ѕѳпи. заратиша сѧ Торци переıаславъстии на Роусь, Вьсеволодъ же посла на ня сына своего Владимѣра. Владимѣръ же шьдъ повѣди Торкъı.

Въ лѣто .ѕѳпѳ. вѣжа Игоревичь Давъıдъ съ Владаремь Ростиславичемъ мѣсяца маıа .иѳ. день. и придоста Тмоутороканю, и ıаста Ратибора, и сѣдоста Тмоуторокани.

Въ лѣто .ѕѳч. Осень оумре, половьчьскъıı князь.

Въ лѣто .ѕѳча. приде Ольгъ изъ Грекъ Тмоутороканю, и и Давъıда и Владаря Ростиславича, и сѣде Тмоуторокани. и исѣче Козаръı, иже бѣша съвѣтьници на оубиение брата его и на самого, а Давъıда и Владаря поусти.

Въ лѣто .ѕѳчв. приходи Ярополкъ къ Вьсеволодоу на

великъ день. въ се же врѣмя въѣхгоста Ростиславица два отъ Ирополка, и пришьдъша прогнаста Ирополка, и посла Всеволодъ Владимѣра, сына своего, и въгна Ростиславица, и посади Ирополка Владимѣри. въ се же лѣто Давыдъ зва Грекы въ Олешин, и зва оу нихъ имѣние, Всеволодъ же пославъ приведе и, и въда имоу Дороговоуждь.

Въ лѣто .ѯsфчг. Ирополкъ же хотяше ити на Всеволода, послоушавъ зълыхъ съвѣтьникъ. се оувѣдавъ Всеволодъ посла противоу имоу сына своего Владимѣра: Ирополкъ же оставивъ матерь свою и дроужиноу Лоучьскѣ бѣжа въ Лахы. Владимѣроу же пришьдъшю Лоучьскоу въдаша ся Лоучане. Владимѣръ же посади Давыда Владимѣри въ Ирополка мѣсто, а матерь Ирополчю и женоу его и дроужиноу его приведе Кыєвоу, имѣние възьмъ его.

(Въ лѣто .ѯsфчд. Всеволодъ заложи церкъвь святаго Андрѣа при Иванѣ, прѣподобьнѣмь митрополитѣ; и сътвори оу церкъви тоя монастырь, въ немьже постриже ся дъщи его дѣвою, именемь Инька. сиа же Инька, съѣкоупивъши черноризица многы, прѣбываше съ ними по монастырьскомоу чину.)

LXXII. Въ лѣто .ѯsфчд. прнде Ирополкъ изъ Лаховъ, и сътвори миръ съ Владимѣромь, и иде Владимѣръ въспять Черниговоу, Ирополкъ же сѣде Владимѣри. и прѣсѣдѣвъ мало дьний иде Звенигородоу; и не дошьдъшю имоу града прободенъ бысть отъ проклятаго Нерадьца, отъ диавола наоучена и отъ зълыхъ человѣкъ. лежащю имоу тоу на возѣ саблею съ коня прободе и. мѣсяца ноємвря въ .кв. день. и тъгда въздвигноувъ ся Ирополкъ выторгноу изъ себе саблю, и възъпи великомь гласомь: то тъ мы, враже, оулови. и бѣжа Нерадьць треклятый Перемышлю къ Рюрикови. и Ирополка възьмъша отроци на конь прѣдъ ся, Радъко, Войкына и ини мнози, несоша и Владимѣрю и отъ тоудоу Кыєвоу. и изиде противоу имоу благовѣрьный князь Всеволодъ съ своима сыномаа, съ Владимѣромь и съ Ростиславомь, и вьси боляре и блаженый митрополитъ Іоанъ съ черноризьци и съ прозвоутеры, и вьси кыяне великъ плачь сътвориша надъ нимь, и съ псалмы и пѣсньми проводиша и до святаго Дмитриа, и съпрятавъше тѣло его съ

чьстию положиша и въ рацѣ мраморянѣ въ церкъви святаго апостола Петра, юже бѣ самъ началъ здати прѣжде, мѣсяца декабря въ .е. день. многы вѣдомъ приимъ, безъ вины изгонимъ отъ братиѣ своеѣ, обидимъ, разграбленъ, прочее и съмерть горькоу приятъ, нъ вѣчьнѣй жизни и покою съподоби сѧ. такъ бяше блаженый сѣ князь, тихъ, кротъкъ, съмѣренъ и братолюбивъ, десятиноу даѣ святѣй богородици отъ вьсего своего имѣниѣ по вьсѧ лѣта, и молѧше Бога вьсегда, глаголѧ: Господи Боже мой, приими молитвоу мою, и даждь ми съмерть, якоже двѣма братома моима, Борисоу и Глѣбоу, отъ чюждею роукоу, да омъю грѣхы вьсѧ своею кровию, и избоудоу соуетьнаго сего свѣта и мятежа, сѣтий вражий. егоже прошенья не лиши его благый Богъ: въсприя благаѧ она, ихъже око не видѣ, ни оухо слъша, ни на сердьце человѣкоу не възидоша, ѣже оуготова Богъ любѧщимъ его. (въ се же лѣто ходи Вьсеволадъ къ Перемъшлю).

Въ лѣто .ѯ҃ѕфче. .ѯ҃ѕфчѕ. свѧщена бъıсть церкъı святаго Михаила монастъıрı Вьсеволажда митрополитомь Иоаномь, а игоуменьство тъгда держащю того монастъıрı Лазореви. томьжде лѣтѣ иде Свѧтополкъ изъ Нова Града Тоуровоу на княженье. въ се же лѣто оумре Никонъ, пещерьскый игоуменъ. въ се же лѣто възяша Болгаре Моуромъ.

LXXIII. Въ лѣто .ѯ҃ѕфчз. свѧщена бъıсть церкъви пещерьскаѧ святъıѧ богородица монастъıрı Ѳеодосиева Иоаномь митрополитомь и Лоукою, бѣлоградьскъıмь епископоупомь, и Исаиемь, епископоупомь ростовьскъıмь, и Иоаномь, черниговьскъıмь епископоупомь, и Антониемь, гоургевьскъıмь, при благороденѣмь князи Вьсеволадѣ, державенѣмь роуськъıѧ земли, и чадоу его, Владимѣрѣ и Растиславѣ, воеводьство держащю кыевьскъıѧ тъıсоуща Ѩневи, игоуменьство держащю Иоаноу. въ се же лѣто прѣстави сѧ Иоанъ митрополитъ: бъıсть же Иоанъ моужь хытръ книгамъ и оученью, милостивъ оубогъıмъ и вдовицамъ, ласкавъ же къ вьсякомоу, богатоу и оубогоу, съмѣренъ же и кротъкъ, молчаливъ, рѣчистъ же, книгами святъıми оутѣшаѧ печальнъıѧ: и сякого не бъıсть прѣжде въ Роуси, ни по немь не боудеть

сикъ. въ се же лѣто иде Йинька въ Грекы, дѣщи Бѣсевлажда, реченаа прѣжде, и приведе Йинька митрополита Иоана скопьчиноу, егоже видѣвъше людие вьси рекоша: се нам̀ есть пришьлъ, отъ года бо до года прѣбывъ оумре: бѣ же съ моужь не книжьнъ, нъ оумомь простъ и просторекъ. въ се же лѣто священа бѣсть церкы святаго Михаила переяславьскаа Ефремомь, митрополитомь тои церкъви, юже бѣ създалъ, великоу соущю, бѣ бо прѣжде въ Переяславли митрополиа, и пристрои ю великою пристроею, оукрасивъ ю вьсякою красотою и церквьнъıми съсоудъı. съ же Ефремъ бѣ скопьць, вьсокъ тѣломь; многа зданиа въздвиже: доконьчавъ церкъвь святаго Михаила заложи церкъвь на вратѣхъ градьнъıхъ въ има святаго моученика Ѳеодора и по семь святаго Йндрѣа оу церкъве отъ вратъ и строение ваньное камяно: сего же не бѣсть прѣжде въ Роуси; и градъ бѣ заложилъ камянъ отъ церкъве святаго моученика Ѳеодора, и оукраси градъ переяславьскъıй здании церкъвьнъıми и прочиими здании.

LXXIV. Бѣ лѣто. ✱Sфчд. игоуменъ и черноризьци съвѣтъ сътвориште рѣша: не добро есть лежати отьцю нашемоу Ѳеодосиеви кромѣ монастъıря и церкъве своеи, по неже тъ есть основалъ церкъвь, и черноризьца съвъкоупилъ. и съвѣтъ сътвориште повелѣша оустроити мѣсто, идеже положити мощи его. и приспѣвъшю праздьникоу оусъпениа богородица тремь дьньми, повелѣ игоуменъ роушити, къде лежать мощи его, отьца нашего Ѳеодосиа, егоже повелѣнию бъıхъ азъ грѣшьнъıи первое самовидьць, иже съкажю, не слоухомь бо слъıшавъ, къ самъ о себѣ начальникъ: пришьдъшю бо игоуменоу къ мънѣ и рекъшю ми: поидѣвѣ въ пещероу къ Ѳеодосиеви, азъ же пришьдъ и съ игоуменомь, не съвѣдоущю никомоуже, разглядавъша, коудѣ копати, и знаменавъша мѣсто, къде копати, кромѣ оустиа. рече же къ мънѣ игоуменъ: не мози повѣдати никомоуже, нъ поими, егоже хощеши, да ти поможетъ. азъ же пристроихъ семь дьни рогалиа, имиже копати. и въ вътороьникъ вечеръ пошьхъ съ собою два брата, и не вѣдоущю никомоуже, придохъ въ пещероу, и отъпѣвъ псалмъı почахъ копати. и оутроудивъ сѧ въдахъ дроугомоу братоу, копахомъ до по-

лоуноцина, троудихомъ сѧ, и не могоуще сѧ докопати, начахомъ тоужити, ѥда како на страноу копаемъ. азъ же възьмъ рогалию начахъ копати рамѧно, дроугоу моемоу опочиваюцю прѣдъ пещерою; и рече ми: оударина въ било; и азъ въ тъ часъ прокопахъ на мощи Ѳеодосиевы, ономоу глаголюцю къ мънѣ: оударина въ било; мънѣ же рекоуцю: прокопахъ оуже. ѥгда же прокопахъ, объдержашетъ мя оужасть, и начахъ звати: Господи, помилоуй. о сь часъ же сѣдѣста два брата въ монастыри, ѥда игоуменъ оутанѣ сѧ нѣ съ къимь прѣнесеть ѥго отай, и къ пещерѣ зрѣща, ѥгда оударина въ било, видѣста три столпы, ако доугы зарьны, и стоявъше придоша надъ верхъ церкъве, идеже положенъ бѣсть Ѳеодосий. въ сь же врѣмя видѣ Стефанъ, иже бѣсть въ ѥго мѣсто игоуменъ, въ сь же врѣмя бѣсть епископъ, видѣ въ своемь монастыри чрѣзъ поле зарю великоу надъ пещерою, и мьнѣвъ, ако несоуть Ѳеодосиа, бѣ бо ѥмоу възвѣщено прѣжде дьнемь ѥдинѣмь, и съжаливъ сѧ, ако безъ него прѣносять и, въсѣдъ на конь въ ворзѣ поѣха, поимъ съ собою Климента, ѥгоже игоумена постави въ своѥ мѣсто, и идоста, видоуща зарю великоу; и ѩкоже придоста близь, видѣста свѣща многы надъ пещерою, и придоста къ пещерѣ, и не видѣста ничьтоже, и придоста дъноу въ пещероу, намъ сѣдящемъ оу мощий ѥго. ѥгда бо прокопахъ, послахъ къ игоуменоу: приди, да вънѣмемь и. игоуменъ же приде съ двѣма братома. и прокопахъ вельми, и вълѣзохомъ, и видѣхомъ мощи ѥго лежаща, нъ състави не распали сѧ бѣша, и власи главьнии притиснли бѣхоу. и възложьше и на манѣтию и възьмъше на рамо вънесоша и прѣдъ пещероу. на дроугыи же дьнь събраша сѧ епископи, Ефремъ перѣславьскыи, Стефанъ владимѣрьскыи, Иоанъ черниговьскыи, Маринъ гоургевьскыи, и игоумени отъ высѣхъ монастыревъ съ черноризьци, и придоша и людиѥ благовѣрьни, и възяша мощи Ѳеодосиевы съ тѣмиѧномь и съ свѣщами, и принесъше положиша и въцеркъви своѥи ѥмоу, въ притворѣ на десьнѣи странѣ, мѣсяца августа въ .дѳ. дьнь, въ дьнь четвертъкъ, въ часъ .а. дьня, индикта .дѳ. и праздьноваша свѣтло въ тъ дьнь. сь же повѣмь мало нѣчьто, ѥже сѧ събысть пророчьство Ѳеодо-

снѣво: игоуменьство во Ѳеодосию держащю въ животѣ своемь, правлыше стадо, пороученое ємоу Богомь, черноризьца, не тъкъмо же сны единъı, нъ и мирьскъıми печаше сѧ, о доушахъ ихъ, како бъıша съпасли сѧ, паче же о доуховнъıхъ сънѣхъ своихъ, оутѣшаꙗ и наказаꙗ приходѧщаꙗ къ немоу, дроугоици въ домъı ихъ приходы и благословение имъ подаваꙗ. единою бо ємоу пришьдъшю въ домъ Ѩневъ къ Ѩневи и къ подроужию его Марии, Ѳеодосий бо бѣ любы ѩ, за неже жившета по заповѣдѣи господьнии, и въ любъви между собою прѣбъıваста: единою же ємоу пришьдъшю къ нима оучашетъ ѩ о милостъıни къ оубогъıмъ, о цѣсарьствии небесьнѣмь, иже приꙗти правьдьникомъ, а грѣшьникомъ моукоу, о съмертьнѣмь часѣ. и се ємоу глаголоущю и о положении тѣла въ гробѣ има, рече ємоу Ѩневаꙗ: къто вѣсть, къде си мы положать? рече же ей Ѳеодосий: по истинѣ, идеже лигоу азъ, тоу и тъı положена боудеши. се же съвъıсть сѧ: игоуменоу бо прѣставльшю сѧ прѣжде .ні. лѣтъ, се съвъıсть сѧ: въ се бо лѣто прѣстави сѧ Ѩневаꙗ, именемь Мариꙗ, мѣсяца августа .sі. дьнь. и пришьдъше черноризьци, пѣвъше обычнъıꙗ пѣсни, принесъше положиша ю въ церкъви свѧтъıꙗ богородица противоу гробоу Ѳеодосиевоу, на шюи странѣ. Ѳеодосий же положенъ бъıсть въ .дѣ., а си въ .sі. се же съвъıсть сѧ прочение блаженаго отьца нашего Ѳеодосиꙗ, добраго пастоуха, иже пасъıше словесьнъıꙗ овьца нелицемѣрьно, съ кротостию и съ расмотрениемь, блюдъı ихъ и въдꙗ за ны, моли сѧ за пороученое ємоу стадо и за люди хрестиꙗньскъıꙗ, за землю роуськоую, иже и по отъшьствии твоемь отъ сеѧ жизни молиши сѧ за люди вѣрьнъıꙗ и за своꙗ оученикъı, иже възирающе на ракоу твою поминаютъ оучение твое и въздержание твое, и прославлаютъ Бога. азъ же грѣшьнъıй твой рабъ и оученикъ не доумѣю, чимь похвалити добраго твоего житиꙗ и въздержаниꙗ, нъ се реку мало нѣчьто: радоуй сѧ, отьче нашь и наставьниче, мирьскъıꙗ плиця отриноувъ, молчание възлюбивъ, Богоу послоужилъ иси въ тишинѣ, въ мнишьствѣмь житии, въсако себѣ принесение вожьствьное принесълъ иси, пощениемь прѣвъзвъıшь сѧ, плотьскъıхъ страстий и сластий възнена-

видѣвъ, красотоу и желанию свѣта сего отриноувъ, въслѣдоуя стопамъ, высокомысленымъ отцемъ ревноуя молчанием, възвышаа сѧ съмѣрением и оукрашаа сѧ, въ словесѣхъ книжьныхъ веселоуя сѧ. радоуй сѧ, оукрѣпль сѧ, надеждоу вѣчьныхъ благъ приимъ, оумертвивъ плотьскоую похоть, источьникъ беззаконна и мятежа, прѣподобьне, бѣсовьскыхъ къзний избѣгъ и свѣтий его, съ правьдьныими, отьче, почилъ еси, въспринимъ противоу трудомъ своимъ възмьздие, отьцемъ наслѣдьникъ бывъ, послѣдовавъ оучению ихъ и нравоу ихъ и въздержанию ихъ, и правило ихъ права; паче же ревьноваше великомоу Ѳеодосию нравомь и житиемь, подоба сѧ житию его и въздержанию ревьноуя, послѣдьствоуя обычаю его и прѣходы отъ дѣла въ дѣло оуньше и обычьныя мольбы Богоу въздая, въ воню благооуханиа приносѧ кадило молитвьное, тѣмиамъ благовонъный, побѣдивъ мирьскоую похоть и миродержьца князя вѣка сего, соупротивьника поправъ дьявола и его къзни побѣдьникъ яви сѧ, противьнымъ его стрѣламъ и гордымъ помыслом ставъ соупротивьно, оукрѣпивъ сѧ оружиемь крестьнымь и вѣрою непобѣдимою, божиею помощию: моли сѧ за мы, отьче чьстьный, избавленоу быти отъ свѣти непризнинны, и отъ противьника врага съблюди мы твоими молитвами.

Въ се же лѣто бысть знамение въ солньци, яко погыбноути ємоу, и мало сѧ его оста, акы мѣсяць бысть, въ часъ .в. дьне, мѣсяца маа .ка. дьнь.

Въ се же лѣто, Всеволодоу ловы дѣюцю звѣрины за Вышегородомь, заметавъшемъ тенета и кличаномъ кликноувъшемъ, съпаде прѣвеликъ змий отъ небесе, и оужасоша сѧ вьси людие. въ се же врѣмя земля стоукноу, яко мнози слышаша.

Въ се же лѣто волхвъ яви сѧ Ростовѣ, иже въ скорѣ погыбе.

LXXV. Въ лѣто .ѯѕх. прѣдивьно бысть Полотьстѣ въ мѧчьтании, бываше въ нощи тоутьнъ, стонаше по оулици, яко человѣци рищюще бѣси: аще къто вылѣзыше изъ храмины, хоты видѣти, абие оуязвенъ боудыше невидимо отъ бѣсовъ язвою, и съ того оумираху, и не смяху

излазити изъ храмъ. по семь же начаше въ дьне ѣздити сѧ на коних̑ъ, и не бѣ их̑ъ видѣти самѣх̑ъ, нъ конь их̑ъ видѣти копыта; и тако оуязвлѣхоу люди полотьскыѣ и его область. тѣмь и чловѣци глаголахоу: ꙗко навиѣ бьютъ полочанъ. се же знамение поча быти отъ Дрючьска. въ сь же врѣмена бысть знамение въ небеси, ꙗко кроугъ бысть по срѣдѣ неба прѣвеликъ. въ се же лѣто ведро бѣше, ꙗко изгараше земля, и мнози борове възгарахоу сѧ сами и блата. и многа знамения бываху по мѣстомъ. и рать велика бѣше отъ Половець и отъ вьсюдоу: възьша три градъı: Пѣсочьнъ, Переволокоу и Прилоукъ; и многа села воеваша по обѣма странама.

Въ се же лѣто воеваша Половьци Лѧхъı съ Василькомь Ростиславицемь. въ се же лѣто оумре Рюрикъ, сынъ Ростиславль. въ сь же врѣмена мнози чловѣци оумираху различьнъıми недоугъı, ꙗкоже глаголахоу продающей коретъı: ꙗко продахомъ коретъ отъ Филипова дьне до мясопоуста седмь тысоущь. се же бысть за грѣхъı наша, ꙗко оумножиша сѧ грѣси наши и неправьдъı. се же наведе на нъı Богъ, вели намъ имѣти покаꙗние и въстягноути сѧ отъ грѣха и отъ зависти и отъ прочихъ зълъıхъ дѣлъ неприꙗзнинъ.

LXXVI. Въ лѣто .ѯsха., индикта .а., прѣстависѧ великъıй князь Вьсеславль, сынъ Ꙗрославль, вноукъ Владимѣрь, мѣсяца априлиа въ .гі. дьнь, а погребенъ бысть .ді. дьнь, недѣли соущи тъгда страстьнѣй и дьни соущю четвертъкоу, въ ньже положенъ бысть въ гробѣ въ великѣй церкъви святъıѣ Софиѣ. сии бо благовѣрьнъıй князь Вьсеславль бѣ изъ дѣтьска боголюбивъ, люби правьдоу, наказа оубогъıѣ, въздаꙗ чьсть епископоу помъ и презвоутером̑ъ, излиха же люблѧше черноризьца, и подаꙗше трѣкованиѣ имъ, бѣ же и самъ въздержа сѧ отъ питиьства и отъ похоти: тѣмь любимъ бѣ отьцемь своимь, ꙗко глаголати отьцю къ немоу: сыноу мой, благо тебѣ, ꙗко слъıшю о тебѣ кротость, и радоую сѧ, ꙗко тъı покоиши старость мою. аще ти подасть Богъ пришти власть стола моего по братии своеи съ правьдою, а не съ насилиемь, то ꙗгда Богъ отведеть тѧ отъ житиꙗ сего, да лѧжеши, идеже азъ лѧгоу, оу гроба моего, по неже люблю тѧ паче братии

твоюѣ. се же съвѣсть сѣ отьца юго пророчение, якоже глаголалъ бѣ, семоу приимъшю послѣжде высѣ братиѣ столъ отьца своюго. сѣ же Кыювѣ княжа, бѣша юмоу печали больша паче иеже сѣдящю юмоу въ Переславли: сѣдящю бо юмоу Кыювѣ печаль бысть юмоу отъ сыновьца своихъ, яко начаша юмоу сѣтоужати, хотѣ власти, овъ сѣ, овъ же дроугѣ: сѣ же, съмирѣваѣ ихъ, раздаваше власти имъ. въ сихъ печалехъ въсташа и недоузи юмоу, и приспѣваше старость къ симъ. и нача любити съмъслъ оунѣихъ, съвѣтъ сътвори съ ними: сѣ же начаша заводити и, негодовати дроужинѣ своюѣ первѣи и людемъ не доходити княжа правьдѣ, и начаша тиоуни грабити, люди продавати, семоу не вѣдоущю въ болѣзнехъ своихъ. разболѣвъшю сѣ юмоу вельми посла по сына своюго Владимѣра Черниговоу. пришьдъшю Владимѣроу, видѣвъ и вельми вольна соущя, плака сѣ. присѣдящю Владимѣроу и Растиславоу, сыноу юго маньшемоу, пришьдъшю же часоу, прѣстави сѣ тихо и кротъко, и приложи сѣ къ отьцемъ своимъ, княживъ лѣтъ .еі. Кыювѣ, а въ Переславли лѣто, а въ Черниговѣ лѣто. Владимѣръ же плакавъ сѣ съ Растиславомь, братомь своимь, съпрятаста тѣло юго, и събраша сѣ епископи и игоумени и черноризьци и попове и болѣре и прости людие, и възьмъше тѣло юго съ обычаѣными пѣсньми положиша и въ свяѣтѣи Софии, якоже рекохомъ прѣжде. Владимѣръ же нача размъишлѣати, рекъ: аще сядоу на столѣ отьца своюго, то имамь рать съ Свѣатополкомь възяти, яко ѣсть столъ прѣжде отьца юго бѣлъ. и размъисливъ посла по Свѣатополка Тоуроковоу, а самъ иде Черниговоу, а Растиславъ Переславлю. и миноувъшю великоу дьни, прѣшьдъши праздьнѣи недѣли, въ дьнь антипаскы, мѣсяца априлиа въ .кд. дьнь, приде Свѣатополкъ Кыювоу. и изидоша противоу юмоу кыяне съ поклономь, и приаша и съ радостию, и сѣде на столѣ отьца своюго и стрыа своюго. въ се врѣмя поидоша Половьци на роуськоую землю, и слъишавъше, яко оумерлъ ѣсть Бѣсевладъ, послаша сълы къ Свѣатополкоу о мирѣ. Свѣатополкъ же, не съдоумавъ съ большею дроужиною отьнею и стрыа своюго, съвѣтъ сътвори съ пришьдъшими съ ними, и изима сълы, въсаждаа и въ истѣбѣкоу.

слышавъше же се Половьци почаша воюкати. и придоша Половьци мнози, и остоупиша Торчьскый Градъ. Свѧтополкъ же поусти съла половьчьскыа, хотя мира. и не въсхотѣша Половьци мира, и поустиша ся по земли воююще. Свѧтополкъ же поча събирати вои, хотя на ня. и рѣша емоу моужи съмыслыни: не коушай ся противоу имъ, яко мало имаши вой. онъ же рече: имѣю отрокъ своихъ пять сътъ, иже могоуть противоу имъ стати. начаша же дроузии несъмыслыни глаголати: поиди, княже. съмыслынии же глаголахоу: аще бы пристроилъ ихъ осмь тысоущь, не лихо ти ѥсть; наша земля оскоудѣла ѥсть отъ рати и отъ продаждь. нъ посли ся къ братоу своемоу Владимѣроу, да бы ти помоглъ. Свѧтополкъ же послоушавъ ихъ посла къ Владимѣроу, да бы помоглъ емоу. Владимѣръ же събра вои свои, и посла по Ростислава, брата своего, Переяславлю, вели емоу помагати Свѧтополкоу. Владимѣроу же пришьдъшю Кыеву, съвъкоуписта ся оу свѧтаго Михаила, и възыста междоу собою распры и которы, и оуладивъша ся цѣловаста крестъ междоу собою. Половьцемъ воюющемъ по земли, рѣша има моужи съмыслыни: по чьто вы распры имата междоу собою? а погании гоубять землю роусьскоую: послѣди ся оуладита, а нына поидѣта противоу погаными любо съ миромь, любо ратию. Владимѣръ хотяше мира, Свѧтополкъ же хотяше рати. и поиде Свѧтополкъ и Владимѣръ и Ростиславъ къ Треполю. и придоша къ Стоугнѣ. Свѧтополкъ же и Владимѣръ и Ростиславъ съзваша дроужиноу свою на съвѣтъ, хотяще постоупити чрѣзъ рѣкоу. и начаша доумати. и глаголаше Владимѣръ: яко сьде стоящє чрѣзъ рѣкоу въ грозѣ сей сътворимъ миръ съ ними. и пристоупиша къ съвѣтоу семоу съмыслынии моужи, Шнь и прочии. кыяне же не въсхотѣша съвѣта, нъ рекоша: хощемъ ся бити, постоупимъ на оноу страноу рѣкы. и възлюбиша съвѣтъ сь, и прѣндоша Стоугноу рѣкоу, бѣ бо наводьнила ся вельми тъгда. Свѧтополкъ же и Владимѣръ и Ростиславъ, исполчивъше дроужиноу, поидоша, и идыше на десьнѣй странѣ Свѧтополкъ, на шюи Владимѣръ, посрѣдѣ же бѣ Ростиславъ, и миноувъше Треполь проидоша валъ. и се Половьци идыхоу противоу, и стрѣльци противоу

прѣдъ ними. нашимъ же ставъшемъ междоу валома поставиша стягы своя, и пондоша стрѣльци изъ валоу, и Половьци пришьдъше къ валови поставиша стягы своя, и налегоша первое на Свѧтополка, и възломиша полкъ ѥго. Свѧтополкъ же стояше крѣпъко, и побѣгоша людие, не сътерпѧще ратьныхъ противлениа, и послѣжде побѣже Свѧтополкъ. по томь настоупиша на Владимѣра, и бысть кранъ люта. побѣже и Владимѣръ съ Ростиславомь. и прибѣгоша къ рѣцѣ Стоугнѣ, и въбреде Владимѣръ съ Ростиславомь, и нача оутапати Ростиславъ прѣдъ очима Владимѣрема, и хотѣ похватити брата своѥго, и мало не оутопе самъ. и оутопе Ростиславъ, сынъ Ѣысеславжь. Владимѣръ прѣвреде рѣкоу съ малою дроужиною, мнози во падоша отъ полка ѥго, и волыре ѥго тоу падоша, и прѣшьдъ на оноу страноу Днѣпра плака сѧ по братѣ своѥмь и по дроужинѣ своѥй, и нде Чернигову печальнъ зѣло. Свѧтополкъ же въбѣже въ Треполь, и затвори сѧ тоу, и бѣ тоу до вечера, и на тоу ноць приде Кыѥву. Половьци же видѣвъше съдолѣвъше поустиша сѧ по земли воююще, и дроузии възвратиша сѧ къ Торчьскомоу. сн же сѧ зълова съключи въ дьнь възнесениа Господа нашего Ісоуса Христа, мѣсяца маа въ .кѕ. Ростислава же некавъше обрѣтоша въ рѣцѣ, и възмъше принесоша и Кыѥву, и плака сѧ по немь мати ѥго, и вьси людие пожалиша сѧ по немь по великоу, оуности ѥго ради. и събраша сѧ епископи и попове и черноризьци, и пѣсни обычьныа пѣвъше положиша и въ церкъви свѧтыа Софиа оу отьца своѥго. Половьцемъ же осѣдѧщемъ Торчьскыи, противящемъ же сѧ Торкомъ и крѣпъко борющемъ сѧ изъ града, оубиваху многы отъ противьныхъ: Половьци же начаша налѣгати, и отимаху водоу, и изнемагати начаша людие въ градѣ водьною жаждею и гладомь. и приславша къ Свѧтополкоу, глаголюще: аще не пришлеши брашьна, прѣдати сѧ имамы. Свѧтополкъ же посла имъ, и не бѣ лзѣ къкрасти сѧ въ градъ множьствомь вои ратьныхъ. и стояша около града недѣль девять, и раздѣлиша сѧ на двое: ѥдьни сташа оу града, рать борюще, дроузии пондоша Кыѥву, и поустиша сѧ на воропъ междоу Кыѥвъ и Кышерадъ. Свѧтополкъ же въиде на Желаню, и

поидоша противоу себѣ обои, и състоупиша ся, и оукрѣпи ся брань. и покѣгоша наши прѣдъ иноплеменьникы, и падахоу извени прѣдъ врагы нашими, и мнози погыбоша и бѣша мертви паче неже оу Трепола. Свѧтополкъ же приде Кыевоу самъ третий, а Половьци възвратиша ся къ Торчьскомоу. бѣша же си зълаа мѣсяца иоуля въ .кг. на оутрия же, въ .кд., въ свѧтоую моученикоу Бориса и Глѣба, въисть плачь великъ въ градѣ, а не радость, грѣхъ ради нашихъ великыхъ, за оумножение безаконий нашихъ. се бо Богъ на ны попоусти поганыа, не ако милоуа ихъ, нъ насъ кажа, да бѣхомъ ся въстыгноули отъ зълыхъ дѣлъ. симь казнить ны, нахождениемь поганыхъ, се бо иесть батогъ иего, да негли въстыгноувъше ся въспомянемъ ся отъ зълаго поути своиего. сего ради въ праздьникы Богъ намъ наводить сѣтование, ѩкоже ся сътвори въ се лѣто первое зъло на възнесение господьне, иеже оу Трепола; въторое же въ праздьникъ Бориса и Глѣба, иеже иесть праздьникъ новыи роуськыа земли. сего ради пророкъ глаголаше: прѣложю праздьникы ваша въ плачь и пѣсни ваша въ ръıдание. сътвори бо ся плачь великъ въ земли нашеи, опоустѣша села наша и гради наши, и бѣхомъ бѣгающе прѣдъ врагы нашими. ѩкоже пророкъ глаголаше: падете прѣдъ врагы вашими, поженоуть вы ненавидящии васъ, и побѣгнете, никомоу женоущю васъ; съкроушю роугание гордыни вашеа, и боудеть въ тъщетоу крѣпость ваша, оубиють вы приходыи мьчь, и боудеть земля ваша поуста, и двори ваши поусти боудоуть, ако вы худи иесте и лоукави, и азъ поидоу къ вамъ ѩростию лоукавою. тако глаголеть Господь Богъ израилевъ. иде лоукавии сынове измаилеви пожигахоу села и гоумна, и многы церкъви запалиша огнемь; да не чюдить ся никътоже о семь: идеже множьство грѣховъ, тоу видѣние въсако показанию. сего ради въселенаа прѣдасть ся, сего ради гнѣвъ простре ся, сего ради земля моучена бысть: ови ведоуть ся плѣнени, дроузи посѣкаеми бываютъ, дроузи на мьсть даеми бываютъ, горькоу съмерть приемлюще, дроузи трепещють, зрящи оубиваемыхъ, дроузи гладомь оумарщаеми и водьною жаждею: иедино прѣщение, иедина казнь, многовещьнъı имоуще

раны, различны печали и страшны моукы, ови вижеми и пытами пыхаеми и на зимѣ держими и оуранюеми. и се притранѣе и страшнѣе, ако на хрестиньствѣ родѣ страхъ и колѣбание и вѣда оупространи сѧ. правьдьно и достойно иесть, тако да накажемъ сѧ; тако вѣроу имемъ, аще кажеми иесмы; подобаше намъ прѣданомъ быти въ роукы изыкоу страньноу и безаконьнѣишю вьсеи земли. рыцѣмъ велегласьно: правьдьнъ иси, Господи, и прави соуди твои. рыцѣмъ по ономоу разбойникоу: мы достойна иже съдѣихомъ, приихомъ. рыцѣмъ и съ Иовомь: ако Господеви любо бысть, тако и кысть. боуди имя господьне благословено въ вѣкы. да нахождениемь поганыихъ и моучими ими владыкоу познаемъ, иегоже мы прогнѣвахомъ: прославлени бывъше не прославихомъ; почьтени бывъше не почьтохомъ; освѣтивъше сѧ не разоумѣхомъ; коупленни бывъше не поработахомъ; породивъше сѧ не ако отьца постыдѣхомъ сѧ. съгрѣшихомъ, и казними иесмы; ыкоже сътворихомъ, тако и страждемъ: гради вьси опоустѣша и села; прѣидѣмъ поли, идеже пасома вѣша стада коньи, овьци и волове, вьсе тъще нынѣ видимъ, нивы порастъше звѣремъ жилища бъіша. нъ обаче надѣемъ сѧ на милость божию; кажеть бо нъі добрѣ благыи владыка, не по безаконию нашемоу сътвори намъ, ни по грѣхомъ нашимъ въздасть намъ. тако подобаеть благомоу владыцѣ казати, не по множьство грѣховъ. тако Господь сътвори намъ: създа, падъша въстави, Ѣдамле прѣстоупление прости, баню нетлѣнна дарова, и свою кровь за нъі изліа. ыкоже нъі видѣ неправо прѣкъівающа, нанесе намъ соущюю рать и скорбь, да и не хотяще вьсако въ боудоущии вѣкъ обрящемъ милость: доуша бо, съде казнима, вьсако милость въ боудоущии вѣкъ обрящеть и льготоу отъ моукъ, не мьстить бо Господь дважды о томьжде. о неиздреченомоу человѣколюбию, ыкоже видѣ нъі неволею къ немоу обращающа сѧ; о тьмами любъве, иже къ намъ, по неже хотяще оуклоннхомъ сѧ отъ заповѣдний иего. се оуже не хотяще терпимъ, се съ ноуждею, и по неже неволею, се оуже волею. къде бо бѣ тъгда оу насъ оумиление? нынѣ же вьсь полна соуть слезъ; къде бѣ оу насъ въздъихание?

нынѣ же плачь по вьсѣмъ оулицамъ оупространн сѧ избиѥнъıхъ ради, ıже избиша безаконьнии. Половьци воюваша много, и възвратиша сѧ къ Торчьскомоу, и изнемогоша людиѥ въ градѣ гладомь, и прѣдаша сѧ ратьнъıмъ. Половьци же, приимъше градъ, запалиша и огнемь, и люди раздѣлиша, и ведоша въ вѣжа къ сердоболемъ своимъ и сѫродьникомъ своимъ, много родоу хрестианьскоу страждющю: печальни, моучими, зимою оцѣплаѥми, въ алчи и въ жажди и въ бѣдѣ опоустѣвъше лици, почернѣвъше тѣлесы, незнаемою страною, ıзъıкомь испаленъıмь ази ходıще и боси, ногы имоуще събоденъı терниемь; съ слезами отвѣщеваховоу дроугъ къ дроугоу, глаголюще: азъ бѣхъ сего града; и дроугъıй: азъ сѣи вьси; тако съвъпрашаховоутъ сѧ съ слезами, родъ свой повѣдающе и въздъıшюще, очи възводıще на небо къ Вънишнемоу, съвѣдоущемоу тайнаı. да никътоже дерзнеть рещи: ıако ненавидимн Богомь ѥсмъı; да не боудеть: кого бо тако Богъ любить, ıакоже нъı възлюбилъ ѥсть? кого тако почьлъ ѥсть, ıакоже нъı прославилъ ѥсть и възнесль? никогоже. тѣмьже паче ıрость свою въздвиже на нъı, ıако паче вьсѣхъ почьтени бъıвъше горе вьсѣхъ съдѣıхомъ грѣхъı; ıакоже паче вьсѣхъ просвѣщени бъıвъше, владъıчьню волю вѣдоуще и прѣзрѣвъше, въ лѣпотоу паче инѣхъ казними ѥсмъı. се бо азъ грѣшьнъıй и много и часто Бога прогнѣваю, и часто съгрѣшаю по вьсı дьни.

Въ сѣ же лѣто прѣставн сѧ Растиславъ, сънъ Мьстиславль, вноукъ Изıславль, мѣсяца октомвря въ первъıй дьнь; а погребенъ бъıсть ноемвря въ шестъıй на десяте дьнь въ церкъви свѧтъıı Богородица Десятиньнъıı.

LXXVII. Въ лѣто ,ѕхв. сътвори миръ съ Половьци Свѧтополкъ. и поıа себѣ женоу дъщерь Тоугорканю, кнıзи половьчьскаго. томь же лѣтѣ приде Ольгъ съ Половьци изъ Тмоутороканы Черниговоу: Владимѣръ же затвори сѧ въ градѣ. Ольгъ же приде къ градоу, и пожьже около града церкъви и монастъıрı. Владимѣръ же сътвори миръ съ Ольгомь, и иде изъ града на столъ отьнь Переıславлю, а Ольгъ вьниде въ градъ отьца своего. Половьци же начаша воювати около Чернигова, Ольгови не възбранıющю, бѣ бо

самъ повелѣлъ имъ воевати. се оуже третиюе наведе поганыя на землю роуськоую, иегоже грѣха да бы и Богъ простилъ, за неже много хрестиянъ изгоублено бысть, а дроузии плѣнени и расточени по землямъ.

Въ се же лѣто придоша проузи на роуськоую землю, мѣсяца августа въ .ks., и поядоша высокоу травоу и многа жита: и не бѣ сего слышано въ дньхъ первыхъ въ земли роуськѣй, иеже видѣста очи наши, за грѣхы наша.

Въ се же лѣто прѣстави сѧ епископъ владимѣрьскыи Стефанъ мѣсяца априлиа въ .kz. дьнь, въ часъ шестыи ночи, кыв прѣжде игоуменъ печерьскомоу монастырю.

LXXVIII. Въ лѣто .ѫsxr. идоша Половьци на Грекы съ Девгеневицемь, и воеваша по гречьстѣй земли; и цѣсарь и Девгеневица, и повелѣ и ослѣпити. въ то же лѣто придоша Половьци, Итларь и Кытанъ, къ Владимѣроу на миръ. и приде Итларь въ градъ Переяславль, а Кытанъ ста междоу валома съ вои; и въда Владимѣръ Кытанови сына своего Свѧтослава въ талѣ, а Итларь бысть въ градѣ съ лѣпшимь дроужиною. въ то же врѣмя быше пришьлъ Славыта изъ Кыева къ Владимѣроу отъ Свѧтополка на нѣкоюе ороудие, и начаша доумати дроужина Ратибора съ княземь Владимѣромь о погоублении Итлареве чади. Владимѣръ же не хотяше сего сътворити, отвѣщя бо: како се могоу сътворити, ротѣ съ ними ходивъ? отвѣщавъше же дроужина рекоша Владимѣроу: княже, нѣтоу ти въ томь грѣха; да они всегда къ тебѣ ходяще ротѣ гоубять землю роуськоую, и кровь хрестиньскоу проливають беспрѣстани. и послоуша ихъ Владимѣръ, и въ тоу ночь посла Владимѣръ Славытоу съ нѣколикою дроужиною и съ Торкы междоу вала; и въкрадъше первоюе Свѧтослава, по томь оубиша Кытана, и дроужиноу его избиша, вечероу соущю тъгда соуботьномоу, а Итлареви въ тоу ночь лежащю оу Ратибора на дворѣ съ дроужиною своею и не вѣдоущю, чьто сѧ надъ Кытаномь сътвори. на оутриа же, въ недѣлю, заоутрени соущи годинѣ, пристрои Ратиборъ отрокы въ ороужии, и истъбькоу приставы истопити имъ. и присла Владимѣръ отрока своего Ыйдюка по Итларевоу чадь, и рече Ыйдюкъ

Итларевн: зоветь къ князь Владимѣръ, рекъ такo: оборѣше сѧ и въ теплѣ истъбѣ заоутрокавъше оу Ратибора, приѣдѣте къ мънѣ. и рече Итларь: тако боуди. и ико вълѣзоша въ истъбькоу, тако запрени бѣша. и възлѣзъше на истъбькоу прокопаша ей верхъ, и тако Олбигъ Ратиборичь, приимъ лоукъ свой и наложивъ стрѣлоу, оударн Итларь въ сердьце: и дроужиноу его вьсю избиша. и тако зълѣ испроверже животъ свой Итларь въ недѣлю сыропоустьноую, въ часъ первъый дьне, мѣсяца февралѧ въ .кд. дьнь. Свѧтополкъ же и Владимѣръ посласта къ Ольгови, велѧща ємоу поити на Половьца съ собою. Ольгъ же обѣщавъ сѧ съ нима и пошьдъ, не иде съ нима въ поуть єдинъ. Свѧтополкъ же и Владимѣръ идоста на вѣжа, и възыста вѣжа, и плѣниша скоты и коны, вельбоуды и челядь, и приведоста ѧ въ землю свою. и начаста гнѣвъ имѣти на Ольга, ико не шьдъшю ємоу съ нима на поганъıы. и посласта Свѧтополкъ и Владимѣръ къ Ольгови, глаголюща сице: сѣ, тъı не шьлъ єси съ нама на поганъıы, иже погоубили соуть землю роусьскоую; а сѣ оу тебе єсть Итларевичь, любо оубий, любо и дай нама, тъ єсть врагъ нама и роусьстѣй земли. Ольгъ же сего не послоуша, и бъıсть междоу ими ненависть.

Въ сѣ же лѣто придоша Половьци къ Гоургевоу, и стоиша около его лѣто вьсе, и мало не възяша его. Свѧтополкъ же оумири ѧ. Половьци же придоша за Рось, Гоургевьци же въıбѣгоша, и идоша Кыеву. Свѧтополкъ же повелѣ роубити градъ на Битьчевѣ холмоу, въ свое имя нарекъ Свѧтополчь градъ, и повелѣ епископоу Маринoу съ Гоургевьци сѣсти тоу и Засаковьцемъ и прочиимъ отъ инѣхъ градъ; а Гоургевъ зажьгоша Половьци тъщь.

Сего же лѣта исходыша иде Давъıдъ Свѧтославичь изъ Нова Града Смольньскоу; Новоградьци же идоша Ростовоу по Мьстислава Владимѣрица, и поѥмъше ведоша и Новоу Градоу, а Давъıдови рекоша: не ходи къ намъ. и пошьдъ Давъıдъ врати сѧ Смольньскоу, и сѣде Смольньстѣ, а Мьстиславъ Новѣ Градѣ сѣде.

Въ сѣ же врѣмя приде Изяславъ, сынъ Владимѣрь,

изъ Коурьска къ Моуромоу; и приша и Моуромьци, и посадьника и Ольгова.

Въ се же лѣто придоша проузи мѣсяца августа въ .ки. дьнь, и покрыша землю, и бѣ видѣти страшьно: и идяхоу къ полоуночьнымъ странамъ, ядоуще траву и проса.

LXXIX. Въ лѣто .ѯхд. Свѧтополкъ и Владимѣръ посласта къ Ольгови, глаголюща сице: поиди Кыєвоу, да порядъ положимъ о роускѣй земли прѣдъ епископы и прѣдъ игоумены и прѣдъ моужи отьць нашихъ и прѣдъ людьми градьскыми, да бѣхомъ обранили роуськоую землю отъ поганыхъ. Ольгъ же въспринимъ съмыслъ боуй и словеса величава рече сице: нѣсть мене лѣпо соудити епископоу ли игоуменомъ ли смердомъ. и не въсхотѣ нти къ братома своима, послоушавъ зълыхъ съвѣтьникъ. Свѧтополкъ же и Владимѣръ рекоста къ немоу: да се ты ни на поганыи идеши, ни на съвѣтъ къ нама, то ты мыслиши на наю, и поганымъ помагати хощеши, а Богъ промеждоу намн боудеть. Свѧтополкъ же и Владимѣръ поидоста на Ольга Черниговоу, Ольгъ же въбѣже изъ Чернигова, мѣсяца мая въ третии дьнь, въ соуботоу. Свѧтополкъ же и Владимѣръ гнаста по немь, Ольгъ же въбѣже въ Стародоубъ, и затвори сѧ тоу. Свѧтополкъ же и Владимѣръ остоуписта и въ градѣ, и кыяхоутъ сѧ изъ града крѣпъко, а сн пристоупахоу къ градоу, и извени бываху мнози отъ обоихъ; и бысть междоу имн брань люта, и стояша около града дьний .л. и .г., и изнемагаху людиє въ градѣ. и въинде Ольгъ изъ града, хотя мира, и въдаста немоу миръ, рекоуща сице: иди къ братоу своємоу Давыдови, и придѣта Кыєвоу на столъ отьць нашихъ и дѣдъ нашихъ, яко то єсть старѣйший градъ въ земли въ вьсей, Кыєвъ, тоу достоино сѧныти сѧ и порядъ положити. Ольгъ же обѣщѧ сѧ се сътворити, и на семь цѣловаша крестъ. въ се же врѣмя приде Боняк съ Половьци къ Кыєвоу въ недѣлю отъ вечера, и повоєва около Кыєва, и пожьже на Берестовѣмь дворъ княжь. въ се же врѣмя воєва Коуры съ Половьци оу Переяславля, и Оустиє пожьже мѣсяца мая .кд. дьнь. Ольгъ же въинде изъ Стародоуба, и приде

Смольньскоу, и не приша его Смольняне, и иде къ Рязаню; Свѧтополкъ же и Владимѣръ поидоста въ свои си. сего же мѣсяца приде Тоугоркань, тьсть Свѧтополчь, къ Переславлю мѣсяца маа .ла., и ста около града, а Переславьци затвориша сѧ въ градѣ. Свѧтополкъ же и Владимѣръ поидоста на нь по сей странѣ Днѣпра, и придоста къ Зароубоу, и прѣбродиста сѧ, и не ощютиша ихъ Половьци, Богоу съхранышю ихъ, и исполчивъша сѧ поидоста къ градоу. граждане же оузрѣвъше, ради бъша, и изидоша къ нима, а Половьци стоахоу на оной странѣ Троубежа, исполчивъше сѧ. Свѧтополкъ же и Владимѣръ въбредоста въ Троубежь къ Половьцемъ, Владимѣръ же хотѣ наряидити полкъ, они же не послоушаша, нъ оударища въ коня къ противьнъимъ: се видѣвъше Половьци повѣгоша, а наши погнаша въ слѣдъ ратьнъихъ, сѣкоуще противьнъия. и съдѣа Господь въ тъ дань съпасение велико, мѣсяца иоуліа въ .дѣ. дань, повѣжденни бъша иноплеменьници, и князя ихъ оубиша Тоугоркана и сына его и ина князя; мнози врази наши тоу падоша. на заоутрие же налѣзоша Тоугоркана мертва, и възя и Свѧтополкъ акы тьсту своего и врага; и привезъше и къ Кыеву погребоша и на Берестовѣмь междоу поутемь идоущимь на Берестово и дроугъмь въ монастъырь идоущимь. и въ .к. тогожде мѣсяца, въ пятъкъ, приде въторое Бонякъ безбожьнъый, шелоудивъый, отай хъищьникъ, къ Кыеву внезапоу, и мало въ градъ не въиха Половьци, и зажьгоша болонние около града, и възвратиша сѧ на монастъыря, и въжьгоша Стѣфановъ монастъырь и деревьня и Германъ. и придоша въ монастъырь пещерьскъый, намъ соущемъ по келиямъ и почивающемъ по заоутрени, и кликноуша около монастъыря, и поставиша стага два прѣдъ враты монастъырьскъими, намъ же вѣжащемъ задомь монастъыря, а дроугъмъ възбѣгъшемъ на полатъы. безбожьнии же сынове измаилеви въсѣкоша врата монастъырю, и оустремиша сѧ по келиямъ, въсѣкающе двьри, и изношахоу, аще чьто обрѣтахоу въ келиихъ. по семь въжьгоша домъ свѧтъыа владъычица нашеа Богородица, и придоша къ церкъви, и зажьгоша двьри иже къ оутоу оустроенъыа, и

ѣторыи же къ сѣвероу, и вълѣзъше въ притворъ оу гроба Ѳеодосиева, имлюще иконы, зажигахоу двьри, и оукарахоу Бога и законъ нашь. Богъ же терпѣше, ище бо не съконьчали сѫ бѣхоу грѣси ихъ и безакониа ихъ, тѣмь глаголахоу: къде ѥсть Богъ ихъ, да поможеть имъ, и избавить ѩ? и ина словеса хоульна глаголахоу на свѧтыѧ иконы насмихающе сѧ, не вѣдоуще, ѩко Богъ кажеть рабы своѧ напастьми ратьнымн, да ѩвѧть сѧ ѩко злато некоушено въ горноу: хрестиѧномъ во многымн скорбьми и печальми вънити въ цѣсарьство невесьное, а симъ поганымъ и роугателемъ на семь свѣтѣ приимъшемъ веселие и пространьство, а на ономь свѣтѣ прияти моукоу съ дыволомь и огнь вѣчьныи. тъгда же зажьгоша и Дворъ Красьныи, ѥгоже поставилъ благовѣрьныи кнѧзь Вьсеславдъ на холмоу, наричаемѣмь Бъдобичи: то вьсе окаяннн Половьци запалиша огнемь. тѣмьже и мы, послѣдоующе пророкоу Давъидоу, въпиемъ: Господи Боже мой, положи ѩ ѩко коло, ѩко трость прѣдъ лицемь вѣтроу, ѩко огнь, иже попалиѥть доубравъı. тако поженеши ѩ боурею твоею; исполни лица ихъ досаждениа. се бо осквернишa и пожьгоша свѧтыи домъ твои и монастырь матере твоеѩ и троупие рабъ твоихъ; оубиша во нѣколико отъ братиа нашеѩ ороужиемь безбожьнии сынове Измаилеви, поущени бо на казнь хрестиѧномъ ищьли соуть сѧ отъ поустыня етриѧскыѧ междоу въстокомь и сѣверомь, ищьло же ихъ ѥсть четъıри колѣна: Торкъмени, Печенѣзи, Торци и Половьци. Медоданй же съвѣдѣтельствоуѥть о нихъ, ѩко въ осмь колѣнъ просѣгли соуть, ѥгда исѣче ѩ Гедеонъ, да осмь ихъ бѣжа въ поустыню, а четъıри исѣче. дроузии же глаголоуть ѩ сынъı Ямоновъı, се же нѣсть тако: сынове бо Моавли Хвалисн, а сынове Ямонови Болгаре, а Срацинн отъ Измаила творѧть сѧ Агарѧнн, и прозваша имы себѣ Сарақине, рекъше Сарини ѥсмъı. тѣмьже Хвалисн и Болгаре соуть отъ дъщерию Лотовоу, иже зачаста отъ отьца своѥго, тѣмьже нечисто ѥсть плема ихъ. а Измаилъ роди ѵ. сына, отъ нихъже соуть Торкъмени и Печенѣзи и Торци и Коуманн, рекъше Половьци, иже исходѧть отъ поустыня. и по сихъ осми колѣнѣхъ къ коньчинѣ вѣка изидоуть закле-

пении въ горѣ Александромь македоньскымь нечисти человѣци.

LXXX. Поученіе. Азъ худый дѣдомь своимь Ярославомь, благословленымь, славьнымь нареченый въ крещеніи Василій, роуськымь именемь Владимѣръ отьцемь възлюбленымь и материю своею Мономахъ. . . .

сѧ ємоу, и прозритъ, ꙗко прндетъ дьнь ѥго. оружиѥ извлѣкоша грѣшьници, напрѧгоша лоукъ свой истрѣлити нища и оубога, заклати правѣꙑѧ сердьцемь. оружиѥ ихъ вънидетъ въ сердьца ихъ, и лоуци ихъ съкроушатъ сѧ. лоучѥ ѥстъ правьдьникоу мало паче богатьства грѣшьнꙑхъ многа. ꙗко мꙑшьца грѣшьнꙑхъ съкроушатъ сѧ, оутвержддѧетъ же правьдьнꙑѧ Господь. ꙗко се грѣшьници погꙑбноутъ, правьдьнꙑй же милоуѥтъ и даѥтъ. ꙗко благословѧщии ѥго наслѣдꙗтъ землю, кленоущии же ѥго потрѣбꙗтъ сѧ. отъ Господа стопꙑ человѣкоу исправꙗтъ сѧ. ѥгда сѧ падетъ, не разбиѥтъ сѧ, ꙗко Господь подъѥмлетъ роукоу ѥго. оунъ бѣхъ, и състарѣхъ сѧ, и не видѣхъ правьдьника оставлена, ни сѣмени ѥго просѧща хлѣба. вьсь дьнь милоуѥтъ и въ заимъ даѥтъ правьдьнꙑй, и племꙗ ѥго благословлено боудетъ. оуклони сѧ отъ зъла, сътвори доврѡ, възыщи мира и пожени, и живи въ вѣкъı вѣка. вънегда стати человѣкомъ, оубо живꙑ пожерли нꙑ бꙑша; вънегда прогнѣвати сѧ ꙗрости ѥго на нꙑ, оубо вода бꙑ нꙑ потопила. помилоуй мꙗ, Боже, ꙗко попра мꙗ человѣкъ, вьсь дьнь борꙗ сѧ сътоужи ми. попраша мꙗ врази мои, ꙗко мнози борющии сѧ съ мъною съ вꙑше. възвеселитъ сѧ правьдьникъ, ѥгда видитъ мьсть; роуцѣ свои оумꙑѥтъ въ крови грѣшьника. и речетъ оубо человѣкъ: аще ѥстъ плодъ правьдьника, и ѥстъ оубо Богъ соудꙗй земли. изꙑми мꙗ отъ врагъ моихъ, Боже, и отъ въстающихъ на мꙗ отими мꙗ. избави мꙗ отъ творящихъ безакониѥ, и отъ моужь крови съпаси мꙗ. ꙗко се оуловиша доушю мою. ꙗко гнѣвъ въ ꙗрости ѥго и животъ въ воли ѥго; вечеръ вѣдворитъ сѧ плачь, а за оутра радость. ꙗко лоучьши милость твоꙗ паче живота моѥго, оустънѣ мои похвалитъ тꙗ. тако благословлю тꙗ въ животѣ моѥмь, и о имени твоѥмь въздѣю роуцѣ мои. покрꙑ мꙗ отъ съньма лоукаваго и отъ множьства дѣлающихъ неправьдоу. възвеселѧтѥ сѧ, вьси правьдьнии сердьцемь. благословлю Господа на вьсѣко врѣмꙗ, въ иноу хвала ѥго, и прочаѥ. ꙗкоже Василий оучаше, събравъ тоу оуноша, доуша чистꙑ, нескверньнꙑ, тѣлесꙑ хоудꙑ, кротъкоу бесѣдоу и въ мѣроу слово Господьнѥ: иди и питиѭ безъ плиця велика бꙑти, при ста-

ръıхъ молчати, прѣмоудрыıхъ слоушати, старѣйшимъ покарыти сѧ, съ тѣчѣнъıми и мѣньшими любъвь имѣти, безъ лоукъı бесѣдоующе, а много разоумѣти, не свѣрѣповати словомь, ни хоулити бесѣдою, не обило смııти сѧ, срамлııти сѧ старѣйшихъ, къ женамъ нелѣпъıмъ не бесѣдовати, долоу очи имѣти, а доушю горѣ, прѣбѣгати, не стрѣкати оучитъ льгъкъıхъ, власти ни въ коуюже имѣти и ѥже отъ высѣхъ чьсть. аще ли кѣто васъ можетъ ничѣмъ оуслѣти, отъ Бога мьздъı да чаıетъ, и вѣчѣнъıхъ благъ насладитъ сѧ. о владъıчице богородице, отими отъ оубогаго сердьца моѥго гордость и боуıесть, да не възношю сѧ соуıетою мира сего; въ поустошьнѣмь семь житии наоучи сѧ, вѣрьнъıй человѣче, бъıти благочьстию дѣлатель, наоучи сѧ, по евангельскомоу словеси, очима оуправление, ıазъıкоу оудержание, оумоу съмѣрение, тѣлоу порабощение, гнѣвоу погоублениѥ, помъıслъ чистъ имѣти, поноуждаı сѧ на добраı дѣла, Господа ради; лишаемъ не мьсти, ненавидимъ любо гонимъ терпи, хоулимъ моли, оумертви грѣхъ, избавите обидима, соудите сиротѣ, оправьдаıте вьдовицю; придѣте, да сътıажемъ сѧ, глаголетъ Господь; аще боудоутъ грѣси ваши ıако оброщени, ıако снѣгъ обѣлю ıа, и прочеѥ. въсиıаетъ весна постьнаıа и цвѣтъ покаанъıı; очистимъ себе, братиѥ, отъ высѣкоıа скверньı плотьскъııа и доушевьнъııа, и свѣтодавьцю въпиюще рьцѣмъ: слава тебѣ, человѣколюбьче. по истинѣ, дѣти моı, разоумѣıте, како ти ıесть человѣколюбьць Богъ милостивъ и прѣмилостивъ. мъı человѣци, грѣшьни соуще и съмертьни, то ıже ны зъло сътворитъ, то хощемъ и пожрѣти и кровь ıего пролııти въ скорѣ: а Господь нашь, владѣıı и живототворıı и съмертию, съгрѣшенъııа наша въıше главъı нашеıа терпитъ, и пакъı и до живота нашего, ıако отьць, чадо своѥ любıı и биı, и пакъı привлачитъ ѥ къ себѣ: тако же и Господь нашь показалъ ны ıесть на врагъı повѣдоу, треми дѣлъı добръıми избъıти ıего и побѣдити ıего: покааниѥмь, слезами и милостъıнею; да то въı, дѣти моı, не тıажька заповѣдь вожиıа ıже тѣми дѣлъı треми избъıти грѣховъ своихъ и цѣсарьствиıа не лишити сѧ. а Бога дѣлъı, не лѣните сѧ, молю въı сѧ, не забъıвайте трехъ дѣлъ

тѣхъ: не во соуть тѣжька, ни иждиночьство, ни чрньчьство, ни глдъ, ико ини добри терпять, нъ малымь дѣломь оулоучити милость вожию. чьто есть человѣкъ, ико помьниши и? велий еси, Господи, и чюдьна дѣла твоа, никакъже разоумъ человѣчьскъ не можеть исповѣдати чюдесъ твоихъ. и паки рьцѣмъ: велий еси, Господи, и чюдьна дѣла твоа, и благословено и хвално имя твое въ вѣкы по вьсей земли, иже къто не похвалить, ни прославить силы твоа и твоихъ великыхъ чюдесъ и доброть, оустроеныхъ на семь свѣтѣ; како небо оустроено, како ли соньце, како ли лоуна, како ли звѣзды и тьма и свѣтъ и земля, на водахъ положена, Господи, твоимь промысломь; звѣрие разноличьнии и пътица и рыбы оукрашены твоимь промысломь, Господи. и семоу чюдоу дивоуемъ ся, како отъ персти създа человѣка, како образи разноличьни въ человѣчьскыхъ лицихъ: аще и вьсь миръ съвъкоупить ся, не вьси въ единъ образъ, нъ кыйже своимь лица образомь, по божии моудрости. и семоу ся подивоуемъ, како пътица небесьныя изъ ирия идоуть, и первѣе въ наши роуцѣ, и не ставять ся на единой земли, нъ и сильныя и хоудыя идоуть по вьсѣмъ землямъ, божиимь повелѣниемь, да наполнять ся лѣси и поля. вьсе же то далъ Богъ на оугодие человѣкомъ, на сънѣдь, на веселие. велика, Господи, милость твоа на насъ, иже та оугодиа сътворилъ еси человѣка дѣлы грѣшьна. и ты же пътица небесьныя оумоудрены тобою, Господи, егда повелиши, то въспоють, и человѣкы веселять тебе; егда же не повелиши имъ, языкъ же имѣюще онѣмѣють. а благословенъ еси, Господи, и хвальнъ зѣло, вьсыка чюдеса и ты доброты сътворивъ и съдѣлавъ: да иже не хвалить тебе, Господи, и не вѣроуеть вьсѣмь сердьцемь и вьсею доушею въ имя Отьца и Сына и свитаго Доуха, да боудеть проклятъ. си словьца прочитающе, дѣти моа, божьствьнаа, похвалите Бога, давъшаго намъ милость свою и се отъ хоудаго моего безоумиа наказание. послоушайте мене, аще не вьсего приимете, то половиноу. аще въ Богъ оумилькчить сердьце, слезы своа испоустите о грѣсѣхъ своихъ, рекоуще: ыкоже влоудьницю и разбойника и мытаря помиловалъ еси, тако

и насъ грѣшьныхъ помилоуй. и въ церкъви то дѣйте и ложаще сѧ. не грѣшите ниединоуже нощь, аще можете, покланѧти сѧ до земли; ѥ ли въ сѧ начьнете не моущи, а трижды; а того не забывайте, не лѣните сѧ, тѣмь бо нощьнымь поклономь и пѣниемь человѣкъ побѣждаѥть дивола, и чьто въ дьнь съгрѣшить, тѣмь человѣкъ извываѥть. аще и на кони ѣздяще не боудете ни съ къимь ороудиѥ, аще инѣхъ молитвъ не оумѣѥте молвити, а Господи помилоуй здѣте. беспрѣстани въ тайнѣ, та бо ѥсть молитва высѣхъ лѣпльши, нежели мъслити безлѣпицю. высего же паче оубогыхъ не забывайте, въ ѥлико могоуще по силѣ кормите, и придавайте сиротѣ, и вьдовицю оправьдите сами, а не въдавайте сильнымъ погоубити человѣка. ни права, ни крива не оубивайте, ни повелѣвайте оубити ѥго: аще боудеть повиньнъ съмертн, а доуша не погоублыйте никакоѥже хрестиѧнъ. рѣчь молвяще, и лихо и добро, не клънѣте сѧ Богомь, ни хрестите сѧ, нѣтоу бо ти ноужда никоѥже; аще ли въ боудеть крестъ цѣловати къ братии или къ комоу, ѥ ли оуправивъше сердьце своѥ, на немьже можете оустоѧти, таже цѣлоуйте и цѣловавъше блюдѣте, да не, прѣстоупьни, погоубите доуша своѥго. епископ, попи и игоумени, съ любъвию възимайте отъ нихъ благословленије, и не оустраняйте сѧ отъ нихъ, и по силѣ любите и набъдите, да приимете отъ нихъ молитвоу отъ Бога. паче высего гордости не имѣйте въ сердьци и въ оумѣ, нъ рьцѣмъ: съмертьни ѥсмы, дьнесь живи, а за оутра въ гробѣ; се высе, чьто нъı ѥси въдалъ, нѣ наше, иъ твоѥ, пороучилъ нъı ѥси на мало дьний. и въ земли не храните, то нъı ѥсть великъ грѣхъ. старъıѧ чьти ѥко отьца, а младъıѧ ѥко братию. въ домоу своѥмь не лѣните сѧ, нъ высе видите; не зрите на тивоуна, ни на отрока, да не посмѣѥть сѧ приходящии къ вамъ домоу вашемоу, ни обѣдоу вашемоу. на войноу въıшьдъше не лѣните сѧ, не зрите на воѥводъı; ни питию, ни ѣдению не лагодите, ни сънанию; и стража сами нарѧждевайте, и нощь, отъ высюдоу нарѧдивъше около вои, таже лязѣте, а рано въстанѣте; а ороужиѧ не сънимайте съ себе въ борзѣ, не разглѧдавъше лѣноцами, вънезапоу бо человѣкъ погыбаѥть.

аѣжа людии сѧ и пиѭньства и блоуда, въ томь бо доуша погыбаѥть и тѣло. коуда же ходяще поутемь по своимъ землямъ, не дайте пакости дѣяти отрокомъ, ни своимъ, ни чюждимъ, ни въ сѣнѣхъ, ни въ житѣхъ; да не клятви васъ начьноуть. коуда же поидете, идеже станете, напоите, накормите оуненна. боле же чьтѣте гость, отъ коудоуже къ вамъ придеть, или простъ, или добръ, или съмъ; аще не можете дароѭ, врашьноѭ и питиѭ: ти бо мимо ходяще прославять человѣка по вьсѣмъ землямъ люво добрѣѭ любо зълѣѭ. больнаго приѣдите, надъ мертвьцы идѣте, яко вьси мертвьни иесмы; и человѣка не минѣте, нъ придѣ-цѣваѣше добро слово имоу дадите. жены своѭ любите, нъ не дайте имъ надъ собою власти. се же въ коньца вьсемоу: страхъ божий имѣйте въше вьсего. аще забываѥте сего, а часто прочитайте: и мънѣ боудеть безъ срама, и вамъ боудеть добро. иегоже оумѣюще, того не забывайте добраго, а иегоже не оумѣюще, а томоу сѧ оучите, якоже отьць мой, дома сѣдя, изоумѣше пѣть изъкъ, въ томь бо чьсть иесть отъ инѣхъ земль. лѣность бо вьсемоу мати: иеже оумѣѥть, то забоудеть, а иегоже не оумѣѥть, а томоу сѧ не оучить. добрѣ же творяще не мозѣте сѧ лѣинити ни на чьтоже доброѭ, первоѭ къ церкъви: да не застанеть васъ солньце на постелѧ. тако бо отьць мой дѣяшеть блаженыи и вьси добрии моужи съвершении. злоутрѣюю отъдаваѣше Богоу хвалоу и по томь солньцю въсходящю оузрѣваѣше солньце, прославити Бога, съ радостию рече: просвѣти очи мои, Христе Боже, иже далъ ми иеси свѣтъ твой красьныи, и ище, Господи, приложи ми лѣто къ лѣ-тоу, да прокъ, грѣховъ свонхъ поклавъ сѧ и оправьдивъ животъ, тако похвалю Бога. и сѣдѣше доумати съ дроужи-иою или люди оправлѣвати или на ловъ ѣхати или поѣздити или лещи съпати: съпание иесть отъ Бога присоуждено по-лоу дьне, о тъ чинъ бо почиваѥть и звѣрь и пътица и чло-вѣци. а се вы повѣдаю, дѣти моа, троудъ свои, иеже сѧ иесмь троуждалъ, поути дѣя и ловы три на десите лѣта: первоѭ къ Ростовоу идохъ, сквозѣ Бѣтича, посла мя отьць, а самъ иде Коурьскоу; и пакы вътороѭ къ Смольньскоу съ Ставькомь Скородѣтищемь, тъ пакы отиде къ

Берестию съ Изяславомь, а мене посла Смольньскоу; та и-Смольньска идохъ Владимѣрю; тоужде зимы тай посласта Берестию брата на главьня, иде ихоу пожьгли, тай тоу блюдохъ градъ тѣхъ; та идохъ Переяславлю отьцю; а по великѣ дьни изъ Переяславля та Владимѣрю, на Соутѣскоу мира творитъ съ Лѧхы; отъ тоуда пакы на лѣто Владимѣрю опять; та посла мя Свѧтославъ къ Лѧхы: ходивъ за Глоговы до чешьскаго лѣса ходихъ въ земли ихъ четыри мѣсяца. въ тожде лѣто и дѣти си родн старѣйшеѥ новоградьскоѥ. та отъ тоуда Тоуровоу; а на весноу та Переяславлю; таже Тоуровоу. и Свѧтославъ оумре. и изъ пакы Смольньскоу; а и-Смольньска тойжде зимѣ та къ Новоу Градоу; на весноу Гѣкови въ помощь; а на лѣто съ отьцемь въ Полотьскъ; а на дроугоую зимоу съ Свѧтополкомь подъ Полотьскъ; ожьгоша Полотьскъ; онъ иде Новоу Градоу, а ы съ Половьци на Одрьскъ, воюя; та Черниговоу; и пакы и-Смольньска къ отьцю придохъ Черниговоу. и Ольгъ приде, изъ Владимѣря въведенъ, и възвахъ и къ себѣ на обѣдъ съ отьцемь въ Черниговѣ, на Красьнѣмь Дворѣ, и въдахъ отьцю три съта гривьнъ злата. и пакы и-Смольньска же пришьдъ прондохъ сквозѣ половьчьскыи вои, бився си, до Переяславля, и отьца налѣзохъ съ полкоу пришьдъша; тай пакы ходихомъ, томьжде лѣтѣ, съ отьцемь и съ Изяславомь битъ си Черниговоу съ Борисомь, и побѣдихомъ Бориса и Ольга; и пакы идохомъ Переяславлю, и стахомъ въ оброкѣ. и Всеславъ Смольньскъ ожьже, и азъ въсѣдъ съ Черниговьци о двою коню не застахомъ въ Смольньстѣ, тѣмьжде поутемь по Всеславѣ пожегъ землю и повоювавъ до Лоукамля и до Логожьска, та на Дрючьскъ воюя, та Черниговоу. а на тоу зимоу повоюваша Половьци Стародоубъ весь, и азъ шьдъ съ Черниговьци и съ Половьци, на Деснѣ изимахомъ князя Ѩсадоука и Глоука, и дроужиноу ихъ избиша; и на заоутрие за Новомь Градомь разгнахомъ сильны вои Белкатгина, а сѧ мьчи и плѣнъ весь отъимахомъ. а въ Вытича ходихомъ по двѣ зимѣ на Ходотоу и на сына его; и къ Корьдноу ходихъ первоую зимоу; и пакы по Изяславичихъ за Микоулинъ, и не постигохомъ ихъ; и на тоу ве-

сноу къ Ирополкоу съвъкоуплятъ сѧ на Бродъı; томьжде лѣтѣ гониховъ по Половѣцихъ за Хоролъ, иже Горошинъ възяша; и на тоу ѥсень идохомъ съ чернигоѣци и съ Половѣци, съ Читѣѥвици, къ Мѣнѣскоу: изъıхахомъ градъ, и не оставихомъ оу него ни чѣлѧдина, ни скотинъı; на тоу зимоу идохомъ къ Ирополкоу съвъкоуплıти сѧ на Бродъı, и любъвь великоу сътворихомъ; и на весноу посади мı отьць въ Переıславли прѣдъ братиѥю, и ходихомъ за Соупой; и ıдоуцıа къ Прилоукоу градоу срѣтоша нъı въ незапоу половѣчьстин кнıзи, осмь тъıсоуць, и хотѣхомъ съ нимн ради бити сѧ, нъ ороужиѥ вıхомъ оуслали на прѣдъ на повозѣхъ, и вънидохомъ въ градъ; толико Семьцю ıша ѥдиного жива ти смердъ нѣколико, а наши онѣхъ боле извıша и изимаша, и не смѣша ни коня пошти въ роуцѣ, и бѣжаша на Соулоу тоу ночи; и за оутра, на Госпожинъ дьнь, идохомъ къ Бѣлѣ Вѣжи, и Богъ нъı поможе и свıтаꙗ вогородица: избиша девıть сътъ Половѣць и два кнıзя ıша, Багоубарсова брата, Ѣскıня и Сакзы, а два моужа толико оутекоста; и по томь на Свıтославль гониховъ по Половѣцихъ и по томь на Торчьскъıй градъ и по томь на Гюргевъ по Половѣцихъ; и пакъı на тойжде странѣ оу Красьна Половѣца повѣдихомъ; и по томь съ Растиславомь же оу Барина вѣжа възıхомъ; по томь ходивъ Владимѣрю пакъı Ирополка посадихъ, и Ирополкъ оумре; и пакъı по отьни съмерти и по Свıтополцѣ Соулѣ бивъше сѧ съ Половѣци до вечера, къıхомъ оу Халѣпа, и по томь миръ сътворихомъ съ Тоугорканомь и съ инѣми кнıзи половѣчьскъıми; и оу Глѣбовъı чади поıхомъ дроужиноу свою вьсю, и по томь Ольгъ на мı приде съ половѣчьскою землею къ Черниговоу, и биша сѧ дроужина моꙗ съ нимь осмь дьний о малоу гроблю, не въдадоуще имъ въ острогъ. съжаливъ сн хрестиꙗнъıхъ доушь и селъ горящихъ и монастъıрь, рѣхъ не хвалити сѧ поганъıмъ, и въдахъ братоу отьца ѥго мѣсто, а самъ идохъ на отьца своѥго мѣсто, Переıславлю. и изидохомъ на свıтаго Бориса дьнь изъ Чернигова, и ıхахомъ сквозѣ полкъı половѣчьскъıѧ, не въ съто дроужинъı и съ дѣтьми и съ женами, и облизахоутъ сѧ на насъ акъı волци стоıще и отъ прѣвоза и съ

горъ, Богъ и свѧтый Борисъ не да имъ мене въ користь, невръждени дондохомъ Переславлю, и сѣдѣвъ въ Переславли три лѣта и три зимы и съ дроужиною своею, многы бѣды приихомъ отъ рати и отъ глада; и идохомъ на вои ихъ за Римовъ, и Богъ нъı поможе, и избиша и, а дроугыıа поимаша; и пакы Итлареву чади избиша, и вѣжа ихъ възихомъ, шьдъше за Голтавомь; и Стародоубоу идохомъ на Ольга, за не си выше приложилъ къ Половьцемъ; и на Боугъ идохомъ, и съ Свѧтополкомь на Боняка за Рось; и Смольньскоу идохомъ, съ Давыдомь съмиривъше си; пакы идохомъ дроугоıе съ Воронича; тъгда же и Торци придоша къ мънѣ, изъ Половьць Читѣневици, и идохомъ противоу имъ на Соулоу; и по томь пакы идохомъ къ Ростовоу на зимоу, и по три зимы ходихомъ Смольньскоу. и се нънѣ идоу Ростовоу. и пакы съ Свѧтополкомь гонихомъ по Боняцѣ, но ли оли оубиша, и не постигохомъ ихъ; и по томь по Боняцѣ же гонихомъ за Рось, и не постигохомъ іего; и на зимоу Смольньскоу идохъ, и Смольньска по велицѣ дьни въıндохъ. и Гюргева мати оумре. Переславлю пришьдъ на лѣто събрахъ братию. и Бонякъ приде съ вьсѣми Половьци къ Къснятину, идохомъ за ня изъ Переславля за Соулоу, и Богъ нъı поможе, и полкы ихъ побѣдихомъ, и князи изимахомъ лѣпшııа, и по Рождьствѣ сътворихомъ миръ съ Ляпою, и поимъ оу него дъщерь идохомъ Смольньскоу; и по томь идохъ Ростовоу. пришьдъ изъ Ростова пакы идохъ на Половьца на Оуроубоу съ Свѧтополкомь, и Богъ нъı поможе; и по томь пакы на Боняка къ Лоубьноу, и Богъ нъı поможе; и по томь ходихомъ въ войноу съ Свѧтополкомь; и потомь пакы на Донъ идохомъ съ Свѧтополкомь и съ Давыдомь, и Богъ нъı поможе; и къ Въıреви выхоу пришьли Ляпа и Бонякъ, и хотѣша възяти и: и къ Ромноу идохъ съ Ольгомь и съ дѣтьми на ня, и они оуютивъше бѣжаша; и по томь къ Мѣньскоу ходихомъ на Глѣба, іеже нъı выше люди зашлъ, и Богъ нъı поможе, и сътворихомъ свою мъıслено1е; и по томь ходихомъ къ Владимѣрю на Ярославьця, не терпяще зълобъ іего; а изъ Чернигова до Къıева нестижь ездихъ къ отьцю, дьнемь іесмь прѣ-

ѣздилъ до вечерьни. а въсѣхъ полутий осмь десятъ и три великыхъ, а прока не испомьню маньшихъ. и миромъ вѣсмь сътворилъ съ половѣчьскыми князи безъ единого два десяти, и при отьци и кромѣ отьца, а дань свота много и многы порты свои. и поустилъ вѣсмь половѣчьскыхъ князь лѣпьшихъ изъ оковъ толико: Шароуканы два врата, Багоубарсовы три, Овчины вратны .д., а въсѣхъ лѣпьшихъ князий нѣхъ сѣто; а самы князи Богъ живы въ роуцѣ дава; Кѣсоусь съ сыномь, Якланъ, Боурчевиць, Тарѣньскый князь Пагоулоуй, и нѣхъ кметий младыхъ .и., то тѣхъ живы ведохъ, исѣкохъ и въметахъ въ тоу рѣчькоу въ Славлий; по чрѣдамъ извиено не съ'.с. въ то врѣмя лѣпьшихъ. а се троуждахъ сь ловы дѣи, по нежа сѣдохъ въ Чернигове, а изъ Чернигова вышьдъ и. до..... лѣта по сѣтоу оуганѣкалъ и имъ даромь вьсю силою кромѣ иного лова, кромѣ Тоурова, иже съ отьцемь ловилъ вѣсмь вьсякъ звѣрь. а се въ Чернигове дѣлъ вѣсмь: конь дикыхъ своима роукама съвьзалъ вѣсмь въ поуштахъ .і. и .к. живыхъ конь, а кромѣ того же по Роси ѣздя ималъ вѣсмь своима роуками ты же коня дикыя. тоура ми два метала на розѣхъ и съ конемь, ѣлень ми единъ болъ, а два лоси, единъ ногама тѣпътала, а дроугый рогома болъ, вепрь ми на бедрѣ мѣчь отъималъ, медвѣдь ми оу колѣна подъклада оукоусилъ, лютый звѣрь скочилъ къ мънѣ на бедры, и конь съ мъною поверже; и Богъ неврѣждена ми съблюде. и съ коня много падахъ, главоу си развихъ дважды, и роуцѣ и нозѣ свои врѣдихъ въ оуности своей, не блюды живота своего, ни чяды главы своея. иже было творити отроко моемоу, то самъ вѣсмь сътворилъ, дѣла на войнѣ и на ловѣхъ, ноць и дьнь, на зною и на зимѣ не дая себѣ оупокоя. на посадьникы не зря, ни на бирича самъ творилъ, чьто было на добѣ, вьсь нарядъ и въ домоу своемь та и творилъ вѣсмь. и въ ловьчихъ ловьчий нарядъ самъ вѣсмь держалъ и въ конюсѣхъ и о соколѣхъ и о шестрѣбехъ. таже и хоудаго смерда и оубогыя вьдовицы не далъ вѣсмь сильнымъ обидѣти, и церкъвьнаго нарада и слоужьбы самъ вѣсмь призиралъ. да не зазрите ми, дѣти моя, ни инъ къто, прочьтъ, не хвалю бо ся, ни дерзости своея, нъ

хвалю Бога, и прославлю милость его, иже мя грѣшьнаго и худаго семико лѣтъ съмлюдѣ отъ тѣхъ часъ съмертаныхъ, и нелѣпа мя былъ сътворилъ, худаго, и на къси дѣла человѣчьскаа потрѣбьна. да сию граматицю прочитающе потъснѣте сѧ на къси дѣла добраа, славяще Бога съ свѧтыми его. съмерти бо сѧ, дѣти, не боящѣ, ни рати, ни звѣри, нъ моужьскоѥ дѣло творите, како въ Богъ подасть. иже бо изъ отъ рати и отъ звѣри и отъ воды, и отъ коня съпадаѧ сѧ, то никътоже васъ не можеть врѣдити сѧ и оубити, по неже не боудеть отъ Бога повелѣно; а иже отъ Бога боудеть съмерть, то ни отьць, ни мати, ни братиа не могоуть отъимѣти. нъ аще добро иесть блюсти, божиѥ блюдениѥ лѣпле иесть человѣчьскаго.

О многострастьный и печальный азъ, много борѣши сѧ сердьцемь, и одолѣваѥши, доуше, сердьцю моѥмоу, за не нетлѣньнѣ соущи помышлаю, како стати прѣдъ страшнѣмь соудиѥю, каанию и съмиренью не приимъшемъ междоу собою. иже бо молвить: Бога люблю, а брата своѥго не люблю, лъжь иесть. и пакы: аще не отъпоустите прѣгрѣшеній братоу, ни вамъ отъпоустить отьць ваш небесьный. пророкъ глаголеть: не ревьноуй лоукавьноующимъ, ни завиди творящимъ безакониѥ. чьто иесть добро и красьно, нъ братиа въ коупѣ. нъ се дьиволе наоучение: то бо бъıлъı рати при оумьнъıхъ дѣдѣхъ нашихъ, при добръıхъ и блаженъıхъ отьцихъ нашихъ; дьиволъ бо не хощеть добра родоу человѣчьскомоу, съваждеваѥть нъı. да се ти написахъ, за не приноуди мя сынъ твой, иегоже иеси хрестилъ, иже то сѣдить близь тебе, прислалъ къ мънѣ моужь свой и граматоу, рекъı: ладимъ сѧ и съмиримъ сѧ, а братьцю моѥмоу соудъ пришьлъ, а вѣ ѥмоу не боудѣвѣ мьстьника, нъ възложивѣ на Бога, и станоуть сѧ прѣдъ Богомь; а роуськъı земль не погоубимъ. и азъ видѣхъ съмѣреніе сына своѥго, съжалихъ сѧ, и Бога оустрашихъ сѧ, и рекохъ: онъ въ оуности своеи и въ безоумии сице съмѣряѥть сѧ, на Бога оукладаѥть: азъ человѣкъ грѣшьнъ иесмь паче вьсѣхъ человѣкъ. послоушахъ сына своѥго, написахъ ти граматоу: аще ю приимеши съ добромь ли съ пороуганиѥмь, своѥ жь оузрю на твоѥмь писании. снми бо словесы

варихъ ти прѣди, ихгоже почаихъ отъ тебе, съмѣряюмьи покаяниемь, хоти отъ Бога ветъхыихъ своихъ грѣховъ оставлены. Господь бо нашь не человѣкъ иесть, нъ Богъ высей въсилѣй, иже въ мьгновении ока высы сътворить, иже хощеть, тъ самъ прѣтерпѣ хоулѣние и оплевание и оудареше, и на съмерть въда сѧ, животомь владѣы и съмертию, а мы чьто иесмы? человѣци грѣшьни, лиси, дьнь живи, а оутро мертви, дьнесь въ славѣ и въ чьсти, а за оутра въ гробѣ и везъ пямяти, ини събрание наше раздѣлять. зри, брате, отьца наю: чьто възыста, или чимь има порти? не тъкмо, иже иеста сътворила доуши своиѣй? нъ да сими словесы, послаѣше быше прѣди, брате, къ мънѣ варити мене; иегда же оубиша дѣти мою и твою прѣдъ тобою, быше тебѣ, оузрѣвъше кровь иего и тѣло оубиноувъше, ако цвѣтъ новъ процвѣтъше, ако агньць заколенъ, рещи быше, стоище надъ нимь, въникноуще въ помъслы доуши своиѣй: оувы мънѣ, чьто сътворихъ, и пожьдавъ иего безоумьи, свѣта сего мъчьтьнаго кривости ради налѣзохъ грѣхъ себѣ, отьцю и матери слезы; и рещи быше давъидьскы: ако беззаконие мое азъ знаю, и грѣхъ мой прѣдъ мъною иесть въ иноу. не крове дѣлы пролитиа помазаникъ божий Давъидъ, нъ прѣлюбодѣиние сътворивъ посыпа главоу свою, и плака сѧ горько въ тъ часъ, и отъда иемоу сьгрѣшениа иего Богъ. и къ Богоу быше покаяти сѧ, и къ мънѣ быше грамотоу оутѣшьноую и снъхоу мою послати къ мънѣ, за не иѣсть въ ней ни зъла ни добра, да бъихъ обимъ ю оплакалъ моужа иеи и онъы сватьвы иею, въ пѣсний мѣсто: не видѣхъ бо ию первъыа радости, ни вѣнъчаниа ию, за грѣхы свои. а Бога дѣлы поусти ю къ мънѣ въ ворзѣ съ первъымь словомь, да не съ нею коньчавъ слезы посаждю на мѣстѣ, и сидѣть акы горлица на соусѣ дрѣвѣ желѣюци, и изъ оутѣшю сѧ о Возѣ; тѣмь бо поутемь шьли дѣди и отьци наши: соудъ отъ Бога иемоу пришьлъ, а не отъ тебе. аще бы тъгда свою волю сътворилъ, и Моуромъ налѣзлъ, а Ростова бы не занималъ, а послалъ къ мънѣ, отъ сюда сѧ быхомъ оуладили; нъ самъ разоумѣй, мънѣ ли бы послати къ тебѣ достойно, чи ли тебѣ къ мънѣ? да иже иеси велѣлъ дѣтьти: сли сѧ къ отьцю, десятию ы иесмь послалъ.

дивьно ли, иже моужь оумерлъ въ полкоу ти? лѣпльше соуть измерли и роди наши. да нѣ въискъвати было чюжде-го, ни мене въ срамъ, ни въ печаль въвести. наоучиша бо и народьци, да бъша себѣ налѣзли, нъ ономоу налѣзоша зъло. да иже начьнеши каити сѧ Богоу, и мънѣ до-бро сердьце сътворити, пославъ съмъ свой или попъ, и гра-матоу напиши съ правьдою, тай власть възьмеши съ до-бромь, и наю сердьце обратиши къ себѣ, и лѣпльше боу-демъ яко и прѣжде; нѣсмь ти вражьбитъ, ни мьстъ-никъ. не хотѣхъ бо крови твоеѧ видѣти оу Стародоуба: нъ не дай ми Богъ крови отъ роукоу твоею видѣти, ни отъ повелѣниꙗ своего никоторагоже брата. аще ли лъжю, а Богъ мы вѣдаеть и крестъ честьнъый; е ли то боудоу грѣхъ сътворилъ, иже на ты шьдъ къ Чернигоноу, пога-нъыхъ дѣлы, ли того сѧ каю. да то ꙗзъкомь братии по-жаловахъ, и пакы е повѣдахъ, за не человѣкъ есмь. аще ти добро, да съ тѣмь; ели ти лихо, да то ти сѣдить сынъ твой хрестьнъый съ мадымь братомь своимь, хлѣвъ ыдоуща дѣдьнь, а ты сѣдиши въ своемь. а о се сѧ ра-ди. е ли хощеши тою оубити, то ти еста. по неже не хо-щю и лиха, нъ добра хощю братии и роусьстѣй земли. а егоже ты хощеши насилиемь, тако вѣ дашла оу Стародоу-ба, мила сѧ дѣюща по тебѣ, отьчиноу твою. али Богъ по-слоухъ томоу, съ братомь твоимь рѧдила сѧ еснѣ, а не поможеть рѧдити сѧ безъ тебе. и не сътворила еснѣ лиха ничьтоже, нъ рекла еснѣ: сли къ братоу, доньдеже оуладимъ сѧ. иже ли както васъ не хощеть добра, ни ми-ра хрестиꙗномъ, а не боуди емоу отъ Бога мира оузрѣ-ти на ономь свѣтѣ доуши его. не по ноужди ти молвлю, ни бѣда ми котораꙗ, по Бозѣ, самъ оуслъышиши; нъ доуша ми своꙗ лоучьши всего свѣта сего; на страшьнѣй при ве-соуперьникъ обличаю сѧ, и прочее.

Прѣмоудрости наставьниче и съмъслоу давьче, несъмъ-слънъымъ казателю и ницимъ застоупьниче, оутверди къ раз-оумѣ моее сердьце, Владъыко, ты даждь ми слово отъча, се во оустънама монма не възбрани въпити ти: милостиве, помилоуй падъшаго. оупование моее Богъ, прибѣжище моее Христосъ, покровъ мой свѧтъый Доухъ; надежде и по-

крове мой, не прѣзри мене, влагаш, тебе во имоуще помощьницю въ печали и въ болѣзни и въ зълыхъ вьсѣхъ, и тебе славлю, прѣпѣтаа. и разоумѣйте и видите, ако азъ есмь Богъ, испытаай сердьца и съвѣды мысли, обличаай дѣла, опалаай грѣхы, соудаай сиротѣ и оубогоу и нищю. въсклони сѧ, доуше моа, и дѣла своа помысли, ѩже съдѣа, прѣдъ очи свои принеси ѧ, и каплѧ испоусти слезъ своихъ, и повѣжды вавѣ дѣаниа и вьсѧ мысли Христоу, и очисти сѧ. Ѩндрѣю чьстьнъый, отьче треблаженъый, пастоуше критьскъый, не прѣстаи моли сѧ за ны чьтоущаа тѧ, да избоудемъ вьси гнѣва и печали и тлѣа и грѣха и бѣдъ же, чьтоуще памѧть твою вѣрьно. градъ свой съхрани, дѣвице, мати чистаа, иже о тебѣ вѣрьно цѣсарьствоующѣ, да тобою крѣпимъ сѧ, и тебѣ сѧ надѣемъ, повѣждаемъ вьсѧ врани, испромѣтаемъ противьныа, и творимъ послоушание. о прѣпѣтаа мати, рождьшиа вьсѣхъ свѧтыхъ прѣсвѧтаго Слова, приимъши нынѣшьнее приношение, отъ вьсѣкоа напасти застоупи и грѧдоущаа моукы къ тебѣ въпиющихъ; молимъ ти сѧ, рави твои, и прѣкланаемъ сѧ колѣнѣ сердьца нашего; приклони оухо твое, чистаа, и съпаси ны въ скорбехъ погроужающаа сѧ присно, и съблюди отъ вьсѣкаго плѣнениа вражиа твой градъ, богородице. пощади, Боже, наслѣдиа твоего, прѣгрѣшениа наша вьсѧ прѣзри, нынѣ насъ имѣа молящихъ тѧ, на земли рождьшюю тѧ безъ сѣмене, земьноую милость, изволивъ облѣчи сѧ, Христе, въ чловѣчьство; пощади мы, съпасе, рождь сѧ и съхрань рождьшюю тѧ нетлѣньноу по рождьствѣ, ѥгда сѧдеши соудити дѣла моа, ако безгрѣшьнъ и милостивъ, ако Богъ и чловѣколюбьць. дѣво прѣчистаа, неискоусьна бракоу, богообрадованаа, вѣрьнъымъ направление, съпаси мы погыбъшаго, къ Сыноу ти въпиюща. помилоуй мы, Господи, помилоуй; ѥгда хощеши соудити, не осоуди мы въ огнь, ни обличи мене яростию сѝ; молитъ ти дѣва чистаа, рождьшаа тѧ, Христе, и множьство ангелъ и моученикъ съборъ. о Христѣ Ісоусѣ Господи нашемь, ѥмоуже подобаетъ честь и слава, Отьцю и Сыноу и Свѧтомоу Доухоу, вьсегда и нынѣ и присно вѣкъ.

LXXXI. Се же хощю съказати, ѩже слышахъ прѣжде

сихъ четырь лѣтъ, иже сказа ми Гоурята Роговица новоградьць, глаголи сице: яко послахъ отрокъ мой въ Печероу, люди, иже соуть дань дающе Новоу Градоу. и пришьдъшю отрокоу моюмоу къ нимъ, отъ тоудоу иде въ Югроу, Югра же есть языкъ нѣмъ, и сѣдить съ Самоядию на полоуношьныхъ странахъ. Югра же рекоша отрокоу моюмоу: дивьно мы находихомъ чюдо, югоже нѣсмы слышали прѣжде сихъ лѣтъ, се же нынѣ третиюе лѣто почаша быти. соуть горы заидоуща въ лоукоу моря, имъже высота яко до небесе, и въ горахъ тѣхъ кличь великъ и говоръ, и сѣкоуть гороу, хотяще высѣкши сѣ; и въ горѣ той просѣчено окъньце мало, и тоудѣ молвять, и есть не разоумѣти языкоу ихъ, нъ кажоуть на желѣзо, и помавають роукою, просяще желѣза; и аще като дасть имъ ножь ли ли сѣкыроу, они дають скорою противоу. есть же поуть до горъ тѣхъ непроходимъ пропастьми, снѣгомь и лѣсомь, тѣмьже не доходимъ ихъ всегда; соуть же и подале на полоуношии. мънѣ же рекъшю къ Гоурятѣ: сѣ соуть людие заключении Александромь, македоньскымь цѣсаремь, якоже сказаеть о нихъ Меѳодий патарийскый: Александръ, цѣсарь македоньскый, възиде на въсточьныя страны до моря, наричемоюе Солньчьное мѣсто, и видѣ тоу человѣкы нечисты отъ племене Афетова, ихъже нечистотоу видѣхъ: ядяхоу скверноу высокоу, комары и моухы, котѣкы, змиа, и мертвьць не погрѣбахоу, нъ ядяхоу и женьскыя извраги и скоты вьсѣ нечистыя. то видѣвъ Александръ оубоѣ сѣ, яда како оумножать сѣ и осквернять землю, и загна ихъ на полоуношьныя страны въ горы высокыя. и Богоу повелѣвъшю състоупиша сѣ о нихъ горы полоуношьныя, тъкмо не състоупиша сѣ о нихъ горы на два на десѣте лакъти. и тоу сътвориша сѣ врата мѣдяна, и помазаша сѣ асоуфитомь; и аще хотять възыти, не възмогоуть, ни огнемь могоуть ижещи, вещь бо асоуфитова сица есть: ни огнь можеть въжещи его, ни желѣзо его приметь. въ послѣдьныя же дьни по сихъ изидоуть осмь колѣнъ, отъ поустыня стривьскыя, изидоуть и сѣ скверньнии языци, иже соуть въ горахъ полоуношьныхъ, по повелѣнию божию.

LXXXII. Нъ мы на прѣдьныя възвратимъ сѣ, якоже

кыхомъ прѣжде глаголали. Ольгови обѣщавъшю си ити къ кратоу своемоу Давыдови Смольньскоу и прити съ вратомь своимь Кыевоу и обрядъ положити, не въсхотѣ сего Ольгъ сътворити, нъ пришьдъ Смольньскоу и поимъ вои понде къ Моуромоу, въ Моуромѣ тъгда соущю Изяславоу Владимѣрицю. бъсть же вѣсть Изяславоу, яко Ольгъ идеть къ Моуромоу. посла Изяславъ по вои Соуздалю и Ростовоу и по вѣлоюзерьца, и събра вои многы. и посла Ольгъ съла свои къ Изяславоу, глаголя: иди въ власть отьца своего Ростовоу, а то есть власть отьца моего; да хощю тоу сѣдя порядъ сътворити съ отьцемь твоимь, се бо мя въгналъ изъ града отьця моего; а ты ли ми сѣде хлѣба моего же не хощеши дати? и не послоуша Изяславъ словесъ сихъ, надѣя си на множьство вой. Ольгъ же надѣя си на правьдоу, яко правъ бѣ въ семь, понде къ градоу съ вои; Изяславъ же исполчи си прѣдъ градомь на поли. Ольгъ же понде къ немоу полкомь, и състоупиша си обои, и бъсть врань люта. и оубиша Изяслава, сына Владимѣря, вноука Ьсеславлжда, мѣсяца семтывря въ .s. дьнь, прочии же вои побѣгоша, ови чрѣзъ лѣсъ, дроузии въ градъ. Ольгъ же въинде въ градъ, и пришьша и граждане, Изяслава же възмъше положиша въ монастыри свитаго Съпаса, и отъ тоудоу прѣнесоша и Новоу Градоу, и положиша оу свитыи Софьи на лѣвѣи странѣ. Ольгъ же по пришьствии града изима ростовьца и вѣлоюзерьца и соуздальца и съкова, и оустреми си на Соуздаль. и пришьдъ Соуздалю, соуздальци даша си немоу. Ольгъ же омиривъ градъ овы изима, а дроугыи расточи, и имѣния ихъ отъя. и иде Ростовоу, и ростовьци въдаша си немоу. и прѣя всю землю моуромьскоу и ростовьскоу, и посажда посадьникы по градомъ, и дани почя брати. и посла къ немоу Мьстиславъ съла свой изъ Нова Града, глаголя: иди изъ Соуздалы опять Моуромоу, а въ чюждей власти не сѣдя; и азъ пошлю молитъ ся съ дроужиною своею къ отьцю своемоу, и съмирю ты съ нимь: аще и брата моего оубилъ еси, то есть не дивьно, въ ратехъ бо и цѣсари и моужи погыбають. Ольгъ же не въсхотѣ сего послоушати, нъ паче помъышляше и Новъ Градъ прѣяти. и посла Ольгъ Ярослава, брата своего, въ стража, а самъ стояше на поли оу Ро-

стова. Мьстиславъ же съдоума съ новоградьци, и послаша Добрыню Рагоуиловица прѣдъ собою въ стража; Добрыня же первое изима даньникы. оувѣдавъ же Ярославъ се, яко изима даньникы (Ярославъ же стояше на Медвѣдици въ стражихъ), побѣже той ноци, и прибѣже къ Ольгови, и повѣда емоу, яко идеть Мьстиславъ, и стражи изимани. и понде къ Ростовоу, Мьстиславъ же приде на Болгоу, и повѣдаша емоу, яко Ольгъ въспитилъ сы есть къ Ростовоу, и Мьстиславъ понде по немь. Ольгъ же приде къ Соуздалю, и слышавъ, яко идеть по немь Мьстиславъ, повелѣ зажещи Соуздаль градъ, тькмо оста сы дворъ монастырьскый печерьскаго монастыря и церкы, иже тамо есть святаго Дмитриа, юже бѣ далъ Ефремъ и съ селы. Ольгъ же побѣже къ Моуромоу, а Мьстиславъ приде Соуздалю, и сѣдя тоу посылаше къ, Ольгови, мира проса, глаголя: азъ есмь мьний тебе, съли сы къ отьцю моемоу, а дроужиноу, юже еси заялъ, врати; и азъ тебе въ вьсемь послоушаю. Ольгъ же посла къ немоу съ льстию хотя мира. Мьстиславъ же, имы льсти вѣры, распоусти дроужиноу по семомъ. и наста Ѳеодорова недѣля поста, и приспѣ Ѳеодорова соубота. а Мьстиславоу сѣдящю на обѣдѣ, приде емоу вѣсть, яко Ольгъ на Клязмѣ, близь бо бѣ пришьлъ безъ вѣсти. Мьстиславъ бо емоу имъ вѣроу, не постави стражевъ. нъ Богъ вѣсть избавляти благочьстивыа своа отъ льсти. Ольгъ же оустанови сы на Клязмѣ, мьня, яко Мьстиславъ побѣгнеть; къ Мьстиславоу же събраша сы дроужина въ тъ день, и въ дроугый новоградьци и ростовьци и, бѣлоозерьци. Мьстиславъ же ста прѣдъ градомь, исполчивъ дроужиноу. и не постоупи ни Ольгъ на Мьстислава, ни Мьстиславъ на Ольга. и стояста противоу себѣ .д. дьни. и приде Мьстиславоу вѣсть: яко послалъ ти отьць врата Вышеслава съ Половьци. и приде Вышеславъ въ четвергъ по Ѳеодоровѣ недѣли, въ постъ, и въ пятъкъ приде Ольгъ, исполчивъ сы, къ градоу, а Мьстиславъ понде противоу емоу съ новоградьци и съ ростовьци. и въдасть Мьстиславъ стыгъ Владимѣрь половьчиноу именемь Коуноую, и въдавъ емоу пѣшьца постави и на правѣмь крилѣ. и заведъ Коуноуй пѣшьца напы стыгъ Владимѣрь. и оузрѣ

Ольгъ стыгъ Владимѣрь, и оубои сѧ, и оужасъ нападе на нѧ и на вои его. и пондоша къ боюви противоу себѣ, Ольгъ противоу Мьстиславоу, а Ꙗрославъ понде противоу Бѣлеславоу. Мьстиславъ же прѣшьдъ пожаръ съ новоградьци състоупиша сѧ на Коулачьцѣ. и бысть брань крѣпъка. и нача одолѣти Мьстиславъ. и видѣвъ Ольгъ, ꙗко понде стыгъ Владимѣрь, нача заходити въ тылъ его, и оубоивъ сѧ побѣже Ольгъ, и одолѣ Мьстиславъ. Ольгъ же прибѣже къ Моуромоу, и затвори Ꙗрослава Моуромѣ, а самъ иде Рязаню. Мьстиславъ же приде Моуромоу, и сътвори миръ съ моуромьци, и пои свои люди, ростовьца и соуздальца, и понде къ Рязаню по Ользѣ. Ольгъ же изъбѣже изъ Рязани, а Мьстиславъ пришьдъ сътвори миръ съ Рязаньци, и пои люди свои, иже бѣ заточилъ Ольгъ. и посла къ Ольгови, глаголѧ: не бѣгай никаможе, нъ пошли сѧ къ братии своеи съ молъбою, не лишать ты роуськыѧ земля; и азъ пошлю къ отьцю молитъ сѧ о тебѣ. Ольгъ же обѣщѧ сѧ тако сътворити. Мьстиславъ же възвративъ сѧ въспять Соуздалю, отъ тоудоу приде Новоу Градоу въ свой градъ, молитвами прѣподобьнаго епископа Никыты. се же бысть исходящю лѣтоу . ,ѕхд. индикта .д. на полъ.

LXXXIII. Въ лѣто .,ѕхѳ. придоша Свѧтополкъ, Владимѣръ, Давыдъ Игоревичь, Василько Ростиславичь и Давыдъ Свѧтославичь и братъ его Ольгъ, и съняша сѧ Любьчи на оустроюенье мира, и глаголаша къ себѣ, рекоуще: по что гоубимъ роуськоую землю, сами на сѧ котороу дѣюще? а Половьци землю нашю несоуть разьно, и ради соуть иже междоу нами рати: да нынѣ отъ селѣ имѣмъ сѧ по единоу сердьце, и блюдѣмъ роуськыѧ земля, и къждо да держитъ отьчиноу свою: Свѧтополкъ Кыевъ Изяславлю, Владимѣръ Всеволаждю, Давыдъ и Ольгъ и Ꙗрославъ Свѧтославлю, а имъже раздалъ Всеволодъ градъı, Давыдоу Владимѣрь, Ростиславичема Перемышль Володареви, Терѣковль Василькови. и на томь цѣловаша крестъ: да иде къто отъ селѣ на кого воудетъ, то на того воудемъ вьси и крестъ чьстьныи. и рекоша вьси: да воудетъ на нь крестъ чьстьныи и вьсѣ земля роуськаѧ. и цѣловавъше сѧ пондоша въ свои сѧ. и приде Свѧтополкъ

съ Давыдомъ Кыевоу, и ради бѣша людие вьси, нъ тъкмо днемволъ печальнъ бяше о любъви сей. и вълѣзе сотона въ сердьце нѣкоторымъ моужемъ, и почаша глаголати къ Давыдови Игоревицю, рекоуще сице: ико Владимѣръ съложилъ си есть съ Василькомь на Свѣтополка и на ты. Давыдъ же, немъ вѣроу лъживымъ словесемъ, нача молвити на Василька, глаголя: къто есть оубилъ брата твоего Ирополка? а нынѣ мыслить на мя и на ты, и съложилъ си есть съ Владимѣромь: да промъишлаи о своей главѣ. Свѣтополкъ же съмыте си оумомь, рекъ: еда се право боудеть или лъжа, не вѣдѣ. и рече Свѣтополкъ къ Давыдови: да аще право глаголеши, Богъ ти боуди послоухъ; да аще ли завистию молвиши, Богъ боудеть за тѣмь. Свѣтополкъ же съжали си по братѣ своемь, и о сѣкѣ нача помъишлати, еда се право боудеть. и и вѣроу Давыдови, и прѣльсти Давыдъ Свѣтополка, и начаста доумати о Васильцѣ. а Василько сего не вѣдяше ни Владимѣръ. и нача Давыдъ глаголати: аще не имѣвѣ Василька, то ни тебѣ княжениа Кыевѣ ни мънѣ въ Владимѣри. и послоуша его Свѣтополкъ. и приде Василько въ .д. ноемьври, и прѣвезе си на Выдобычь, и иде поклонитъ си къ свѣтомоу Михаилоу къ монастырь, и оужина тоу, а товары свои постави на Роудици. вечероу же бывъшю приде въ товаръ свой. наоутрию же бывъшю присла Свѣтополкъ, рекъ: не ходи отъ именинъ монхъ. Василько же отъпрѣ си, рекъ: не могоу жьдати, еда боудеть рать дома. и присла къ немоу Давыдъ: не ходи, брате, не ослоушай си брата старѣишаго. и не въсхотѣ Василько послоушати. и рече Давыдъ Свѣтополкоу: видиши ли, не помънить тебе ходы въ твоюю роукоу; аще ти отидеть въ свою власть, самъ оузриши, аще ти не заиметь градъ твоихъ Торопча и Пиньска и прочихъ градъ твоихъ. да помяниеши мене: нъ призвавъ нынѣ и немъ и даждь мънѣ. и послоуша его Свѣтополкъ, и посла по Василька, глаголя: да аще не хощеши жьдати до именинъ монхъ, да приди нынѣ, и цѣлоуеши мя, и посѣдимъ вьси съ Давыдомь. Василько же овѣща си прити, не вѣдъ аьсти, яже ковяше на нь Давыдъ. Василько же въсѣдъ на конь пошьа, и оустрѣте и дѣтьскый его, и повѣда немоу, гла-

голи: не ходи, княже, хотять ти яти. и не послоуша его, помышлиша: како мы хотять яти? оногды цѣловали крестъ, рекоуще: аще кѣто на кого боудеть, то на того боудеть крестъ и мы вьси. и помыслиѣ си прѣкрести ся, рекы: воля господьня да боудеть. и придоша въ малѣ дроужинѣ на княжь дворъ, и вылѣзе противоу его Свѣтополкъ, и идоша въ истъбькоу, и придѣ Давыдъ, и сѣдоша. и нача глаголати Свѣтополкъ: остани ся на свѣтѣкъ. и рече Василько: не могоу остати, брате, оуже есмь повелѣлъ товаромъ понти прѣди. Давыдъ же сѣдяше акы нѣмъ. и рече Свѣтополкъ: да заоутрокай, брате. и обѣща ся Василько заоутрокати. и рече Свѣтополкъ: посѣдита въ сѣде, а азъ лѣзоу и наряжю. и лѣзе вънъ, а Давыдъ съ Василькомь сѣдоста. и нача Василько глаголати къ Давыдови, и не бѣ въ Давыдѣ гласа ни послоушанья; бѣ бо оужаслъ ся, мьсть имѣя въ сердьци. и посѣдѣвъ Давыдъ мало рече: къде есть братъ? они же рѣша емоу: стоить на сѣнехъ. и въставъ Давыдъ рече: азъ идоу по нь, а ты, брате, посѣди. и въставъ иде вънъ. и ико въстоупи Давыдъ, запроша Василька, къ пятыи ношьбри, и оковаша и въ двоѣ оковы, и приставиша къ немоу стража на ночь. на оутрие же съзва Свѣтополкъ болиры и кыяны, и повѣда имъ, иже бѣ емоу повѣдалъ Давыдъ: ико брата ти оубилъ, и на ты съвѣщалъ ся съ Владимѣромь, и хощеть ты оубити и градъ твои зяти. и рѣша болире и людие: тебѣ, княже, достоить блюсти главы своея: да аще есть право молвилъ Давыдъ, да приметь Василько казнь: аще ли неправо глагола Давыдъ, да приметь мьсть отъ Бога, и отъвѣщаеть прѣдъ Богомь. и оувѣдѣша игоумени, и начаша молити ся о Васильцѣ Свѣтополкоу. и рече имъ Свѣтополкъ: ито Давыдъ. оувѣдѣвъ же се Давыдъ нача поущати на ослѣпление: аще ли сего не сътвориши, а поустиши и, то ни тебѣ княжити ни мънѣ. Свѣтополкъ же хотяше поустити и, нъ Давыдъ не хотяше, блюдя ся его. и на тоу ночь везоша и Бѣлоу Градоу, иже градъ малъ оу Кыева ико десять верстъ въ дале, и привезоша и на колѣхъ, окована соуща, и съсадиша и съ колъ, и ведоша и въ истъбькоу малоу. и сѣдящю емоу, оузрѣ Василько

торчина острыща ножь, и разоумѣ, ыко хотять и слѣпити, и възъпи къ Богоу плачемь великомь и стенаниемь. и се вълѣзоша послании Свѣтополкомь и Давыдомь Сновидъ Изечевичь, конюхъ Свѣтополчь, и Дьмитръ, конюхъ Давыдовъ, и почаста простирати ковьръ, и простеръша ыста Василька, хотяща и повръщи. и борышетъ сѧ съ нима крѣпъко, и не можаста его повръщи. и се вълѣзъше дроузии повергоша и, и съвязаша и, и съняшѧ дъскоу съ пещи възложиша на перси его. и сѣдоста оба полы Сновидъ Изечевичь и Дьмитръ, и не можаста его оудержати. и пристоуписта ина два, и сняста дроугоую дъскоу съ пещи, и сѣдоста, и оудавиша и рамяно, ыко персемъ троскотати. и пристоупи торчинъ, именемъ Берендии, овьчюхъ Свѣтополчь, держа ножь и хоты оударити и въ око, и грѣшн сѧ ока, и прѣрѣза емоу лице, и есть рана та на Васильцѣ и нынѣ. и по семь оудари и въ око, и изъя зѣницю, и по семь въ дроугое око, и изъя дроугоую зѣницю. и томь часѣ бысть ыко и мертвъ. и възяшѧ и на ковьрѣ възложиша на кола ыко мертва, и повезоша и Владимѣрю. и бысть везомоу емоу, сташа съ нимь, прѣшьдъше мостъ здвиженьскыи, на торговищи, и съвлѣкоша съ него срачькоу, кровавоу соущю, и въдаша попадии опрати, попадиа же оправъши възложи на нь, онѣмъ обѣдоующемъ. и плакати сѧ нача попадиа, ыко мертвоу соущю ономоу. и ощюти плачь, и рече: къде сѧ есмь? они же рекоша емоу: въ Здвиженин градѣ. и въпроси воды, они же даша емоу, и испи воды, и въстоупи въ нь доуша, и оупомяноу сѧ, и пощюпа срачькы, и рече: чемоу есте сънѧли съ мене срачькоу? да быхъ въ той срачьцѣ кровавѣ съмерть приялъ и сталъ прѣдъ Богомь. онѣмъ же обѣдавъшемъ поидоша съ нимь въ скорѣ на колѣхъ, а по гроудьноу поути, бѣ бо тъгда мѣсяць гроудьнъ, рекъше ноябрь. и придоша съ нимь Владимѣрю въ шестыи день, приде же и Давыдъ съ нимь, акы нѣкакъ оуловъ оуловивъ. и посадиша и въ дворѣ Вакиевѣ, и приставиша три десяти моужь стрѣщи его и два отрока княжа, Оулана и Кольчю. Владимѣръ же слышавъ, ыко ятъ бысть Василько и ослѣпленъ, оужасе сѧ, и въсплакавъ рече: сего не бывало есть въ роусь-

стѣй земли ни при дѣдѣхъ нашихъ ни при отьцихъ нашихъ, сього зъла. и тоу абие посла къ Давыдоу и къ Ольгови Свѣтославищема, глаголя: поидѣта къ Градьцю, да поправимъ сего зъла, иже сѣ сътвори се въ роуськстѣй земли и въ насъ, въ братии, иже въверженъ въ нъı ножь: да аще сего не оуправимъ, то больше зъло въстанеть въ насъ, и начьнеть братъ брата закалати, и погыбнеть земля роуськая, и врази наши, Половьци, пришьдъше възмоуть землю роуськоую. се слъıшавъ Давыдъ и Ольгъ печална бъıста вельми, и плаказта сѣ, рекоуща: ако сего нѣ бъıло въ родѣ нашемь. и тоу абие събравъша вои придоста къ Владимѣроу. Владимѣроу же съ вои стоящю въ бороу, Владимѣръ и Давыдъ и Ольгъ послаша моужа своа, глаголюще, къ Свѣтополкоу: чьто се зъло сътворилъ иеси въ роуськстѣй земли, и въверглъ иеси ножь въ нъı? чемоу иеси ослѣпилъ братъ свой? аще ти бъı вина каа бъıла на нь, обличилъ бъı и прѣдъ нами, и оупрѣвъ и сътворилъ немоу: а нънѣ ави вину его, иже немоу се сътворилъ иеси. и рече Свѣтополкъ: ако повѣда ми Давыдъ Игоревичь: ако Василько брата ти оубилъ, Ярополка, и тебе хощеть оубити и зяти власть твою, Тоуровъ и Пиньскъ и Берестие и Погорину, и заходилъ ротѣ съ Владимѣромь, ако сѣсти Владимѣроу Кыевѣ, а Василькови Владимѣри: а неволя ми своеа главъı блюсти. и не изъ него ослѣпилъ, нъ Давыдъ, и велъ и къ себѣ. и рѣша моужи Владимѣри и Давыдови и Ольгови: извѣта о семь не имѣй, ако Давыдъ иесть слѣпилъ и, не въ Давыдовѣ градѣ штъ ни ослѣпленъ, нъ въ твоемь градѣ штъ и ослѣпленъ. и се имъ глаголющемъ разидоша сѣ разьно. на оутрие же хотящемъ имъ чрѣзъ Днѣпръ на Свѣтополка, Свѣтополкъ хотѣ побѣгноути изъ Кыева, и не даша немоу кыине, нъ послаша Евсевлаждюю и митрополита Николоу къ Владимѣроу, глаголюще: молимъ сѣ, княже, тебѣ и братома твоима, не мозѣте погоубити роуськъıа земля: аще бо възьмете рать междю собою, погании имоуть радовати сѣ, и възьмоуть землю нашю, иже кѣша сътяжали отьци ваши и дѣди ваши троудомь великомь и храбрьствомь, побарающе по роуськстѣй земли инъı земля приискъıваху, а въı хощете по-

гоубити землю роуськоую. Вьсеславждаи же и митрополитъ придоста къ Владимѣроу, и молиста сѧ емоу, и повѣдаста мольбоу кънѧнъ, ꙗко творити миръ и влюсти землѧ роуськъıѧ и брань имѣти съ поганъıми. се слъıшавъ Владимѣръ, расплакавъ сѧ рече: по истинѣ, отьци наши и дѣди наши съблюли землю роуськоую, а мъı хощемъ погоубити. и прѣклони сѧ на мольбоу книгъıнину, чьтıшетъ ю акъı матерь отьца ради своего, бѣ бо любимъ отьцю своемоу по великоу и въ животѣ и по съмерти, не ослоушаи сѧ его ни въ чемь же, тѣмьже и послоуша ѥи акъı матере. и митрополита такожде чьтıше, санъ свътительскъıи, и не прѣслоуша мольбъı его, Владимѣръ бо тако бıше любъзливъ: любъвь имѣꙗ къ митрополитомъ и къ епископомъ и къ игоуменомъ, паче же черньчьскъıи чинъ любы, черньца, приходѧщаѧ къ немоу, напиташе и напаıше акъı мати дѣти своѧ, и аще кого видıше ли шюмьна ли въ коемь зазорѣ, не осоуждаше, нъ вьсѧ на любъвь прѣкладаше и оутѣшаше. нъ мъı на свое възвратимъ сѧ. книгъıни бъıвъши оу Владимѣра приде Кънѥвоу, и повѣда вьсѧ рѣчи Свѧтополкоу и кънѧномъ, ꙗко миръ боудеть. и начаша междоу собою моужа слати, и оумириша сѧ на семь, ꙗко рѣша Свѧтополкоу: ꙗко се Давъıдова съколота, то иди тъı, Свѧтополче, на Давъıда, любо ими, любо прожени и. Свѧтополкъ же ѥмъ сѧ по се, цѣловаша крестъ междю собою, миръ сътворише. Василькови же соущю Владимѣри на прѣжде реченѣмь мѣстѣ, ꙗко приближи сѧ постъ великъıи, и мънѣ тоу соущю, Владимѣри, въ ѥдиноу ноць присла по мѧ князь Давъıдъ. и придохъ къ немоу, и сѣдяхоу около ѥго дроужина, и посадивъ мѧ рече ми: се молвилъ Василько си ноцьи къ Оуланови и Кольчи, рекъı тако: се слъıшю, ѥже идеть Владимѣръ и Свѧтополкъ на Давъıда; да ѥже бъı мене Давъıдъ послоушалъ, да бъıхъ послалъ моужь свой къ Владимѣроу, вратить сѧ, вѣдѣ бо сѧ съ нимь, чьто молвилъ, и не поидеть. да се, Василю, шлю тѧ, иди къ Василькови, тезоу своемоу, съ сима отроꙗма, и молви ѥмоу тако: ѥже хощеши послати моужь свой, и вратить сѧ Владимѣръ, то вѣдамь ти, которъıи ти градъ любъ, любо Вьсеславждь, любо Шеполь, любо

Перемиль. азъ же идохъ къ Василькови, и повѣдахъ имоу вьсѣ рѣчи Давъидовы. онъ же рече: сего иесмь не молилъ, нъ надѣю сѣ на Богъ, пошлю, да въиша не пролиили мене ради крови. нъ семоу ми дивьно, даютъ ми градъ свой, а мой Теребовль, моя власть, пожьдавъше и нънѣ. ижоже и въсть, въ скорѣ бо прѣя власть свою. мънѣ же рече: иди къ Давъидови, и рьци имоу: пришли ми Коульмѣя, тъ пошлю къ Владимѣроу. и не послоуша его Давъидъ, и посла мя пакы, рекъ: нѣ тоу Коульмѣи. и рече ми Василько: посѣди мало. и повелѣ слоузѣ своемоу нети вънъ, и сѣдѣ съ мъною, и нача ми глаголати: се слъишю, иже мя хощеть дати Лѣхомъ Давъидъ; то се мало сѣ насъытилъ крове моея, а се хощеть боле насъытити сѣ, иже мя въдасть имъ? азъ бо Лѣхомъ много зъла съвориихъ, и ище иесмь хотѣлъ съворити и мьстити роусьстѣй земли. и аще мя въдасть Лѣхомъ, не боюсѣ съмерти, нъ се повѣдаю ти по истинѣ, ижо на мя Богъ наведе се за моее възвъишение: ижо приде ми вѣсть, ижо идоуть къ мънѣ Берендичи и Печенѣзи и Торци, и рекохъ въ оумѣ своемь: иже ми боудоуть Берендичи и Печенѣзи и Торци, реку братоу своемоу Володареви и Давъидови: дайта ми дроужиноу свою младъшюю, а сама пийта и веселита сѣ. и помъслихъ: на землю лядьскоую настоуплю на зимоу, и на лѣто и възьмоу землю лядьскоую, и мьщю роуськоую землю. и по семь хотѣлъ иесмь прѣити Болгары доунайскыя и посадити я оу себе. и по семь хотѣхъ просити сѣ оу Свѣтополка и оу Владимѣра ити на Половьца, да любо налѣзоу себѣ славоу, а любо главоу свою съложю за роуськоую землю. нио помъышлениє въ сердьци моемь нѣ бъило, ни на Свѣтополка ни на Давъида, а се кленоу сѣ Богомь и его пришьствиемь, ижо не помъслилъ иесмь зъла братии своей ни въ чемь же, нъ за моее възнесение низложи мя Богъ и съмѣри. по семь же приходящю великоу дьни, поиде Давъидъ, хотя прѣити Василькоеоу власть. и оусрѣте и Володарь, братъ Василькоев, оу Боужьска, и не смѣ Давъидъ стати противоу Василькоеоу братоу, Володарю, и затвори сѣ въ Боужьстѣ, и Володарь остоупи и въ градъ. и нача Володарь молвити: по чьто зъло съворивъ не каюсѣ сѣ его? да оуже помьни сѣ, колико иеси

зъла сътворилъ. Давыдъ же на Свитополка нача извѣтъ имѣти, глаголя: ци и се сътворилъ, ци ли въ моемь градѣ? азъ си самъ боялъ, аще бъша и мене или и сътворили такожде; неволя ми было пристати въ съвѣтъ, ходящю въ роукоу его. и рече Володарь: Богъ съвѣдѣтель томоу, а нынѣ поусти братъ мой, и сътворю съ тобою миръ. и радъ бывъ Давыдъ посла по Василька, и приведъ и дасть Володарю, и сътвориста миръ, и разидоста ся. и сѣде Василько Теребовли, а Давыдъ приде Владимѣрю. и наставъши весне приде Володарь и Василько на Давыда, и придоста къ Бѣсевлаждю, а Давыдъ затвори ся Владимѣри. онѣма же ставъшема около Бѣсевлажда, възяста копиемь градъ, и зажьгоста огнемь. и бѣгоша людие огня. и повелѣ Василько исѣщи вьси, и сътвори мьщение на людехъ неповиньныхъ, и пролиа кровь неповиньноу. по семь же придоста къ Владимѣрю, и затвори ся Давыдъ въ Владимѣри, и сна остоуписта градъ. и посласта къ владимѣрьцемъ, глаголюща: вѣ не придохомъ на градъ ваш ни на васъ, нъ на врагы своя, на Тоурика и на Лазаря и на Василя, ти бо соуть намолвили Давыда, и тѣхъ есть послоушалъ Давыдъ, и сътворилъ ся зъло: да аще хощете за сихъ бити ся, да ся мы готови; а любо, въидайте врагы наша. граждане же ся слышавъше съзваша вѣче, и рѣша Давыдови людие: въидай моужа сиа, не биемъ ся за сихъ, а за ты бити ся можемъ; аще ли, то отворимъ врата градоу, а самъ промышлий о себѣ. и неволя бысть въидати и. и рече Давыдъ: нѣ тоу ихъ сьде, бѣ бо и послалъ Лоучьскоу. онѣма же пошьдъшема Лоучьскоу Тоурикъ бѣжа Кыеваоу, а Лазарь и Василь кратиста ся Тоурийскоу. и слышаша людие, яко Тоурийстѣ соуть, и кликноуша людие на Давыда, и рекоша: въидай, кого ти хотять; аще ли, то прѣдаемы ся. Давыдъ же пославъ приведе Василя и Лазаря, и дасть и, и сътвориша миръ въ недѣлю. а за оутра по зори повѣсиша Василя и Лазаря и, растрѣляша стрѣлами Васильковицих, и идоша отъ града. се же въторое мьщение сътвори, егоже не бяше лѣпо сътворити, да бы Богъ отъмьстьникъ былъ, и възложити было на Бога мьщение свое, якоже рече пророкъ: и въздамь мьсть врагомъ, и ненавиди-

цимъ мы въздамь, яко кровь сыновъ своихъ мьщаеть и мьстить, и въздасть мьсть врагомъ и ненавидящимъ его. симъ же отъ града отъшьдъшемъ, сею сънѣмъше погребоша и. Свѧтополкоу же обѣщавъшю сѧ прогнати Давыда поиде къ Берестию къ Лѧхомъ. се слышавъ Давыдъ иде въ Лѧхы къ Владиславоу, ища помощи. Лѧхове же обѣщаша сѧ емоу помагати, и възяша оу него злата пять десять гривьнъ, рекоуще емоу: поиди съ нами Берестию, яко се вабить ны Свѧтополкъ на сѣнѣмъ, и тоу оумиримъ ти съ Свѧтополкомь. и послоушавъ ихъ Давыдъ иде Берестию съ Владиславомь. и ста Свѧтополкъ въ градѣ, а Лѧхове на Боузѣ, и съсла сѧ рѣчьми Свѧтополкъ съ Лѧхы, и въдасть дары великы на Давыда. и рече Владиславъ Давыдови: не послоушаеть мене Свѧтополкъ, да иди опять. и приде Давыдъ Владимѣрю. и Свѧтополкъ съвѣтъ сътвори съ Лѧхы, и поиде къ Пиньскоу, пославъ по воя. и приде Дороговоуждю, и дожьда тоу вой своихъ, и поиде на Давыда къ градоу, и Давыдъ затвори сѧ въ градѣ, чая помощи отъ Лѧховъ, бѣша бо емоу рекли: яко аще придоуть на ты роусьстии князи, то мы ти боудемъ помощьници. и съльгаша емоу, емлюще злато оу Давыда и оу Свѧтополка. Свѧтополкъ же остоупи градъ, и стоя Свѧтополкъ около града седмь недѣль. и поча Давыдъ молити сѧ: поусти мя изъ града. Свѧтополкъ же обѣща сѧ емоу, и цѣловаста крестъ междоу собою. и изиде изъ града, и приде въ Червенъ. а Свѧтополкъ вѣниде въ градъ въ великоую соуботоу, а Давыдъ бѣжа въ Лѧхы. Свѧтополкъ же прогнавъ Давыда нача доумати на Володаря и на Василька, глаголя: яко се иесть власть отьца моего и брата. и поиде на ня. се слышавъ Володарь и Василько поидоста противоу, възьмъша крестъ, егоже бѣ цѣловалъ къ нима на семь: яко на Давыда пришьлъ иесмь, а съ вама хощю имѣти миръ и любъвь. и прѣстоупи Свѧтополкъ крестъ, надѣя сѧ на множьство вой. и срѣтоша сѧ на поли на Рожьни, исполчивъшемъ сѧ обоимъ. и Василько възвыси крестъ, глаголя: яко сего иесн цѣловалъ; се первѣе възшелъ иеси зракъ очию моею, а се нынѣ хощеши възяти и доушю мою: да боуди междоу нами крестъ сь. и поидоша къ сѣчѣ къ боеви. и състоупиша сѧ

полци, и мнози человѣци благовѣрьни видѣша крестъ надъ Василькомъ вои възвышь сѧ вельми. брани же велицѣ бывъши и мнозѣмъ падающемъ отъ обою полкоу, видѣвъ Свѧтополкъ, ико люта брань, побѣже, и приѣде Владимѣрю. Володарь же и Василько побѣдивъша, стаста тоу, рекоуща: довлѣетъ нама на междѣ своей статн. и не идоста никаможе. Свѧтополкъ же приѣде Владимѣрю, и съ нимь сына его два и Ярополчица два и Свѧтоша, сынъ Давыдовъ Свѧтославица, и прочаа дроужина. Свѧтополкъ же посади въ Владимѣри Мьстислава, иже бѣ емоу отъ наложьница, а Ярослава посла въ Оугры, вабѧ Оугры на Володаря, а самъ иде Кыевоу. Ярославъ же, сынъ Свѧтополчь, приде съ Оугры и краль Коломанъ и два епископа, и сташа около Перемышля по Вигроу, а Володарь затвори сѧ въ градѣ, Давыдъ же въ тъ чинъ пришьдъ изъ Лѧховъ посади женоу свою оу Володаря, а самъ иде въ Половьца. и оустрѣте и Боняк. и врати сѧ Давыдъ, и поидоста на Оугры. идоущема же има сташа нощьлегоу: и ико въсть полоу нощи, въставъ Боняк отъиха отъ вой, и поча выти волчьскы, и волкъ отъвы сѧ емоу, и начаша волци выти мнози. Боняк же пришавъ повѣда Давыдови: ико повѣда ны есть на Оугры за оутра. и на оутрие Боняк исполчи вои свои, и въсть Давыдовъ вой съто, а оу самого три съта. и раздѣли ѧ на три полкы, и поиде къ Оугромъ. и поусти на воропъ Плтоунапоу въ пѧти десѧтъ чади, а Давыда постави подъ стягомь, а самъ раздѣли сѧ на двѣ части по пѧти десѧтъ на страноу. Оугри же исполчиша сѧ на застоупы, бѣ бо Оугръ числомь съто тысоущь. Плтоунапа же пригна къ первомоу застоупоу, и стрѣливъше побѣгноуша прѣдъ Оугры, Оугри же погнаша по нихъ. и ико бѣжаще миноуша Боняка, Боняк гнаше сѣкы въ тылъ, а Плтоунапа възвращашетъ сѧ въспять, и не допоущахоу Оугръ опять, и тако множицею оубиваа събиша ѧ въ мечь. Боняк же раздѣли сѧ на три полкы, и събиша Оугры акы въ мечь, ико сѧ соколъ събиваетъ галица. и побѣгоша Оугри, и мнози истопоша въ Вигроу, а дроузии въ Сяноу. и бѣжаще възле Сана въ городъ съпихахоу дроугъ дроугъ, и гнаша по нихъ два дьни сѣкоуще.

тоу же оубиша и пискоупа ихъ Коупана и отъ воиръ многы, глаголахоу бо, яко погыбло ихъ четыри десяти тысоущь. Ярославъ же бѣжа на Лящы, и приде Берестию, а Давыдъ заимъ Соутѣскоу и Червенъ, приде въ незапоу, и зяша владимѣрьца, а Мьстиславъ затворн сѧ въ градѣ съ засадою, иже бѣша оу него берестиане, пинѧне и выгошевьци. и ста Давыдъ, остоупивъ градъ, и часто приступаше. единою подъстоупиша къ градоу подъ вѣжами, онѣмъ же бьющемъ сѧ съ града и стрѣлающемъ сѧ междоу собою, идяхоу стрѣлы акы дъждь. Мьстиславоу же хотящю стрѣлити, въ незапоу оударенъ въсть подъ пазоухоу стрѣлою на забралѣхъ сквозѣ дъскоу скважнею, и съведоша и, и на тоу ночь оумре, и таиша и три дьни, и въ четвертый дьнь повѣдаша на вѣчи. и рѣша людие: се князь оубиенъ; да аще сѧ въдамы, Свѧтополкъ погоубить нъı вьсѣ. и послаша къ Свѧтополкоу, глаголюще: се, сынъ твой оубиенъ, а мъı изнемагаемъ гладомь: да аще не придеши, хотять сѧ людие прѣдати, не могоуще глада терпѣти. Свѧтополкъ же посла Поутшатоу, воеводоу своего. Поутшата же съ вои пришьдъ къ Лоучьскоу къ Свѧтошѧ, сыноу Давыдовоу, тоу бяхоу моужи Давыдови оу Свѧтоша, заходилъ бо бѣ ротѣ Свѧтоша къ Давыдови: аще поидеть на ты Свѧтополкъ, то повѣмь ти. и не сътвори сего Свѧтоша, нъ изнма моужа Давыдовъı, а самъ поиде на Давыда. и приде Свѧтоша и Поутшата августа въ пятый дьнь, Давыдовомъ воемъ облежащемъ градъ, въ полоудьние, Давыдови съпящю, и нападоша на ня, и почаша сѣщи. и граждане скочиша съ града, и почаша сѣщи вои Давыдовъı, и повѣже Давыдъ и Мьстиславъ, сыновьца его. Свѧтоша же и Поутшата прѣяста градъ, и посадиста посадьника Свѧтополча Василя. и приде Свѧтоша Лоучьскоу, а Поутшата Кыевоу. Давыдъ же повѣже въ Половьца, и оусрѣте и Боняк. и поиде Давыдъ и Боняк на Свѧтошю къ Лоучьскоу, и остоупиша Свѧтошю въ градѣ, и сътвориша миръ. и изиде Свѧтоша изъ града, и приде къ отьцю своемоу Черниговоу. а Давыдъ прѣи Лоучьскъ, и отъ тоудоу приде Владимѣрю, посадьникъ же Василь въıбѣже, а Давыдъ прѣи Владимѣрь, и сѣде въ

немь. а на второе лѣто Свѧтополкъ, Владимѣръ, Давыдъ и Ольгъ привабиша Давыда Игоревица, и не даша ємоу Владимѣри, нъ даша ємоу Дорогобоужь, въ немьже и оумре. а Свѧтополкъ прѣя Владимѣрь, и посади въ немь сына своего Ирослава.

LXXXIV. Въ лѣто .ѯsxs. приде Владимѣръ и Давыдъ и Ольгъ на Свѧтополка, и сташа оу Градьца. и сътвориша миръ, ꙗкоже и въ прѣжднее лѣто сказахъ.

(Въ се же лѣто заложи Владимѣръ церквь камяноу свѧтыѧ богородица Переꙗславли, на княжи дворѣ. тогожде лѣта заложи Владимѣръ Мономахъ градъ на Остри.)

Въ лѣто .ѯsxз. изиде Свѧтополкъ на Давыда къ Владимѣрю, и прогна Давыда въ Лиꙗхы. въ се же лѣто побиени Оугри оу Перемышли. въ се же лѣто оубиенъ Мьстиславъ, сынъ Свѧтополчь, въ Владимѣри, мѣсяца июня въ .вi. днь.

Въ лѣто .ѯsxи. вынде Мьстиславъ отъ Давыда на море мѣсяца июня въ .і. томьжде лѣтѣ братиа сътвориша миръ междоу собою, Свѧтополкъ, Владимѣръ, Давыдъ и Ольгъ, въ Оувѣтицихъ мѣсяца августа въ .і. днь. тогожде мѣсяца въ .л. томьжде мѣстѣ, братиа вьси съняша ся, Свѧтополкъ, Владимѣръ, Давыдъ и Ольгъ, и приде къ нимъ Игоревиць Давыдъ, и рече къ нимъ: на чьто мя иесте привабили? иесе иесмь: комоу до мене обида? и отъвѣщаꙗ ємоу Владимѣръ: ты иеси прислалъ къ намъ: хощю, братиа, прити къ вамъ и пожаловати ся своеѧ обиды; да ся иеси пришьлъ, и сѣдивши съ братиею на единомь ковьрѣ: то чемоу не жалоуеши ся, до кого ти насъ жалоба? и не отъвѣщаꙗ Давыдъ ничьтоже. и сташа вьси братиа на коних. и ста Свѧтополкъ съ своею дроужиною, а Давыдъ и Ольгъ съ своею разьно, кромѣ себе, а Давыдъ Игоревиць сѣдяше кромѣ, и не припоущахоу иего къ себѣ, нъ особь доумахоу о Давыдѣ. и съдоумавъше послаша къ Давыдоу моужа своѧ, Свѧтополкъ Поутятоу, Владимѣръ Орогосты и Ратибора, Давыдъ и Ольгъ Торчина. послании же прндоша къ Давыдови, и рекоша ємоу: се ти молвить братиа: не хощемъ ти дати стола владимѣрьскаго, за не въверглъ иеси ножь въ ны, иегоже нѣ было въ роусьстѣй

земли; да се мы тебе не имемъ, ни иного ти зъла не сътворимъ, нъ се ти даемъ: шьдъ сиди въ Боужьстѣмь, въ острозѣ, а Доубьнъ и Черторъйскъ то ти даютъ Свѧтополкъ, а се ти даютъ Владимѣръ двѣ сътѣ гривьнъ, а Давъыдъ и Ольгъ двѣ сътѣ гривьнъ. и тъгда послаша съла своя къ Володареви и къ Василькови: поими брата своего Василька къ себѣ, и боуди вама ѥдина власть, Перемъышль; да аще вама любо, да сѣдита: аще ли ни, да поусти Василька сѣмо, да и кормимъ сьде, а хлапъı наша въıдайта и смердъı. и не послоушаша сего Володарь, ни Василько. а Давъıдъ сѣде Боужьстѣ. и по семь въдасть Свѧтополкъ Давъıдови Дороговоужди, въ немьже и оумре; а Владимѣръ въда сънови своемоу Ярославоу.

LXXXV. Въ лѣто .ѯsхд. прѣстави сѧ Всеславъ, полотьскъıй книзь, мѣсяца априла въ .дı. дьнь, въ девѧтъıй часъ дьне, въ срѣдоу. въ тожде лѣто зарати сѧ Ярославъ Ярополчицѧ Берестни, и нде на нь Свѧтополкъ, и заста и въ градѣ, и ѥмъ окова и, и приведе и Кыѥвоу. и моли сѧ о немь митрополитъ и игоумени, и оумолиша Свѧтополка, и заводиша и въ ракоу свѧтою Бориса и Глѣба, и сѣняша съ него оковъı, и поустиша и. томьжде лѣтѣ съвъкоупишася вьси братиа: Свѧтополкъ, Владимѣръ и Давъıдъ и Ольгъ и Ярославъ, братъ ѥю, на Золотьчи. и приславша Половьци сълы отъ вьсѣхъ книзий къ вьсѣй братии, просяще мира. и рѣша имъ роусьстии книзи: да аще хощете мира, да съвъкоупимъ сѧ оу Сакова. и послоушаша Половьци, и сѣняшася оу Сакова, и сътвориша миръ съ Половьци, и поиша тали междоу собою, мѣсяца семтыбря въ .еı. дьнь, и разидоша сѧ разьно.

(Въ се желѣто Владимѣръ заложи церкъвь въ Смольньстѣ свѧтъıа богородица камяноу, епископию.)

Въ лѣто .ѯsхı. въıѥ Ярославъ Ярополчицѧ изъ Кыѥва, мѣсяца октыбря въ первъıй. тогожде мѣсяца на исходѣ прѣльстивъ Ярославъ Свѧтополчицѧ Ярослава Ярополчица ıтъ и на Ноугрѣ, и приведе и къ отьцю Свѧтополкоу, и оковаша и. томьжде лѣтѣ, мѣсяца декабрı въ двадесятъıй, приде Мьстиславъ, сынъ Владимѣрь, съ Новоградьци: бѣ бо Свѧтополкъ съ Владимѣроме рядъ

имѣлъ, ико Новоу Градоу быти Свѧтополчю и посадити сынъ свой въ немь, а Владимѣроу посадити сынъ свой Владимѣри. и приде Мьстиславъ Кыевоу, и сѣдоша въ истъвѣ, и рѣша моужи Владимѣри: се, прислалъ Владимѣръ сына своего, да се сѣдить новоградьци, да поимъше сына твоего идоуть Новоу Градоу, а Мьстиславъ да идеть Владимѣрю. и рѣша новоградьци Свѧтополкоу: се, мы, княже, присланы къ тебѣ, и рекли ны тако: не хощемъ Свѧтополка ни сына его; аще ли двѣ главѣ имѣеть сынъ твой, то пошли и; а сего ны далъ Ѣсеволадъ, и въскормили иесмы себѣ князь, а ты иеси шьлъ отъ насъ. Свѧтополкъ же многоу прю имѣвъ съ ними, онѣмъ же не хотѣвъшемъ, поимъше Мьстислава, придоша Новоу Градоу. въ тождѣ лѣто бысть знамение на небеси, мѣсяца генваря въ .кд. день, по три дьни, акы пожарьна зари отъ въстока и оуга и запада и сѣвера, и бысть таковъ свѣтъ всю ноць, акы отъ лоуны полны свѣтящи ся. въ тождѣ лѣто бысть знамение въ лоунѣ мѣсяца февраля въ пятый день. тогождѣ мѣсяца въ седмый день бысть знамение въ солньци: оградило ся бише солньце въ три доугы, и въиша дроугыя доугы хребьты къ себѣ. и сиа видящие знамениа благовѣрьнии человѣци съ въздъıханиемь молиıхоу ся къ Богоу и съ слезами, да бы Богъ обратилъ знамениа сиа на добро: знамениа бо бываютъ ова на зъло, ова ли на добро. на придоущее лѣто въложи Богъ мысль доброу въ роуськыя князи: оумысльниша дерзноути на Половьца и поити въ землю ихъ, иже и бысть, ıкоже съкажемъ послѣжде въ пришьдъшее лѣто. въ се же лѣто прѣстави ся Ярославъ Ирополчичь, мѣсяца августа въ первый на десять день. въ се же лѣто ведена бысть дъщи Свѧтополча Събъıслава въ Лıхы за Болеслава, мѣсяца новембря въ шестый на десяте день.

(Въ тождѣ лѣто роди ся оу Владимѣра сынъ Ярополкъ.)

LXXXVI. Въ лѣто .ѕхаі. Богъ въложи въ сердьце княземъ роуськымъ Свѧтополкоу и Владимѣроу, и сѣдьста ся доумати на Долобьскѣ. и сѣде Свѧтополкъ съ своею дроужиною а Владимѣръ съ своею въ единомь шатьрѣ. и почаша доумати и глаголати дроужина Свѧтополча: ıко не-

годьно нѣнѣ весне ити, хощемъ погоубити смерды и ралию ихъ. и рече Владимѣръ: дивьно ми, дроужино, иже лошади жалоуете, июже като орете; а сего чемоу не промыслите, иже то начьнеть орати смердъ, и пришавъ Половчинъ оударить и стрѣлою, и лошадь ього поиметь, а къ село ього шавъ иметь женоу ього и дѣти ього и вьсе ього имѣние? то лошади жаль, а самого нѣ жаль ли? и не могоша отъвѣщати дроужина Свѣтополча. и рече Свѣтополкъ: се, азъ готовъ оуже. и въста Свѣтополкъ, и рече немоу Владимѣръ: то ти, брате, велико добро сътворити земли роусьстѣй. и посласта кѣ Ольгови и Давъидови, глаголюща: поидѣта на Половьца, да любо боудемъ живи любо мертви. и послоуша Давъидъ, а Ольгъ не въсхотѣ сего, виноу рекъ: не съдравлю. Владимѣръ же цѣловавъ брата своего поиде Переяславлю, и Свѣтополкъ по нем и Давъидъ Свѣтославиць и Давъидъ Вьсеславиць и Мьстиславъ, Игоревъ вноукъ, и Вячеславъ Ярополчиць и Ярополкъ Владимѣриць. и поидоша на коних и въ ладиихъ, и придоша ниже порогъ, и сташа въ протолчахъ въ Хортичимь островѣ. и въсѣдоша на коня, и пѣшьци изъ ладий вьсѣдъше идоша въ поли четъıри дьни, и придоша на Соутѣнь. Половьци же слъıшавъше, яко идеть Роусь, съвраша са безъ числа, и начаша доумати. и рече Оуроусова: просимъ мира оу Роуси, яко крѣпъко имоуть бити са съ нами, мъı бо много зъла сътворихомъ роусьстѣй земли. и рѣша оунѣйшии Оуроусовѣ: аще тъı бонши са Роуси, нъ мъı са не бонмъ; сна бо избиваше пондемъ въ землю ихъ, и принземъ градъı ихъ, и като избавить ны отъ насъ? роусьстии же книзи и вои вьсн молиахоутъ Бога, и обѣтъı въздаяхоу Богоу и прѣчистѣй ього матери, овъ коутиюю, овъ же милостъıнею оубогъımъ, инн же монастъıремъ трѣкованнн. и сице молящемъ са, поидоша Половьцн, и послаша прѣдъ собою въ стража Плтоунапоу, иже словеше въ нихъ моужьствомь. такожде роусьстин книзи послаша стража свои. и оустрѣгоша роусьстин стражеве Плтоунапоу, и обистоупивъше и оубиша Плтоунапоу и соущаа съ нимь, и не избъıсть ни единъ, нъ вьсн избиша. и поидоша полкове половьчьстни акъı борове, и не кѣ прѣзрѣти ихъ. и

Роусь поидоша противоу имъ. и Богъ великыи въложи оужасть великоу въ Половьца, и страхъ нападе на ня и трепетъ отъ лица роусьскыихъ вой, и дрѣмахоу сами, и коньмъ ихъ не бѣ спѣха въ ногахъ: наши же съ веселиемь на коних и пѣши поидоша къ нимъ. Половьци же видѣвъше оустремление роусьскоие на ся, не достоупивъше побѣгоша прѣдъ роусьскыми полкы, наши же погнаша, сѣкоуще ѩ. дьни четвертаго априлиа мѣсяца велико съпасение Богъ сътвори, и на врагы наша дасть побѣдоу великоу. и оубиша тоу въ полкоу князий два десяти: Оурусобоу, Кѣчиа, Ярославпоу, Китанапоу, Коумана, Ясоупа, Коуртѣка, Чегегрепоу, Соурьбары и прочаа князы ихъ, а Белдюзы яша. по семь же сѣдоша братиа, побѣдивъше врагы своа, и приведоша Белдюзы къ Свѧтополкоу. и нача Белдюзь дати на себѣ злато и сребро и коны и скотъ. Свѧтополкъ же посла и къ Владимѣроу. и пришьдъшю емоу нача въпрашати его Владимѣръ: то вѣдѣ ыла въ рота; многаждъ бо ходивъше ротѣ воюваете роусьскоую землю. то чемоу ты не казаше сыновъ своихъ и родоу своего, не прѣстоупати роты, нъ проливаетъ кровь хрестианьскоу? да се боуди кровь твоа на главѣ твоей. и повелѣ оубити и, и тако расѣкоша и на оудъ. и по семь сѣняша ся братиа вьси, и рече Владимѣръ: сь дьнь, иже сътвори Господь, възрадоуемъ ся и възвеселимъ ся въ нь; яко Господь избавилъ ны есть отъ врагъ нашихъ, и покори врагы наша, и съкроуши главы змиевы, и далъ есть ихъ брашьно людемъ роусьскымъ. възяша бо тъгда скоты и овьца и коны и вельблоуды и вѣжа съ добытъкомь и съ челядию, и заяша Печенѣгы и Торкы съ вѣжами. и придоша въ Роусь съ плѣномь великымь и съ славою и съ побѣдою великою. семь же лѣтѣ придоша проузи, авгоуста въ первыи дьнь. тогожде мѣсяца въ осмыи на десяте дьнь иде Свѧтополкъ, и съроуби градъ Гюргевъ, егоже бѣша пожьгли Половьци. тогожде лѣта би ся Ярославъ съ Мордвою мѣсяца марта въ четвертыи дьнь, и побѣжденъ бысть Ярославъ.

LXXXVII. Въ лѣто ,*sxvi. ведена дъщи Володарева за цѣсаревиць за Олексиниць Цѣсарю Градоу, мѣсяца ноуллиа въ двадесятыи дьнь. томьжде лѣтѣ ведена Прѣдъслава,

дъщи Свѧтополча, въ Оугры за кралевичь, авгоуста въ двадесѧтый первый день. томьжде лѣтѣ приде митрополитъ Никифоръ въ Роусь, мѣсяца декабря въ шестый день. тогожде мѣсяца прѣстави сѧ Ѥщеславъ Ѩрополчичь въ третіи на десѧте день. тогожде мѣсяца въ осмый на десѧте Никофоръ митрополитъ на столѣ посажденъ. се же сѣкажемъ: сего же лѣта исходѧща посла Свѧтополкъ Поутѧтоу на Мѣньскъ а Владимѣръ сына своего Ѩрополка, а Ольгъ самъ иде на Глѣбл, поѥмъше Давъыда Вьсеславица. и не оусѣѣша ничьтоже, и възвратиша сѧ опѧть. и роди сѧ оу Свѧтополка сынъ, и нарекоша имѧ ѥмоу Брячиславъ. въ се же лѣто бѣсть знаменіе: стоѧше солньце въ кроузѣ, а по срѣдѣ кроуга крестъ, а по срѣдѣ креста солньце, а вънѣ кроуга оба полъı двѣ солньци, а надъ солнцемь кромѣ кроуга доуга, рогома на сѣверъ: тако же знамение и въ лоунѣ тѣмьжде образомь мѣсяца февралѧ въ четвертъıй и пѧтъıй и шестъıй день, въ день по три дни, а въ ночь въ лоунѣ по три ночи.

Въ лѣто .ѯSXГI. (оували сѧ верхъ свѧтаго Ѩндреѧ.) въ се же лѣто постави митрополитъ епископа Ѩмфилохиѧ Владимѣрю, мѣсяца авгоуста въ двадесѧтый и седмъıй день. томьжде лѣтѣ постави Лазаря въ Переѧславль, ноѥбря въ вътораго на десѧте. томьжде лѣтѣ постави Миноу Полотьскоу, декабря въ третіи на десѧте день. (томьжде лѣтѣ яви сѧ звѣзда съ хвостомь на западѣ, и стоѧ мѣсяць. тогожде лѣта пришьдъ Бонякъ зимѣ на Зароубѣ, побѣди Торкъı и Береньдѣı).

Въ лѣто .ѯSXДI. воеваша Половьци около Зарѣчьска, и посла на нихъ Свѧтополкъ Ѩню Вышатиця и брата ѥго Поутѧтоу и Иванка Захарьиця козарина. и оугониша Половьца, и плѣнъ отѧша. въ се же лѣто прѣстави сѧ Ѩнъ, старьць добрый, живъ лѣтъ девѧть десѧтъ, въ старости маститѣ. живъ по законоу божию не хоужди бѣ первъıхъ правьдьникъ, отъ негоже и азъ многа словеса слъıшахъ, ѩже и въписахъ въ лѣтописании семь. бѣ бо моужь благъ и кротъкъ и съмѣренъ, огрѣбаѧ сѧ высакоѧ вещи, ѥгоже и гробъ ѥсть въ пещерьстѣмь монастъıри, въ притворѣ, идеже лежитъ тѣло ѥго, положено мѣсяца

ноуни въ двадесятый и четвертый. въ се же лѣто постриже сѧ Евпраксѣ, Всеславжда дъщи, мѣсяца декабря въ шестый. въ тожде лѣто прибѣже Изѧгънѣвъ къ Свѧтополкоу. въ тожде лѣто постриже сѧ Свѧтославъ, сънъ Давъıдовъ, вноукъ Свѧтославль, мѣсяца февралıа въ седмъıй на десѧте дънь. томьжде лѣтѣ побѣдиша Зимѣгола Всеславица, вьсю братию, и дроужинъı оубиша девѧть тъıсоущь.

LXXXVIII. Въ лѣто .ѯзхѳ. индикта, кроуга лоуны четвертоѥ лѣто, а солньчьнаго кроуга осмоѥ лѣто. въ се же лѣто прѣстави сѧ Владимѣрıа, мѣсяца маıа въ седмъı дьнь. тогожде мѣсяца коѥва Бонякъ, и заıа конı оу Переıславля. томьжде лѣтѣ прıде Бонякъ и Шароуканъ старъıй и инı кнıзи мнози, и сташа около Лоубьнı. Свѧтополкъ же и Владимѣръ и Ольгъ, Свѧтославъ, Мьстиславъ, Вышеславъ и Їрополкъ идоша на Половьца къ Лоубьноу, и въ шестъıй часъ дьне бродиша сѧ чрѣзъ Соулоу, и кликноуша на нихъ. Половьци же оужасоша сѧ, и отъ страха не възмогоша ни стıга поставити, нъ побѣгоша хватающе конı, а дроужин пѣшı побѣгоша: нашı же почаша сѣкıı, женоуще сѧ, а дроугъıмı роукамı имати, и гнаша ноли до Хорола. оубиша же Таза, Бонякова брата, а Соугра ıша и брата его, а Шароуканъ ѥдва оутече. отъѣѕгоша же товара своѥго, иже възıша роусьстии вон, мѣсяца авгоуста въ вторъıй на десѧте дьнь, и възвратиша сѧ въ своıı сı съ побѣдою великою. Свѧтополкъ же прıде къ пещерьскъıй монастъıрь на заоутреню на оусъпенıе свѧтъııа богородица, и братıа цѣловаша и съ радостию великою, глоголюще: ıако врази нашı побѣждени бъıша, молитвами свѧтъııа богородица и свѧтаго отьца нашего Ѳеодосıа. такъ бо обычай имıше Свѧтополкъ: коли ıдıше на войноу или инамо, поклонивъ сѧ оу гроба Ѳеодосıева и молитвоу възъмъ оу игоумена тоу соущаго, та же ıдıше на поутъ свой. въ тожде лѣто прѣстави сѧ кнıгъıнı, Свѧтополча мати, мѣсяца генварıа въ четвертъıй дьнь. томьжде лѣтѣ, мѣсяца тогожде, иде Владимѣръ и Давъıдъ и Ольгъ къ Їепѣ и дроугомоу Їепѣ, и сътворıша мıръ. и поıа Владимѣръ за Юргıı Їепинoу дъщерь, Їѣнѣвоу вноукоу, а Ольгъ поıа за сына Їепинoу дъщерь, Гиргеневоу вноукоу, мѣсяца

генваря въторый на десяте день. (а февраля пятый трясе са земля прѣдъ зорями въ нощи).

LXXXIX. Въ лѣто ,*sxsi. заложена бысть церкы святаго Михаила Златоверхаа Святополкомь княземь въ первый на десяте ноуля мѣсяца. и коньчаша трапезьницю пещерьскаго монастыря при Θеоктистѣ игоуменѣ, иже ю и заложи повелѣниемь Глѣбовомь, иже ю и сътыжа. въ се же лѣто вода бысть велика въ Днѣпрѣ и въ Деснѣ и въ Припети. въ семь же лѣтѣ въложи Богъ въ сердьце Θеоктистоу, игоуменоу пещерьскомоу, и нача възвѣщати князю Святополкоу, да бы въписалъ Θеодосья въ синодикъ. и радъ бывъ обѣща са сътворити, и повелѣ митрополитоу въписати и въ синодикъ. и повелѣ въписывати по вьсѣмъ епископоупиямъ, вьси же епископи съ радостию въписаша, помнити и на вьсѣхъ съборѣхъ. въ се же лѣто прѣставн са Катерина, Вьсеславжда дъщи, мѣсяца ноуля въ первый на десяте день. въ се же лѣто коньчаша верхъ святыа богородица на Клове, заложенѣ Стефаномь, игоуменомь пещерьскымь.

Въ лѣто ,*sxsi. прѣставн са Евпраксн, дъщи Вьсеславжда, мѣсяца ноуля въ десятый день, и положена бысть въ пещерьстѣмь монастыри оу двьрий иже къ оугоу. и съдѣлаша надъ нею божьнъкоу, идеже лежить тѣло юя. въ тожде лѣто мѣсяца декабря въ въторый день Дьмитръ Иворовичь вьзя вѣжа половьчьскыа оу Доноу.

XC. Въ лѣто ,*sxni. идоша весне на Половьца Святополкъ и Владимѣръ и Давыдъ. и дошьдъше Воина вратиша са. томьжде лѣтѣ бысть знамение въ пещерьстѣмь монастыри въ первый на десяте день февраля: ави са столпъ огньнъ отъ земля до небеси, а молнии осветиша вьсю землю, и въ небеси погремѣ въ часъ первый нощи. и вьсь миръ видѣ. сь же столпъ первѣе ста на трапезьници каменьнѣй, ако не видѣти бысть креста, и постоявъ мало състоупи на церкъвь, и ста надъ гробомь Θеодосиевомь, и по томь стоупи на верхъ акы къ въстокоу лицемь, и по томь невидимъ бысть. се же вѣаше не огньнъ столпъ, нъ видъ ангелъскъ: ангелъ бо сице явлаеть са,

ово столпомь огньномь, ово же пламенемь. якоже рече Давыдъ: творя ангелы своя доухы и слоугы своя огнь палящь. и шлеми соуть повелѣнниемь божиемь, аможе хощеть владыка и творець высѣхъ. ангелъ во приходить, къде благая мѣста и молитвьнии домове, и тоу показаеть нѣчьто мало видѣнны своего, яко мощьно видѣти человѣкомъ, нѣ мощьно бо зрѣти человѣкомъ естьства ангельскаго, яко и Мойси великый не възможе видѣти ангельскаго естьства: вождашетъ бо и въ дьнь столпъ облачьнъ а въ ночь столпъ огньнъ, то се не столпъ вождаше ихъ, нъ ангелъ идыше прѣдъ нимн въ ночи и въ дьне. тако и се явленнье нѣкотороє показываше, ємоуже бѣ быти, єже и бысть: на второе бо лѣто не сь ли ангелъ вождь бысть на иноплеменьникы и соупостаты, якоже рече: ангелъ прѣдъ тобою прѣдъ идеть, и пакы: ангелъ твой боуди съ тобою?

Игоуменъ Селивестръ святаго Михаила написахъ книгы сиа, лѣтописьць, надѣя ся отъ Бога милость! приити, при князи Владимѣрѣ, княжащю ємоу Кыевѣ, а мънѣ то врѣмя игоуменящю оу святаго Михаила, въ .ѕхд., индѣикта .д. а иже чьтоуть книгы сиа, то боуди ми молитва ихъ.

Коньць.

ADDITAMENTA.

I. LOCI CHRONICORUM NESTORIS DEPROMPTI E SCRIPTORIBUS GRAECIS.

1. E Georgio Hamartolo.

Vide huius editionis caput I.

Καὶ κατακληροῦται τῷ μὲν πρωτοτόκῳ υἱῷ Νῶε Σὴμ ἀπὸ Περσίδος καὶ Βάκτρων ἕως Ἰνδικῆς καὶ Ῥινοκουρούρων τὰ πρὸς ἀνατολήν, τῷ δὲ Χὰμ ἀπὸ Ῥινοκουρούρων ἕως Γαδείρων τὰ πρὸς νότον, τῷ δὲ Ἰάφεθ ἀπὸ Μηδίας καὶ ἕως Γαδείρων τὰ πρὸς βορρᾶν. αἱ δὲ λαχοῦσαι χῶραι τῷ μὲν Σήμ εἰσιν αὗται· Περσὶς, Βακτριανὴ, Ὑρκανία, Βαβυλωνία, Κόρδυνα, Ἀσσυρία, Μεσοποταμία, Ἀραβία ἡ ἀρχαία, Ἐλυμαΐς, Ἰνδικὴ, Ἀραβία ἡ εὐδαίμων, Κοίλη Συρία, Κομμαγηνὴ καὶ Φοινίκη πᾶσα καὶ ποταμὸς Εὐφράτης. τῷ δὲ Χὰμ Αἴγυπτος, Αἰθιοπία ἡ βλέπουσα κατὰ Ἰνδοὺς, Αἰθιοπία ἑτέρα, ὅθεν ἐκπορεύεται ὁ ποταμὸς τῶν Αἰθιόπων, Ἐρυθρὰ ἡ βλέπουσα κατὰ ἀνατολὰς, Θηβαΐς, Λιβύη ἡ παρεκτείνουσα μέχρι Κυρήνης, Μαρμαρὶς, Σύρτις, Λιβύη ἄλλη, Νουμιδία, Μασσυρὶς, Μαυριτανία ἡ κατέναντι Γαδείρων· ἐν δὲ τοῖς κατὰ βορρᾶν τὰ παρὰ θάλασσαν ἔχει· Κιλικίαν, Παμφυλίαν, Πεισιδίαν, Μυσίαν, Λυκαονίαν, Φρυγίαν, Καβαλίαν, Λυκίαν, Καρίαν, Λυδίαν, Μυσίαν ἄλλην, Τρωάδα, Αἰολίδα, Βιθυνίαν, τὴν ἀρχαίαν Φρυγίαν. καὶ νήσους πάλιν ἔχει· Σαρδανίαν, Κρήτην, Κύπρον καὶ ποταμὸν Γειὼν τὸν καλούμενον Νεῖλον. τῷ δὲ Ἰάφεθ Μηδία, Ἀλβανία, Ἀρμενία μικρά τε καὶ μεγάλη, Καππαδοκία, Παφλαγονία, Γαλατία, Κολχὶς, Βοσπόρη, Μαιῶτις, Δέρβιξ, Σαρμάτις, Ταυριανὶς, Βουταρνὶς, Σκυθία, Θρᾴκη, Μακεδονία, Δαλματία, Μολοσσοὶ, Θεσσαλία, Λοκρὶς, Βοιωτία, Αἰτωλία, Ἀττικὴ, Ἀχαΐα, Πελληνὴ ἡ καλουμένη Πελοπόννησος. Ἀρκαδία, Ἠπειρῶτις, Ἰλλυρὶς, Λυχνῖτις, Ἀδριακὴ, ἐξ ἧς τὸ ἀδριακὸν πέλαγος, ἔχει δὲ καὶ νήσους· Βρεττανίαν, Σικελίαν, Εὔβοιαν, Ῥόδον, Χίον, Λέσβον, Κυθήρην, Ζάκυνθον, Κεφαλληνίαν, Ἰθάκην, Κέρκυραν καὶ μέρος τι τῆς Ἀσίας τὴν καλουμένην Ἰωνίαν καὶ ποταμὸν Τίγριν τὸν διορίζοντα μεταξὺ Μηδίας καὶ Βαβυλῶνος.

E cod. bibliothecae palat. vindob. hist. graec. 40. fol. 18. b., in auxilium vocato textu Phil. Krugii, Forschungen I. 145.

2. E Georgio Hamartolo.

Vide huius editionis caput XI.

Ἐν γὰρ ἑκάστῃ χώρᾳ καὶ ἔθνει ἐν τοῖς μὲν ἔγγραφος νόμος ἐστὶν, ἐν τοῖς δὲ ἡ συνήθεια, νόμος γὰρ ἀνόμοις τὰ πάτρια δοκεῖ· ὧν πρῶτοι Σῆρες οἱ τὸ ἄκρον τῆς γῆς οἰκοῦντες νόμον ἔχουσι τὸ πατρῷον ἔθος, μὴ πορνεύειν ἢ μοιχεύειν ἢ κλέπτειν ἢ λοιδορεῖν ἢ φονεύειν ἢ κακουργεῖν τὸ σύνολον. νόμος δὲ παρὰ Βακτριανοῖς ἤτοι Βραχμάνοις καὶ Νησιώταις ἡ ἐκ προγόνων παιδεία τε καὶ εὐσέβεια, μὴ κρεοφαγεῖν ἢ οἰνοποτεῖν ἢ λαγνεύειν ἢ παντοίαν κακίαν διαπράττεσθαι, διὰ πολὺν φόβον θεοῦ καὶ πίστιν, καίτοι γε τῶν παρακειμένων αὐτοῖς μιαιφονούντων καὶ αἰσχροπραγούντων ἐμμανῶς τε καὶ ὑπερφυῶς, ἐν δὲ τοῖς ἐσωτέροις μέρεσι τούτων ἀνθρωποβοροῦντες μάλιστα καὶ κατεσθίοντες ἀλλήλους ὡς οἱ κύνες. ἕτερος νόμος Χαλδαίοις καὶ Βαβυλωνίοις, μητρογαμεῖν καὶ ἀδελφοτεκνοφθορεῖν καὶ μιαιφονεῖν καὶ πᾶσαν θεομισῆ πρᾶξιν ὡς ἀρετὴν ἀποτελεῖν, κἂν πόρρω τῆς χώρας αὐτῶν γένωνται. ἄλλος δὲ παρὰ Γηλαίοις νόμος, γυναῖκα οἰκοδομεῖν καὶ γεωργεῖν καὶ τὰ ἀνδρῶν ἔργα πράττειν, ἀλλὰ καὶ πορνεύειν, ὡσὰν βούλωνται, μὴ κωλυόμεναι παντελῶς ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν ἢ ζηλούμεναι, αἳ ὑπάρχουσι καὶ πολεμικώταται, καὶ θηρῶσι τὰ μὴ λίαν ἰσχυρότατα τῶν θηρίων, ἄρχουσι δὲ καὶ τῶν ἰδίων ἀνδρῶν καὶ κυριεύουσιν. ἐν δὲ Βρεττανίᾳ πλεῖστοι ἄνδρες μιᾷ συγκαθεύδουσι γυναικὶ, καὶ πολλαὶ γυναῖκες ἑνὶ ἑταιρίζονται ἀνδρὶ, καὶ τὸ παράνομον ὡς νόμον καλὸν καὶ πατρῷον πράττουσιν ἀζήλωτον καὶ ἀκώλυτον. Ἀμαζόνες δὲ ἄνδρας οὐκ ἔχουσιν, ἀλλ' ὡς τὰ ἄλογα ζῶα ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ περὶ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν ὑπερόριοι γίνονται, καὶ μιγνύμεναι τοῖς γειτνιῶσιν ἀνδράσιν ὡς πανήγυρίν τινα καὶ μεγάλην ἑορτὴν τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἡγοῦνται, ἐξ ὧν κατὰ γαστρὸς συλλαβοῦσαι παλινδρομοῦσιν οἴκαδε πᾶσαι, τῷ δὲ καιρῷ τῆς ἀποκυήσεως τὸ μὲν ἄρρεν φονεύουσι, τὸ δὲ θῆλυ ζωογονοῦσι καὶ ἐπιμελῶς ἐκτρέφουσι.

Locus transscriptus e cod. bibliothecae palat. vindob. hist. graec. 40. fol. 13. a. descriptionis huius auctor est Syrus Bardesan, qui floruit circa medium saeculum secundum, cuius liber in versione anglica Guilelmi Cureton inscribitur Book of the laws of countries: vide Spicilegium syriacum. London. 1855. III. et 16. e Bardesano eam deprompsit Caesarius frater Gregorii Nazianzeni: vide opus eius: Quaestiones theologicae et philosophicae, graece et latine editae ab Elia Ehingero. Augustae Vindelicorum. 1626. 92. vel Gallandi Bibliothecam veterum patrum. Venetiis. 1765. VI.; saeculo nono Georgius Hamartolus has notitias in sua chronica recepit, e quibus tandem migrarunt in Nestorem nostrum.

3. E Georgio Hamartolo.

Vide huius editionis caput XXIV.

Καὶ Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεὺς ἐγνωρίζετο περὶ πόλεων καὶ παντα-χοῦ ποιῶν εἰς τὰς πόλεις καὶ χώρας δαιμονικὰ ἀποτελέσματα. ἀπὸ Ῥώμης δὲ ἐλθὼν πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐντο-πίων ἐποίησε ταῦτα· φυγαδεύσας τὸ πλῆθος τῶν ὄφεων καὶ σκορ-πίων ἐκ τῆς πόλεως, ὥστε μὴ ἀδικεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τῶν ἵππων τὴν ἀταξίαν χαλινώσας ἐν ταῖς συνελεύσεσι τῶν ἀρ-χόντων. ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς Ἀντιόχειαν παραγενόμενος καὶ δυσωπη-θεὶς ταῦτα ἐποίησε· τυραννούμενοι γὰρ οἱ Ἀντιοχεῖς ὑπὸ τῶν σκορ-πίων καὶ τῶν κωνώπων, ποιήσας χαλκοῦν σκορπίον καὶ χώσας αὐτὸν ἐν τῇ γῇ καὶ μικρὸν στήσας κίονα ἐπάνω προσέταξε καλάμους βα-στάζειν τὸν λαὸν καὶ περιερχομένους ἐν τῇ πόλει κράζειν, τοὺς καλά-μους ἐπισείοντας· ἀκώνωπα τῇ πόλει. καὶ οὕτως ἐξηφανίσθησαν ἐκ τῆς πόλεως οἵ τε σκορπίοι καὶ οἱ κώνωπες. αἰτηθεὶς δὲ καὶ περὶ τῶν ἐπικειμένων αὐτῇ σεισμῶν στενάξας ἔγραψεν ἐν διπτύχῳ ταῦτα· οὐαί σοι, τάλαινα πόλις, ὅτι σεισμοῖς πολλοῖς καὶ πυρσοῖς κατενέ-χθείης, κλαύσεται δέ σε καὶ ὁ παρ' αἰγιαλοῖς Ὀρέντης. περὶ οὗ μέν-τοι καὶ ὁ μέγας Ἀναστάσιος Θεουπόλεώς φησι· Ἀπωλλωνίου δὲ μέχρι νῦν ἔν τισι τόποις ἐνεργοῦσι τὰ ἀποτελέσματα ἱστάμενα, τὰ μὲν εἰς ἀποτροπὴν ζώων τετραπόδων καὶ πετεινῶν βλάπτειν δυναμένων ἀνθρώ-πους, τὰ δὲ εἰς ἐποχὴν ῥευμάτων ποταμῶν ἀτάκτως φερομένων, καὶ ἄλλα εἰς ἕτερά τινα ἐπὶ φθορᾷ καὶ βλάβῃ ἀνθρώπων ὑπάρχοντα ἀποτρό-παια ἵστανται. καὶ γοῦν οὐ μόνον ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ταῦτα καὶ τοιαῦτα εἰργάσαντο οἱ δαίμονες δι' αὐτοῦ, ἀλλά γε καὶ μετὰ τὴν τε-λευτὴν αὐτοῦ παραμένοντες τῷ μνήματι αὐτοῦ, σημεῖά τινα ἐπε-τέλεσαν ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ πρὸς ἀπάτην τῶν ἐλεεινῶν ἀνθρώ-πων, τῶν ῥαδίως ὑποκλεπτομένων εἰς τὰ τοιαῦτα ὑπὸ τοῦ διαβόλου. τί ἄν τις εἴποι περὶ τῶν κατὰ Μανέθωνα μαγικῶν ἔργων; ὃς τοιοῦτος ἄκρως γέγονε τῇ μαγικῇ ἀπάτῃ, ὅτι ἀεὶ ἔσκωπτε προδήλως τὸν Ἀπολλώνιον, ὡς μὴ ἀκριβῆ τὴν κατ' αὐτοὺς φιλοσοφικὴν ἐμπειρίαν ἐσχηκότα, ἔδει γὰρ αὐτὸν, φησὶν, ὥσπερ ἐγὼ, λόγῳ μόνον ποιεῖν, ἅπερ ἐβούλετο, καὶ μὴ ἀποτελέσμασιν ἐπιτρέπειν τὰ παρ' αὐτοῦ πραττό-μενα. ταῦτα δὲ πάντα συγχωρήσει τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργείᾳ τῶν δαι-μόνων γίνονται πρὸς τὸ διὰ τῶν τοιούτων πραγμάτων δοκιμάζεσθαι τὴν ἡμετέραν ὀρθόδοξον πίστιν, εἰ ἑδραία ἐστὶ καὶ παγία προσμένουσα τῷ κυρίῳ, καὶ μὴ ὑποσυρομένη ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ διὰ τῶν φαντασιωδῶν τεράτων καὶ σατανικῶν ἔργων, τῶν πραττομένων ὑπὸ τῶν δούλων καὶ ὑπηρετῶν κακίας. οὐ μὴν δὴ ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα κυρίου προεφήτευ-σάν τινες, ὡς Βαλαὰμ καὶ Σαοὺλ καὶ Καϊάφας, καὶ δαιμόνια πάλιν

ἐξέβαλον, ὡς Ἰούδας καὶ υἱοὶ Σκευᾶ. οὐκοῦν καὶ εἰς ἀναξίους ἡ χάρις ἐνεργεῖ πολλάκις, ἵνα ἑτέρους εὐεργετήσῃ, καὶ γὰρ Βαλαὰμ ἀμφοτέρων ἀλλότριος ἦν, βίου ἀρίστου καὶ πίστεως, ἀλλ' ὅμως ἐνήργησεν εἰς αὐτὸν ἡ χάρις διὰ τὴν ἑτέρων οἰκονομίαν. καὶ Φαραὼ τοιοῦτος ἦν, ἀλλὰ κἀκείνῳ τὰ μέλλοντα προέδειξε. καὶ ὁ Ναυουχοδονόσορ παρανομώτερος, ἀλλά γε καὶ τούτῳ πάλιν τὰ μετὰ πολλὰς ὕστερον ἐσόμενα γενεὰς ἀπεκάλυψεν, ὅθεν δῆλον, ὅτι πολλοὶ καὶ τῶν ἐναντίων ἐχόντων φρόνημα ἐπὶ τῷ προσχήματι τοῦ Χριστοῦ τεράστια ποιοῦσιν ἑτέρᾳ τέχνῃ τινὶ πρὸς ἀπάτην ἀνθρώπων ἀπειροκάλων, οἷος ἐγένετο Σίμων ὁ μάγος καὶ Μένανδρος μετ' ἐκεῖνον καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι, δι' οὓς εἰκότως ἔφη· μὴ θαύμασιν ἀπατᾶσθαι προσήκει μήτε μὴν ἐπαγγελίᾳ δαφιλεῖ, δοκιμάζειν δὲ τῶν λεγομένων τὴν ἀλήθειαν.

Locus transscriptus e cod. bibliothecae palat. vindob. hist. graec. 40. fol. 169. a.

4. E Methodio Patarensi.

Vide huius editionis capita LXXIX. LXXXI.

Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ τῷ τότε καιρῷ ἐποίησε μετ' αὐτῶν ἔλεος, καὶ ἐλυτρώσατο αὐτοὺς ἐξ αὐτῶν διὰ τοῦ Γεδεών, καὶ ἠλευθερώθη ὁ Ἰσραὴλ ἐκ τῆς δουλείας τῶν τέκνων τοῦ Ἰσμαήλ· οὗτος γὰρ ὁ Γεδεὼν κατέκοψε τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν, καὶ ἐκδιώξας ἐξήνεγκεν αὐτοὺς ἐκ τῆς οἰκουμένης γῆς εἰς τὴν ἔρημον Ἐθριβ, ἐξ ἧς ἐτύγχανον. καὶ οἱ ὑπολειφθέντες δέδωκαν συνθήκας εἰρήνης τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐξῆλθον ἐπὶ τὴν ἔρημον τὴν ἐξωτέραν ἐννέα φυλαί, καὶ μέλλουσιν ἐξιέναι ἄλλο ἅπαξ καὶ ἐρημῶσαι τὴν γῆν καὶ κατακρατῆσαι τὴν οἰκουμένην καὶ τὰς χώρας κ. τ. λ.

Οὗτος (Ἀλέξανδρος) κατελθὼν εἰς τὴν ἠῴαν ἀπέκτεινε Δάρειον τὸν Μήδην, καὶ κατεκυρίευσε χωρῶν πολλῶν καὶ πόλεων, καὶ περιενόστει τὴν γῆν, καὶ κατήχθη ἕως τῆς θαλάσσης τῆς ἐπονομαζομένης Ἡλίου Χώρας, ἔνθα καὶ ἑώρακεν ἔθνη ἀκάθαρτα καὶ δυσειδῆ· εἰσὶν δὲ ἐκ τῶν υἱῶν Ἰάφεθ ἀπόγονοι, ὧν τὴν ἀκαθαρσίαν θεασάμενος ἐμυσάχθη, ἦσθιον γὰρ ἅπαντες αὐτῶν καθαροειδῶς μυσαρά τε καὶ κίβδηλα, κύνας, μύας καὶ ὄφεις, κάτας, ἀμβλώματα, ἐκτρώματα, ἔμβρυα μήπω τελείως ἀπαρτισθέντα ἤ τινα τῆς διαπλάσεως ἀποσώζοντα χαρακτῆρα, καὶ ταῦτα οὐ μόνον κτηνῶν, ἀλλὰ καὶ πᾶν εἶδος θηρίων ἀκαθάρτων, τοὺς δὲ νεκροὺς οὐκ ἔθαπτον, ἀλλ' ἦσθιον αὐτούς. ταῦτα Ἀλέξανδρος ἰδὼν γινόμενα ὑπ' αὐτῶν τὰ μυσαρὰ καὶ ἀθέμιτα, δεδιὼς, μή ποτε μιάνωσι πᾶσαν τὴν γῆν, ἐδεήθη τοῦ θεοῦ περὶ αὐτοῦ, καὶ προστάξας συνήγαγεν ἅπαντας αὐτούς τε καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ πάσας τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν, καὶ ἐξαγαγὼν αὐτοὺς ἐκ

τῆς ἠφας γῆς κατεδίωξεν ὀπίσω αὐτῶν, ἕως οὗ εἰσήχθησαν ἐν τοῖς πέρασι τοῦ βορρᾶ, καὶ οὐκ ἐστιν οὔτε εἴσοδος οὔτε ἔξοδος ἀπὸ ἀνατολῶν μέχρι δυσμῶν, δι' ἧς πρὸς αὐτοὺς περάσαι καὶ εἰσελθεῖν. αὖθις οὖν παρεκάλεσε τὸν θεὸν Ἀλέξανδρος, καὶ ἐπήκουσεν αὐτοῦ τῆς δεήσεως, καὶ προσέταξε κύριος ὁ θεὸς τοῖς δύο ὄρεσιν, οἷς ἐστι προσηγορία οἱ Μαζοὶ τοῦ Βορρᾶ, καὶ ἐπλησίασαν ἀλλήλοις ἄχρι πηχῶν δύο καὶ δέκα, καὶ κατεσκεύασε πύλας χαλκᾶς, καὶ ἐπέχρισεν αὐτὰς ἀσύγχυτον, ἵνα, ἐὰν βούλωνται ἀνοῖξαι αὐτὰς ἐν σιδήρῳ, μὴ δύνανται, ἢ διαλῦσαι αὐτὰς πυρί, μὴ ἰσχύσουσιν, ἀλλ' αὐτίκα τὸ πῦρ ὑπ' αὐτοῦ σβέννυται· τοιαύτη γὰρ ἡ φύσις τοῦ ἀσυγχύτου ἐστίν, ὅτι οὔτε σιδήρου ὑφίσταται κατάλυσιν, οὔτε πυρὸς διάλυσιν, πάσας γὰρ τὰς τῶν δεισιδαιμόνων ἐπινοίας ἐώλους καὶ κενὰς ἀπεργάζεται. ταῦτα τοίνυν τὰ ἐναγῆ τε καὶ κίβδηλα καὶ μυσαρώτατα ἔθνη πάσαις ταῖς μαγικαῖς κακοτεχνίαις κέχρηνται, καὶ ἐν τούτοις αὐτῶν τὴν ῥυπαρὰν καὶ ἀπάνθρωπον, μᾶλλον δὲ λέγειν μισόθεον κατήργησε δυναστείαν, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μήτε πυρὶ, μήτε σιδήρῳ ἤ τινι ἑτέρᾳ ἐπινοίᾳ τὰς τοιαύτας ἀναμοχλεῦσαι πύλας καὶ ἀποδρᾶσαι. ἐν δὲ τοῖς ἐσχάτοις καιροῖς κατὰ τὴν τοῦ Ἰεζεκιὴλ προφητείαν τὴν λέγουσαν· ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου ἐξελεύσεται Γὼγ καὶ Μαγὼγ εἰς τὴν γῆν τοῦ Ἰσραὴλ, ἅ εἰσιν ἔθνη καὶ βασιλεῖς, οὓς καθεῖρξεν Ἀλέξανδρος ἐν τοῖς πέρασι τοῦ βορρᾶ κ. τ. λ.

Locus descriptus e codicibus bibliothecae palat. vindob. med. 13. fol. 38. b. 84 b. et theol. 200. fol. 121. b. Cod. med.: Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Μεθοδίου, ἐπισκόπου Πατάρων, τοῦ μάρτυρος, λόγος ἠκριβωμένος περὶ τῆς βασιλείας τῶν ἐθνῶν καὶ εἰς τοὺς ἐσχάτους καιροὺς ἀκριβὴς ἀπόδειξις. Cod. theol.: Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Μεθοδίου, ἐπισκόπου Πατάρων καὶ μάρτυρος, περὶ τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν Ῥωμαίων παρατάσεως καὶ τῆς τοῦ θεοῦ βοηθείας καὶ ἀντιλήψεως καὶ περὶ τῆς παντελοῦς ἐκδιώξεως καὶ ἀφανισμοῦ τῶν Σαρακηνῶν καὶ περὶ τῆς τοῦ κόσμου συντελείας. Slavice apud Karamzinum » **Мєѳодиѣ, єпископа патарскаго, слово о цαрствѣ изыкъ послѣдниχъ врѣмєнъ.**

Notabis, ambos codices scatere erroribus, praeferendum tamen esse medicum theologico, quare in concinnando textu secuti sumus priorem in auxilium vocato posteriore et versione latina, quae legitur in Magna Bibliotheca Veterum Patrum. Parisiis. 1654. XV. 612—614. et versione slavica, quam e bibliotheca Synodi protulit Karamzinus 2. nota 64. ἐξιέναι: διεξιέναι lat. exeant. περιενόστει: lat. demultavit sl. **обыдє**. δυσειδῆ: δυσώδη lat. aspectu horribiles. ἦσθιον γὰρ ἅπαντες αὐτῶν καθαροειδῶς μισαράτε καὶ κίβδηλα lat. comedebant enim hi omnem canticorum (sic) spe-

ciem, omne inquinabile: legendum fortasse πᾶν ἀκάθαρτον εἶδος sl. късѣкъ нечистый видъ. ἐδεήθη τοῦ θεοῦ περὶ αὐτοῦ: lat. deprecatus est dominum deum, ut coniungeret montes (scil. circum eos); desunt igitur quaedam inter θεοῦ et περί, et pro αὐτοῦ legendum esse videtur αὐτῶν. ἀσύγχυτον: med. ἀσυγκήτ et ἀσυγκίτου sl. асингитъ, асингитовъ lat. assurim, in Pseudo-Callisthene ἀσοκίτῳ, ἀσικυτίνῳ pro ἀσυκήτῳ et ἀσυχότῳ alius codicis. vide editionem C. Müller. Parisiis. 1846. 138. 143. non dubito, quin vera lectio sit ἀσύγχυτον, lexicographis ignotum, unde Nestoris асоуꙗхитъ vel соуꙗхитъ pro codicum соуꙗклитъ σύγκλητος. in Alexandreide hispanica habes argamassa mortarium. vide Wolf, Studien 76.

De fabulis medii aevi Alexandrum Magnum spectantibus vide Studien zur Geschichte der spanischen und portugiesischen Nationalliteratur von Wolf. Berlin 1859. 68; Alexander, Gedicht des zwölften Jahrhunderts vom Pfaffen Lamprecht. Von H. Weismann. Frankfurt a. M. 1850 II. 263—468 et A. N. Pypin, Очеркъ литературной исторіи старинныхъ повѣстей и сказокъ русскихъ. Ученыя Записки IV. 45.

II. NOMINA PROPRIA SCANDICAE ORIGINIS.

Prior numerus paginam, posterior lineam editionis huius indicat.

адоꙋлбъ adulb 25. 30: audhúlfr ags. eádwulf theot. audulf Förstem. 180. — audhr divitiae et úlfr pro vúlfr lupus.

адоꙋнъ adun 25. 30: audhun pro audhvin ags. eádwine angl. edwin theot. audowin Förstem. 179. — audhr divitiae et vinr amicus.

актєвоꙋ aktevu pro agatevu 16. 35: anganthiur, saepissime angantýr pro anganthýr ags. ongentheów theot. angandeo Einhardi annales in Monum. Germ. I. 198. Förstem. 88. — angan deliciae et thýr servus.

акоꙋнь akunj adj. possess. 25. 25: hákon, hákun cf. theot. chunihoh Förstem. 315. v. икоꙋнъ jakun.

алвардъ alvard 25. 28: hallvardhr — hallr lapis et vardhr, vördhr custos. nota, codices habere алвадъ alvad, quod etiam ex алваллдъ allvaldr nasci potuit.

алданъ aldan 25. 33: hálfdan, apud Saxonem haldanus —

hálfr semis et danr danus. cf. theot. halbwalah, halbthuring Förstem. 596. et dano Förstem. 931.

алдань aldanj adj. possess. 26. 27: алданъ hálfdan. v. алданъ aldan.

амоунъдовъ amundov adj. possess. 25. 26: hámundr — há altus et mundr donum.

аръфастовъ arfastov adj. possess. 25. 24: harfastr, herfastr — har, herr exercitus et fastr firmus. cf. theot. fastheri Förstem. 402. cf. гоунастръ gunastr.

асмоудъ asmud 30. 36; 32. 33: ásmundr — áss deus et mundr donum theot. ansemund Förstem. 109.

аспоубранъ aspubran Kunik 2. 178. pro поубьксарь pubksar et апоубкарь apubkar codicum: aspbrandr — asp populus tremula et brandr ignis, gladius vel ásbrandr — áss deus et brandr ignis, gladius theot. ansiprand, ansprand Förstem. 104.

африкъ afrik, офрикъ ofrik Kunik 1. 140; 2. 172-175. hafrekr — haf mare et rekkr heros. cf. etiam freki lupus.

бернокъ bernov adj. possess. 25. 27: björn, bern ursus theot. bero Förstem. 224.

блоудъ blud 45. 12; 45. 13; 45. 17; 45. 19; 45. 26; 45. 29; 45. 33; 46. 1. Kunik 2. 187. scandicum esse putat, afferens nomina composita cum blundr: blundketill, hrísablundr; blundr proprie est nictatio, somnus cf. theot. plinta Förstem. 270. nota tamen etiam nomen čech. blud čas. mus. česk. 1832. 60.

броуны bruny 25. 31. броунъ brun Kunik 2. 178: brúnn, brúni fuscus theot. bruni Förstem. 283.

боуиефастъ bujefast 25. 20: búfastr appellat., hodie bufast, bofast — bú domicilium et fastr firmus. nota, búa, bú saepius esse prius membrum nominum propriorum compositorum. codices habent боуиефастъ vujefast; apud Tobbien 17. legitur etiam ибоуиехатъ ibujechat. cf. theot. buo, buman, burad Förstem. 286. 287.

варигъ varjag saepissime; Gaufredo Malaterra in Historia Sicula lib. III. cap. 27. (Muratori vol. V. pag. 584. a. b.) waringi, graecis βαράγγοι: nota, saeculo decimo quarto

prope ecclesiam S. Sophiae Constantinopoli fuisse μονύδριον εἰς ὄνομα τιμώμενον τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης καὶ θεομήτορος καὶ ἐπικεκλημένον τῆς Βαραγγιωτίσσης Acta et diplomata graeca edita a Fr. Miklosich et Ios. Müller I. 423. vaeringar i. e. edsforbundne sacramento coniuncti Munch, Det norske Folks Historie I. 2. 84., cui vocabulo respondet graeco-romanum φοιδεράτος — vár ags. vaer sacramentum. alii cum вратъ contulerunt aut a варити derivarunt Solov. 1. nota 148. cf. Kunik 1. 43. T. C. F. Tafelius putat esse corruptum e φράγκος. Komnenen und Normannen 216., cui astipulari non possumus.

варяжько varjažko 46. 3. nomen derivatum a варягъ varjag ope suffixi ько ĭko.

вермоудъ vermud 15. 27; 16. 34: vermundr — var in verjan defendere et mundr donum theot. warimund Förstem. 1261. велмоудъ velmud, quod pro вермоудъ in quibusdam codicibus legitur, conferatur cum vilmundr — vili voluntas et mundr donum.

войковъ vojkov adj. possess. 25. 26: alii legunt иковъ ikov, quod confer.

войстъ vojst 25. 26.

волчий хвостъ volčij chvost cauda equina 49. 23. Kunik 2. 189. suspicatur esse versionem slavicam nominis cuiusdam scandici.

воузлѣбъ vuzlêb 25. 33. fortasse corruptum e визлѣбъ vizlêb: vísleifr.

глѣбъ glêb saepe: hleifr panis theot. laib: nota tamen, scandicum h a slavis abiici: акоунь, лвардъ, алданъ, алданъ, амоунъдовъ, аръфастовъ, афринъ, quapropter Kunik 2. 168. glibr conferendum putavit. nota locum hlibov in Galicia.

гомолъ gomol 25. 30: gamall senex, nomen proprium usitatissimum cf. theot. gamalbold, gamalbert, gamalberga etc. Förstem. 466.

гримъ grim 25. 24: grimmr severus vel grímr notum nomen proprium theot. grimo Förstem. 547.

гоудовъ gudov adj. possess. 25. 29: v. гоудъı gudy.

гоуды gudy 16. 34 cum гоудъı gudy hundi potius conferremus quam godhi sacerdos, quod nomen proprium non est, nisi obstaret slavicum g pro scandico h cf. глѣбъ glèb. nota conferri posse gudhr, gunnr bellicosus (cf. mannr, madhr) et gódhr bonus.

гоунарєвъ gunarev adj. possess. 25. 29: gunnarr proprie gunnharr — gunnr bellum et har, herr exercitus theot. gundachar Förstem. 562. ags. gudhhere.

гоунастръ gunastr 25. 32. Kunik 2. 178: gunnfastr — gunnr bellum et fastr firmus. mirandum tamen, r finale hic non esse abiectum cf. адоулвъ, актєвоу, алвардъ etc.

дировъ dirov adj. possess. 11. 37: dýrr v. диръ dir.

диръ dir 10. 28; 11. 24; 11. 30; 11. 31; 11. 34. Kunik 2. 138: dýrr carus.

євлисковъ evliskov adj. possess. 25. 26.

єгри egri 25. 26: in hoc nomine fortasse latet eiríkr, hodie erich.

ємигъ emig 25. 31: hemingr articulus pedis, nomen proprium usitatum theot. haming Förstem. 600, qui aliter explicavit.

єтоновъ etonov adj. possess. 25. 28. cf. jötun gigas.

иворъ ivor 25. 19: ivar, proprie ivharr — iv, unde ý, taxus baccata (theot. îwa) arcus et har, herr exercitus.

иггивладъ iggivlad, quod graece scriberetur ἰγγιβλάδ i. e. ingivlad 25. 30: ingivaldr — ingr, ingi numen gothicorum Ingvionum vel Ingaevonum et vald potestas theot. ingold Förstem. 786, qui aliter explicat.

игєлъдъ igeld 25. 32. rectius fortasse иггєлъдъ ingeld cf. tamen gramm. I. 66: ingildr, ingjaldr, proprie inggjaldr — ingr, ingi, de quo supra, et gjald, gild; theot. ingild Förstem. 784. cf. инъгєлъдъ ingeld.

игоревъ igorev adj. possess. 25. 20; 25. 21: ingvarr v. игорь igor.

игорь igor saepe Kunik 2. 156; graecis ἴγγωρ, ἴγγορ apud Leonem Diaconum ed. Paris. 65. 89. et apud Constantinum Porphyrogenitum, De admin. imp. ed. Bonn. 74; inger apud Liudprandum: ingvarr pro ingvharr — ingr, ingi, de quo supra, et har, herr exercitus theot. inguheri Förstem. 785.

ИКМОРЪ ikmor, apud Leonem Diaconum. ed. Paris. 92. ἴκμωρ Kunik 2. 185: ingimar theot. inguiomerus — ingr, ingi, de quo supra, et mar, uti nobis videtur, nomen habens, theot. ingomar Förstem. 786.

ИКОВЪ ikov adj. possess. 25. 26: ik pro ing cf. theot. ingo Förstem. 783.

ИНГВАРЬ ingvar circa annum 1214, quod nomen etiam ИНГОРЬ ingor scribitur Kunik 2. 158: ingvarr pro ingvharr v. ИГОРЬ igor. nota, etiam in lingua palaeo-slovenica consonam nasalem posse eiici gramm. 1. 66.

ИНЪГѢЛЪДЪ ingeld 16. 34: ingjaldr, ingildr cf. ИГѢЛЪДЪ igeld.

ИСКОУСЕВЪ iskusev adj. possess. 25. 21: isgautr cf. theot. isingaud Förstem. 807. Grimm, Gesch. 1. 440; de consona finali cf. СИНѢОУСЪ sineus.

ИСТРЪ istr 25. 26. Kunik 2. 178.

КАНИМАРЪ kanimar 25. 22. Kunik 2. 177: male КАНИЦАРЪ kanicar.

КАРЛЪ karl 15. 27: karl, quod virum significat, theot. carl Förstem. 303.

КАРЛЫ karly 16. 34: karli cf. КАРЛЪ karl.

КАРНЪ karn 16. 35. slavicum КРЪНЪ diffissus huc ne trahas.

КАРШЕВЪ karšev adj. possess. 25. 25. Kunik 2. 178.

КАРЫ kary 25. 25. kar Kunik 2. 178. 194: kári, kárr genius venti.

КЛЕКОВЪ klekov adj. possess. 25. 28: kloeingr, male klaeugr — kló ungula et suffixum ingr, quod patronymicis formandis inservit.

КОЛБЯГЪ kolbjag in Pravda ruska: Kylfingar, efter hvilke Gardarike ogsaa stundom kaldes Kylfingaland, ere de i den aeldste russiske Lovbog saakaldte Kolbjager, og synes at vaere Efterkommerne af de gamle Russer, der maaskee allerede formedelst Blandingen med Slaver talte noget gebrokkent (kylfdu til ordhanna) Munch, Det norske Folks Historie I. 1. 487.

КОЛЪ kol 25. 28: kol carbo vel kollr caput cf. theot. colo Förstem. 319, qui aliter sentit.

КОРОБИЧЬ korobič 25. 34: separatio vocum hic dubia.

КОУЦИ kuci 25. 31.

либи libi 25. 24: cf. liúfr amatus theot. liuba Förstem. 848.

лидоулъ lidul 16. 36: leidhúlfr, apud Norvegos hodie leidul — leidh via et úlfr lupus. nota, in адоулъ adulb f in b mutatum, hic vero abiectum esse.

лыбѣдь lybed 4. 33; 5. 15: soror Kyji, vere rivulus prope Kioviam 38. 24; 47. 1. cf. N. Zakrevskij, Lêtopiś i opisanie goroda Kieva in Čtenija v obščestvê istorii i drevnostej rossijskich 1858. II. либѣдь libed cf. Solov. 1. nota 290. hoc quoque nomen scandicae videtur esse originis: lifandi part. praes. act. f. a lifa vivere, ergo vivens, viva. cf. nomina slavica pendentia a radice živ, quae collegimus in dissertatione academica de formatione nominum propriorum slavicorum. vera scriptio лыбядь lybjad esse videtur.

лютъ ljut 43. 17: ljótr deformis, notum nomen proprium. nobis scandicum videtur, quamquam a ljut saevus slavi nomina propria derivent.

малъфридь malfrid 79. 11. малфрѣдь malfrêd Kunik 2. 165. malfridis karamz. 2. nota 241. málfridhr vel málmfridhr; Norvegorum regina, Mstislavi filia, mortua 1125, modo málfridhr, modo málmfridhr vocatur — mál tempus vel málmr metallum, ensis et fridhr pax cf. theot. malfred Förstem. 900, qui parti priori alium sensum tribuere videtur.

монъı mony 25. 33. монъ mon Kunik 2. 178: cf. mann, madhr homo theot. mannus, manni Förstem. 903; máni luna ne conferas.

моутоуръ mutur 25. 29.

нифовъ nifov adj. possess. 31. 7, quod in uno Laurentiano pro reliquorum codicum никифоровъ nikiforov legitur Kunik 2. 181, hnefi contulit.

олбигъ olbjag 142. 4, quod nomen scribitur etiam олбегъ olbeg et елбѣхъ elbech.

олъма olma 11. 36. cf. hólmr, quod quamquam insulam significet, tamen designandis personis inservit. cf. tamen etiam theot. helm galea, unde helminus, helmuni, helmbald etc. Förstem. 654.

олъминъ olmin adj. possess. 11. 35: v. олъма olma.

ольга olga f. saepe Kunik 2. 142; graecis ἕλγα apud Constantinum Porphyrogenitum: helga sancta, proprie valida cf. goth. hails et nomina theot. pendentia a hailag Förstem. 587.

ольгъ oleg saepissime Kunik 2. 142: helgr, helgi sanctus, proprie validus, palaeo-slovenice esset кльгъ jeleg cf. gramm. I. 376. theot. hailag Förstem. 587. vide nomina slavica pendentia a свлтъ svęt.

олѣбъ olêb 25. 31. karamz. 2. nota 307: óleifr, áleifr, óláfr, álafr — an theot. ano avus et leif reliquiae cf. nomina slavica pendentia a lêky et a prok et germanica derivata a laif Förstem. 824.

оскольдъ oskold 10. 28; 11. 24; 11. 27; 11. 30; 11. 31; 11. 33. Kunik 2. 138: höskuldr nomen usitatum; haskuldr vel askuldr ex askvaldr, quod non usurpatur — prioris vocabuli pars prior hask explicari nequit; posterioris pars prior est askr fraxinus, hasta fraxinea: ambobus vocabulis additur vald, de quo supra cf. theot. ascolt Förstem. 128.

прастѣнъ prastên 25. 23; 25. 24; 25. 27: freysteinn v. фрастѣнъ frastên.

прѣтичь prêtič 38. 6; 38. 14; 38. 19. videtur esse patronymicum derivatum suffixo ичь ič, palaeo-slovenice ишть išt, a fretr Kunik 2. 185.

рагоуйло ragujlo Poln. Sobr. I. 137. 37; 138. 13. et Lêt. Perej. 58. 26; 59. 2, quod Kunik 2. 191. scandicum esse putat, slavicum certo non est: nota tamen, editionem anni 1767. II. 17. habere роугайловичь rugajlovič.

рагоуиловищь ragujlovišč 162. 2. patronymicum nominis рагоуйло ragujlo, quod vide.

рогдай rogdaj in cantilena russica, quod Kunik 2. 190. contulit cum rögn pl. et dagr: e rogdaj natum videtur рахдай rachdaj; рахъ rach tamen apud karamz. 4. 175. nihil commune habet cum rog et rach in rogdaj et rachdaj, sed slavicum est: cf. serb. rahoje, rahac, rašo, raša, rašan, raško et čech. rach, ráš, rašek, rašica.

рогъволъдъ rogvold 44. 15; 44. 19; 44. 27. Kunik 2. 148:

ragnvaldr, rögnvaldr — regin plur. rögn numina et vald potestas theot. raginald, reginald Förstem. 1025. nota rogvolodum in inscriptione anni 1171: vide Bulletin histor.-philol. 12. 33.

рогъволѣждь rogvolžd adj. possess. 44. 23. a rogvold, quod vide.

рогънѣдинъ rognêdin adj. possess. 44. 22. a рогънѣдь rognêd, quod vide.

рогънѣдь rognêd f. 44. 25. Kunik. 2. 148: ragnheidhr — — regin numen et heidhr femina theot. reckinheid Förstem. 1018.

рогълдъ rvald 16. 35; 25. 33. ролдъ roald 25. 32: hróaldr ags. hródvald — hródhr laus, gloria et vald potestas theot. hrodowald Förstem. 741.

рогъръ rvar 16. 35: hróarr (ags. hrodhere) aut pro hródhharr e hródhr laus, gloria et har, herr exercitus aut pro hródhgeirr, hródhgar (rógeir, roger) e hródhr laus, gloria et geirr iaculum theot. hrodgar Förstem. 727; cum hrejdharr confertur in Istorič. čtenija 1. 22.

рогълавъ rvlav 15. 27; 16. 34: hrolláfr, hrolleifr — hródhr laus, gloria et leif reliquiae theot. hrodleif Förstem. 735.

рюрикъ rjurik 10. 10; 10. 15; 10. 29: hroerekr e hródhrekr, in runis hrurikr, apud Islandios hraerekr theot. hrodric, ruodrich Förstem. 740. — hródhr laus, gloria et rikr potens cf. Kunik 1. 123.

самбатъ sambat: σαμβατάς, τὸ κάστρον τὸ Κιοάβα (Κιόβα, Κίαβος, Κίαβον) τὸ ἐπονομαζόμενον σαμβατάς Constant. Porphyrog., De admin. imp. ed. Bonn. 75. Dobrovský e suecico conatus est explicare: sam (scand. sam-r, sam-t) unâ et bât (scand. bât-r) navis, ergo locus, ubi naves conveniunt Wiener Allg. Literaturzeitung 1814. 403. Slovanka 1814. 246.

свѣналъдищь svênaldišč 43. 16; 43. 19: svênaldi filius, patronymicum derivatum a свѣналъдъ svênald, quod vide.

свѣналъдъ svênald 43. 12; 43. 21: sveinaldr — sveinn iuvenis, servus et vald.

свѣнъ svên 25. 33: sveinn iuvenis, servus.

синєоусъ sineus 10. 11; 10. 15: signjútr — sigr victoria et njóta, njúta frui cf. Kunik 1. 133.

синъ sin 25. 34. legimus синъ коробичь sin korobič. si legeremus синко робичь sinko robič, possemus синко sinko conferre cum sveinki, deminutivo nominis sveinn.

слоудъı sludy 25. 21.

стєгги steggi 25. 28. cf. skeggi barbatus: vide Sprache Nestors §. 69; si cum sequenti етоновъ etonov iunctum legere mavis стєггиєтоновъ steggietonov, conferes nomen legati norvegici gudmund stegitan sunu in foedere anno 993 vel 994 facto a Norvegiae rege Olaf cum Angliae rege Aethelred. Thorpe, Leges anglosax. 121. Monum. hist. brit. 1. 580.

стєминдъ stemid 15. 27; 16. 36: steinfinnr, steinfidhr, apud Adamum Brem. steinfinn; aliud nomen est steinvidhr. Cf. theot. steining, stainfrid Förstem. 1120; quidam codices habent стєминръ stemir, quod quidam minus bene contulerunt cum станимиръ stanimir Istorič. čtenija 1. 21.

стиръ stir 25. 33: styrr cuspis iaculi, bellum.

стоудьковъ studkov adj. possess. 25. 25. cf. stundingr; Kunik 2. 178. habet тоудковъ tudkov.

соудъ sud 10. 36; 12. 21; 18. 31; 35. 38: sund fretum; non est κέρας sinus ceraticus, sed τὸ στενόν: stenum ita dictum igne vastaverunt Memor. popul. 2. 969.

сфанъда sfanda 25. 23. сфанда sfanda Kunik 2. 177: codices habent сфанъдръ sfandr et сфаниндръ sfaindr cf. sveinn.

сфенгъ sfeng σφέγγος apud Cedrenum 2. 464. Memor. popul. 2. 1010. karamz. 2. nota 23. Kunik 2. 169: sveinki.

сфинкелъ sfenkel σφέγκελος apud Leonem Diaconum ed. Paris. 83. 85. 89. karamz. 1. nota 407. σφάγελλος apud Cedrenum 2. 395. 402. σφάγγελος apud Scylitzem cf. Leo Diac. ed. Paris. 239.; Kunik 2. 186. contulit svenkel, formatum a sveinn uti arnkel, askel, grimkel etc. ope suffixi kel.

сфирька sfirka 25. 29: suec. sverkir, sverki, sverkvir, sörkvir — svark fuscus.

сфирьковъ sfirkov adj. possess. 25. 24: v. сфирька sfirka.

тирєй tirej 25. 34.: tírr gloria.

троуадовъ truadov adj. possess. 25. 29. a троуадъ truad: thróandr, unde thróndr, a verbo thróa angl. thrive felici successu uti cf. троуанъ truan.

троуанъ truan 16. 35: thróandr, unde thróndr, a verbo thróa angl. thrive felici successu uti; rectius fortase троуадъ truad, quod vide sub троуадовъ truadov.

троуворъ truvor 10. 12; 10. 15: suec. thróvardhr pro thórvárdhr — thórr deus tonans et vardhr, vôrdhr custos cf. trugils et truid pro thórgils et thórvid.

тоурдовъ turdov adj. possess. 25. 23; 25. 26. a тоурдъ turd: thórdr e thórr deus tonans et ródhr e rádha consulere cf. turdus apud poetam persicum Nisâmi Kunik 2. 185.

тоуръберпъ turbern 25. 33: thórbjörn, Danis hodie torben — thórr deus tonans et björn, bern ursus.

тоуръбидъ turbid 16. 31: thórfidhr, thórfinnr.

тоуры tury 44. 20. pro тоуръ tur aliorum codicum: thórr deus tonans Kunik 2. 148.

оулъбль ulebl adj. possess. 25. 23. nominis оулъбъ uleb, quod vide.

оулъбъ uleb 25. 22: úlfr; apud Karamzinum 2. nota 307. et apud Kunik 2. 192. habes оулъкъ ulêb: posterior contulit ulifr cf. олъкъ olêb.

оустинь ustinj adj. possess. 25. 30. nominis оустинъ ustin: austeinn, unde eysteinn — au, ey insula et steinn lapis.

фарлофъ farlof 15. 27; 16. 34: cf fridhleifr. — fridhr pax et leif reliquiae theot. friduleib Förstem. 427. cf. фрелафъ frelaf.

фостъ fost 16. 36: fastr, fasti firmus theot. fasta f. Förstem. 401.

фрастъкнъ frastên 25. 32: frausteinn, unde freysteinn — frauj, frey dominus et steinn lapis cf. theot. froja, frawilo, frawibald etc. Förstem. 414. vide прастъкнъ prastên.

фрелафъ frelaf 16. 35: fridhleifr — fridhr pax et leif reliquiae theot. friduleib Förstem. 427. In Istorič. čtenija 1. 22. cum hoc nomine collatum lego frjalafr. cf. фарлофъ farlof.

фриандъ friand Kunik 2. 172; 2. 174: frjandi part. praes.

act. a frjá (slav. pri) favere, unde fraendi cognatus theot. friunt Förstem. 431.

фроудн frudi 25. 29: fródhr, fródhi prudens theot. frodo Förstem. 432.

фроутанъ frutan 25. 31.

фоуръстѣнъ furstên 25. 32.

шварнъ švarn Kunik 2. 175. cf. svarinus apud Saxonem Gramm. 1. 32, 33.

шибридъ šibrid 25. 28: sigfridhr — sigr victoria et fridhr pax theot. sigifrid Förstem. 1091.

шихъбѣрнъ šichbern 25. 23; Kunik 2. 177. legit шиговѣрнъ šigobern; idem 2. 188. habet ждьбѣрнъ ždebern, quod e sigbern natum putat: idem dicendum de жидьбѣрнъ židbern, quod e codice musei Rumjancov depromptum legitur apud Solov. 1. nota 244.: sigbjörn — sigr victoria et björn, bern ursus theot. sigipero Förstem. 1088.

шкоунъ jakun 91. 25; 91. 27; 92. 1; 92. 2; 93. 3: hákon, hákun — há, hâr (goth. hauhs) altus et kon, kun e kvin, unde kyn goth. kuni genus, quapropter legitur etiam hákvin, lat. saepissime haquinus, apud Einhardum haucwin, male hancwin. hákon igitur graece est ὑψίγενεθλος altam originem habens (cf. theot. chunihoh Förstem. 315), minime vero cocles, uti alii explicandum putarunt Kunik 2. 172. Žurnal minist. narod. prosvêščenija 98. II. 32—58; de оу pro o cf. gramm. I. 34. 302.

шстыгъ jastjag 25. 27; астыгъ astijag apud Tatiščev, аттыгъ attjag apud Kunik 2. 178: cf. hastingus normannus Monum. Germ. 2. 632; 2. 642. — nomen hoc derivatum videtur ab azds genus (theot. art cf. Grimm. Lex I. 568.) ope suffixi ing Kunik 1. 12; librarii шстыгъ jastjag confuderunt cum штвыгъ jatvjag, quod est nomen gentis Iazvingorum: штвязи 48. 16. Karamz. 1. nota 432. 493. Sreznevskij, Izvêstija VII. 351.

III. NOTAE CRITICAE ET EXEGETICAE.

CORRIGENDA. ADDENDA.

Ch. Clêbnikovianus saec. XV. E. Editio Commissionis Archaeographicae. I. Ipatianus saec. XIV. L. Laurentianus saec. XIV. (1377.) N. Niconianus saec. XVII. editus 1767. P. Perejaslavljensis saec. XIII. editus 1851. R. Radzivilianus saec. XV. vel XVI. S. Sofijskij vremennik saec. XVI. editus 1820. Sk. Skazanija o Borisè i Glêbè izdal I. I. Sresnevskij. Peterburg. 1860. I. T. Trojicensis saec. XIV. vel XV. v. Polnoje Sobranije russkich lêtopisej 1. pag. I—XX.

1. 11. Коуличоуриш: pro Коуліи ex archegrapho graeco. 16. Соуръти: Сүртиѣ E. 17. въ соущиѫъ: соущимъ L. 25. Дерьви Δέρβιξ: nota codicem vindob. habere Δέρη. 29. отъ нешже ex archegrapho graeco.
2. 4. сн: всн. 11. Ноуръмане: cum Оурмане L. cf. theot. Ormanîe in Gudrûn. Моурмании N. Ноурмани S. 12. Галичане: Galizo land; Normanni totam paeninsulam pyrenaeam ita vocabant. Kunik, Bulletin histor.-philol. VII. 71. 14. съсѣдить: L. addit сн cf. 160. 5. 16. оурокъ положиша addidimus e Schloezero 1. 63. 30. кысть N. S. тъ N. S. 35. Норицн: Норци 1. Ch. T. N. Нарци L. Норича, иже соуть Словени Sk. X. cf. λογγοβάρδων καὶ νόρων καὶ γάλλων apud Caesarium: Cureton, Spicilegium syriacum 39.
3. 9. ante пришьдъша P. habet съ Доуная. 15. течеть S. N. 16. post же S. N. addunt: и поставиша старѣйшиноу Гостомысла. 25. 26. 29. 31. 33. течеть S. N.
4. 18. въ земли словѣньстѣй N. 23. вылѣзоуть I. Ch. R. T. P. живи N. P. 30. владѣюще-своимь eiice cum S.
5. 2. post дьне S. addit sequentia: выхоу же тогда погани, жроуще озеромъ и колодязьмъ и роценіемъ, якоже и прочін погани. 6. post градоу N. addit силою и ратью. 8. яко ante великоу eiectum est. 21. сѣверъ: на сѣверъ N.; de Sêverianis non cogitans verte: et ad septentriones, si spectes Krivičos, ad Bêlo Jezero sedent Vesi. de отъ cf. 5. 19; 71. 34. 31. Норъва: Нерома сн рѣчь Жемонть P. 38. оубо P.
6. 7. post женъ P. addit доулебль. 24. Оугличи: Оулоучи L. cf. 12. 17. et vide Nadeždin in Zapiski odesskago

obščestva istorii I. 235. Solov. 1. nota 45. cf. tamen Šaf. Starož. 546. 36. вѣдадоуще: оузаконено P. LXXVI.

7. 5. игрища fortasse eiiciendum. 25. божиа additum ex archegrapho graeco. ибо R. T. S. ибо ивѣ L. таче deest in S. ибо etsi: ибо свѣтильникомь сжштемъ καὶ ταῦτα λαμπάδων οὐσῶν glag.-cloz. 166. 26. гнѣвливо pro кѣсынѣ respondet graeco ἐμμανῶς. и addidimus. 27. странѣ: странѣ ихъ L. 31. добродѣтѣль: дѣтеле L. 36. ловить N. S. звѣрь крѣпъкый: rectius fortasse звѣрь не крѣпъкый cf. archegraphum graecum 184.

8. 4. весньнымъ: вешнымъ E. N. S. 7. отъ сюдоу: nota, textum graecum habere οἴκαδε. отъ себе N. o себѣ S.: legendum fortasse къ себѣ. 9. моужьскъ полъ N. S. отроча E. 14. елико земль: nota, nos и addidisse, et земля hic vim habere vocabuli людие (otkradoha Maruša, zakaraha Maruša arnautska zemja. bulg. apud Verk. I. 78. cf. bulg. chora); vertes igitur: nos vero christiani, et omnes populi, qui credunt etc. 27. ихъ additum e P. 28. остромь cf. Schloezer 1. 136.

9. 29. ико additum. 33. Веси и: всѣхъ cf. Schloezer 3. 15. Весехъ P. 5. 11. 37. изгнаша: изгнаша Словѣне P. 5. 13.

10. 7. Весь: вси L. 10. post придоша P. 5. 20. addit ко Словеномъ, и съдѣлаша градъ Ладогоу; I. Ch. R. T. habent и придоша къ Словѣномъ первое, и срубиша городъ Ладогоу, и сѣде старѣйшин въ Ладозѣ, Рюрикъ. 15. прия власть Рюрикъ: прия Рюрикъ власть всю единъ, и пришедъ къ Илмерю съдѣла градъ надъ Влъховомъ, и прозва и Новъ Градъ P. 5. 24; idem habent R. T., addentes раздаи волости моужемъ своимъ и городы рубити. 22. нъ: ни L. cf. tamen Karamz. I. nota 282. 33. лѣто P. 5. 37. deest in L. R. T. 34. и дошьдъшю vide P. 5. 38.

11. 21. Весь: всѣ L. въ Кривича: съ Кривичи L. cf. Solov. I. nota 174. 27. посла P. 6. 16. 35. Олъминъ: Олгинъ P. 6. 31. 36. Олъма unus I. habet. и на той могилѣ поставиша церкъвь свитаго Николоу P. 6. 22.

12. 17. Оуглични: Оуличи L. cf. 6. 24. 37. положены: cum Dobrovio malumus hoc quam прѣложены.
13. 8. а дроузии инако P. 7. 11.
14. 6. ab Илюрикъ usque ad . „зул. 23. 15. lacuna est in L. 15. въ ante Моравы eiecimus. 26. имъ S. cf. N. 35. post Ольгоу P. 8. 17. addit: острооумьноую и корень и основание вѣрѣ хрестиньстѣй и намъ вождь.
15. 2. толковины E. тлъковинъ P. 8. 21, vocabulum ignotum, pro quo quidam Словѣне scribendum putarunt. 3. post сы P. 83. addit отъ Грекъ. 29. имъ P. 30. ключь: чловѣкъ P. оуклады deest in P. 34. сълъньное: хлѣбное E. сълювленое P. 35. pro хотять P. rectius legit оуречено.
16. 4. съломъ: словомъ E. P. Роуси rectius excidet 8. гостие additum e P. 9. 12 19. копринъны cf. Schloezer 3. 289., alii кропивьнъ, кропильнъ, кроупинъ ibid. кропинъ E. кропиньнъ Ch. R. T. cf. bulg. коприна, quod hodie sericum significat. 31. рядъ: rectius рида.
17. 4. по хотѣнию: похотѣниемъ L. 8. просто словесемь: простословесьнъ L. 9. нъ addidimus. 12. по вожий миръ и любъвь cf. Tobbiĕn 21. 15. въдамъ: въдадимъ L. 18. прочинъ и вьсегда лѣтъ: въ прочинъ и вьсегда лѣтѣхъ. 20. неподвижьноу: непостыжноу L.; fortasse непостыдьноу. 24. аще: иже L., fortasse иже. 26. имѣемъ: имѣють L. шѣление: шѣлении L. 27. да кленеть сы: да не кленеть сы; pro иже ищеть нештню вѣры legendum fortasse не шть (въизъшн) юй вѣрѣ i. e. ne iuret pars illa, quae actionem instituit, quin fides ei habeatur. 33. боудеть, по законоу: fortasse боудеть по законоу commate posito post законоу. 34. на L. post иже eiecimus. иметь: да имѣють L. 34. толицѣмь же прибоудеть: fortasse legendum толицѣмьже прѣбоудеть cf. Karamz. 1. nota 321, quamquam et ita sensus sit impeditus. 36. тижа sing. gen.: тижи L.
18. 1. биение: оубьеніе L. поконоу: законоу L. 4. процѣ: прочѣ L. 10. противить: припотовить L. 15. сътрорити: сътворити. 17. моучении: мѣчьтам Pogodin, Nestor 144. наслиемь: насилье L. 18. шѣ: шѣ

или. 24. или: ли L. 25. възвратити: възкоронити L. 27. ихъ deest in L. 28. аще: ти аще L. 29. такожде: rectius такажде. близъ земли additum cum Strojev S. 124. 36. възитоу взыти чемоу: взыти что L. что взито R. T. о тѣхъ: отъ тѣхъ L.

19. 9. егда: егдаже. почьсти: почисти aut почьстити. 10. врѣмы елико: врѣмы и елико. totus locus subobscurus ita videtur vertendus: si (Russi) voluerint (in Graeciam) militatum ire vel negotiatum, et voluerint honorem habere imperatori vestro, quandocunque venerint et quotcunque, et voluerint ultro manere apud imperatorem vestrum, maneant. nihil e margine hic in textum receptum esse putamus. cf. Karamz. 1. nota 324. 12. locus impeditissimus. adstipulor Karamzino 1. nota 324. dicenti, hic plura e margine irrepsisse in textum. rectius fortasse, omissis et mutatis non paucis, sic legetur: отъ коюи любо страны пришьдъше Роусь и продаюми въ хрестияны; аще же и хрестияне отъ коюи любо страны приходяще въ Роусь продаюми бываютъ,..... по .к. злата, и да придоуть въ Грѣкы; et ita vertetur: Russi undecunque venientes et venditi in Graeciam; et si Graeci undecunque venientes in Russia venduntur, possunt redimi vicenis libris auri, et (Graeci) ire in Graeciam. nota, idem valere de Russis, hi quoque eodem pretio possunt redimi et reverti (in Russiam). post бываютъ addes да искоупить сѧ. 23. доушоу i. e. servum etiam suum. Schloezer 3. 329. Tobbien 36: cf. φυχάριον mancipium Constant. Porphyrog. De admin. imp. ed. Bonn. 77. 155; maxima pars codicum habet правьдоу 36. ивановомь писаниемь Karamzinus. 1. 327., secutus Krugium Chronol. 79., et Pogodin Nestor 134. malunt киноварьномь i. e. διὰ κιννοβάρεως. notabis tamen, in diplomatibus Serborum, qui in plurimis Byzantinos imitati sunt, scribam aliquoties nominari cf. Monum. serb. IV. ѣ Радое диѣкъ бань писахъ anno 1189; LXV. и сие писа Петриць диякъ anno 1305—1307; CXLIX. при логодетѣ Драгославѣ anno 1360.

20. 9. мѣсяца септимбри въ .в., а въ недѣлю .и., въ лѣто

създанїя мірꙋ. .ѯsyк.: lege мѣсяца сентѧбрїа, въ вторꙋю нед҃лю, индикта .єі., въ лѣто създанїя мірꙋ .ѯsyк. nota, codices haec habere: L.: м. с. въ .в. д въ нед҃лю .єі. въ .л. etc. Ch.: с. .в. въ нед҃лю .єі. R.: с. .в. нед҃ли и. T.: с. вторыя нед҃ли .єі. S.: с. .в. нед҃ли .єі. N.: с. въ .в. нед҃лю .єі. въ лѣто. vocabulum индикта latere puto in и., quod R. habet post нед҃ли, et quod Krugius Chronol. 108. Münzk. 126. 187. numerum octonarium putabat indicare. лѣто indictionem esse probari nullo modo potest Karamz. I. nota 283. 317. 12. ѥфоꙋдиими: codices, quibus nititur editio Commissionis Archaeographicae, et hic et 127. 18. habent ѳофоꙋдьи, quod Karamz. 2. nota 215. per кафтанъ vertit, et 1. nota 330. contulit cum Ducangii vocabulo rarissimo et obscuro φουφουδοτός. nobis scribendum videtur ѥфоꙋдиа vel cum P. 9. 23. ѳодиа ab usitatissimo graeco ἐφόδιον, quod viaticum i. e. res in itinere necessarias significat cf. Sprache Nestors §. 55. 22. не: иже н҃. 28. ѣздиши: ѣздиши cf. Sprache Nestors §. 1. 29. на нь Ch. R. T. на конь L. 33. питоѥ: питоѥ же.

21. 9. ѥго до: ѥго и до. 13. Аполоний Тиинианинъ: Аполонитианинъ E. 21. антиохианомъ: антиохомъ L., quod ferri potest. 29. оплачеть: ополчать L. сый Орентии: Сиорити L. 32. сътворенна: створена L. животьномъ четвероногꙑмъ: четвероногъ L. 37. та: така L.

22. 3. чьто оубо както: кто оубо что L. о творящихъ etc.: о творящихъ волшевныхъ дѣлъ L. отъ Македона deest in E. 4. ако: ако то L., quod recte se habet cf. ако сѥ. 6. не истовоꙋ: не истовьствьноꙋ recipe cum L. 11. православьнѣй: преславныя L. 17. благодать дѣйствоꙋеть: благодатьствоꙋеть L. 18. благодатьствоꙋеть: сдѣтельствоꙋеть L. 21. боудоꙋщаа прѣдъпоказа: прѣди боудоꙋщаа показа i. e. прѣди показа. 24. прѣдобразомь: предъ образомъ L. 25. знамениа творить: знаменають L. 30. сѥждѥ: сѥ же. 31. заратиша сѧ: затвориша сѧ Solov. 1. nota 189.

23. 1. сиждѥ: сн же. 5. post сн pone punctum. 7. cf. τὴν

Ἀδριανοῦ, ἣν Ὀρέστην φασὶ πολίσαι τὸν τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὅτε τὸν πλάνον ὕπεστη μετὰ τὴν ἀναίρεσιν Κλυταιμνήστρας, τῆς ἰδίας μητρὸς, ἐξ ἐκείνου τε Ὀρεστιάδας κεκλῆσθαι τὸ πρότερον, Ἀδριανὸν δὲ Ἀδριανοῦ ὀνομάσαι **Leo Diaconus 130.** τὴν Ἀδριανούπολιν, ἥτις τὸ πρὶν μὲν Ὀρεστιὰς ἐκαλεῖτο ἐξ Ὀρέστου, ὃς ταύτην (Κλυταιμνήστραν) ἀποκτείνας λίαν ἐκμέμηνεν, καὶ ἐν τῇ συνελεύσει Ἔβρου, Ἄρζου τε καὶ Ἀρτάκου τῶν τριῶν γε ποταμῶν λουσάμενος τῆς νόσου ἀπήλλακτο **Theophanes continuatus libro VI. in Constantino Porphyrog. 387. vide Th. L. C. Tafelii Constantin. Porphyrog. XXV. 23.** первоѥ **usque ad** Оугры **25. omnia desunt in L. 28.** ико **non quadrat. 33.** соудъ: Гоудъ. **37.** жѥ свѧтыхъ церъквий: жѥ и свѧтыхъ церкъвий.

24. 9. олядехъ: лядехъ **cf.** χελάνδιον. **24.** сеждѥ: сѥ жѥ. **24. haec linea deest in L., habent I. Ch.**

27. 20. ѥжѥ принеслъ: ѥжѥ что принеслъ **si quid attulit. 31.** по оустаноу и по законоу роуськомоу **Solov. 1. nota 197. legendum putat** гречьскомоу.

28. 33. колико: **rectius fortasse** къ колико.

29. 13. церъквн: церкъвн.

31. 5. въздолѣ: въздлѥ: **fluebat enim eo tempore aqua secundum i. e. prope collem Kioviensem. cf.** възлѥ Гна **172. 37. et** подьлѥ **118. 37. 19.** за князь за: за князь нашь за. **21.** нѥ: нѣ. **25. 31.** ѣдѥмъ: ядѥмъ. **38.** поуцѥ **quomodo vertam, nescio. notabis,** поуцѥ **aequivalere vocabulo** крѣпче **Istorič. čtenija I. 208: fortasse igitur sensus hic est: maior est (vindicta) nobis Igorii morte i. e. quam pro Igorii morte. alia huius vocabuli significatio est** ἐλεεινότερος **miserabilior:** поуцьше вьсѣхъ чловѣкъ ѥсмь **I. Corinth. 15. 19. cod. šišat. pag. 94.**

32. 10. тоу: и тоу. **24.** ити: **nota codices habere** пити, **uno P. excepto, qui praebet** принти **11. 40.**

33. 2. dele signum interrogationis: conscii enim sibi erant, se ipsos occidisse principem, et ad quam rem se traderent (ad mortem nempe). 27. цѣрь **Karamz. 1. nota 374.** сѣра съ огнемъ; **rectius** чирь, **quod hodiedum apud Russinos in usu est: I. habet** чѣрь, **Ch.** чирь.

34. 3. ѣ̀ко Кышиградъ градъ Ольжинъ: nota locum Anabaseos II. c. IV. 27. ἐπαρεύθησαν διὰ τῆς Μηδίας εἰς τὰς Παρυσάτιδος κώμας, τῆς Κύρου καὶ βασιλέως μητρός. 18. ѣ̀к: и ѣ̀к. 30. церковьнѣмь: церкъвьнѣмь. 34. непризьнынъ: непризнинъ.

35. 17. ante приде pone comma. 38. Гоудоу: nota P. habere въ Гоудѣ рѣцѣ.

36. 2. оучашетъ: оущашетъ hortabatur. 7. одевелѣша: male in L. одобьлѣша. 8. а deest in omnibus codicibus.

37. 4. имаше: имыше L. 12. Катаномь: катаномь. 27. водою: жаждею P.

38. 6. 11. Прѣтичь: rectius Прѣтиць. 19. Прѣтичю: Прѣтицию. 24. Печенѣгомъ praestat: neque poterant equos suos in Lybed adaquare Pečenêgi; qui plur. instr. cum P. 14. 37. mavult, quaerat subiectum propositionis. 32. въвѣшимъ: бывъшимь.

39. 6. по: и по.

41. 16. придоша: и придоша.

42. 14. .*syoя. Sreznevskij putat scribendum esse .*syп. Izvêstija VII. 340—345. 17. высицѣмь: Иконоть ibid. 345—347. 31. клати: колоти L. золоти I. Ch. R. T.; nobis nunc legendum videtur злати: Dobrovský, Wiener Allg. Literaturzeitung 1814. 402, contulit златѣница icterus. Buslajev, O vlijanii 13., explicavit: да изсохнемъ, сгорим отъ небеснаго огня. 33. nota, post камъ quosdam codices habere пиѣхроусоу, quod per дска златая cum Strojev in S. 1. 51. explicari nequit: πινάχρυσῆ enim vox graeca non est. 35. сѣторивъ: сѣтворивъ.

43. 6. брашна: брашьна. 12. изъ него R. T. въ немъ I. Ch. по немъ L. cf. Solov. 1. nota 231. 18. post лѣсѣ dele punctum. 19. заѣхавъ: заихавъ. 20. имя: има S. 28. черезъ: чрѣзъ cf. Sprache Nestors §. 34. 37. въисподи: въ исподи.

44. 1. виждь-хотѣлъ: ижъ, ѣ̀к бо нъ свадилъ о ловищахъ звѣринъыхъ P. 15. 30. 3. прим: rectius прѣм. 5. бо: rectius ю. 11. 12. .*syos. .*syoз. .*syон.: .*syns. .*syпз. .*syпн. 18. робичица: male P. 16. 4. кривитина. 20. Тоурь: alii Тоуръ. 31. Дорого-

жичи: rectius Дорогожищи. 32. Капичемь: rectius Капищемь. 36. того: тогожъ P. i. e. тогожде.

45. 3. льстыхоу: лыцыхоу omnes praeter L. 15. пристрыпати I. Ch. S.: подъстоупити P. 19. pro и рече L. habet льстиче i. e. льстыще, quae forma gerundii vim habet Gramm. 3. §. 322: legendum fortasse и льстыще рече. 21. изъ града: за градъ L., quod stare potest. 38. подъыста: fortasse потыста.

46. 4. verba: и много воюва съ Печенѣгы на Владимѣра I. Ch. R. uncis include. 13. приыхомъ: rectius прѣыхомъ. 22. ели: є ли si vero, intellige: hoc feceris. 27. Gѣморьгла и Мокъшь: Гима, Рьгла и Мокъшь καὶ οἱ ἄνδρες Χοὺθ ἐποίησαν τὴν Ἐργὲλ, καὶ οἱ ἄνδρες Αἱμὰθ ἐποίησαν τὴν Ἀσιμάθ 4. Reg. 17. 30. vide praemature philologiae slavicae erepti Petri Preis disputationem in Žurnal minist. narod. prosvêšč. vol. XXIX. IV. 37.

47. 1. же: , юже: quam habitare fecit. 8. вѣ несытъ: вѣ и ыще несытъ P. 12. primum же deest in S. 16. оустыноу: nota оустъ ея L. 22. же addidimus. 25. бысть: и бысть S., reliqui владаеть. 26. дѣющь: rectius aut дѣи aut дѣющий P. 27. брашно: брашьно. 35. моудить: боудеть omnes, quod ferri potest.

48. 34. жити: жить omnes, quod servari potest.

49. 2. единого: ѥдиного. 3. потрѣкоуете: претрѣкоуете L. перетерекоуете имъ I. Ch. перьтрекоуете ся имъ S. посѣкоша: nota подъсѣкоша P. 10. cf. narrationem de S. Andrea c. V. 17. отьчьника I. Ch. R. T.: nota отѣника L. S. 22. рѣцѣ: рѣцѣ.

50. 2. ие: нъ не S. 3. како: кака I. Ch. 7. дасть: дасть бо S.

51. 23. соуть: и соуть S. 26. тѣхъ: то L. 37. скажю: съкажю.

52. 35. а ли: rectius fortasse є ли, unde оли, али facile nasci potuit cf. 46. 22.

53. 24. почьте: nota почести S. почти L. 30. погребоста: погребоста и S. 33. тою: того omnes.

54. 5. сыжень: сыжьнь. 16. и вѣ старѣйшина (имъ S.) Невродъ in omnibus codicibus, uno L. excepto. 26. оуче-

нию: оущенню cf. 91. 16; 105. 34. 35. началникъ: начальникъ.

56. 26. Мойси: Мойсий. 37. аще къто колико: и къто аще колико.

57. 3. твонхъ: моихъ. 9. послоуша: послоуша его. 20. идѣ-аше: идыше. 33. въложи: въложи ю.

58. 1. въшьдъшоу: же въшьдъшоу. 5. изъ сего: и-сего L. 13. него: его cf. 101. 31; 108. 18. 24. семоу: семоу же S. 37. въ Данѣ: въ Єнданѣ omnes cf. ἐν Δάν 3. Reg. 12. 29.

59. 6. отриноу: отриноу и S. 7. и dele. 10. первъый: первою L. S.

60. 18. человѣкомъ: человѣкомь.

62. 21. въша: вѣша.

63. 15. въ небо: на небо L. 38. божии: божий.

64. 1. оубо: omnes male во. 32. Болъгаре: Болгаре.

65. 1. дѣють dicunt: дѣють L. дѣють и вѣроують S. дей, дій i. e. дѣй R. T. 9. избраша: избра S. cf. tamen рѣша 10. 20. на оутрыа: на оутрию. 25. иде: иде царь S. I.

67. 2. дѣвоую: дѣвою sing. instr., quem omnes habent. 5. посигати и длыти unus l. 31. аще ли: I. Ch. addunt ни; Strojev S. 80. 1. aliquid omissum putat.

68. 17. во: adde cum omnibus Богъ отьць. 23. подобосоущьнъ: nota подобенъ соущенъ L. подобно соущенъ S. 28. Доухъ: Доухъ ли L.

69. 32. поклонять: кланяють L.

70. 1. цѣловати unus Ch. habet. 8. сѣмо non quadrat: симь ideo (quia mater est) vel чемоу. 11. первѣмь: первѣмь. 17. Григорий: отъ Царя Града Григорий. 29. вѣроу unus Ch. habet.

71. 2. поимъ: cum codd. поима aor. 12. Роучай: rectius роучай, intelligendus esse videtur rivulus Glubočnica cf. N. Zakrevskij, Lêtopiś i opisanie grada Kieva in Čtenija v obščestvê istorii i drevnostej rossijskich 1858. II. 15. человѣкъ, велий: человѣкъ. велий. 17. чьтомъ: чьстимъ, nam чтимъ omnes habent. 18. Роучаю: роучаю cf. supra 12. 23. пронде: и пронде S. 28. ра-

вотьнъ: работьникъ L. 34. отъ врѣга non longe a ripa cf. Полочане, отъ нихъже Кривичи 5. 19. сѣверъ отъ нихъ 5. 21.

72. 3. юже: иже omnes; nam serviebant mihi. 14. церкъвы: церкъви. 17. Перогинъ: fortasse Перогинь. 20. нарочитыи: rectius нарочиты. 28. и addidimus. 29. пакыбытиы: бытьи omnes.

73. 1. възрадоуемъ: rectius възрадоуимъ. 13. кающемь: кающимь cf. Luc. 15. 7. 37. покыбе: погыбе.

74. 14. есть: иже I. Ch. 17. оть: отъ. 19. одолати: одалати. 36. приѣха: прихаша.

75. 6. приѣхаша: прихаша. 11. его: во его ita omnes. 13. чрѣвь: черевы L. черевь T. чрево R., recte чрѣвий, unde nslov. črêvelj uti vrabelj a врабий. князь: книзь. 16. съ нь ita recte: съ него I. Ch. съ онь T. 25. же: во omnes. 33. за не прѣти славоу отрокъ тъ L. Ch., quae vera potest esse lectio; переславь отрокъ I. переславъ отроков томоу имы R. T.; dubitari nequit, nomen urbis Переславль derivandum esse a nomine personae Переславъ: fallitur enim in hac re Karamz. 1. nota 471.

76. 37. милоуыи: милоуый.

77. 6. и: а omnes. 13. мысъ: отъ мысъ omnes. 22. съ: и съ omnes. 33. а иже вира locus obscurus: оже вира L. S. а иже I. Ch.; de sensu vide Karamz. 1. nota 480.

78. 1. се: се же omnes. 8. и: а omnes. 17. въ чьто: чьто въ S. 19. отроуьий: отроуъ recte omnes. 24. медоу лоукно: лоукно медоу S. 31. тали: nota 28. unius tantum obsidis mentionem fieri. 32. post моужа S. addit въ родѣхъ.

79. 8. тали своя: at Pečenêgi obsides non dederant. attamen haec in eiusmodi narratiunculis videntur posse negligi. 11. сѣжде: malo nunc се же. 26. сего не дашеть: nota, I. Ch. habere поча сего не дати. 31. Ярославъ: omnes addunt же. 33. се: се же omnes. 38. Vladimêrum in ima aedium parte putamus mortuum esse, mortuum vero in superiorem esse tractum, unde facile potuit demitti, quin paries perfringeretur, cum in parte

superiore aedium locus esset apertus cf. сѣни 48. 38; 106. 19; 165. 17: in hanc vero partem traxerunt eum, nolentes cadaver per portam efferre Weinhold Altnord. Leben 476. Solov. 1. nota 380. Leo Diac. I. IX.

80. 10. посѣжде: послѣжде. 12. аще-Богомь 81. 2. in I. Ch. 20. сн unus Ch. habet cf. S. 30. занмъ отъдасть: nota, in L. legi занмъ соудъ лъжю отдасть. legendum fortasse соудолжю. 33. комоужде: nota комоужьдо L. 34. добрѣмь: rectius добрѣмь cf. 22.

81. 5. то: то и S.

82, 28. любимъ, quod cum dativo iunctum sensum activum habet: любимъ вѣ книгамъ 94. 30. amans erat librorum. 29. rectius fortasse пригвоздити сн роукама его. 36. servum, qui super eum se iecerat, perfoderunt una cum Boriso, amans enim erat (servus) eius (et ideo se super eum iecerat) cf. 81. 28.

83. 4. гривьноу — прочь 5. legitur in I. Ch. R. T. 29. зълъ: а зълъ L. 38. емоу cum S. eiice.

84. 1. зрѣемо: зрѣимо единo S. 24. словесьнаи: rectius словесьна.

85. 2. цѣльбьнъıи: rectius цѣльбьнъı. 23. божиихъ: rectius божий. 27. божимми: rectius божии.

86. 20. хощеть: L. addit дасть. 33. съмъıсльна и: смѣрена L.

87. 13. Ирославъ: Ирославъ створи вѣчь на поли S. 30. окъ оба полъı: оба полъ, recte оба полъı 88. 16; 166. 9. 32. воевода нача: нача воевода S. ѣзди: изди. възлѣе: възле. 37. его потьнемъ: потьнемъ и S. 38. въ cum S. eiiciendum.

88. 1. своею cf. Polnoje Sobr. 3. 1. S. 1. 106. 4. поидоша: тое ноши поидоша S. 9. и бъı тъгда Ирославъ лѣтъ двою десятоу и осми: и бъı тъгда Ирославъ въ Новѣ Градѣ лѣтъ два десяти и осмь cf. Karamz. 2. nota 9. Solov. 1. nota 297. 18. Боудн: Блоудъ S. 30. Добръıнь: rectius Добръıнинъ S. 37. градомъ: unus L. singularem habet.

89. 5. и повѣдн — Свитополка 6. in I. Ch. 17. оубийцю и гордаго: гордаго оубийцоу S. 20. ыкоже: акаже L.

24. pro genuino вѣсъ S. habet страхъ. 26. вѣгающе: recte вѣгающей deleto commate. 36. post посланаи S. addit на нь. 38. post съвязанъ S. addit въ днѣ адоу.

90. 23. Соудомири: Соудомирѣ S.; Karamz. 1. nota 21. legendum putat Соудомѣ. 30. томоу: немоу S. 35. твое: cum S. ante твое adde азъ.

91. 16. наоученню: наоущению cf. 54. 26; 105. 34; 111. 9; 112. 1; 115. 17; nota, 108. 38 et 111. 4. omnes habere наоущение. 21. наводить i. e. казнь. 29. Сѣверъ: Сѣвероу S. 33. немоу: rectius fortasse себѣ cum S.

92. 2. лоудъı: S. addit своеи. 4. сѣченъı: cum S. lege исѣченъıи. 7. свои: male, S. habet люди мои, ergo моа. сѣди: сиди S. 18. по Днѣпръ роуськоую землю: роуськоуюземлю по Днѣпръ ex S. 31. сежде: се же.

93. 33. вѣ бо habet S. 34. па: на.

94. 4. ante и comma delendum. 18. ижоже: fortasse юже. 29. въспрнемлѣть: въспрнемлеть.

95. 13. хъзъı: кожи S.

96. 33. Ѩнтипа: hoc nomen legitur in supr. et perejaslavljensi 45, A. Kubarev id post Nestorem fictum putat. Čtenija v obščestvê istorii i drevnostej rossijskich 1858. III. 122.

97. 4. post Горъı P. recte addit съ тобою, et pro ижо praebet и. 15. чрѣзъ день semel die cf. 120. 4. 27. чьтомъ: omnes чьтимъ pro чьстимъ. 38. жити R. T.

98. 4. post николиже addunt никаможе I. Ch. 34. 35. Дмитриа, Дмитрию: Дьмитриа, Дьмитрию. 36. богатьствѣ loc. habent I. Ch.

99. 3. Дмитрию: Дьмитрию. 7. ижоже etc. videtur esse legendum: къто боле (бо?) въ васъ ижоже Ѳеодосий послоушливъ, кротъкъ, съмѣренъ? quis vestrum Theodosio obedientior, mansuetior, humilior? cf. P. 45. 33. 12. нача praecedente поча videtur abundare.

100. 6. подъ въı deest in S. 14. post Переаславль T. S. addunt а Игорю Володимерь cf. 34; 101. 3. 18. post помагай S. addit по немъ. 25. въ соуботоу etc. февралиа въ .к. въ соуботоу .а. недѣли (въ соуботоу .а.)

поста I. Ch. въ свитаго Θеодора дьнь I. мѣсица февралы въ .к. въ соуботоу .л. недѣли поста на памить свитаго моученика Федора N. 1. 144. мѣсица февралы въ .к. дьнь въ соуботоу .л. недѣли поста на памить свитаго великомоученика Θеодора тирона S. 28. людиѥ: вьси людиѥ S. 38. пришьли: бѣша пришьли S.

101. 6. бо deest in S. 7. заводивъше etc. за не водиша и ротѣ: цѣловавъ крестъ бысть черньцемь ex S. 14. дроузи: дроузии. 32. .*sфог. I. Ch.

102. 8. сего же: ѥгоже S. 10. бо non quadrat. 11. иного: а иного P. 13. ѥгоже etc. aliquid hic minus recte se habet. 14. се же etc. сиѥ же знамениѥ бываютъ S. 18. людемъ solus P. habet. 19. обѣъявлающемъ: обоимо явлаютъ ся S. 30. выше recte deest in P. 33. шестоногъ: о шести ногъ P. о шти ногъ S. 36. бысть abundare videtur praecedente 35. бысть. отръваχоу: отъръваχоу. 38. възвлаш ся: възлиш ся omnes male.

103. 1. pro gen. трии пъприщь rectius ponetur acc. 3. изъика: изыкъ S. 6. prius на addidimus. 10. и въ инѣχъ странаχъ: оу инѣχъ странъ S. i. e. apud alias gentes. 11. 14. 19. 21. котопанъ: котопанъ κατεπάνω catapanus cf. Du Cange. 14. χощю etc.: здравъ боуди, χощоу ти пити S. 27. Брьчиславъ: pal.-slov. Брьштиславъ. 32. цинъы: цинъ S.

104. 3. прѣдидоущю; S. addit: а Бѣсеславоу по немь идоущоу. 9. Ялътоу: Лъто L. Ялто Ch. N. S. Олто R. T. 14. възвратить ся: въспоминоуть ся L. I. Ch. R. T. 21. въ немьже etc. mihi obscurum est. 35. nota vim particulae тоу.

105. 32. оусърѣсти: въсрящемъ, въстрѣчю I. Ch. R. 33. post свинию quidam codd. addunt: или конь лысъ cf. Karamz. 2. nota 113. cf. N. 1. 157. 34. си: се omnes. 35. дроузи: дроузии.

106. 15. Брьчиславлиш: Брящиславлиш. 23. възвъпли fortasse murmurare coeperunt; nota възвъсиили ся S.

107. 5. дроузи: дроузии. Гновѣ: Гнови omnes. 13. показаниѥ: покаяниѥ S. 20. крестъ etc.: крестомь ко въ

скорѣ извавлшюмъ сѧ ex Ch. 33. аще ли: а ли S., quod ex олн, ювли.

108. 9. чадн: моужь S. исѣкпиша: исѣкпи; слѣпи S. 13. распоуща: распоусти S. 15. торгъ plebem videtur significare. 21. вь: въ. 22. на Ѣыдовъычи ex I. Ch. 32. измѣнити сѧ: измѣнѧти сѧ S. 33. смѣхоутъ сѧ R. T.: antiquius смнухоутъ сѧ; насмѣхахоу сѧ I. Ch. S. 38. наоучивъше: наоустивъше.

109. 10. инѣхъ deest in S. 14. сѣмо: и сѣмо S. 15. ико etc. ико юста юго юмоу книзы S. 26. ны I. Ch., reliqui Ины. 27. обратн: обративъ S. 36. лъжа то: лъжѧта I. Ch. S. 37. съставленъ: fortasse съставль.

110. 8. васъ omnes. 12. прѣстолѣ: S. addit на нбесн. 14. 16. aut съвержень aut низверженъ eiiciendum. 18. и юмъ юго: юго въ огни вѣчьнѣмь ex S. 19. и recte omittit S. 23. можеши: намъ pro нама addit S. 26. проскѣпомь: розъщепомь S. 29. поусти: adde и. 33. на habet L.

111. 14. о мраченнн: о омраченнн. 28. крилати: крила ти cf. крила имоуще и хвосты P. 48. 21. 32. оумрѣть unus P. habet. 36. quid лѣпота hic sibi velit, non assequor.

112. 3. въ васи: въ сны cf. и нынѣ P. 48. 29. 7. бо deest S. 9. ово: овогда S. 10. иного: инъ S. 13. Коупопъ est Κόνωφ Cynops, cuius fit mentio in vita apostoli et evangelistae Ioannis theologi, 26. die septembris, ed. venetae pag. 167. Κόνωφ δέ τις οἰκῶν ἦν ἐνταυθί etc. мъчьтание бѣсовьско: мъчьтанюмь бѣсовьскъımь ex L. recte.

113. 7. възьмъше eiiciendum: cf. 5, et nota, Laurentianum 118. 9. post одержимъ addere принесшоу; eundem 120. 13. post солньца repetere въсны, quod deest in menaeo leopol.; 122. 5. post такожде reverti бѣ; 122. 11. post пакостити repeti нача. 8. держащемъ: nota omnes habere держаще cf. сѣщеносцемъ и нноком N. 12. воны блаты eiice: deest in P. et N. 32. свытить: сватить сѧ L., quod malo; свадить сѧ P. сватаѥть сѧ Ch. R. T. N. 33. на L., ubi male E. васъ.

114. 6. прии оубийство omnes. 15. пооучити: omnes и пооучивъ. 19. въжагающе имъ: вгажающе емоу L. 21. post възбранити supple подобаютъ cf. 30; 115. 3. 28. бодромъ: бъдромъ; бодроу L. 31. симь: симь бо omnes. 32. въсѣмъ: къ въсѣмъ. 35. хождениемь omnes. 38. сиа: rectius сихъ.

115. 8. бо non quadrat. 17. оучение: оучение omnes.

116. 6. изити: rectius изити ми me exiturum esse. 13. отъстоупиша R. T.: отстоупивше L. 20. постриженъ R. T.: постриганъ L. 21. Лѣтьца: nota Лѣтьца R. T. Лѣдца Ch. 22. тъгда: rectius fortasse olim. 36. има omnes habent excepto L. 38. коие: чьто omnes.

117. 3. изнемагающю: aut юмоу addendum, aut legendum изнемагаша. 4. аще usque ad Богъ eiiciendum videtur, et pro ти (то L.) legendum аще. 7. прибъвати adde vel subintellige начьноуть черноризьци cf. 9. 16. индикта etc.: индикта въ .аі. лѣто. 32. и addidimus. 34. prius и addidimus.

118. 7. ти L.; post юмоу addendum videtur ничьсоже. 9. принесыхоу post одержимъ eiecimus cf. 113. 7. 22. съмѣживъ omnes, excepto L., qui сомжаривъ habet. 30. комоу: къ немоу ex L. 36. цвѣтъкъ I. Ch. цвѣткы L.

119. 9. post оутрьнюю I. Ch. addunt: братни отъпѣвъши заоутреню. 20. подалѣ: подале. 22. бо non quadrat. 30. въ мирѣ eiice: ище юмоу соущоу въ мирьстѣмь житии cf. menaeum leopol. 36. ante имы pone e menaeo leopol. мирьскоие.

120. 4. чрѣзъ дьнь cf. 97. 15. 7. того: rectius fortasse тако. 10. оли paene, pro qua particula menaeum leopol. habet даже. cf. pal.-slov. юле, юлѣ, лѣ et serb. иоле. 13. post солньца repetitur въсиа cf. 113. 7. ико etc.: ико зракоу человѣчю отимати са cf. menaeum leopol. 14. два оуноши: rectius fortasse двѣ оуноши. 18. имѣ addidimus e menaeo leopol. 24. атъ: атъ I. Ch. cf. 121. 26. 32. ндеже e menaeo leopol. 33. изнесъше e menaeo leopol. 35. имать бъти: rectius юмоу бъсть e menaeo leopol. 37. изъ Лыховъ: menaeum leopol. addit .*sѳоз.

маш .і. изъ Бѣсеслава; ibidem про князя Бѣсеслава; pro изъ Ch. R. T. legunt за.

121. 4. до сего мѣста L. до сихъ дний I. Ch. до сего днн R. T.: lectio L. ferri potest, habet enim I. до сихъ мѣстъ usque ad hoc tempus. 10. полѣваше: плеваше L., поливаше I. Ch. R. T.; многаждъı potius ad полѣваше trahendum. въıкъıнıхоу сѧ: въмѣтахоу сѧ menaeum leopol. 13. чюдьно и дивьно: rectius чюдо дивьно; дивьно чюдо menaeum leopol. 23. нъ ли nisi? 31. кълъ unus L. habet. 38. прабошиıхъ-протъпътанъıхъ: въ плесницахъ раздранъıхъ e menaeo leopol.

122. 2. post движаше adde сѧ. 6. йди и ими: иди, ими omnes, recte. 14. prius Ѣнтоний e menaeo leopol. 15. ıше additum. post оуиъıхъ menaeum leopol. addit отъ мирьскъıи чади. 18. подимаше menaeum leopol. pro принимаше 19. же menaeum leopol. pro бо reliquorum codd. 23. post излѣзе menaeum leopol. addit ничимьже не крѣжденъ.

123. 4. бо male. 37. моужи бо etc. i. e. tibi acquirent.

124. 9. въ usque ad Бѣсевлажда I. Ch. 20. въ .і. день in uno L. deest.

125. 6. post лишенъ eiecimus бъıхъ. 7. pro сътвориχъ praestat сътворивъ. 14. въ Черниговѣ I. Ch. 17. Стрижени pro стреженни, стръженей codicum cf. Solov. 2. nota 68.

126. 12. крйвьдъı I. Ch. кривого L. крива R. T. cf. правьдоу eadem linea.

127. 23. Козаре in uno deest L.

128. 15. въ чиноу I. Ch. 21. .ѫsѧчд: .ѫsѧче. I. Ch. 26. наоучена: наоученъıи L. ємоу: и L. 29. pro то тъ fortasse legendum то тъı. Solov. 2. nota 32: этотъ врагъ меня покончилъ. 32. Койкъина dubium.

129. 15. възидоша: взиде L. 16. въ usque ad Перемъıшлю 17. I. Ch. 21. томьжде: томъ же L.

130. 3. навь ıе: навье E. 5. просторекъ: просторещи L. 9. пристрои ю великою пристроıею: пристрою (прикроутоу) въ ней великоу сътвори omnes praeter L. 11. же

бо L. бѣ бо тогда L. addit ante многа. 38. оутроудивъ сѧ I. Ch. T.: троудивъ сѧ L.

131. 1. начахомъ: начахъ L. 5. 9. часъ: чинъ L. R. T. recte. 26. видѣхомъ мощи иего лежащѧ: лежащь мощьми L.; sic fortasse legendum: видѣхомъ и лежащь мощьми. 28. на манѣтию и възьмъше на рамо: вариманѣтъю L. 31. Маринъ гоурьгевьскыи deest in L. 37. post .дı. L. addit лѣта.

132. 2. правлыше: правящю L. 3. же: бо L.

133. 35. стонлше sonus erat: станыше L.

134. 22. .а.: .а. лѣто L.

135. 38. изима сълъı въсаждаı ı: изъимавъ слы всажа и; lege ergo: изимавъ сълъı въсажда ı.

136. 4. поустиша сѧ по земли: стоупиша Половци L. 38. противоу deest in L.

137. 16. и иде: пришедъ L. 19. сѧ: сѥ I.

138. 9. великыхъ: и неправды addit L. 31. видѣниѥ высько показанны: видѣныı выського показанье L.

139. 6. ѧще addidimus. 31. томьжде: томь L. 32. неволею: волею.

140. ыже: male omnes ыже. 7. страждющю: стражюще L. 9. опоустивъше: опысниквше T. поблѣдѣвше I. Ch. 19. тѣмьже: имъже L. 34. пожьже etc. пожже около града и манастырѣ пожже L. около града посады и церкви S.; церкъви rectius fortasse eiicies.

141. 20. лѣпѣйшею: лѣпшею L. лоучшею I. Ch. 31. вала omnes praeter L., qui валы praebet. 38. Бьйдюкъ: Бьндюкъ L.

142. 3. привѣдѣте: rectius привьдѣте. 5. ией: и L. Олбигъ: Ольбегъ L. Єльбехъ, Єлбехъ I. Ch. 14. вельбоуды I. Ch. R. вельблоуды L. 15. ı: и omnes. 17. посласта: посла L., quod servari potest. 21. нама omnes praeter L., qui omisit. 27. Битьчевѣ: Битчевѣ R. T. Битечевѣ L.

143. 35. отъ вечера cf. nslov. odvečera post meridiem.

144. 4. .лл. omnes praeter L., qui .л. habet. 20. мертва: мертвого L. 23. идоущимъ: идоуще omnes. 30. и addidimus. 38. и delendum.

145. 12. пріяти: omnes codd. пріимѹть. 13. огнь вѣчьнъый: ѹготованіи огню вѣчному unus L. habet. 24. ищьло: ita L. cf. Sprache Nestors 33. Vergl. Gramm. 1. 216. 27. въ осмь: осмь L. 29. post сынъ addendum videtur Моавля или. 32. Ягарини: sic scribendum putamus pro Гарини omnium codicum. имы: имена.

146. 4. нарѣченъый: нарѣченѣмъ L.; verte: a Iaroslavo dicto in baptismo Basilius, russico nomine Vladimêr a patre dilecto, et a matre Monomachus. aliter Solov. 2. nota 93. 9. съблюде: сблюдъ L. 13. люба: любо L. cf. 18. 14. и: а L. не: и не L. cf. 147. 11. 15. такожде: тако же и L. 17. творыще: твори L. 20. иесн: си L. бо rectius fortasse leges оубо. 21. и рѣша: рѣша L. 23. иже si: иже L. 26. псалтъырю forma minus usitata. ю: ы L. 35. възищеши мѣста иего, и не обрящеши: взищеть мѣста своего, и не обрящеть L.

147. 1. ороужиие: оружны L. 2. напрыгоша: напряже L. 6. съкроушать сы: скрушитеся L. 8. правьдьдьнъый же милоуѥть и даѥть: праведныи же милуы и даеть L. 11. не: и не L.; и in apodosi eiectum est cf. 146. 14. 27. моужь: мужа L. 28. ико: и ико L. 30. оустьнѣ: и устиѣ L. 31. тако: ико L. 35. икоже: икоже бо L. 36. тоу quid hic sibi velit, non assequor. 37. тѣлесы хоудъы i. e. оуноша: худу i. e. весѣду L. 38. ыди и: ыди L.

148. 6. не стрѣкати оучить льгъкъыхъ: monet, ne ferventiores irritemus 7. власти ни въ коуюже нмѣти etc. pro nihilo ducere imperium et vulgi honorem. и иже etc. καὶ τὴν παρὰ πάντων τιμήν. и adiectum est. 10. rectius fortasse наслади ти сы, quod a чаѥть pendeat. 13. благочьстию: благочестно L. 20. сътыжемъ: сожжемъ L. 23. скверны: крови L. 24. и свѣтодавьцю: свѣтодавцю L. 27. то иже ita dubitantes scripsimus: то оже L. 31. и паки и до живота нашего: addendum fortasse кажеть. 32. и бны: бъı L.

149. 6. рьцѣмъ: рѣчемъ L. 8. иже si: иже L.; apodosis tamen deest; legendum fortasse ися etc.: ecce, quis non etc. 13. оукрашены: украшено L. 15. създа: создавъ

L. 16. сѧ addidimus. 17. лица: лиць L. 19. нрии vox ignota. Karamzino 2. nota 230. assentire non possumus. а первѣѥ въ наши роуцѣ quid significet, nobis quidem non liquet: in первѣѥ fortasse latet verbum парити. 24. иже: ѥже L. 27. человѣкы веселать тебе uti videtur, ita vertendum est: per homines i. e. laetitiam afferentes hominibus te laetificant. 36. слезы: и слезы cf. 146. 14; 147. 17.

150. 1. ложаще сѧ: ложа сѧ L. cf. 146. 17. 2. не грѣшите etc. ne omittite singulis noctibus, si potestis, (saepius) vos inclinare usque ad terram; si vero non potueritis, saltem ter. 4. а rectius eiicies. 6. тѣмь: а тѣмь L. избываѥть i. e. сего. 7. ѥздяще gerundium cf. Vergl. Gramm. 3. §. 322. 10. лѣпльши: лѣпши L.; post hanc vocem aliquid videtur excidisse. 14. аще: rectius аще и etsi. 16. и лихо и добро: rectius fortasse и лихоу и доброу. 19. ѥ ли si: али L. 20. таже: тоже L. cf. Laurent. in Poln. Sobr. I. 103. linea 12. 21. епископи etc. quod attinet etc. 24. отъ Бога: rectius оу Бога, къ Богоу. 27. гроѣ: гровъ L. чьто ны: честны L. 30. младыи: addendum fortasse люби cf. 148. 2. 31. не зрите ne confidite cf. 33; 155. 31. 32. домоу: и домоу L. 33. вышьдъше: вышедъ L. cf. 146. 17; 150. 1. 36. таже: тоже L. 37. а ороужиа etc. arma ne abiicite nimis festinanter, loco prae incuria non explorato.

151. 6. оуненна vox dubia. Karamzini 2. nota 232. et Ševyr. Istor. russk. slov. 2. 195. opinio minus videtur probanda. Solov. 2. nota 41. putat esse бѣднякъ. legendum fortasse оуньца. боле: и болѣ L. нъ привѣщавъше: не привѣчавше L. 12. жены свои: жену свою L. 14. сего: всего L. 16. ѥгоже: а ѥгоже L. 17. ѥкоже: ѥкоже ко L. 19. въсемоу adde зълоу. 21. доброѣ non quadrat. 24. съвершени: fortasse и съвершени. 25. отъдавъше, оузрѣвъше sunt gerundia cf. 150. 7. сѣдъше 151. 30. 26. прославити: и прославити L. 27. иже: и L. 29. прокъ in posterum. 33. о тъ чинъ cf. praefatio-

нет: отъ чина L. 34. иже: recte fortasse ижe; оже L. 38. отиде: и отъиде L.

152. 1. та: то L. cf. Laur. in Poln. Sobr. I. 103. linea 8, 9, 10, 12, 13, 15, 23. 2. 3. тан: то и L. 4. блюдохъ: блюдъ L.; de antiquiore aoristi forma non cogitandum. градъ тѣхъ nota блюсти iungi cum gen.: городъ тихъ L. 5. Goутѣскоу: Gутейскy L. 8. ходихъ: ходивъ L. 9. въ: и въ L. 23. пришьдъша: пришедше L. тан: то и L. cf. 2, 3. 26. обровѣ: Обровѣ E. 28. не: и не L. 35. се мьчи dubium: се мечи L.

153. 4. изъихахомъ: rectius възихомъ. 8. прѣдъ братию locus impeditus cf. Solov. 2. nota 98. 9. идоуща: ѣдучи L. срѣтоша: и срѣтоша L. 11. ради videtur abundare. 13. жива: живого L. 18. Ясѣни: Ясини L. cf. bulg. Ясѣнь. 33. не: и не L. 34. братоу отьца его мѣсто: братоу отца своего мѣсто L. i. e. Černigov. 35. изидохомъ: внидохомъ L. 37. дроужинъ: дружинѣ L.

154. 5. и избиша L. 6. ы: и L. 9. Боугъ sic fortasse legendum: богъ L. и съ: съ L. 12. Читѣевици cf. 153. 4.: Ичитѣевичи L. 13. и идохомъ: идохомъ L. 16. но ли оли quid sit, nescio. 22. за ны: за не L.; rectius, ni fallimur, на ны. 25. Яспою cf. 32.: Япою L. 32. и хотѣша: хотѣша L. и къ: къ L. 33. оцютивъше: очютивше L. 34. иже quia cf. srb. jer.: оже L. 38. нестижь interpretamur: tanta celeritate, ut nemo nos consequi posset: нестишь L.

155. 4. при отьци etc. aut vivo patre et eo mortuo, aut praesente patre et absente. дали скота etc. dans pecuniam etc. 7. Овчинъ error esse videtur. 11. ведохъ, исѣкохъ: ведъ, исѣкъ L. 12. не съ .c. uti videtur: non pauciores ducentis. 15. имъ дарома: fortasse legendum оударома caesim. 16. кромѣ иного лова, кромѣ Тоурова, иже etc. non intelligo: fortasse тоурова i. e. лова, pro иже legendum videtur идеже. 19. конь eiiciendum. же: иже L. по Роси e coniectura: по рови L. 27. своей: своей впередихъ L. 31. post творилъ adde

ѥсмь. 33. та: то L. 34. о ѥстрибѣхъ: въ etc. L. 35. таже: тоже L. 37. ни: но L.

56. 2. съблюде: сблюдъ L. 3. и на: на L. 7. звѣри: отъ звѣри L. нъ rectius eiicies. 8. ѥже si: оже L. 9. съпадаю сѧ: adde не врѣдиχъ сѧ: не врѣдиχъ enim inter сѧ et сѧ excidit. 11. ѥже: иже L. 12. нъ аще: но отче L. 15. доуше: доушѣ L. за не нетлѣньнѣ: занѣ тлѣннѣ L. 16. post стати addendum videtur намъ. 17. съмиренныѧ: смѣренныѧ L. 18. иже бо молвитъ: молвитъ бо иже L. 22. нъ братиѧ: братьѧ L. 23. сѧ de iis, quae sequuntur: всѣ L. наоучѥнїе: наученіѥ L. cf. 108. 38, ubi omnes codices наоучѥнїе habent et наоучѥнїе диѧволѥ in vita Theodosii. 24. дѣдѣχъ: дѣтѣχъ L. блаженыχъ: при блаженыχъ L. 29. съмиримъ сѧ: смѣримъ сѧ L. 38. pro своѥ lege aut таже aut обоѥ, сими бо словесы etc. his vero verbis te anteverti et humilitate et poenitentia, quam a te exspectavi.

57. 2. оставлениѧ addidimus. 4. иже въ мьгновеньи ока etc.: иже χощеть, въ мьгновеньи ока всѧ створити χощеть L. 7. лиси mali: ли си E. cf. рѣчь молвыше, и лиχо и добро 150. 16; не лиχа, нъ добра 158. 21. не сътворила ѥсвѣ лиχа ничьтоже 158. 26. 11. чимь има порти? rectius fortasse чемоу: quid eis profuerunt vestes? in quibus magnam divitiarum partem apud populos antiquos sitam fuisse demonstrant lat. vestiarium, pal.-slov. ризьница γαζοφυλάκιον, ризьно θησαυρός. ipse Vladimêr Monomachus narrat, se Polonorum principibus dedisse скота много и многы порты свои 155. 4.: L. habet по ротѣ. 11. не: но L. nonne id tantum secum tulerunt (възиста) etc. 12. послаѣше gerund. 13. дѣти моѥ и твоѥ: твоѥ i. e. ѥгоже ѥси χрестилъ 156. 27. сынъ твой χрестьнъный 158. 18. aliter Solov. 2. nota 112. 14. выше: и выше L. 14. выше тебѣ, оузрѣѣше кровь ѥго и тѣло ѥго оувиноувъше, ико цвѣтъ новъ процвѣтъше, ѥкоже агньць заколенъ, рещи выше tibi videnti sanguinem eius et corpus eius marcidum, quod uti flos recens ef-

floruerat, videnti eum, qui tanquam agnus fuerat mactatus, dicendum erat: и бѣше тѣкъ ѹзрѣвше кровь его и тѣло ѹвѣнчавшю, ꙗко цѣсарю нову процѣтшю, ꙗкоже агньцю заколену, и рѣци бѣше L. 16. въ помꙑслꙑ: помысли L. 17. пожьдавъ его безоумиꙗ: insidiatus amentiae eius. 20. ꙗко безакониѥ моѥ haec verba a nobis addita sunt. 22. нъ прѣлюбодѣꙗниѥ сътворивъ: прелюбодѣꙗньѥ створи L. 23. и отъда: отда L. 24. и — и: а — а L. 25. къ мънѣ rectius eiicies. 26. обимъ ю: обоумъ L. cf tamen необоуменьнъ e cod. saec. XI., ubi необименъ ἀκάταληπτος expectaveris. 30. словомь, fortasse pro съломь, quae vocabula saepius confunduntur. post да eiice ѥ: ut, cum ea lacrimarum faciens finem, collocem (eam) in hoc loco. на мѣстѣ etiam alibi ponitur pro на семь мѣстѣ. 32. дѣди и отьци наши: дѣти отци нашихъ L. 33. а ѥ: а L. 35. отъ сюда dubium est. 37. чи: ци L. да ѥжѥ: да жѥ L. cf. 158. 5. 38. десятью ꙗ: десятьꙗ L.

158. 2. нѣ: ѥ L. 3. наоучиша: rectius наоустиша; наоучити et наоустити saepissime confunduntur. 7. тай: то и L. 13. ѥ ли: оли L. 14. ѥжѥ: ожѥ L. 15. ли dubium. да то ꙗзꙑкомь etc. locus obscurus. 20. ѥли: али L. 22. тако: rectius то. 23. мила сѝ дѣющꙗ по тѣбѣ: и милкоующа L.; Solov. 2. nota 115. legit млоующѥ сѝ 26. нъ: ни L. 27. ѥжѥ: ожѥ L. 28. ѥмоу eiiciendum videtur. 30. fortasse ѥ по Богѣ i. e. творю', пишоу сѧ: locus obscurus. 31. legendum fortasse: да ѥ на страшьнѣй при etc.

159. 2. въ зълꙑхъ: отъ злꙑхъ L. 7. ꙗ addidimus. 15. испромѣтаѥмъ: испрометаѥть L. творимъ: творить L. послоушанию: послушенiѥ L. 17. приношению: послушанiѥ L. 22. вьсакого: всако L. 24. земли и: земли L. 26. облѣци: обрати L. 31. ти: си L. me ad filium tuum clamantem.

160. 5. ѥсть: людiѥ ѥсть L. съсѣдꙑть R. T.: сѣдꙑть L. cf. 2. 14. 8. нꙑнѣ I. Ch. 12. rectius и нѣсть разоумѣти. 18. мънѣ жѥ рѥкъшю къ Гоурꙑтѣ: да котории сѧ людиѥ? онъ жѥ рече vide P. 51. 35. 20. Ꙗлександръ

etc. omnes praeter L., qui habet и взиде. 22. Солньчьное N. Солньче L.; pro видѣхъ lege видѣвъ, post quod vocabulum excidisse videtur негодова θεασάμενος ἐμισάχθη cf. Karamz. 2. nota 64. 25. изврагы: изъврагъ P. 51. 36. 30. .вı. локотъ L. 32. асоуҥхитомь: соуҥклитомь L. възыти: огнемъ взыти L. 33. ни огнемь могоуть нжщи: не възмогоуть нжщи L. асоуҥхитова: соуҥклитова L. 36. ante изндоуть ponendum videtur ѥгда.

161. 11. сѣ бо мы: fortasse сь бо мы hic enim etc. 13. моѥго же qui idem meus est.

162. 4. Ирослаъ: Ярославъ. 11. монастырьскый omittendum videtur. 13. юже бѣ далъ и съ селы i. e. monasterio: юже бѣ создалъ митрополитъ Ефремъ, и съ селы N. 2. 17. 15. post къ dele comma.

163. 14. Рызаньци: рызаньци.

164. 22. 23. товары, товаръ: станы N. 2. 20. cf. Karamz. 1. nota 470.

165. 2. онъгды: N. 2. 20. habet ономедни.

166. 13. именемъ: именемь. 21. здвиженьскъ: въздвиженьскъ Solov. 2. nota 117. cf. Karamz. 2. nota 182.

167. 12. бороу videtur esse nomen proprium. 32. notabis вьсевлаждюю et 168. 1. вьсевлаждаш.

168. 11. sic legendum videtur, quamquam ne ita quidem omnia recte se habeant. 30. си ноци nslov. snoči: rectius сей ноци N. 2. 25. 33. fortasse да вратить сѧ. cum вѣдѣ сѧ cf. не вѣдыхоу сѧ камо бѣжати 93. 26.

169. 4. а мой Теребовль etc. verte: mea tamen erit regio Terebovlj, mea ditio, si et nunc exspectavero, perseveravero. 18. 20. Берендичи: rectius fortasse Берендици. 25. посадити ѧ оу себе sibi subiicere.

170. 4. ходыцю къ роукоу ѥго cum essem in potestate eius (Svjatopolki); въ роукахъ Свѧтополчихъ N. 2. 27. 15. и пролиѧ кровь неповиньноу delendum videtur. 22. а любо etc. si vero pugnare nolueritis. 36. да бы etc. deus sit ultor cf. 98. 23: da nobis collem illum.
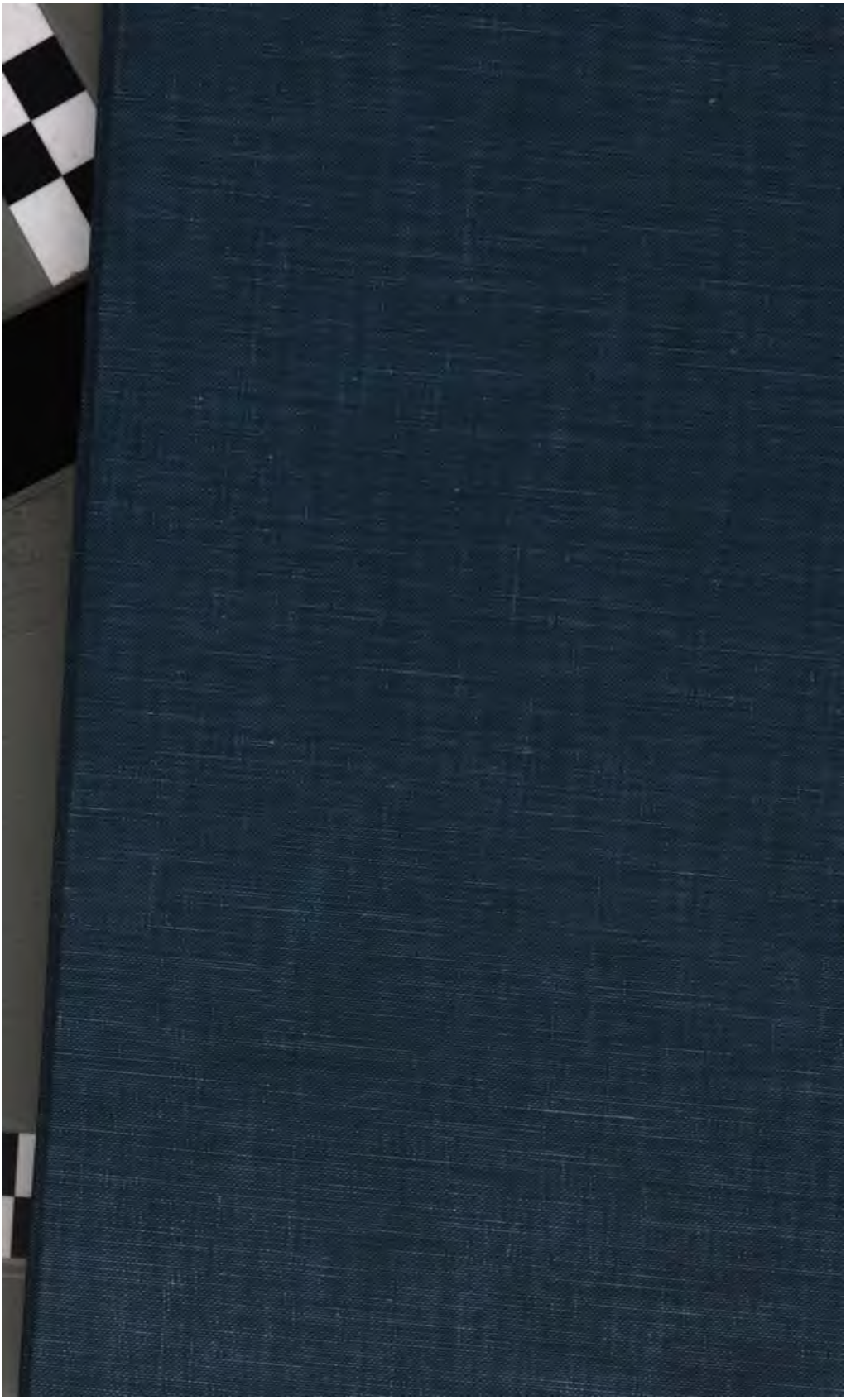
171. 34. на поли на Рожьни locus ignotus Karamz. 2. nota